

NY 947/2024

B. Müller Tamás

VÖRÖSTERROR AZ ORSZÁGHÁZBAN 1919

Nemzet Főtere Könyvek

Sorozatszerkesztők

BELLAVICS ISTVÁN | NÉMETH CSABA

A kiadvány az Országgyűlés Hivatala NEMZET FŐTERE KÖNYVEK sorozatában jelent meg.

Szakmai lektor: Bödök Gergely, Vörös Boldizsár

Szerkesztette: Széll Szilvia

A képeket válogatta: B. Müller Tamás, Csengel-Plank Ibolya

Digitalizálás, képfeldolgozás: Bencze-Kovács György

Könyvterv és tördelés: Környei Anikó

Borítókép: Vöröskatonák politikai túszoikat kísérik az Országház téren

X 255934

© Szerzők, Országgyűlés Hivatala, 2016

Felelős kiadó: Such György

A kiadvány az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága szakmai programjai keretében készült.
Igazgató: Bellavics István

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

ISBN 978-963-9848-77-1 | ISSN 2498-4817

Nyomta és kötötte a Dürer Nyomda Kft., Gyulán

Felelős vezető: Fekete Viktor

Tartalom

Előszó

9

A tanácsköztársaság politikai rendőrsége az Országházban

11

Oroszországi tapasztalatok

14

A tanácsköztársaság politikai rendőrségének létrehozása

19

A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának önállósodása és

Országházba költözése

29

A politikai nyomozó osztály szervezeti felépítése és feladatköre

37

„Egy-egy pisztollyal felfegyverezve átmentünk a parlamentbe nyomozóknak”

– Lenin-fiúk az Országházban

46

Politikai terror az Országházban

55

A tanácsköztársaság bukását követő büntető törvényszéki számonkérések

69

Az igazságszolgáltatási számonkérések dokumentumai

79

■ RENDŐRSÉGI JELENTÉSEK ÉS JEGYZŐKÖNYVEK

82

Jelentés Martinovics Andor alezredes kihallgatásáról, 1919. augusztus 11.

82

Jelentés Korvin Ottó kihallgatásáról, 1919. augusztus 12.

83

Jegyzőkönyv Jancsik Ferenc kihallgatásáról, 1919. augusztus 18.

93

Jelentés Schönfeld József kihallgatásáról, 1919. augusztus 20.

96

Jelentés Muhu János kihallgatásáról, 1919. augusztus 20.

97

Cserny József kihallgatási jegyzőkönyve, 1919. augusztus 25.

98

Jegyzőkönyv Kocsis Sándor kihallgatásáról, 1919. szeptember 4.

104

Jelentés Asherovits Leon kihallgatásáról, 1919. szeptember 19.

106

Jegyzőkönyv Vajda József kihallgatásáról, 1919. szeptember 11.

107

Jegyzőkönyv Schelnik Béla kihallgatásáról, 1919. szeptember 30.

109

Jegyzőkönyv Szidanits Károly kihallgatásáról, 1919. október 28.

110

Jelentés Vécsey László kihallgatásáról, 1920. június 10.

111

Jelentés Hegedűs Emília kihallgatásáról, 1920. szeptember 21.

113

■ ÜGYÉSZSÉGI ÉS BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉKI JEGYZŐKÖNYVEK

115

Csuday Károly jelentése a Budapesti Államügyészség felhívására

vonatkozóan, 1919. augusztus 19.

115

Jegyzőkönyv dr. Baksay Miklós ügyészségi tanúvallomásáról, 1919. szeptember 2.	116
Jegyzőkönyv Schönfeld József kihallgatásáról a Budapesti Törvényszék fogházában, 1919. szeptember 20.	120
Jegyzőkönyv Fickert Ferenc kihallgatásáról a Budapesti Törvényszék fogházában, 1919. szeptember 22–25.	122
Jegyzőkönyv Korvin Ottó büntető törvényszéki kihallgatásáról, 1919. szeptember 23.	125
Szinger Kornél piarista rendfőnök jelentése Mészáros László budapesti érseki általános helytartónak, 1919. november 3.	139
Aczél József kőbányai plébános levele elfogatásáról és fogságáról, 1919. november 10.	140
Windisch Károly tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Budapesti Államügyészségen, 1919. november 12.	142
Windisch Károlyné tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Budapesti Államügyészségen, 1919. november 12.	144
Cserny József tanúvallomási jegyzőkönyve, a Budapesti Államügyészségen, 1919. november 20.	146
Papp Sándor kiegészítése Cserny József ügyészségi kihallgatásához	151
Vádindítvány Sebők Béla és társai elleni bűnügyben, 1919. december 8.	152
Vajda József kihallgatási jegyzőkönyve, 1919. december 31.	155
Jegyzőkönyv Sid Aserovits Leon ügyészségi kihallgatásáról, 1920. január 5.	157
Kocsis Sándor ügyészségi kihallgatásáról, 1920. január 23–24.	158
Jegyzőkönyv Müller József ügyészségi tanúvallomásáról, 1920. január 26.	160
Weis István levele a Budapesti Államügyészséghez, 1920. január 30.	161
Jegyzőkönyv Weis István ügyészségi vallomásáról, 1920. február 5.	162
A Képviselőházi Őrség parancsnokának jelentése a Képviselőházi Őrség lefegyverzéséről, 1920. február 6.	164
Jegyzőkönyv Kibling Nándorné ügyészségi tanúvallomásáról, 1920. február 16.	165
Sid Aserovits Leon törvényszéki tárgyalási jegyzőkönyve, 1920. március 16.	166
<i>Szörtsey József vallomása</i>	168
A Budapesti Büntető Törvényszék ítélete Asherovits Leon büntetőperében, 1920. március 19.	169
Sebők Béla és társai törvényszéki tárgyalási jegyzőkönyve, 1920. április 12.	176
<i>Sebők Béla vallomása</i>	177
<i>Kocsis Sándor vallomása</i>	177
<i>Wittenberg Jenő vallomása</i>	178
<i>Szidanits Károly vallomása</i>	179
<i>Fickert Ferenc vallomása</i>	179

<i>Kovacsics Dezső vallomása</i>	180
<i>Dr. Weis István vallomása</i>	181
<i>Dr. Pekár Gyula vallomása</i>	181
<i>Dr. Ács Jenő vallomása</i>	182
<i>Dr. Ulain Ferenc vallomása</i>	182
A Budapesti Büntető Törvényszék ítélete Klein Andor és társai bűnperében, 1920. április 22.	183
Péteri József levele a Budapesti Államügyészségnek, 1920. október 22.	188
Kovacsics Dezső vallomása Grünblatt Boris perének főtárgyalásán, 1921. május 6.	188
A lazarista rendfőnök jelentése Mészáros László budapesti érseki általános helytartónak	189
■ VÁLOGATÁS A POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLY DOKUMENTUMAIBÓL	193
A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának szervezete	193
Tervezet a külföldi levelezés megfigyelésére felállítandó levélvizsgáló bizottságról	195
A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának tényvázlata a Dormándy-féle ellenforradalmi mozgalomról, 1919. április 17.	196
Korvin Ottó levele a Belügyi Népbiztossághoz, 1919. május 15.	198
Sallai Imre levele a Belügyi Népbiztosság vezetőihez, 1919. május 16.	199
A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának jelentése egy dunaföldvári ellenforradalmi ügy nyomozásáról, 1919. június 17.	201
Korvin Ottó jelentése a június 24-i ellenforradalmi lázadás körülményeiről és az ellenforradalmárok szigorú megbüntetésének elmulasztásáról, 1919. július 10.	204
Gálócsi Sándor nyomozó küldetési jelentése Kalocsáról, 1919. május 11.	206
■ FORRÁSOK SZÓTS ANDRÁS HALÁLÁNAK LEHETSÉGES KÖRÜLMÉNYEIRŐL	210
Potter János egykori vörösőr levele a Budapesti Államrendőrségnek, 1919. augusztus 14.	210
Beck József rendőrségi kihallgatásáról készült jelentés, 1919. augusztus 16.	211
Jegyzőkönyv Alföldi Béla képviselőházi orvos kihallgatásáról, 1919. november 18.	212
Jegyzőkönyv Subits János képviselőházi főkapus kihallgatásáról, 1919. november 25.	213
Jegyzőkönyvi kivonat Vallyon Benjámín képviselőházi altiszt kihallgatásából, 1919. november 27.	215
Jelentés Fickert Ferenc rendőrségi kihallgatásáról, 1920. január 9.	217
Mézner Ferenc tanúvallomási jegyzőkönyve a Budapesti Államrendőrségen, 1920. február 3.	217

Kovács Mihály tanúvallomási jegyzőkönyve a Budapesti Államrendőrségen, 1920. február 3.	219
Kranaur Ferenc tanúvallomási jegyzőkönyve a Budapesti Államrendőrségen, 1920. február 4.	220

Az országházi fogság emlékei 223

■ POLITIKAI FOGLYOK ÉS ELLENFORRADALMÁROK VISSZAEMLEKEZÉSEI	226
Ambrózy Gyula csendőrezredes	226
Ádám Endre őrnagy	229
Balogh Gy. Ferenc cs. és kir. 6. vartüzérezredbeli tiszthelyettes	231
Herczog István főhadnagy	234
Foltin János bajóti róm. kat. plébános	235
Hollós Antal százados	237
Szörtsey József	238
Zsilinszky István százados	244
Dietz Károly	244
Erdélyi Gyula	250
Szász Zoltán	252
■ AZ ORSZÁGGYŰLÉS TAGJAINAK VISSZAEMLEKEZÉSEI	258
Darányi Ignác	258
Hegedűs Lóránt	264
Landauer Béla	266
Pekár Gyula	266
Rákosi Jenő	272
Rubinek Gyula	274
Sándor Pál	275
Szász Károly	276

Függelék 285

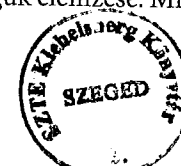
ÉLETRAJZI GYŰJTEMÉNY	287
LEVÉLTÁRI FORRÁSOK JEGYZÉKE	313
IRODALOMJEGYZÉK	317
A KÉPEK FORRÁSA	323
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	324

Előszó

A Magyarországi Tanácsköztársaság 133 napjának története nem tartozik a rendszerváltást követő magyar történetírás legkutatottabb területei közé. Átfogó monografikus feldolgozása több mint négy évtizede született. E kötet témáját – a tanácsköztársaság politikai rendőrségének történetét – meghatározott ideológiai koncepció szerint ugyancsak a pártállami időszak hivatalos történetírása dolgozta fel utoljára, nagyrészt a tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulójára. Amint azonban az 1949 utáni hivatalos történetírásra a témával kapcsolatos túlzott idealizálás, úgy a két világháború között megjelent történeti – vagy magukat annak beállító – munkákra a tanácsköztársaság elnyomó rendszerének részét képező szervezet démonizálása volt jellemző. Kutatásaim kiemelt célja volt ezért, hogy a diktatúra politikai terrorjának országházi eseményei a lehetőségekhez mérten minél pontosabban és tényszerűbben kerülhessenek bemutatásra. A jelzett témakör hangsúlyozottan Országház-központú feldolgozása új, eddig még fel nem tárt információkkal egészíti ki a tanácsköztársaság történetét. Mindemellett a kutatás eredményei hozzájárulnak az Országház legendákkal övezett 1919. évi sorsának jobb megismeréséhez is.

Az elmúlt években kétségkívül egyfajta élénkülés volt megfigyelhető az 1919-es proletárdiktatúra egyes részterületeinek újbóli feltárására és értelmezésére vonatkozóan. Könyvem a diktatúra történetének egy ugyancsak jól lehatárolható szegmensére: a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának közel három hónapos országházi működésére és az épületben raboskodó politikai foglyok, valamint a diktatúrát megdönteni szándékozó – az önmagukat is vállaltan ellenforradalmároknak nevező – letartóztatott személyek fogságára koncentrál. Az 1919-es vörösteror és az azt követő megtorlás különböző szintjei, illetve a diktatúra erőszakszervezeteinek részletes és átfogó bemutatása nem célja e munkának.

A kötet két jól elkülönülő egységből áll. Az első fejezet részletesen foglalkozik a diktatúra állambiztonsági szervének kialakulásával, megvilágítja a szervezés alapelveit és a politikai nyomozók működésének főbb vonásait. A fejezetben kiemelt szerephez jut az Országházba került foglyok körének feltárása, valamint letartóztatásuk és fogságuk elemzése. Mindezek mellett a kötetben közölt

források értelmezését elősegítendő, a diktatúrát követő igazságszolgáltatási számonkérések lényegi vonásainak ismertetését is különösen fontosnak tartottam.

A kötet második része egy több szövegtípusból álló forrásközlés. A válogatott források köre alapvetően a diktatúra politikai nyomozóival és különítményeivel szemben 1919 őszén megindult számonkérések rendőrségi, ügyészségi és törvényszéki dokumentumait, a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának egyes irattípusait, valamint az egykori országházi áldozatok visszaemlékezéseit tartalmazza.

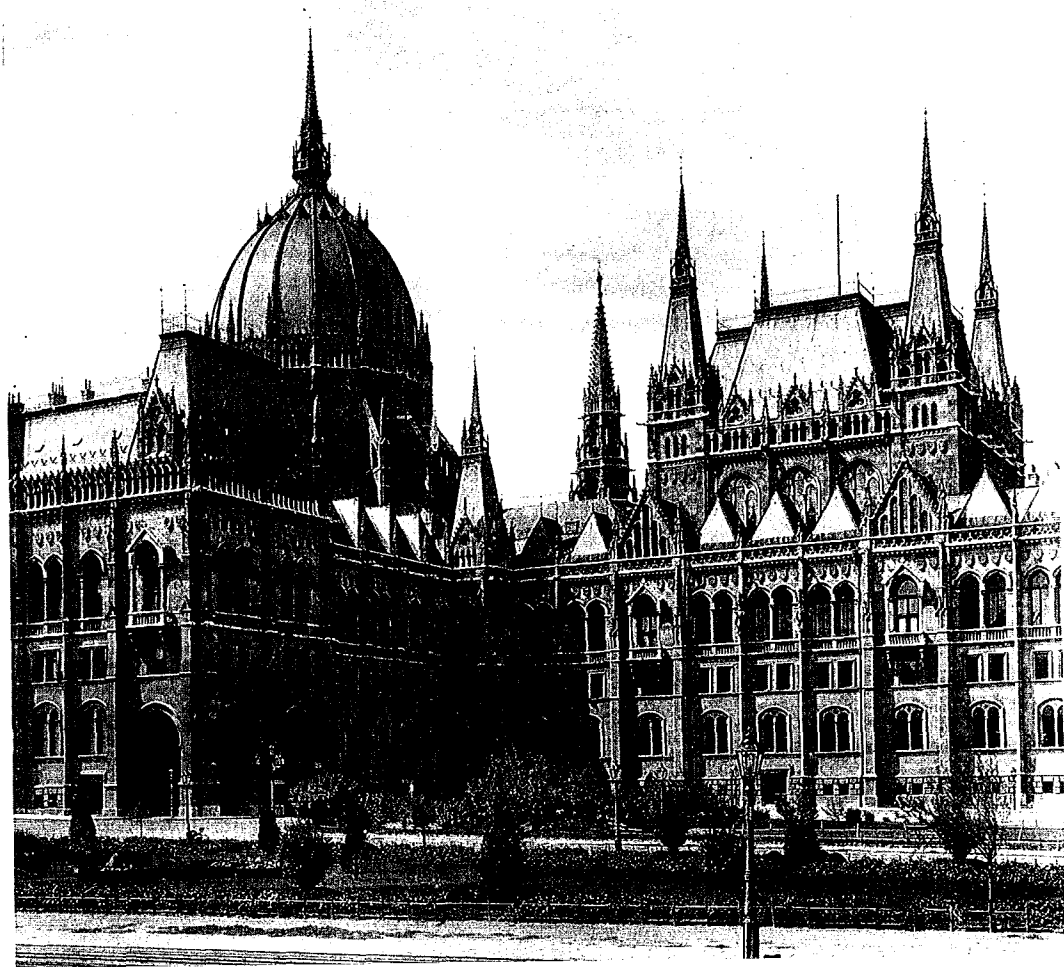
A források összegyűjtése kapcsán kiemelt figyelmet fordítottam arra, hogy a nyomozó szerv működése, illetve a letartóztatottak fogsága és a velük szemben elkövetett erőszak különböző típusai is jól elkülöníthetően be legyenek mutatva. A válogatás fontos szempontja volt továbbá, hogy a proletárdiktatúra országházi terrorja nagyrészt még nem publikált levéltári források, valamint az egykori, feledésre ítélt áldozatok visszaemlékezései alapján minél részletesebb megvilágításba kerüljön.

A kötet a téma szempontjából releváns személyek rövid életrajzi gyűjteményével egészül ki.

A kutatás során – a fent jelzett szakirodalom hiánya és problematikussága miatt – döntően a Budapest Főváros Levéltárában található büntetőperes iratokra, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található Belügyi Népbiztosság töredékesen fennmaradt iratanyagára, illetve a diktatúra egykori foglyainak visszaemlékezéseire támaszkodtam.

B. Müller Tamás

A tanácsköztársaság politikai rendőrsége az Országházban

Az Országház főrendiházi szárnya, 1919 májusa és augusztusa között a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának székhelye

Az 1918. november 16-án kikiáltott Magyar Népköztársaság és kormánya 1919 tavaszára bel- és külpolitikailag egyaránt nehéz helyzetbe került, amelyben a Vix-jegyzék¹ kézbesítése komoly válaszut elé állította a döntéshozókat. Károlyi Mihály a jegyzék elutasítása utáni politikai helyzetet egy „tisztán” szociáldemokrata kormány kinevezésével igyekezett konszolidálni. A kormányalakításra felkért Szociáldemokrata Párt baloldali szárnya azonban Károlyi háta mögött megegyezett az államellenes összeesküvés vádjával még februárban letartóztatott kommunista vezetőkkel a hatalom közös átvételéről. Magyarország az 1919. március 21-én deklarált Magyarországi Tanácsköztársaság által pár hónap leforgása alatt immár a harmadik államformáját nyerte el. Amíg azonban az 1918-as októberi forradalom, illetve a novemberben kikiáltott népköztársaság a századforduló óta egyre erősödő demokratikus reformtörekvések radikális megvalósításával a magyar államfejlődés folyamatában egyfajta kontinuitást hordozott, addig a szűkebb – ám kétségkívül létező – hatalmi bázissal rendelkező proletárdiktatúra egyértelmű szembefordulást jelentett csaknem minden magyar történelmi és politikai hagyománnyal.² Az új hatalmi berendezkedés éles

¹ | Az első világháborút lezáró párizsi békekonferencia 1919. február 26-án döntött a magyar és román hadsereg között kijelölt új demarkációs vonalról. A döntést 1919. március 20-án Fernand Vix francia alezredes adta át a Károlyinak. Az okmány az antantcsapatok által elfoglalható területek határát a Szatmárnémeti-Nagykároly-Nagyvárad-Arad-vonalban határozta meg. E döntést sem a Berinkey-kormány, sem Károlyi Mihály köztársasági elnök nem tudta elfogadni. A kormány a hatalomról politikai megoldás híján lemondott. Károlyi ezt követően bízta volna meg a Szociáldemokrata Pártot a kormányzással, de a vázolt megállapodás értelmében a szociáldemokrata és a kommunista párt egyesült, majd kikiáltották a tanácsköztársaságot. Ezzel Károlyi Mihály elnöksége is véget ért. Lásd *Magyarország az első világháborúban*. Lexikon A-Zs, főszerk. Szijj Jolán – Ravasz István, Petit Real, Budapest, 2000, 722–723.

² | Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Osiris, Budapest, 2010, 122–124. A tanácsköztársaság vezetőinek emlékezetpolitikájára lásd bővebben: Vörös Boldizsár: „A múltat végképp eltörölni”? Történelmi személyiségek a magyarországi szociáldemokrata és kommunista propagandában 1890–1919, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2004, 85–111.

szakítást eredményezett a korábbi állami struktúra, a közigazgatás működése, a társadalmi és kulturális szféra szinte minden területén.

A magyar államstruktúra lebontásában és a diktatúra intézményi-politikai kereteinek kiépítésében a tanácsköztársaság bolsevik-kommunista vezetői egyaránt az orosz forradalmat tekintették abszolút, megkérdőjelezhetetlen mintának. Lenin *Állam és forradalom* című 1917-ben írt munkája, amely többek között a proletariátusnak a kapitalista állammal vívott kikerülhetetlen forradalmi osztályharcát, a kapitalista államszervezet lerombolását, illetve a parlamentáris rendszert elfogadó szociáldemokráciával szembeni fegyveres forradalom útját hirdette, nem véletlenül jelent meg már 1919 februárjában magyar fordításban.³ Felfogásuk szerint a lenini minta egyértelműen kijelölte azt az utat, melyet a Magyarországon minden történelmi hagyományt és komoly társadalmi beágyazottságot nélkülöző diktatúrának követnie kellett ahhoz, hogy létét biztosítani tudja. Az 1918 végén Magyarországra érkező kommunista elit – a tanácsköztársaság későbbi irányadó kommunista vezetői – számára pedig az orosz példa nemcsak egyértelműen szükséges, hanem jól ismert is volt. Nekik köszönhetően az Országház, melyet Steindl Imre az országgyűlések állandó helyszíne mellett az ezeréves magyar alkotmányosság szimbolikus templomának is tervezett, a magyar történelmi alkotmányt alapjaiban elvető Magyarországi Tanácsköztársaság intézményesített politikai terrorjának is helyszínévé vált.

Oroszországi tapasztalatok

Az első világháborúban orosz hadifogságba került magyar katonák szemtanúi voltak 1917 novemberében⁴ a bolsevikok oroszországi hatalomátvételének, illetve az ezt követő diktatúra kezdeti kiépítésének. A magyar hadifoglyok közül ebben a folyamatban sokan nem pusztán külső szemlélőként, hanem aktívan is részt vettek. Ők lettek az 1949 utáni hivatalos magyarországi történetírás által hőskölként aposztrofált internacionalista magyarok, akik rövid idő elteltével a magyarországi proletárdiktatúra előkészítésében és működtetésében – köztük az erőszakszervezetek és rendvédelmi szervek vezetésében és állományában – is kulcsszerepet játszottak.

Sok magyar hadifogoly már az 1917-es októberi fordulat előtt kapcsolatba került az orosz bolsevik pártszervekkel. Jó példa erre a szibériai Tomszk hadifo-

3 | Vlagyimir Iljics Lenin: *Állam és forradalom*, ford. Rudas László, Budapest, 1919. Kiadta A Kommunista Magyarországi Pártja 1919 februárjában.

4 | Az akkor még Oroszországban érvényben lévő Julianus-naptár szerint októberben.

golytáborra, melyben már 1915–16-ban megindultak az illegális szervezkedések.

A hadifoglyok körében végzett propaganda felerősödése elsősorban az 1916-ban a tomszki táborba kerülő Kun Bélához és környezetéhez köthető. Kun a II. Miklós cár bukását okozó 1917. évi márciusi forradalom után lépett be a helyi szociáldemokrata – 1917 őszétől már bolsevik – szervezetbe, majd ezt követően kezdte meg eleinte még szociáldemokrata, majd bolsevik agitációs munkáját a hadifoglyok körében.⁵ Tomszk rövid időn belül a kommunista szervezkedések magyar központja lett, de rajtuk kívül a bolsevikokkal kapcsolatban álló magyar csoportok alakultak ki még az Omszk, Ivanovo-Voznyeszenszk, Kurszk, Kijev, Moszkva, Szentpétervár, Orenburg, Szaratov, Krasznójarszk és más városok közelében elhelyezett táborokban is.⁶ 1917 októbere után számos magyar hadifogoly vett részt fegyveresen Lenin hatalomátvételében is. A Kremlért vívott ütközetben ott volt többek között a Magyarországi Tanácsköztársaság későbbi Vörös Őrségének budapesti parancsnoka, Jancsik Ferenc⁷ is, 22 fős magyar csapatával.

A bolsevik hatalomátvételt követően a magyar hadifoglyok körében végzett kommunista agitáció Kun Béla⁸ és köre részéről még nagyobb erőre kapott. Ebben jelentős szerepet játszott az is, hogy Kun Béla vezetésével 1918. március 24-én megalakult az Oroszországi Kommunista Párt magyar szekciója. A kommunista

Kun Béla

5 | Hajdu Tibor: *Kun Béla = Nagy magyar millenniumi arcképcsarnok*, szerk. Rácz Árpád, Rubicon-Aquila Könyvek, Budapest, 1999, 279.; Vörös Boldizsár: *Kun, Béla*, International Encyclopedia of the First World War, ed. Ute Daniel et al., Berlin, 2014. http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/kun_bela (A letöltés ideje: 2016. 01. 18.)

6 | Györkei Jenő – Józsa Antal: *Adalékok a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a Szovjetunió polgárháborújában részt vett magyar internacionalisták történetéhez (1917–1922)*, Hadtörténelmi Közlemények, 1957/3–4., 25.

7 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

8 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

párt tagjaként Kun első jelentős szereplése a márciusban Moszkvában megrendezett forradalmi és szocialista hadifoglyok és politikai emigránsok összoroszországi konferenciájához kötődik. A konferencián – mely elhatározta többek között, hogy erőteljes propagandával minél több hadifoglyot kell az Oroszországból kiinduló szocialista világforradalomnak megnyerni – Kun a következő mondatokkal zárta beszédét: „Menjete haza, de a puskát, melyet a kezetekbe fognak nyomni, fordítsátok igazi ellenségeitek ellen. Borítsátok lángba az országot. Nem a gyűlölet lángjával, hanem igazi lángokkal. Gyűjtsátok fel az imperialisták, a tőkésék, a papok és rablólovagok országát. Hazatérő proletárok, lázadatok fel!”⁹ Az egyre erősödő, forradalmi erőszakra buzdító agitációt jól tükrözik Kun és Szamuely Tibor¹⁰ több oroszországi hadifogolylapban megjelent cikkei is, melyek jórészt a Moszkvában szerkesztett Szociális Forradalom, illetve az Omszkban kiadott Forradalom hasábjain jelentek meg. Ezek mindegyike a hadifogolytáborokban egyre nehezebb körülmények között élő – nemegyszer évek óta raboskodó – magyar katonák elkeseredését igyekezett kihasználni, sok esetben sikeresen. Az egykori magyar hadifoglyok közül sokan álltak ekkor a sérelmeikre mindenben gyógyírt hirdető bolsevik agitáció hatására, egyben a fogolyléttől való megszabadulás reményében a Vörös Hadsereg szolgálatába. Számuk pontosan nem meghatározható. Egyes történeti kutatások az orosz hadifogságban lévő 300 000 magyar katona egyharmadára, realisabb becslések pedig 30 000-re teszik azoknak a magyaroknak a számát, akik 1918 szeptemberében a szovjet Vörös Hadsereg alakulataiban küzdöttek.¹¹ A soraikból 1918 végén hazatérő egykori hadifoglyok mint leszerelt katonák jelentős szerepet játszottak az októberi forradalmi eseményekben. Magas létszámuk szembetűnő mind a Károlyi- és Berinkey-kormányok idején, mind a tanácsköztársaság proklamálását követően létrehozott rendvédelmi, katonai és különítményes alakulatokban is. Az örökség azonban, amelyet a világháborúból magukkal hoztak, működésükre többször kihatással volt. Az emberi élet értékének devalválódása, a tömeges halállal való mindennapi szembesülés a harctereken – a hátszág egyes társadalmi rétegeinek háborús tapasztalatai mellett – mind a proletárdiktatúra alatt, mind pedig az azt követő megtorlás időszakában megnyilvánuló erőszakra és társadalmi radikalizációra is egyfajta magyarázatot adhatnak.¹²

9 | Magyar internacionalisták a nagy októberi szocialista forradalomban = Györkei-Józsa, I. m., 28.

10 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

11 | Uo., 532.

12 | A katonákat ért világháborús lelki és mentális megrázkódtatásokra lásd bővebben: George L. Mosse: *Fallen soldiers. Reshaping the Memory of the World Wars*, Oxford University Press,

Az egykori hadifoglyokat és az 1918 novemberétől leszerelt katonákat később megtalálhatjuk a tengerész-nemzetőrségben, a vadászrezdekben, illetve az 1-es és 32-es gyalogezred alakulataiban. Sokan közülük végül a proletárdiktatúra Vörös Hadseregéhez és különítményes osztagaihoz csatlakoztak. Országház-központú történeti kutatásaink számára azért válnak fontossá, mert részben belőlük szervezik meg 1919 májusában az Országházban működő politikai rendőrség különítményes osztagát is.

Kunék a magyar hadifoglyoknak a katonai szolgálat melletti alternatívaként külön agitátorképző iskolát is berendeztek, ahol a marxi-lenini ideológiára épülő magyarországi kommunista propagandára készítették fel őket, az 1918-as októberi forradalom hírei után pedig már konkrétan a proletárforradalom kirobbanásában szántak nekik szerepet. Az iskola az 1919-es magyar diktatúra számos vezetőjét nevelte ki.

A magyar internacionalisták és a Kun Béla agitátoriskolájában tömörülők 1918 késő nyarától – az oroszországi vörösteror megindításától kezdődően – a bolsevik típusú agitációs eszközök mellett testközelből tanulhatták meg, hogy a diktatúra kezdeti legfőbb támaszát nem a vulgármarxista és engelsi ideológiára épülő propagandisztikus jelszavak, hanem a rendszer ellenségeit kordában tartó terror jelenti. Egyben megtanulták azt is, hogy a terrort nemcsak alkalmazni, hanem egyenesen rendszerezíteni és intézményesíteni kell.¹³ Az 1918 decemberében hazatérő magyar internacionalisták éltek az Oroszországban megszerzett tudásukkal: a proletárdiktatúra vélt és valós ellenségeivel szembeni terror alkalmazása – amely a magyar bel- és külpolitikai sajátosságoknak köszönhetően méreteiben nem hasonlítható az 1918–19-es oroszországi vörösterorhoz – nemcsak rögtönzött, hanem intézményes elemévé vált a 133 napig uralmon lévő rendszernek.

Az 1919-es proletárdiktatúra a terror megvalósításában főként Cserny József¹⁴ Lenin-fiúira,¹⁵ a belső ellenforradalmi mozgalmak leverésében telj-

New York – Oxford. 1990. A világháborúban szerzett tapasztalatok és a háború utáni társadalmi brutalizáció, illetve terrorisztikus cselekmények kapcsolatára lásd Bödök Gergely: *Erőszak, terror, brutalitás. Az első világháború hatása és a terror jelensége*, Rubicon, 2014/4–5., 98–111.

13 | 1917 decemberében hozzák létre az Összoroszországi Rendkívüli Bizottságot, a Csekát.

A tanácsköztársaság politikai rendőrségének létrehozásával kapcsolatban a pártállami történetírás és egyes visszaemlékezések előszeretettel vonnak párhuzamot a két szervezet létrehozása között. A valóságban a proletárdiktatúra állambiztonsági szervei csak egyfajta idealizált példaként tekinthettek az egyéves, de annál véresebb múlttal rendelkező szovjet elődjükre.

14 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

15 | A Lenin-fiúkra lásd bővebben a *Lenin-fiúk az Országházban* alfejezetet.

hatalmat élvező Szamuely Tibor Front Mögötti Bizottságára,¹⁶ a forradalmi törvényszékekre, illetve a Korvin Ottó¹⁷ vezette belügyi politikai nyomozó osztályra, a diktatúra Országházban működő titkosrendőrségére támaszkodott. E szervezetek a terror látható és láthatatlan arcai lettek. Szamuely az ország ellenforradalmi helyszíneire vöröskatonákkal és különítményesekkel leérkező páncélvonatával, Cserny József rettegett Lenin-fiúi pedig már öltözkűkkel¹⁸ és a kegyetlenség mellett a színpadiasságot sem nélkülöző fellépésükkel napok alatt ismertté váltak az országban. Korvin Ottó azonban Szamuelynál csendesebben, Cserny módszereitől pedig idegenkedve végezte munkáját. Úgy, ahogy azt tőle kommunista párttársai már megszokhatták a korábbi illegális mozgalomban is. Emberei, a tanácsköztársaság titkosrendőrségének politikai nyomozói, a diktatúra láthatatlan védelmezői lettek.

E szervezetek létrehozásában, és olykor működési elveiben egyértelműen az oroszországi példák domináltak, amit az is jól bizonyít, hogy mind a Frontmögötti Bizottság, mind a Lenin-fiúk, mind pedig a belügyi titkosrendőrség genezisénél ott találjuk az oroszországi magyar kommunistákat és internacionalistákat: Kun Bélát, Cserny Józsefet, Seidler Ernőt,¹⁹ Jancsik Ferencet, Gábor Mózes²⁰ és Szamuely Tibort. Nem rajtuk, hanem a diktatúra kormányzásában részt vevő kevésbé radikális szociáldemokratákon, illetve a magyarországi antantmegbízottakon múlt, hogy a szovjet erőszakszervezetek, szabadcsapatok, rögtönítélő és forradalmi törvényszékek magyar megfelelői működésükben és eredményeikben mégsem azonosíthatók teljesen szovjet-orosz elődeikkel.

16 | Egyes történeti munkák, illetve a kollektív emlékezet a Lenin-fiúk feletti irányítást Szamuelyhoz kötik. Szamuely a diktatúra alatt részben a Lenin-fiúk karhatalmi különítménye segítségével több ellenforradalmi megmozdulást vert le, majd a felállított rögtönítélő törvényszékek által kíméletlen megtorlást alkalmazott az elfogott ellenforradalmárokkal szemben. Hajdu Tibor a Szamuelyhoz köthető halálos áldozatok számát – vagyis a fegyveres harcokban elesetteket és a rögtönbíráskodás keretében kivégeztetteket – 174 főben határozta meg. Lásd Hajdu Tibor: *Katonák, hivatásos tisztek szerepe a magyar és az orosz forradalmakban (1917–1921)*, Történelmi Szemle, 2009/4., 537.

17 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

18 | A Lenin-fiúk általános öltözképe bőrnadrág, bőrkabát, tányérsapka, karabély, Steyre-pisztoly, szurony, tojás kézigránát és rohamkés volt.

19 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

20 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

Szamuely Tibor

A tanácsköztársaság politikai rendőrségének létrehozása

A Vörös Újság – a volt kommunista párt, később a Magyarországi Szocialista Párt lapja – 1919. március 22-i számában főoldalon hirdette, hogy „a mával megkezdjük a kapitalizmus kizsákmányoló rendjének kisajátítását, a mával megszakít minden együttműködést Magyarország proletariátusa a burzsoáziával. Kézbe veszi a hatalmat, lefegyverzi a burzsoáziát, és a felfegyverzett proletariátust állítja örül a szocializmust teremtő forradalom mellé.” E nyíltan proklamált szándék végrehajtása, a pár nap alatt lerombolt régi államszervezet romjain létrehozott proletárállam intézményeinek védelme, alapvetően pedig a diktatúra teljes körű biztosítása érdekében a Forradalmi Kormányzótanács²¹ ülésein hozáláttak – a forradalmi

21 | A Forradalmi Kormányzótanács (1919. március 21. – augusztus 1.) a Magyarországi Tanácsköztársaság csaknem teljhatalommal rendelkező vezető szerve, mely végeredményben a diktatúra kormányának tekinthető. Elnöke a kiskunhalasi születésű – eredeti szakmáját tekintve kőműves – Garbai Sándor volt. Tagjait a kormányzótanács alá rendelt – az egykori minisztériumokat felváltó – népbiztosságok vezetői, kommunista és szociáldemokrata nép-

Landler Jenő belügyi népbiztos, majd a Vörös Hadsereg 3. hadtestének parancsnoka

törvényszékek felállítása és a Vörös Hadsereg létrehozása mellett – a rendvédelmi erők átszervezéséhez is.

A Forradalmi Kormányzótanács legelső, 1919. március 22-i ülésén ezzel kapcsolatban két, egymástól teljesen különböző elképzelés ütközött egymással. Kun Béla, Szamuely Tibor és kommunista társaik minden rendvédelmi szervet sürgősen fel kívántak oszlatni, és tisztán szervezett munkásokból és a proletárdiktatúrához hű elemekből akartak új intézményt szervezni.²² Ezzel szemben állott a szociáldemokraták – Böhm Vilmos,²³ Landler Jenő²⁴ és Kunfi Zsigmond²⁵ – azon elképzelése, mely szerint amíg megfelelő karhatalom rendelkezésre nem áll, addig ne történjék meg a rendőrség és csendőrség lefegyverzése.²⁶ A szociáldemokraták egy-

séges fellépésén a teljes leszerelést kívánók akarata megtört, s így jelent meg 1919. március 26-án Landler Jenő belügyi népbiztos és Vágó Béla²⁷ népbiztoshelyettes rendelete a Vörös Őrség létrehozásáról.²⁸ A rendelet szerint a Vörös Őrség közvetlenül a belügyi népbiztos irányítása alá került, alapvető feladata pedig

biztosok alkották. A népbiztosok helyettesei az egykori államtitkároknak feleltek meg. Áprilist követően, amikor a népbiztos-helyettesi poszt megszűnt, a korábbi helyettesek is népbiztosok lettek. A testület a diktatúra időszakában többször átalakult. Bölöny József – Hubai László: *Magyarország kormányai 1848–2004*, Akadémiai, Budapest, 2004, 267–268.

22 | Kun Béla már 1918-ban megjelent röpiratában a lenini út kapcsán írta, hogy a burzsoázia hatalmának bástyáját jelentő rendőrséget és csendőrséget a proletárdiktatúrának meg kell szüntetnie, és a forradalmi rend megőrzésére felfegyverzett munkásokat kell alkalmaznia. Kun Béla: *Szocialista forradalom Magyarországon*, Kossuth, Budapest, 1979, 70.

23 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

24 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

25 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

26 | *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei*, 1919, szerk. Imre Magda – Szűcs László, Akadémiai, Budapest, 1986, 55.

27 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

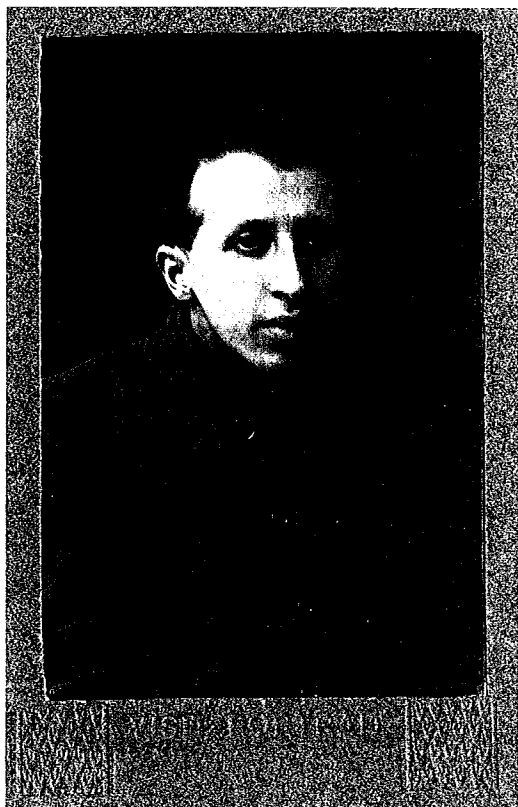
28 | *Rendelet a Vörös Őrségről*, Népszava, 1919. március 27., 4.

a Magyarországi Tanácsköztársaság belső rendjének megalapozása és fenntartása lett. Ezzel egyidejűleg minden korábbi rendvédelmi szerv – a csendőrség, a rendőrség, a határvédelmi szervek, a Károlyi-kormány által szervezett védőrségek, népőrségek és nemzetőrség – megszűnt, pontosabban a Vörös Őrségbe integrálódott. Személyzetüket rendelkezési állományba helyezték mindaddig, míg a rendelet részletes végrehajtása el nem kezdődött, és jelentős részüket szolgálatba nem állították az újjászervezett alakulatokban.

Bár az egykori kommunista vezetők a rendőri állomány „átmentését” a szociáldemokraták első nagy árulásának nevezték, abban a szociáldemokrata politikai szervezettség és érdekérvényesítő erő mellett kényszerűségi indokok is szerepet játszottak. A tanácskormány a közbiztonság fenntartása és a nyomozati munka biztosítása érdekében ugyanis nem mondhatott le a korábbi államrendőrség gyakorlott és szakképzett gárdájáról. Az állomány politikai megbízhatóságának biztosítása céljából azonban a rendelet elveiben több biztosítékot is tartalmazott. Egyrészt kimondta, hogy a Vörös Őrség parancsnokai lehetőleg a „proletárság katonai tapasztalatokkal rendelkező elemeiből kerüljenek ki”, valamint külön bizottságot hozott létre, hogy a szolgálatra jelentkező volt tisztek megbízhatóságát vizsgálják. A szolgálatra jelentkezők névjegyzékét ezenkívül a sajtó is leköszölte, így az egyes személyek múltjára és politikai megbízhatóságára egy héten keresztül bárki észrevételeket tehetett a Belügyi Népbiztoságnál. Kötelezővé tették a Vörös Őrség mellé beosztott politikai megbízottak kinevezését is.

A rendelet értelmében hozták létre a Vörös Őrség Országos Főparancsnoksága Politikai Osztályát, amely lényegében a főparancsnokság alá tartozva „az ellenforradalmi és politikai üzemek meggátolására” felállított politikai rendőrség alapszervezetének tekinthető. A bűnügyi nyomozói tevékenységtől teljesen elkülönülő nyomozó osztály vezetésére április elejétől Korvin Ottót nevezték ki.

A március 22-én a Szocializálási Népbiztosság kereskedelmi osztálya élére állított Korvint e feladattal ugyanezen hónap végén Vágó Béla belügyi népbiztoshelyettes bízta meg, aki – kortársainak visszaemlékezései szerint vonakodott elfogadni a megbízást. Lukács György 1920-ban megjelent – Korvin Ottót a munkásmozgalom hű forradalmár-vértanújaként ábrázoló – visszaemlékezésében ugyancsak azt hangsúlyozta, hogy „a párt határozata más téren tartotta pótolhatatlannak, és kényszerítette, hogy vállalja az ellenforradalom fölött való őrködés feladatát. Mint igazi forradalmár, nem csupán kötelességszerűen vállalta, amit rá róttak, hanem teljes szeretettel és minden erejének megfeszítésével teljesítette feladatát, ami után nem vágyott, és ami személyes hajlandóságainak mélyen ellentmondott. Ebben az állásában vált híressé az addig majdnem ismeretlen Korvin: akit a burzsoázia gyűlölt és rettegett; akit azonban a proletariátus előcsapata

Korvin Ottó igazolványképe a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának pecsétjével

Vágó Béla belügyi népbiztoshelyettes, majd népbiztos

*becsült és szeretett.*²⁹ Korvin kiválasztásában részben az játszhatott közre, hogy a politikai titkosrendőrség szerepét betöltő szervezet élére a kommunista politikai vezetők egy olyan személyt kívántak ültetni, akit az illegális antimilitarista és szocialista mozgalomban megszerzett hazai belpolitikai ismeretei alkalmassá tettek a szervezet létrehozására, illetve a proletárdiktatúra megdöntésére irányuló politikai szervezkedések felismerésére is. Kinevezésében azonban még fontosabb lehetett az a felszín alatt megbújó politikai bizalmatlanság, amellyel Kun Béla és szűk bolsevik köre viseltetett a papíron velük mindenben megegyező, de sok esetben a diktatúrát puhítani igyekvő szociáldemokrata szövetségeseikkel szem-

29 | Lukács György: *Korvin Ottó*, Proletár, Bécs, 1920. augusztus 19. Lukács György Internet Archivum, 2004. <https://www.marxists.org/magyar/archive/lukacs/index.htm> (A letöltés ideje: 2015. 10. 20.)

ben. Ennek következtében, bár a kormányzótanácsban a Vörös Őrség általános vitájában alulmaradtak, a diktatúra – illetve saját maguk – védelmére létrehozott rendvédelmi szervek, karhatalmi különítmények és forradalmi törvényszékek szervezése kapcsán kényesen ügyeltek arra, hogy azok személyi állománya, különösen pedig a vezetői réteg saját soraikból kikerülő, elkötelezett kommunistákból és forradalmárokból álljon. Ez jól kivehetően megmutatkozott a Belügyi Népbiztosság, a Vörös Őrség, a terrorkülönítmények és a politikai titkosrendőrség vezetőinek a névsorában is, akik szinte kivétel nélkül az 1918 novemberében megalapított Kommunisták Magyarországi Pártjának alapítói és a párt Központi Bizottságának tagjai voltak. Korvin tekintetében elmondható, hogy személyében a Magyarországi Tanácsköztársaság hatalmának egyik oszlopát jelentő politikai rendőrség szervezésére és vezetésére megfelelő embert találtak. Ezt mutatja az a tény is, hogy a magyar proletárdiktatúra jellemző gyakori személycserékkel ellentétben Korvin egészen a tanácsköztársaság bukásáig megkérdőjelezhetetlen vezetője maradt részlegének. Az általa vezetett és felépített politikai nyomozó osztály eredményességét pedig jól mutatja, hogy a diktatúra 133 napja alatt nem volt olyan rendszerellenes szervezkedés, melyet az osztály nyomozói még idejében fel nem tártak volna.³⁰

A politikai rendőrség létrehozását és irányítását Korvin Ottó végül Vágó felkérésére elvállalta, azzal a feltétellel, hogy a politikai osztály ne a Vörös Őrség főparancsnoksága irányítása alatt működjön tovább, hanem közvetlenül a Belügyi Népbiztosság alá tartozzon. Ebben az elhatározásában a rendőri állomány megbízhatóságával szembeni bizalmatlanság is erőteljesen befolyásolhatta.³¹ Korvin ugyanis egy olyan országos hatáskörű állambiztonsági szervezet létre-

30 | A diktatúrát nagy valószínűséggel megdöntötte volna az egyre erősödő társadalmi ellenállás, de bukását végül a román hadsereg ellen indított július 20-i támadás sikertelensége gyorsította fel. Július végére a tanácsköztársaság politikai döntéseinek hatására dezorganizálódó és motivációját veszített magyar Vörös Hadsereg támadása összeomlott. A románok július legvégén Szolnoknál átkeltek a Tiszán. Nyitva állt az út Budapest felé. A Forradalmi Kormányzótanács lemondott, tagjainak többsége különvonattal Bécsbe menekült. Lásd *Magyarország az első világháborúban*, 459.

31 | Kun Béla a Forradalmi Kormányzótanács április 11-i ülésén hangot is adott a korábbi államrendőrségtől átvett rendőrökkel szembeni lesújtó véleményének, mellyel Landler Jenő, Szántó Béla, Lukács György, Böhm Vilmos és mások is teljesen azonosultak. Kun szerint a rendőrségen rengeteg a megbízhatatlan ember. Ezenkívül – álláspontja szerint – a régi védőrségben is maradtak ellenforradalmi elemek. Kun a velük szembeni szigorúbb fellépést sürgette. Indítványára – amelyet elfogadtak – a rendvédelmi állományon belül leleplezett ellenforradalmi tevékenységek kivizsgálására rögtönítélő bíróság létrehozását helyezték kilátásba. Lásd *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei, 1919*, 244.

Sallai Imre, a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának helyettes vezetője, később a politikai nyomozó osztály osztályvezető-helyettese

hozásában gondolkodott, melynek hatáskörét képezi minden ellenforradalmi cselekmény, a fennálló diktatúra ellen irányuló politikai irányzat és szervezkedés üldözése. Egy ilyen szervezethez azonban válogatott, kommunista vagy legalábbis az új rendszerhez lojális emberanyagra volt szüksége, amelyet a régi államrendőrség tagjait is sorai között tudó Vörös Őrség nem biztosíthatott kellőképpen.³² A belügy vezetői már április elején elfogadták Korvin kérését, de ennek ellenére a szervezet önálló hatáskörének letisztulása még egy hónapig elhúzódott.

A Belügyi Népbiztosságon belül Korvin első lépésként létrehozta a Vörös Őrségtől függetlenül működő saját politikai osztályának szervezeti kereteit, melynek helyettes vezetésével az illegális szocialista és antimilitarista mozgalomban korábban vele szorosan együtt dolgozó Sallai Imrét³³ bízta meg. Az osztály fő feladatköre „egy országos kémhálózat létesítése,

valamint az összes politikai természetű ügyekben megindított és folytatott rendkívüli eljárások irányítása és ellenőrzése”³⁴ lett.

Korvin részlegének létrehozása 1919. április 8-ára datálható, legalábbis ezt a keletkezési dátumot viseli a belügyi politikai osztály „alapító okiratának” is nevezhető szervezeti szabályzat. A dokumentum külön hangsúlyozta, hogy „a politikai nyomozás intenzitása céljából a budapesti nyomozótestület (a Vörös Őrség keretein belül működő budapesti főparancsnokság politikai nyomozó osztálya) munkások bevonásával országossá fejlesztetik ki. A konkrét esetekben meg-ejtendő nyomozásokat a belügyi politikai osztály utasítása és ellenőrzése alapján

32 | A kommunista politikuskok ez irányú félelme be is igazolódott. A rendőrség 1918 előtti, régi tisztviselői köre – az egyes leszerelt, vagy éppen a Vörös Hadseregben tovább szolgáló katonatiszti körök mellett – a későbbiekben a fővárosi ellenforradalmi szervezkedések egyik központi fészke lett.

33 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

34 | A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának szervezete. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), Belügyminisztérium, Elnöki iratok K 148, 603/2. 1. doboz, 1. őrzési egység (ő. e.), 13. Lásd a kötet 193. oldalán.

a budapesti volt főkapitányság épületében elhelyezett testület hajtja végre. [...] Ez a testület szoros összeköttetést tart fenn a Belügyi Népbiztosság politikai osztályával, az eseményekről napi jelentést készít, és tartozik a politikai osztály utasításait respektálni.”³⁵ Politikai megbízhatósági alapon ekkor kerültek az osztályra vezetői pozícióba Stein Ferenc³⁶ és Guzi János³⁷ gyári alkalmazottak is.

Ezzel megtörténtek a politikai természetű nyomozások egy kézbe történő összpontosításának első, de korántsem eredményes lépései. Abban a pillanatban ugyanis, hogy Korvin megszerezte a nyomozások feletti irányítói jogkört, az új belügyi részleg és a Vörös Őrség politikai nyomozói között hatásköri problémák sokasága, a vezetők között pedig hatalmi féltékenységek alakultak ki. Korvin a zavarokat megelőzve saját nyomozócsoportot hozott létre, melybe átvett 30 válogatott nyomozót is a Vörös Őrségtől.³⁸ E gyors megoldásnak azonban az lett az eredménye, hogy számos ellenforradalmi ügy kapcsán a belügyi nyomozók egyazon ügyben párhuzamos nyomozásokat végeztek a Vörös Őrség nyomozóival. A kialakult helyzetet a belügyi népbiztosok már április első heteiben kezelni igyekeztek. Landler Jenő és Vágó Béla a Forradalmi Kormányzótanács április 11-i ülésén energikus felszólalásokban követelték a politikai nyomozó osztály önálló jogkörének elismerését. Landler konkrétan azt sérelmezte, hogy az újonnan létrehozott „kémlelő osztály” munkájába a népbiztosok és a Vörös Őrség politikai megbízottai – itt konkrétan Kun Bélát és Seidler Ernőt külön is kiemelte – folyton beleavatkoztak. A belügy vezetői álláspontjuk érvényesítésére komoly támogatásra leltek Szántó Béla³⁹

Stein Ferenc, a politikai nyomozó osztály osztályvezető-helyettese

35 | Uo., 14.

36 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

37 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

38 | Korvin első nyomozócsoportjának létszáma Korvinnal és Sallaival együtt 36 főt tett ki. MNL OL K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 64.

39 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

hadügyi népbiztos személyében. Szántó ugyanis minden kertelés nélkül kiemelte, „*hogy az ellenforradalmak elleni nyomozásnak egy kézben kell lenni. Mi minden ellenforradalmi dolgot a belügybe küldünk, még ha katonai alakulásban látjuk is azt. Ezt a gyakorlatot kell követni.*”⁴⁰ Az így kialakult Szántó-Landler-Vágó-tengely akarata az ülésen nem ütközött komolyabb ellenállásba, ami alapján akár azt is gondolhatnánk, hogy ezzel rövid úton lezárult a politikai nyomozó hatóságok közötti hatásköri vita. A valóságban azonban a problémák még egy hónapon keresztül tovább éleződtek. Mindenesetre Korvin 1919 áprilisában megkezdhetette a nyomozói gárda kiépítését.

A kezdeti időszakban létrejött politikai nyomozótestület személyi állományára vonatkozólag Stein Ferenc visszaemlékezésében azt írja, hogy „*a rendőrségtől átvettünk több megbízhatónak vélt nyomozót – köztük négy-öt csoportvezetőt –, elsősorban azokat, akik csak 1918 októbere után kerültek a rendőrséghez, majd az üzemeiktől kértünk két-két megbízható elvtársat és az ifjúsági mozgalom vezetőitől fiatalokat. Ilyen volt kezdetben az osztály összetétele.*”⁴¹ Stein a nyomozói állomány későbbi bővítésével kapcsolatban azonban elmondta azt is, hogy folyamatosan kaptak a pártszervezetektől „*használhatóbb elvtársakat*”. Idővel tehát a politikai nyomozó osztályon többségében újonnan beszervezett, megbízható, a gyárak által ajánlott nyomozókat alkalmaztak. Ezt támasztja alá Bernwaller Rezső visszaemlékezése is, aki szerint a Váci úton működő gyárakból Korvin Ottó kétszáz szervezett munkást hívott be a budapesti városházára, ahol tájékoztatás után felvételt nyertek a nyomozó osztályra.⁴² Kiképzésüket – nyilvánvaló szakértelmük-nél fogva – a nyomozó osztály alosztályvezetői és csoportvezetői beosztásaiba került volt államrendőrségi nyomozók végezték.⁴³

A diktatúra bukását követő büntetőpercek és belső rendőrségi vizsgálatok anyagai a személyi állományra vonatkozóan további lényeges információkkal szolgálnak. A vizsgált forrásokból kiderül, hogy a politikai nyomozók volt rendőri állományának gerincét jórészt ténylegesen az 1918. évi októberi forradalom után felvett rendőrök alkották. Őket valóban azért vették át, mert 1918-as szerepvál-lalásukban egyfajta biztosítékot láttak a politikai lojalitásra. Az egykori nyomozók büntetőperes anyagaiból azonban az is kiderül, hogy jelentős részük – saját

40 | *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei*, 1919, 250.

41 | Stein Ferenc: *A nép nevében = Nagy idők tanúi emlékeznek, 1918–1919*, szerk. Lányi Ernőné, Kossuth, Budapest, 1959, 145.

42 | Bernwaller visszaemlékezését közli Czövek Imre: *A Vörös Őrség megalakulása*, Belügyi Szemle, 1969/3., 17.

43 | Többek között Benyovszky Károly, Hírgel Sándor, Antal István, Ujházy Soma, Hajdó János és Barabás Viktor.

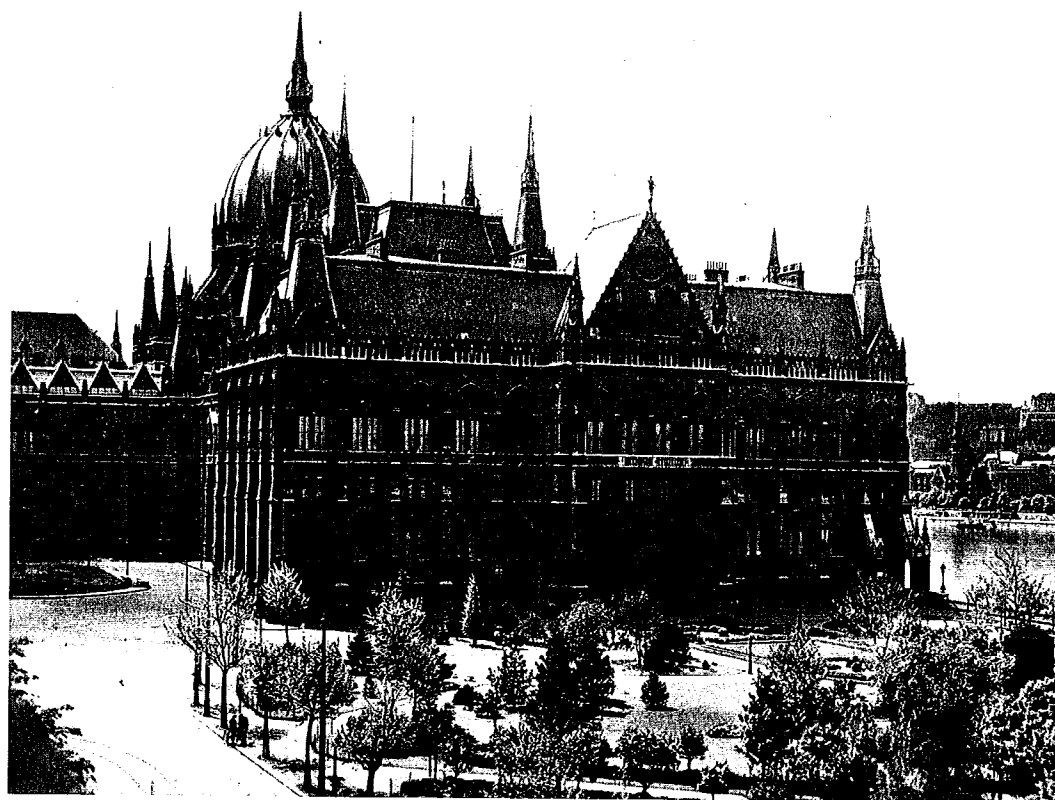
vallomásaik szerint – nem politikai egyetértésből vagy a diktatúra iránti elkötelezettségüktől vezérelve, hanem sokkal inkább a frontszolgálat alóli mentesülés miatt lépett be a politikai nyomozók sorába. Vallomásaikat alátámasztja, hogy a Vörös Őrséget – ahogy az a szervezet megalakításáról szóló rendeletben olvasható – a Vörös Hadsereg frontszolgálatra vezényelhető részévé tették, egyben pedig rendelkeztek arról is, hogy a vörösőrök közül elsősorban azokat kell kivezínyelni a frontra, akik a világháború alatt nem végeztek frontszolgálatot.⁴⁴ Az 1919. április 16-i román, majd az április 24-i cseh támadást követően kiadott általános mozgósítások az egykori budapesti rendőri állományban a frontra kerülés félelmét tovább növelhették. A Vörös Őrségtől függetlenedett, közvetlenül a Belügyi Népbiztossághoz tartozó politikai osztály tagjai azonban mentesültek a katonai szolgálat alól. Mindezek mellett egyes vallomásokban szó esik arról is, hogy a Vörös Őrség alakulataiból felsőbb utasításra kerültek át egykori államrendőrségi nyomozók a szerveződő főkapitánysági, majd onnan a későbbi belügyi politikai osztályra.⁴⁵

A rendszerrel szembeni illojalitásukra jellemző adalék, hogy a proletárdiktatúra bukását követő megtorlás időszakában a Lenin-fiúk és más karhatalmi különítmények elfogására szakosodott rendőri szervek munkáját a Belügyi Népbiztosság politikai rendőrségéhez átvett egykori rendőrök nagyban segítették. Sőt, sokan közülük tovább szolgáltak az 1919 őszén létrehozott főkapitányi politikai nyomozó szervekben is.⁴⁶

44 | *Rendelet a Vörös Őrségről*, 4.

45 | A diktatúra bukását követően a volt politikai nyomozókkal kapcsolatban lefolytatott vizsgálatok alapján megállapítható, hogy ha bizonyítottan látták, hogy az eljárás alá vont személy kényszerből állt politikai nyomozónak, nem azonosult a diktatúra céljaival, és semmilyen büntető törvénykönyvbe ütköző vétséget nem követett el, az igazoltatás után a nyomozói testületben maradhatott. Lásd erre vonatkozóan többek között Hírgel Sándor detektív-főfelügyelő, a politikai nyomozó osztály volt csoportvezetője ügyészégi anyagát (BFL VII. 18. d. 1919 13/5558); illetve Antal István detektív, a politikai nyomozó osztály volt szolgálatvezetője és társai nyomozati anyagát (BFL VII. 18. d. 1919 13/5171.) Ellenkező esetben azonban többéves szabadságvesztésre ítélték az illetőt. Benyovszky Károly esetében is így történt, akit – annak ellenére, hogy számos tanúvallomás szerint tanúsították hozzáállást tanúsított az ellenforradalmárokkal szemben –, kétféle gyilkosságban való bűnrészesség és többrendbeli személyes szabadság megsértése címén hat év börtönbüntetésre ítélték. *Surgothék hatévi fegyházra ítélték, most fölmentették*, Népszava, 1926. április 20., 6., illetve *A detektívönkhelyettes a diktatúrában*, Népszava, 1927. április 26., 4. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

46 | *A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma*, szerk. Vécsey Leó, M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyző Egyesülete, Budapest, 1927, 60. A politikai nyomozó osztályhoz került egykori detektívek visszavételében azonban nem hagyható figyelmen kívül az a lehetséges szempont sem, hogy a diktatúra politikai nyomozói és Lenin-

Az Országház északi, XVII. számú kapuja, a főrendiházi szárny főbejárata. 1919 májusától az épületrész a diktatúra politikai rendőrségének központja volt

A szakszervezetek által ajánlott több száz gyári és ipari alkalmazott egy része ugyancsak hasonló megfontolásból lépett be a politikai nyomozói gárdába. Esetükben elmondható, hogy – vallomásaik szerint – a munkások katonai mozgósításáról szóló rendeletek alóli kibújás miatt, továbbá a kormányzótanács és a népbiztosságok által elrendelt lakás- és jószágrekvirálás alóli mentesség reményében álltak politikai nyomozónak. Amennyiben a rendőri nyomozások nem találtak terhelő bizonyítékot a működésükre, többségüket a vizsgálati fogság után szabadon bocsátották.

■
fiúi elleni nyomozás időszakában az újjászerveződő budapesti államrendőrségnek szüksége is lehetett a testületből Korvin Ottó politikai rendőrségéhez került volt kollégáik szakértelmére és információira.

A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának önállósodása és Országházba költözése

1919 májusára a politikai nyomozók száma már meghaladta a 300, egyes visszaemlékezések szerint a 400 főt.⁴⁷ A nyomozói létszám bővítése egyértelműen az egyre erősödő diktatúraellenes ellenforradalmi mozgalmaknak volt betudható, melyek egyben pontot tettek a Vörös Őrség és a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztálya között egyre inkább állandósuló hatásköri és hatalmi viták végére is.

1919. május 10-én megjelent az újságokban egy rövid hirdetés, a következő szöveggel: „A Vörös Őrség (volt államrendőrség) politikai nyomozó osztálya, melyben az összes politikai nyomozószervek egyesítettek, a képviselőházba (XVIII. sz. kapu, II. emelet) helyeztetett át. Minden politikai természetű ügy, akár személyesen, akár postán ezen a címen jelentendő.”⁴⁸ Az olvasókkal – akiknek azt is megmagyarázták, hogy a Vörös Őrség az egykori államrendőrséget takarja – azt már nem közölték, hogy a részleg rövidesen a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya nevet fogja viselni.

Landler Jenő 1919. május 13-án leközlött rendeletében hivatalosan felhatalmazta Korvin Ottót és Sallai Imrét, hogy a Vörös Őrség főparancsnoksága és kerületi parancsnoksága keretében működő nyomozótestületek parancsnokai és politikai megbízottai mellett immár ők is megbízást adhassanak nyomozások elrendelésére, házkutatások, személymotosások igénybevételére.⁴⁹ E rendelet alapján azt gondolhatnánk, hogy kibocsátására kizárólag a jogkörök tisztázása miatt volt szükség. A valóságban azonban Korvinék már április folyamán mindenféle rendeleti felhatalmazás nélkül is nyomoztak, sőt letartóztatásokat hajtottak végre. Biztosra vehetjük, hogy e téren a diktatúra sajátos működési mechanizmusá-

— A Vörös Őrség nyomozóosztálya. A Vörös Őrség (volt államrendőrség) politikai nyomozóosztálya, melyben az összes politikai nyomozószervek egyesítettek, a képviselőházba (XVIII. sz. kapu, II. emelet) helyeztetett át. Minden politikai természetű ügy, akár személyesen, akár postán ezen a címen jelentendő.

A Fáklya tudósítása a politikai nyomozó osztály Országházba költözéséről, 1919. május 10.

47 | Stein Ferenc: A Belügyi Népbiztosság központi politikai nyomozó osztályának munkájáról, Belügyi Szemle, 1969/3., 59.

48 | A Vörös Őrség nyomozóosztálya, Fáklya, 1919. május 10. Korvin Ottó a politikai nyomozó osztály létrejöttének dátumát Korvin Ottó vallomásaiban május végére teszi. Ennek oka az lehet, hogy a politikai nyomozó szervek egyesítését a Vörös Őrség politikai nyomozóinak Országházba költöztetése pár nappal már megelőzhette. A belügyi nyomozókkal való összevonásuk és Korvin alá rendelésük ezt követően történhetett meg.

49 | Kik végezhetnek nyomozást és házkutatást, Fáklya, 1919. május 13.

ban a belügyi politikai nyomozó osztálynak nem lett volna szüksége külön jogi felhatalmazásra, ha a Vörös Őrség politikai nyomozóival való ellenségeskedés rá nem nyomta volna bélyegét az osztály munkájára. Landler rendelete arra az egyre élesedő feszültség rendezésére születhetett, amely Jancsik Ferenc fővárosi vörösőr-főparancsnok és Korvin Ottó között egyre inkább növekedett.

A rendelet érvényességét, egyben politikai nyomozói szervezetének elvesztését Jancsik ugyanis nem fogadta el, sőt hozzálátott egy önálló politikai nyomozótestület szervezéséhez.⁵⁰ Erről Korvin Ottó és Sallai Imre egy-egy, a belügyi népbiztoshoz intézett levele tanúskodik, melyek egyben arra is rávilágítanak, hogy az Országházba áthelyezett politikai nyomozói gárda immár végérvényesen közvetlen belügyi irányítás alá került. Korvin – nem titkolt sértődöttséggel – 1919. május 15-én kelt levelében arról panaszkodott Landlernek, hogy Jancsik sem az említett rendelet tartalmát, sem a főparancsnokság irányítása alá tartozó politikai nyomozó osztály hatáskörének országossá történő kiterjesztését, sem annak közvetlen belügy alá rendelését, hovatovább az ő belügyi osztályvezetői kinevezését sem fogadta el. Korvin mindezek kapcsán egyenesen kijelentette, hogy veszélyeztetve látja tervének beteljesedését, vagyis „*hogy egy kézben egyesüljenek az ellenforradalmi ügyek*”.⁵¹ Sallai egy nappal később – Korvin álláspontjának nyilvánvaló nyomatékosítása céljából – a személyes vezetői sértődöttségtől immáron mentes, de annál élesebb hangvételű levelében kijelentette, hogy a „*Belügyi Népbiztosság politikai nyomozóosztálya mai összetételében és szervezetében nem felel meg hivatásának. Hogy az egyre erősödő ellenforradalmi mozgalmakkal szemben a küzdelmet sikerrel felvehessük, feltétlenül szükséges, hogy ez az osztály gyökeresen átszerveztessék, az ott, valamint a Vörös Őrség nyomozótestületeiben uralkodó szellem a mai, forradalmi időknek megfelelően megváltoztattassék [...]. Szükséges pedig legelső sorban az, hogy a Belügyi Népbiztosság érvényt szerezzen rendeleteinek*.” Sallai ezek után következetesen felsorolta mindazon – személyi, technikai, szervezési és morális – problémákat, melyek az akkor már 350 fővel rendelkező politikai nyomozótestületet szerinte alkalmatlanná teszik a tanácsköz-

társaság elleni szervezkedések feltárására. Sallai levelét Korvin a következő kézírásos megjegyzéssel továbbította felettesének: „*Sallai átiratát azzal adom át, hogy annak tartalmát legteljesebb mértékig magamévá teszem és orvoslást kérek!*”⁵²

Vélhetően Korvin és Sallai leveleinek, de még inkább a májusban ténylegesen erősödő ellenforradalmi szervezkedéseknek köszönhetően Jancsik említett próbálkozásai megghiúsultak, és május közepén végérvényesen megtörtént a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának szervezeti különválása.

A tanácsköztársaság proklamálását követő pár hétben az ország több pontján már előfordultak ellenforradalminak titulált, főként a kormányzótanács rendeleteit végrehajtó helyi direktóriumokkal és politikai megbízottakkal szembeszegülő, illetve az áprilisi tanácsválasztásokat bojkottáló fellépések. Ezek azonban olyan helyi akcióknak voltak tekinthetők, melyek nem a diktatúra deklarált megdöntésére irányultak. A politikai nyomozók április végére aztán a tanácsköztársaságra komolyabb veszélyt jelentő, egyre kiterjedtebb, immár karhatalmi, fegyveres erőket is maguk mellett tudó, bár még kezdeti stádiumban lévő összeesküvéseket tártak fel. A fővárosban többek között április közepén leplezték le Nikolényi Dezső budapesti rendőrtiszt, dr. Stenczel János budapesti ügyvéd és egyes katonatisztek ellenforradalmi akcióját.⁵³ A szervezkedésben részt vevő nyolc vádlottat a Cserny József elnöklete alatt összeült forradalmi törvényszék halálra ítélte. A Forradalmi Kormányzótanács végül hat elítéltnak megkegyelmezett, de Stenczelt és Nikolényit kivégezték.

Jancsik Ferenc, a budapesti Vörös Őrség főparancsnoka

50 | Jancsik nem tűrt meg a Vörös Őrségen kívül semmilyen nyomozótestületet. Sikertől is elárni, hogy a szervezetén kívülieket május 6-án feloszlassák. A Vörös Őrség keretein kívül ugyanis a forradalmi törvényszékek, népbiztosságok és egyes direktóriumok mellett is szerveződtek magukat nyomozóknak nevező egységek. A tanácsköztársaság hivatalos lapjában megjelenő rendelet szerint „*A népbiztosságok, forradalmi törvényszékek és más hatóságok mellett működő nyomozótestületek, a Vörös Őrség nyomozótestületét kivéve, megszűnnek. E rendelet hatálybalépte után csak a Vörös Őrség végezhet nyomozó (kutató) tevékenységet*.” A Forradalmi Kormányzótanács LXXXIV. sz. rendelete, Tanácsköztársaság, 1919. május 6., 1. Mindezek alapján érthető a Korvin-féle nyomozó osztállyal szembeni fellépése is.

51 | MNL OL, BM, Elnöki iratok, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 16. Lásd a kötet 198. oldalán.

52 | MNL OL, BM, Elnöki iratok, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 17–18. Lásd a kötet 199. oldalán.

53 | Nikolényiék terve az volt, hogy az Újpesten beszervezett rendőrökkel, illetve az egykori fővárosi védőrségi és rendőrségi állománnyal, valamint egy komáromi tűzérosztaggal megszálják a kaszárnyákat, a Vörös Őrséget lefegyverzik, és elfoglalják a közlekedési gócpontokat, hogy a népbiztosok ne tudjanak elmenekülni. Az akciót április 18-ára tervezték, de a politikai nyomozók ezt megelőzően felszámolták a mozgalmat. Lásd Tényvázlat a leplezett ellenforradalmi mozgalmáról, MNL OL, BM, Elnöki iratok, K 148, 603/2. 5. doboz, 24. ő. e., Politikai megbízottak, nyomozók jelentései, 38–39.

Április végére feltárták a korábbi Nikolényi-féle mozgalomhoz is kapcsolódó, Dormándy Géza⁵⁴ ezredes nevével fémjelzett katonai mozgalmat is, május közepén pedig Rákospalotán fedeztek fel hasonló összeesküvést, melyben főként a régi államrendőrség tisztjei – köztük Dietz Károly⁵⁵ volt rendőrfőkapitány, Szentkirályi Béla volt rendőrfőkapitány-helyettes, Novoszelecky Elemér volt újpesti rendőrkapitány és társai – vettek részt. Ezek mellett május elejétől kezdve egyre komolyabb vidéki ellenforradalmi megmozdulásokra is sor került: május 1-jén Szolnokon, május 2-án Hatvanban, május 5-e és 7-e között Devecserben. A szálak sok esetben a régi rendszer rendőri, csendőri és katonatiszti köreiből vezettek.

A diktatúrával való egyre gyakoribb szembefordulás egyértelműen azt jelezte, hogy a tanácsköztársaság kikiáltása utáni rövid passzívítási időszakot követően a tanácskormány intézkedéseivel elégedetlen néprétegek felett a hazai földbirtokosi és nagybirtokosi réteg képviselői, az egyház, a korábbi politikai, illetve rendvédelmi-katonai elit kezdte visszaszerezni a befolyását. Április folyamán a hazai szervezkedések mellett a külföldre emigrált vagy francia megszállás alatt lévő területekre menekült politikai elit is megerősödött, és megkezdte a hatalom visszavételére irányuló munkáját. Itt elsősorban Bethlen István bécsi körét, az Antibolsevista Comitét érdemes kiemelni, melynek legfőbb célja a tanácsköztársaság megdöntése volt. Mellettük megalakult a Bethlen körével szoros kapcsolatban álló másik ellenforradalmi csoport is, mely Aradon, majd később Szegeden gróf Károlyi Gyula vezetésével ellenkormányt is létesített.⁵⁶ E mozgalmak – azon túl, hogy beigazolták Kun Béla, Szántó Béla, és több más kommunista vezető korábbi félelmeit a régi karhatalmi és rendvédelmi szervekkel kapcsolatosan – egyértelműen azt igazolták, hogy az összes ellenforradalmi nyomozásnak a magát politikailag kompromittáló Vörös Őrségtől teljesen független belügyi részlegben kell összpontosulnia. Későbbi rendőrségi kihallgatásában maga Jancsik is a Dormándy-féle szervezkedést jelölte meg ama választóvonalként, melyet követően az ellenforradalmi összeesküvések nyomozati feladatait kizárólagosan Korvin Ottó osztálya vette át.⁵⁷

Az így, bő egy hónap alatt a rendvédelmi szervezettől elkülönülő politikai rendőrség létrehozásában egyértelműen a későbbi kommunista pártállami logika alap-

54 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

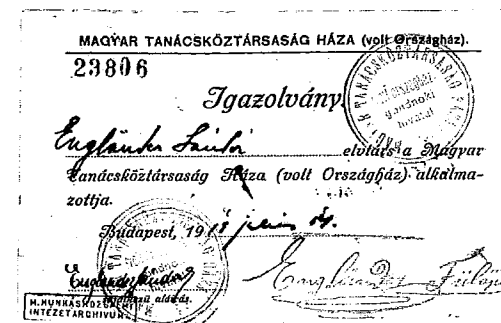
55 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*. Visszaemlékezését lásd a kötet 244. oldalán.

56 | Romsics, *Magyarország története a XX. században*, 127. Az Antibolsevista Comité szerepére lásd legújabban: Kerepeszki Róbert: *Bethlen István és az ABC. Az Antibolsevista Comité tevékenysége Bécsben*, Rubicon, 2013/12., 20–23.

57 | Jegyzőkönyv Jancsik Ferenc rendőrségi kihallgatásáról, BFL VII. 5. c. B. kgy. 1920/7901. számú per, 18. Lásd a kötet 93. oldalán.

ján kialakult, a rendőrségtől függetlenített, névleg a kormányzati struktúrába illeszkedő, de valójában a hatalmat gyakorló párt kommunista vezetése – Kun, Vágó, Szántó, Korvin, Sallai – irányítása szerint dolgozó állambiztonsági szervek első példáját láthatjuk.

A szervezet teljes önállósodását jól jelezte, hogy Korvin Ottó osztálya elköltözött a főkapitányság épületéből, és birtokba vehette az Országház használaton kívüli főrendiházi szárnyát. Az Országház ugyanis a még 1910-ben megválasztott képviselőház, valamint a főrendiház utolsó, 1918. november 16-i ülését követően funkció nélkül maradt. A képviselőházi háznagy bérét Batthyányi Tivadar belügyminiszter még novemberben beszüntette, majd a miniszteri tárca élén őt követő Nagy Vince 1919 januárjában mindkét háznagyot végérvényesen felmentette hivatalából.⁵⁸ Miután a Károlyi- és a Berinkey-kormányzat egyértelművé tette, hogy a tervei között nem szerepel a kétkamarás országgyűlés rendszerének továbbvitele, a főrendiház kezelésével a képviselőház ideiglenes kezeléséért felelős elnöki tanácsost, Palmer Kálmánt bízták meg. Ezt követően pár hónap leforgása alatt az Országház korábbi funkciója helyett számos új, a forradalmakat követően létrejött intézmények otthonává vált. 1918 novembere után nyert elhelyezést a főrendiházi szárny teljes földszinti, illetve egyes feleleleti részeiben a Belügyminisztérium útlevélosztálya,

Belépési engedély a Magyar Tanácsköztársaság Házába. Az igazolványt az Országház diktatúra alatti gondnoka – Engländer Fülöp – állította ki fia számára. A pecséten az alábbi szöveg olvasható: Magyar Tanácsköztársaság Háza – (volt Országház) gondnoki hivatal

58 | Az 1910. évi képviselőház érvényben lévő házszabálya szerint az Országgyűlés feloszlása vagy szünetelése alatt a Ház teljes adminisztrációjáért felelős háznagy a belügyminiszter felügyelete alá tartozott. Angyal József képviselőházi háznagy ezért felmentését el is fogadta. A főrendiházi háznagy, báró Rudnyánszky József azonban a felmentésnek megpróbált ellenszegülni. Rudnyánszky arra hivatkozott, hogy a főrendiházi házszabály 4. §-a szerint kinevezését, s ennek szellemében felmentését is az Országgyűléstől vagy annak törvényes jogutódától nyerheti el, felette a kormány ilyen jogkörrel nem rendelkezhet. Ellenkezése azonban a Berinkey-kormányon belül természetesen nem találhatott értő fülekre. Lásd Rudnyánszky József levelét Nagy Vince belügyminiszternek (1919. január 24.), Felsőházi irományok, 1927. I. kötet, 17. Rudnyánszky a politikai kényszer hatására belenyugodott helyzetébe, később, a proletárdiktatúra ideje alatt felvidéki birtokaira vonult vissza. 1919 szeptemberében mindkét háznagy újra visszavette hivatalát.

ORSZÁGHÁZ

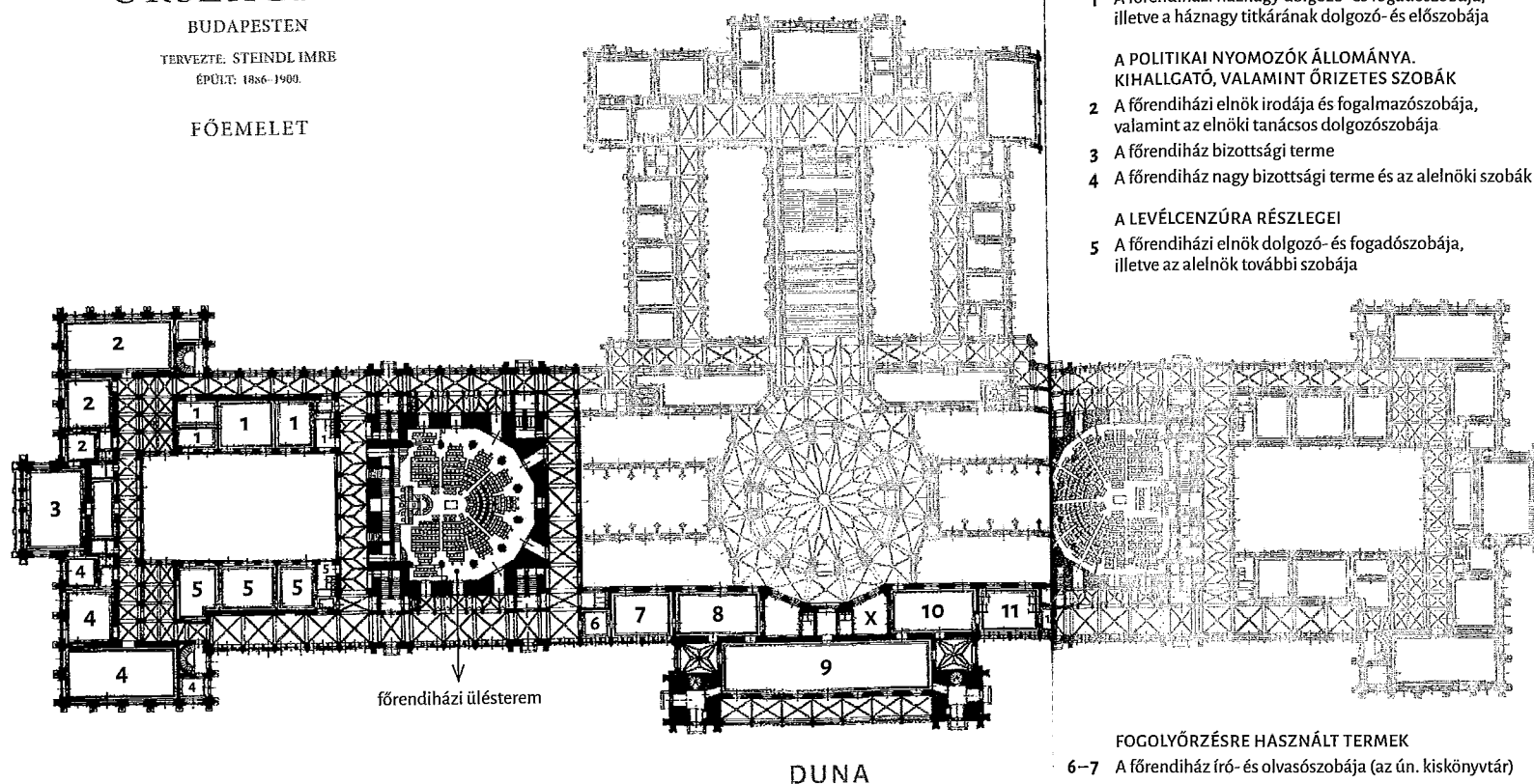
BUDAPESTEN

TERVEZTE: STEINDL IMRE

ÉPÜLT: 1886-1909.

FŐEMELET

KOSSUTH TÉR

A POLITIKAI NYOMOZÓK ELHELYEZKEDÉSE
AZ ORSZÁGHÁZ FŐEMELETÉN, 1919-BEN

a képviselőház földszinti és főemeleti helyiségeiben pedig az Országos Lakáshivatal. Ezenkívül egyes hadisegélyező szervek is szobákat kaptak az épületben.

A tanácsköztársaság időszaka alatt az Országházat a Magyar Tanácsköztársaság Háza névre keresztelték át. Ekkor az épületben már csak a főemeleti helyiségek voltak szabadok. Az áprilisi szovjettípusú tanácsválasztásokat követően küszöbön állt a „proletárdiktatúra parlamentjének”, a Tanácsok Országos Gyűlésének összehívása, ezért a képviselőházi üléstermet magába foglaló déli épületszárnyba további intézményeket nem költöztettek be.

A NYOMOZÓ OSZTÁLY VEZETŐSÉGE

- 1 A főrendiházi háznagy dolgozó- és fogadószobája, illetve a háznagy titkárnak dolgozó- és előszobája

A POLITIKAI NYOMOZÓK ÁLLOMÁNYA. KIHALLGATÓ, VALAMINT ŐRIZETES SZOBÁK

- 2 A főrendiházi elnök irodája és fogalmazószobája, valamint az elnöki tanácsos dolgozószobája
3 A főrendiház bizottsági terme
4 A főrendiház nagy bizottsági terme és az alelnöki szobák

A LEVÉLCENZÚRA RÉSZLEGEI

- 5 A főrendiházi elnök dolgozó- és fogadószobája, illetve az alelnök további szobája

FOGOLYÖRZÉSRE HASZNÁLT TERMEK

- 6-7 A főrendiház író- és olvasószobája (az ún. kiskönyvtár)
8 A társalgó- vagy értekezleti terem (ma Gobelin-terem)
9 Az Országház egykori étterme (ma Vadász-terem)
10 A laptudósítók étterme, további nevén a büfé
11-12 Telefonszoba és előszoba
X Világítóudvar, ahol Szóts András holttestét megtalálták

A főrendiház főemeleti helyiségeit, illetve a két ház közös használatú termeit azonban Korvin Ottó minden további nélkül birtokba vehette. A politikai nyomozók által lefoglalt helyiségek sora a képviselőház hivatalának vezetői által a miniszterelnökhöz írt 1919. augusztus 5-i belső jelentése,⁵⁹ illetve a főrendiház háznagyának 1927. évi kimutatása alapján⁶⁰ pontosan meghatározható. A főrendiházi szárny főemeletének teljes egészét a politikai nyomozó osztály foglalta el. A háznagyi helyiségekben – vagyis a háznagy fogadó- és dolgozószobájában – az osztály vezetősége rendezkedett be. A további szobákat,

A főrendiházi szárny főemeleti folyosóinak egyike

59 | Az Országház hivatali vezetőinek jelentése a miniszterelnökhöz, 1919. augusztus 5. MNL OL BM, Elnöki iratok K148. 682. csomó, 1919. Az Országgyűlés ügyei, 13. tétel, 8.

60 | A főrendiház háznagyának jelentése 1918. évi november hó 16-ától a felsőház megalakulásáig terjedő időről. Felsőházi irományok, 1927, I. kötet, 48-49.

mint a főrendiház elnöki hivatalának, tanácsosának és titkárának szobáit, az alelnöki szobák egy részét, a két bizottsági termet, illetve a főrendiház kiszolgálótermét általában a politikai nyomozók, a főrendiházi elnök szobáit, valamint az abból nyíló alelnöki szobát pedig a levélcenzúrát működtető szerv foglalta le. Az éttermet⁶¹ és az abból nyíló egykori laptudósítók éttermét, vagyis a büfét⁶² és az étteremmel szomszédos értekezleti termet⁶³ ugyancsak Korvin részlege használta.

A régi politikai-társadalmi elit és a korábbi államrend helyreállításáért küzdő ellenforradalmárok ellen létrehozott politikai rendőrség Országházba telepítése olyan lépés volt, ami egyértelműen beleillett a proletárállam szimbolikus térhódításainak sorába.⁶⁴ Mindezek által az Országház 1919 közepétől a diktatúra két – névleges és valódi – hatalmi pillérének adott helyet: a proletárság politikai hatalmát jelképező Tanácsok Országos Gyűlésének és a diktatúrát ténylegesen védelmező politikai titkosrendőrségnek. A baloldali szocialista mozgalmak számára az Országház már a századfordulón a munkásságot és a kormányzati rendszer baloldali ellenzékét elnyomó politikai elit szimbóluma volt. Ilyen tartalmú elfoglalása egyértelműen az 1918 előtti „úri” Magyarország felett aratott győzelmet jelezte.

Az Országház birtokbavételének folyamatába illeszkedik az 1912-ben alapított Képviselőházi Őrség lefegyverzése is, melyre a hatalomnak részben a politikai rendőrség beköltöztetéséhez, részben pedig az Országház feletti teljes védelmi ellenőrzés megszerzéséhez volt szüksége. Az Őrség ugyanis – mivel közvetlenül a képviselőház elnöke, illetve felettes szervként a mindenkori hadügyminiszter irányítása alá tartozott – nem tagozódott be a március végén létrehozott Vörös Őrségbe, hanem a hadügyminisztérium utódának tekinthető hadügyi népbiztosság alárendeltségében továbbra is az épület védelmét látta el. Egyértelmű volt azonban, hogy mint a bolsevik és szociáldemokrata politikusok által gyűlölt régi Magyarország Országgyűlésének karhatalmi egysége nem kerülheti el sorsát. Lefegyverzésére az

61 | A mai Vadász-terem.

62 | A mai Vadász-terem büféje.

63 | A mai Gobelin-terem.

64 | Az Országház esetében e sorba illeszthető többek között a képviselőházi ülésteremben tartott pártkongresszus, melynek során az ülésterem freskóit mozgalmi alkotásokkal és kommunista szimbólumokkal takarták le. Ezenkívül a két ház üléstermeiben számos agitációs továbbképzést tartottak, illetve említést érdemel még a június 24-i ellenforradalom leverése során elesett vöröskatonák és különítményesek gyászszertartása is, amelyet az Országház szimbolikus központi terét képező kupolacsarnokban rendeztek meg. Az viszont, hogy az Országgyűlési Könyvtár helyére egy Történeti Materialista Kutatóintézet állítsanak fel – amint azt tervezték – nem valósult meg. Az Országház és az Országház tér szimbolikus „elfoglalására” lásd bővebben Vörös Boldizsár: *Forradalmak kora. Őszirozsák és Munka háza a Parlamentnél*, Nemzet Főtere, Országgyűlés Hivatala, 2014, 62–68.

Őrség ellenállása miatt 1919. május 10-én erőszakos úton került sor. A délutáni órákban a tanácsköztársaság alatt az Országház teljhatalmú gondnokává kinevezett Engländer Fülöp⁶⁵ felszólította az Őrséget, hogy adják át fegyvereiket. Miután azok ezt megtagadták, fél óra elteltével Engländer és az akkor a Vörös Őrség főparancsnokságán dolgozó fia 25-30 vörössörrel visszatért az Országházba. A vörössörök az esetleges ellenállás megelőzésére feltűzött szuronyú fegyvereiket „kész” helyzetben tartva berontottak az Őrség helyiségeibe, és lefegyverezték a meglepett őroket.⁶⁶ Ezzel vált teljessé az Országház immár nemcsak ideologikus és szimbolikus, hanem tényleges fegyveres megszállása is. Ezt követően az épület őrzését a Vörös Őrség állománya, illetve Cserny József különítményének tagjai látták el.

A politikai nyomozó osztály szervezeti felépítése és feladatköre

A politikai nyomozó osztály három fő egységét a posta-, távíró- és telefoncenzúra, az útlevelelőrség, illetve a nyomozói részleg alkotta. 1919 május közepétől e szervezeti egységek közül a levélcenzúra egy részlege, valamint a politikai nyomozó osztály egészen a diktatúra bukásáig egy jól kiépített, szervezett hierarchia szerint működött az Országházban.⁶⁷

Az úgynevezett „levélcenzúra” pontos működéséről az eddigi kutatások alapján keveset tudunk. Annyi bizonyos azonban, hogy Fekete Béla festőművész – aki akkor Korvin Ottó szűk politikai nyomozói gárdájának volt a tagja – a külföldi levelezés átvizsgálására már április elején tervezetet dolgozott ki a Belügyi Nép-

65 | Engländer Fülöp cipésmester részletes életrajzi adatait nem sikerült felkutatni. Amilyen gyorsan az Országház gondnokává nőtte ki magát, olyannyira gyorsan tűnt el 1919 augusztusában. A tanácsköztársaság bukása után Engländerrel szemben is megindították a rendőrségi eljárást. A nyomozati jelentések szerint házkutatást tartottak otthonában, de nem tudták előállítani, ugyanis öngyilkosságot követett el. Öngyilkosságát leánya, Janka, és fiai, Salamon Sándor és Ferenc Ferdinánd is alátámasztották. A Képviselőházi Őrség lefegyverzésében segédkező fiát, Salamon Sándort – aki a Vörös Őrségtől való távozása után a politikai nyomozó osztály tagja lett – a büntető törvényszék kétévi fegyházbüntetésre ítélte. (BFL VII. 5. c. 10851/1920. számú per.) Az öngyilkosság azonban nem bizonyított. A Népszava ugyanis 1925-ben a tanácsköztársaság alatt eltűnt országházi berendezési tárgyak utáni nyomozás kapcsán arról tájékoztatott, hogy Engländer a számonkérések elől külföldre szökött, és emigrációban lelte halálát. *Házkutatás a parlament értéktárgyai után*, Népszava, 1925. október 13., 9.

66 | BFL VII. 5. c. A Magyar Királyi Büntető Törvényszék iratai. Büntetőperrek iratai. B. kgy. (*Büntetőügy kommunista gyorsított*) 10851/1920. számú per, 35–36. oldal. Lásd a kötet 164. oldalán.

67 | Korvin Ottó büntető törvényszéki vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919, 243. Lásd a kötet 125. oldalán.

biztosságban. A nagy valószínűséggel megvalósított tervezet a teljes külföldre irányuló levelezés ellenőrzésére egy szigorúan titkos – angol, német, francia, olasz, román és szláv nyelvekből képzett – vizsgálóbizottság felállítását javasolta, amely az ellenforradalmi mozgalmakról, a bel- és külföldi csapatmozgásokról, az élelmiszer- és aranycsempészetéről, továbbá a gazdasági és egyéb visszaélésekről szóló hírekre koncentrált.⁶⁸

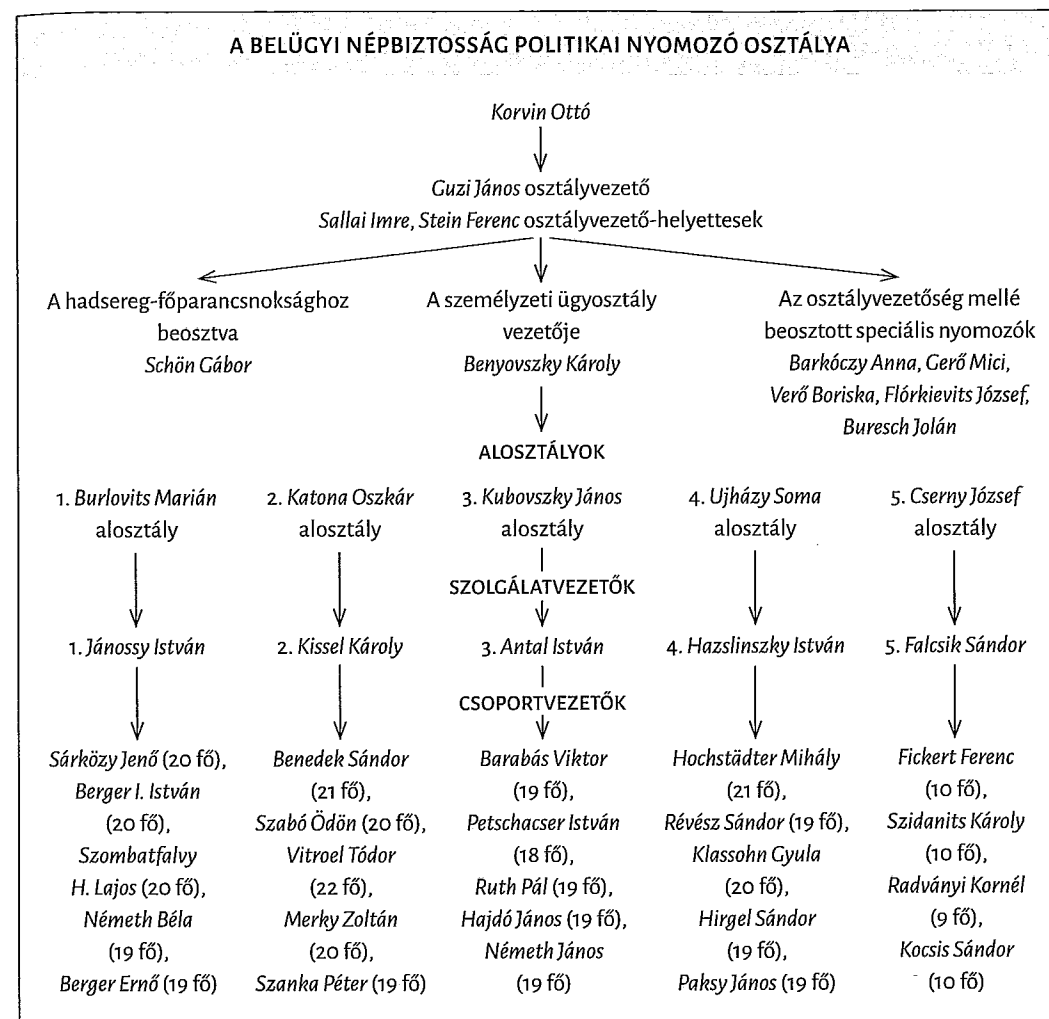
A politikai nyomozók közel 450 fős állománya az osztályvezetőség irányítása alatt alosztályokra, az alosztályokon belül pedig csoportokba volt rendelve. Az egyes alosztályok vezetőit a szolgálatvezetők követték a rangsorban, majd utánuk az átlagosan 20 fős nyomozói gárdával rendelkező csoportvezetők következtek. Az osztályhoz vidéki nyomozói kirendeltségek is kapcsolódtak, továbbá a nyomozói alosztályok mellett létezett egy katonai alosztály is, melynek munkája máig homályos. Utalást az 1949 utáni hivatalos magyarországi történeti munkákban találhatunk rá, miszerint az alosztályba azok tartoztak, „*akik a határmenti vasútvonalakon teljesítettek fontos szolgálatot*”.⁶⁹

Az osztályvezetőséghez beosztott speciális nyomozók munkája az eddig felkutatott források alapján ugyancsak töredékesen határozható meg. Valószínű, hogy mindegyikük különleges készségekkel rendelkezhetett. Egy-egy fennmaradt jelentés jól példázza, hogy az ő feladatuk volt többek között a kihallgatások során vallomást nem tevő ellenforradalmár foglyok megtévesztése és bizalmuk megnyerése. A Dormándy-ügy nyomozása során például a mozgalom felszámolása során letartóztatott Kovács Mariskát éjjelre egy szobába zárták a politikai osztály női nyomozóival, köztük Verő Boriska színésznővel, aki az ügy már kiderített részleteit ismerve elhivatott ellenforradalmárnak adta ki magát. Ilyen módon sikerült Kovács Mariska bizalmába férkőznie, és jelentős információkat kinyernie, melyek később a mozgalom felszámolásához vezettek.⁷⁰

68 | Tervezet a külföldi levélvizsgáló bizottság felállítására, MNL OL K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ó. e., 15. Lásd a kötet 195. oldalán.

69 | Rotter József: *A proletárhatalom védelmében*. 1919, BM Tanulmányi Csoportfőnökség, 1969, 15.

70 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919., 857. Jelentés a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályától. Verő Boriska nyomozati anyaga: „Jelentjük, hogy Verő Boriska (zilahi születésű 22 éves, római katolikus színésznő) volt Vörös Őrségi nyomozót előállítjuk azzal, hogy a kommunizmus alatt mint detektív működött és a letartóztatott ellenforradalmárok közé csukott le azzal, hogy őket elveikre nézve kihallgassa. Nevezetesen a budai puccsból kifolyólag Kovács Mariskával is le volt csukva, kitől mindent megtudva azokat Korvinnal, az akkori politikai osztály vezetőjével közölte.” BFL VII. 18. A Magyar Királyi Ügyészség iratai. Büntetőperrek iratai. 13-4272/1919. számú per, 5.

Az osztály vezetősége – Korvin, Sallai, Stein vagy Guzi – csak a nagyobb ellenforradalmi megmozdulásokban nyomozott. Közülük Korvin feladata elsősorban a nyomozások irányának, illetve az üldözendő politikai cselekménytípusoknak a meghatározása volt. A nyomozások konkrét feladatait az alosztályok között osztották fel. Bár elviekben minden alosztálynak önálló és jól lehatárolt tevékenységi területe volt, a részlegek fennmaradt nyomozati eseménykimutatásaiból jól látszik, hogy ez az elv a valóságban nem érvényesült.

A nyomozócsoportok ügýtípusai ugyanis minden alosztály esetében rendkívül vegyes képet mutatnak. A kimutatások alapján jól körvonalazódik, hogy

UJHÁZY ALOSZTÁLY ESEMÉNY JELENTÉSE BUDAPESTEN,

1919. június hó 7.-én.

Agoston nyelvmester kémkedési ügyében nyomozás és figyelés befejezve.

Ismeretlen feljelentésre ellenforradalmi célra folyó fegyvervásárlási ügyben nyomozás befejezve.

Az "Achilles vállalat" munkástanácsának feljelentése alapján Wittmann Hugó a vállalat tulajdosának a jelenlegi kormány tagjainak gyalázása ügyében nyomozás folyamatban.

1986/919, 1986/919, 1987/919, 1988/919, sz. ügyiratok alapján repatriáltak ellenőrzése folyamatban.

Kozma György nyomozó elleni feljelentés önkényű eljárás miatt folyamatban.

Bodó Kávéházi ellenforradalmi ügyben figyelés tovább tart.

Leopold Gyula ellenforradalmi ügye folyamatban.

Panhólozer Adám hamis tanu elleni feljelentése nyomozás alatt.

Marton Endre politikai megbízhatósága ügyében nyomozás folyamatban.

Székesfehérvári ellenforradalmi ügyben nyomozás tovább folyik.

Repkény utca 12 sz. alatti házban állítólag ellenforradalmi összejövetelek vannak; a ház figyelsz alatt áll.

Jajcsay Sándor bejelentése alapján a MÁV. északi főműhelyében egy ismeretlen egyén ellen hamis hírek terjesztése miatt a nyomozás tovább folyik.

Egy ismeretlen feljelentésre Ócsa községben ellenforradalmárok után a nyomozás folyik.

Széll György dombovári lakos ellenforradalmi ügy folyamatban.

Az Ujházy-alosztály eseménykimutatása az 1919. június 7-én folyamatban lévő, illetve a már lezárt nyomozásokról

a politikai rendőrségnek nemcsak a diktatúra megdöntésére irányuló szervezkedések leleplezése tartozott a hatáskörébe, hanem alapvetően minden olyan cselekményt nyomozandó ügynek tekintett, amely szembehelyezkedett a diktatúra érdekeivel, a tanácsköztársaság rendeleteivel vagy a Forradalmi Kormányzótanács által kinevezett helyi tisztviselők rendelkezéseivel. Az osztály pontos célrendszerét már a belügyi politikai osztály áprilisi szervezeti szabályzata is tartalmazta, miszerint „az országos kémszervezet célja, hogy a Belügyi Népbiztosság az ország politikai helyzetéről időközönként pontos információt kapjon. A kémszervezet előírt időközönként jelentést tesz a körzetébe tartozó vidék hangulatáról, a direktóriumok működéséről, a rendeletek betartásáról és foganatosításáról, minden a Tanácsköztársaság ellen irányuló mozgalmról, és figyelemmel kíséri egyes személyek működését. Tapasztalatairól az időközi jelentéseken kívül telefonon és távirddán is tesz jelentést, miáltal teljes áttekintésen kívül preventív intézkedésekre is alkalom nyílik. A kémszervezet tagjai önmaguk intézkedéseket nem tesznek. Küldetésük alatt inkognitó szerepük van, és intézkedések tette a Belügyi Népbiztosság pol. osztályának rendeletére külön küldendő közegek útján történik. Amennyiben elkerülhetetlen a közvetlen intézkedés, úgy a küldöttek azonnal leváltatnak.”⁷¹

A nyomozók fennmaradt jelentéseiből megállapítható, hogy a szabályzat fenti sorait tökéletesen végrehajtották. A politikai nyomozó osztály mint kémszervezet

71 | A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának szervezete, MNL OL, BM, Elnöki iratok K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 13.

Kaposvári csoportunkhoz!

Erkezett jelentés szerint:

*Baross János
Marcaliban ellenforradalmi agitációt folytat. - Minthogy nevezett más oldalról nyert értesülés szerint is ellenforradalmi mozgalom része, szorosan megfigyelendő.*

*VII
76.*

Sallai

Katona

Sallai Imre parancsa a politikai nyomozó osztály kaposvári kirendeltségéhez, 1919. július 16.: „Kaposvári csoportunkhoz! Erkezett jelentés szerint: Baross János Marcaliban ellenforradalmi agitációt folytat. Minthogy nevezett más oldalról nyert értesülés szerint is ellenforradalmi mozgalom részese, szorosan megfigyelendő. Sallai, Katona.”

alapvetően igyekezett mindenhova beépülni, ahol vélte, hogy a tanácsköztársaság ellen szervezkedő és izgató személyek megjelenhetnek. E körben kiemelten megfigyelték a kávéházakat, a tiszti kaszinókat, a szállodákat, fürdőket, nem utolsósorban pedig a templomokat is, de ügynökeik beépültek a kártya- és egyéb társadalmi klubokba, illetve részt vettek a települések gyűlésein és nagyobb szabású ünnepi rendezvényein is. A nyomozók létszámának bővülésével májusban már arra is lehetősége nyílt Korvinnak, hogy a vidék általános politikai hangulatának feltérképezésére embereket küldjön ki. A kiküldetések során a teljes inkognitóban dolgozó nyomozók egy részletesen kidolgozott, háromoldalas szempontlista alapján írták meg jelentéseiket. E jelentésekben részletesen feltárták többek között a település társadalmi szerkezetét, politikai beállítottságát, valamint vallási és nemzeti viszonyait.⁷²

Ellenségképükbe a proletárdiktatúra általános ellenségeinek tekintett társadalmi csoportok – vagyis a polgárság, az egykori politikai, katonai, rendvédelmi elit, a keresztény egyházak és szerzetesrendek papjai, továbbá a keresztény-szocialista politikusok, illetve a vidéki közép és nagybirtokosok – mellett mindenki bekerülhetett, aki a tanácsköztársaság vezetőivel vagy intézkedéseivel szembe helyezkedve valamilyen módon gyanússá vált számukra.

A nyomozó osztály elsősorban Korvin és Sallai, valamint a kormányzótanács tagjai, a népbiztosságok és a Vörös Őrség alakulatai által tett bejelentések és instrukciók alapján indított nyomozást. Mindezek mellett a politikai nyomozók munkáját a lakossági bejelentések is segítették. A tanácsköztársaság titkosrendőrsége nagyban támaszkodott ugyanis mind a bérházak, mind pedig a gyárak bizalmi szervezetének feljelentéseire. Számos fennmaradt ügy aktája tanúskodik arról, hogy a bizalmiak szinte elárasztották a nyomozókat bejelentéseikkel. Bár feljelentéseik egy része alaptalan vádaskodásnak bizonyult, sok esetben nem volt több személyes bosszúnál, ezeknek köszönhetően mégis rendkívül sokan kerültek az országközi nyomozók kihallgató szobáiba, illetve a forradalmi törvényszékek elé. Az alosztályok eseménykimutatásai alapján jól kivehető, hogy minden bejelentést következetesen igyekeztek kivizsgálni. A lefolytatott ügyek száma – nyilván ezek következtében is – már június közepére meghaladta a háromezretet.⁷³

72 | Gálócsi Sándor nyomozó küldetési jelentése Kalocsáról, 1919. május 11. MNL OL BM, Elnöki iratok, K 148, 603/2. 5. doboz, 24. ő. e., Politikai megbízottak, nyomozók jelentései, 105–108. A jelentés szövegét lásd a kötet 206. oldalán.

73 | Az alosztályok jelentései és eseménykimutatásai, BFL XIV. 2. Budapesti Forradalmi Törvényszék iratai. 4. doboz, peres iratok, 2224. számú per.

A belügyi népbiztosság politikai nyomozó osztálya.

H A T Á R O Z A T .

.....Bokor Lajos.....v. rendőrtisztviselő / Rendszeresítő /
 ebben a házkutatást és személymozgást elrendelem s annak fogana-
 tosításávalGyusztávó Örs és Károly Sallai.....
 nyomozó elvtársat bizom meg.

Az ellenforradalmi mozgalmat tanúsító mindenemű
 bűnjel a fenti osztályhoz azonnal beszállítandó. Gyanús okok,
 vagy adatok fennforgása esetén nevezett ugyanoda előállítandó.

Gyanús iratok lefoglalandók.

Budapest, 1919. május 26-án.

Kubovszky
 alosztályvezető.

politikai megbízott.

Házkutatási és letartóztatási parancs Bokor Lajos rendőrtisztviselő ellen.
 Kiadta: Kubovszky János alosztályvezető

Az ellenforradalmi jelenségek nyomozásai és felfedései után a személyek elleni letartóztatási parancsokat az osztály vezetősége, főként maga Korvin adta ki, de előfordult, hogy egy-egy sürgős esetben az alosztályok vezetői is – a nyomozói szervezet mellé rendelt politikai megbízott ellenjegyzésével – letartóztatásokat fogatosítottak. Egyes kiemelt esetekben azonban sor került a forradalmi törvényszékek, Kun Béla, Szántó Béla és más népbiztosok utasításai szerint is letartóztatásokra. A letartóztatottak kihallgatása után a vádlottakat átadták a forradalmi törvényszéknek. Az átadási procedúra szolgálati utasításait minden eset-

ben a nyomozócsoport osztályvezetői, illetve alosztályvezetői adták ki. Korvin mint a diktatúra elhivatott védelmezője a jelentősebb ügyekben személyesen is végigkövette a kihallgatásokat, olykor pedig a letartóztatottak forradalmi törvényszéki eljárásaiban is tevékenyen részt vett.⁷⁴ Erre vonatkozóan többek között Benyovszky Károly – a politikai nyomozó osztály személyzeti osztályának vezetője – azt nyilatkozta kihallgatása során, hogy „Korvin majdnem minden ügyben szeretett volna halálos ítéletet provokálni, és állandóan el is járt a vésztörvényszékhez. Minden halálos ítéletnél örömeinek adott kifejezést...”⁷⁵ Az ügyek elbírálására egyszerű munkásokból és politikai megbízottakból alakult – tehát laikusokból álló – forradalmi törvényszékek számos esetben hoztak halálos ítéleteket, azonban azok egy részét a kegyelmi ügyekben illetékes Forradalmi Kormányzótanács szociáldemokrata tagjai többször kényszerszolgálatra változtatták. Nemegyh kegyelmi határozatban jelentős szerepe volt valamely angol vagy olasz antantmegbízott közbelépésének és nyomásgyakorlásának is. Közülük különösen Guido Romanelli alezredes emelhető ki, akinek rendkívül sok parlamenti fogoly és törvényszéki elítélt köszönhette megmenekülését. Korvin e kegyelmi határozatok ellen többször is következetesen felemelte szavát, ugyanis a halálos ítéletek végrehajtásában az elrettentő példastatuálás eszközét látta. Erre vonatkozóan 1919. július 10-én külön hivatalos feljegyzést is írt a kormányzótanács, elsősorban pedig Rónai Zoltán akkori belügyi népbiztoshelyettes részére. Korvin levelében előbb részletesen ismertette, hogy nyomozói jelentéseinek semmibevétele mellett – melyek alapján véleménye szerint megelőzhető lett volna a június 24-i ludovikás ellenforradalom⁷⁶ kitörése – milyen hibákat követtek el az ellenforradalom leverésében illetékes rendvédelmi szervek irányítói.

74 | Korvin 1919. decemberi halálos ítéletét pontosan e bűnrészességei alapján szabta ki a törvényszék. Korvin Ottót a bíróság László Jenő és társai ügyében többek között Stenczel, Nikólyi és Hercegh Géza kivégzésében játszott szerepe alapján kötél általi halálra ítélte.

75 | A Korvin ügyében végzett nyomozás rendőrségi jelentése, 1919. augusztus 12. BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919, 16. Lásd a kötet 83. oldalán.

76 | 1919. június 24-én robbant ki a tanácsköztársaság ellen szervezett legjelentősebb katonai ellenforradalmi kísérlet. A mozgalmat Hönig Vilmos és Lajtos Árpád százados szervezték, de a politikai nyomozók letartóztatták őket. Ezt követően a mozgalom, majd a felkelés vezetője Lemberkovics Jenő százados, a Hadügyi Népbiztosság osztályvezetője volt. Az úgynevezett ludovikás vagy monitorlázadás résztvevőinek többségét a Ludovika Akadémia növendékei, továbbá a dunai flottilla három monitorja, a Csaba, a Maros és a Pozsony legénysége adták. A Ludovika növendékei megszállták az Akadémiát, elfoglalták a József Telefonközpontot, a monitorok pedig a Lánchídhöz hajózva tűz alá vették a Szovjetházat (Hungária Szálló), a népbiztosok szállását és a kormányzótanács székházát. A katonai felkelést azonban a Vörös Hadsereg és Csernyy Lenin-fiú másnapra teljesen felszámolták. Lemberkovics századost a felkelés

Vöröskatonák az Országház téren a ludovikás ellenforradalom napján

Ezt követően sorait így folytatta: „S legyen szabad felhasználnom az alkalmat arra, hogy még egy dologra felhívjam a figyelmet, ami szintén kapcsolatos az ellenforradalom elleni eredményes küzdelmünkkel. Ez az, hogy a rögtönítélő bíróság által halálra ítélt ellenforradalmárok még ma is életben vannak, és érintkeznek hozzátartozóikkal. Nem a vérszomj beszél belőlem, hanem az, hogy már is tapasztaltuk, hogy az ellenforradalmárok, az eddiginél nagyobb bátorsággal készítik elő a dolgokat, és azzal nyugtatják meg magukat és egymást, hogy amúgy sem lehet semmi bajuk, mert életüket az angolok megvédik, és bármilyen hosszú időre ítélt fogságnak úgyis véget vet az ellenforradalom győzelme. Ilyen irányú kijelentések 3 helyről érkeztek már be hozzám. Nem a vérszomj, hanem az elrettentő példa statuálásának szükségessége az, mely feltétlenül megköveteli, hogy a halálos ítéletek most már haladéktalanul végre is hajtassanak. Amint a pogromröpiratok terjesztésének

napján elfogták, és a főkapitányságon agyonlőtték. Az elfogott felkelők közül a forradalmi törvényszék többeket halálra ítélt, de Guido Romanelli alezredes olasz antantmegbízott határozott közbenjárására végül kegyelmet kaptak. Lásd *Magyarország az első világháborúban*, 439.

*megszüntetésére egyetlen halálos ítélet végrehajtása elegendő volt, és ma már csak elvélve történik pogromra való izgatás, bizonyosra veszem, hogy az ellenforradalmi készülődéseket a minimumra csökkentené a diktatúra következetes végrehajtása.*⁷⁷

A letartóztatások végrehajtása során a politikai nyomozók nem egyedül jártak el. Igénybe vették hozzá a Vörös Hadsereg katonáinak vagy a Vörös Őrség legénységének, illetve számos esetben a Cserny József által szervezett, Lenin-fiúk-nak nevezett karhatalmi különítményesek segítségét is. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya megalakulását követően ők alkották a diktatúra politikai rendőrségének különítményes osztagát, a hírhedt V. alosztályt.

„Egy-egy pisztollyal felfegyverezve átmentünk a parlamentbe nyomozóknak” – Lenin-fiúk az Országházban

A proletárdiktatúra március végén, április elején kiépült rendvédelmi szervezetében kétségtelenül a Vörös Őrség állománya jelentette a legnagyobb létszámú szervezetet, de a már említett megbízhatatlansági szempontok miatt a diktatúra egyes politikai vezetői a politikai nyomozó osztály létrehozása mellett több, hivatalos felhatalmazást nélkülöző fegyveres különítményt is felállítottak. Ezek a fegyveres különítmények, melyek sok esetben egymással szoros, szinte kibogozhatatlan összefonódásban és alá-fölérendeltségi viszonyban működtek, a diktatúra első hónapjában szervezetileg nem tartoztak egy népbiztossághoz sem, senkinek sem voltak kötelesek elszámolni, közvetlenül irányítójuk utasításait követték. Ők voltak a diktatúra leggyorsabban reagáló, az ellenforradalmi megmozdulások leverésére azonnal igénybe vehető erőszakszervezetei. Közülük kétségtelenül a Cserny József egykori tengerész és bőrmunkás vezette Lenin-fiúk vívtak ki maguknak országosan is rettegett hírnevet. Cserny osztagai adták sok esetben Szamuely Tibor úgynevezett Frontmögötti Bizottságának és rettegett páncélvonatának legénységét, a népbiztosok lakhelyéül szolgáló Szovjetház (Hungária Szálló) őrségét, Kun Béla testőrségét, de egyes népbiztosok számára is bármikor rendelkezésre álltak.

Cserny különítményét az oroszországi minták alapján már azelőtt megszervezték, hogy a politikai nyomozó osztály megalakult volna. Erre a Forradalmi Kormányzótanács álcája alatt Kun Béla, Gábor Mózes és Vágó Béla adott utasítást Csernynek, akit Kun már Moszkvából jól ismert. A régi ismertsé-

gen túl azonban Cserny mellett szólt, hogy Kunék már korábban is rábízták az 1918. november 24-én megalakult Kommunista Magyarországi Pártja Visegrádi utcai helyiségeinek fegyveres védelmét. Cserny osztagának magja tehát, amely akkor még főként a tengerész-nemzetőrség tagjaiból verbuválódott, már 1918 végén létezett. Vágó Béla által meghatározott fő feladatuk a főváros őrzése, a népbiztosok védelme, az ellenforradalmak megelőzése és leverése volt. Gábor Mózes ennél még precízebben írta le Csernynek a különítmény rendeltetését. Gábor szerint *„oroszmintára fog a terrorcsapat dolgozni, vagyis vérbe fog fojtani minden ellenforradalmi mozgalmat, s a proletár diktatúrára veszélyes egyéneket szemben a legkíméletlenebbül fog eljárni”*.⁷⁸ A rövid idő alatt kétszáz főre duzzadt osztag számára főhadiszállásul Vágó Béla a Teréz körúton lévő Batthyány-palotát (a mai házasságkötő-terem épülete, VI. kerület, Teréz körút 13.) utalta ki. Rövidesen Szántó Béla megbízására Csernynek újabb kétszáz főt kellett toboroznia a Hunyadi-palotába is (ma a Trefort utca 3–5.).⁷⁹

Elnevezésükre vonatkozóan Cserny rendőrségi kihallgatása során a következőképpen vallott: *„Mikor a Batthyány-palotába kerültünk, vettük fel a „terrorcsapat” nevet, ha jól emlékszem, Vágótól ered az elnevezés. Később én használtam először a Lenin-fiúk elnevezést.”*⁸⁰

Cserny József (jobb szélén) és a Lenin-fiúk csoportjának egyes tagjai

78 | Cserny József ügyészégi vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 11. Lásd a kötet 146. oldalán.

79 | A diktatúra különítményes csapatainak fővárosi elhelyezkedéséről lásd Bíró Aurél hiánypótló munkáját. Bíró Aurél: *A Tanácsköztársaság fővárosi karhatalmai*, Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény, Budapest, 2014.

80 | A Lenin-fiúk névválasztására vonatkozóan a források több verziót is említenek. Egyesek tudatos legendagyártás céljából Leninnek tulajdonítják az elnevezést. Ezek szerint Lenin, miután értesült az alakulat létrejöttéről, „fiainak” nevezte őket. Más verzió szerint Csomor Gábor, a Szovjetház egyik őrpáncsnoka használta először e megjelölést. A Lenin-fiúk történetére, illetve elnevezésükre lásd bővebben: Gelencsér Nándor: *A Magyar Tanácsköztársaság belügyi népbiztosságának karhatalmi szerve: a Lenin-fiúk*, Belügyi Szemle, 1987/8., 51–57. A névválasztásból azonban mindenesetre látszik, hogy az alakulat tagjai – akiknek nagy része Oroszországot megjárt katona volt – abszolút példaként tekintett Leninre és az általa létrehozott terroralakulatokra.

77 | Korvin Ottó jelentése a Belügyi Népbiztossághoz a június 24-i ellenforradalom körülményeiről és a bűnösök szigorú megbüntetésének elmulasztásáról. Lásd Korvin Ottó: *„A Gondolat él”*, szerk. Simor András, Magvető, Budapest, 1976, 148–149.

A „terroristák” különítményébe – az elnevezés gyorsan átment a köztudatba – Cserny válogatott szempontok szerint maga vette fel az embereket. A felvételre kizárólag a népbiztosok és környezetük, illetve a már alkalmazott terroristák ajánlata alapján került sor. A válogatás célja kimondottan az volt, hogy a diktatúra ellenségei elleni fellépésre, továbbá az ellenforradalmak leverésére vonatkozó utasításokat kíméletlenül és gondolkodás nélkül végrehajtó állomány alakuljon ki a keze alatt. Erre vonatkozóan maga Cserny emelte ki, hogy *„Mi nagyon megválogattuk a felvételnél az embereket. Felvilágosítottuk a jelentkezőket, hogy ez az alakulat az ellenforradalmak letörésére, a burzsujok megfékezésére van kiosztva, hangsúlyoztam, hogy a burzsujokkal szemben vadállatnak kell lenni: mondtuk, hogy itt bűzlik a pince a burzsujhulláktól szóval mindenféle – még a valóságnak meg nem felelő – rémképeket festettünk a belépni akarók elé, hogy a gyengébb idegzetűeket a belépéstől visszatartsuk. Megkérdeztem nem egyszer azt is a belépni akarótól, hogy ha éjjel felkelteném, és elküldeném, hogy valami burzsujt hazaküldjön, vállalkozna-e arra? Embereim szintén tettek ilyen ijesztő kérdéseket a belépni szándékozókhoz.”*⁸¹

A Batthyány-palotában létrehozott 180–200 fős, Lenin-fiúk elnevezésű karhatalmi alakulatnak gerincét főként volt katonák – úgymint a Cserny által beszerezett tengerészek, illetve a világháború után a hadsereg vadászerejeiben, valamint az 1-es és 32-es vörös gyalogezredekben tovább szolgáló katonák – adták. Jelentős számban – 30 fővel – képviselték magukat az osztagban az egykori magyarországi orosz hadifoglyok, illetve ugyancsak nagy számban az Oroszországból hazatért magyar internacionalisták is. Gondolkodásmódjukra és működésükre alapvetően a fegyelem teljes hiánya volt jellemző. Ez annak volt köszönhető, hogy a Lenin-fiúk nem voltak ideológiailag jól képzett kommunisták, de anarchisták sem. Mind a pártfegyelem, mind a katonai fegyelem távol állt tőlük. Csoportjuk a kommunista ideológia tanrendszerét részben elfogadó, öntörvényű forradalmárok alakulatának volt tekinthető.⁸² Mind az állományra jellemző pszichikai és morális sajátosságok, mind a kommunista vezetőktől kapott szóbeli felhatalmazások már eleve gyilkosságokra és önkényes fellépésekre predesztinálták az alakulatot. Cserny erről ügyészégi kihallgatásában úgy fogalmazott, hogy a népbiztosoktól kapott felhatalmazások alapján *„én és embereim mind több és több bátorságot merítettünk az erőszakos és egyéni vállalkozásokra. A csapatom tagjai nagyrészt Oroszországban járt kommunisták voltak, ezek után bátorították a többieket is. Mindezek tették lehetővé, hogy a terrorcsapat mindenre elszánt, ölni*

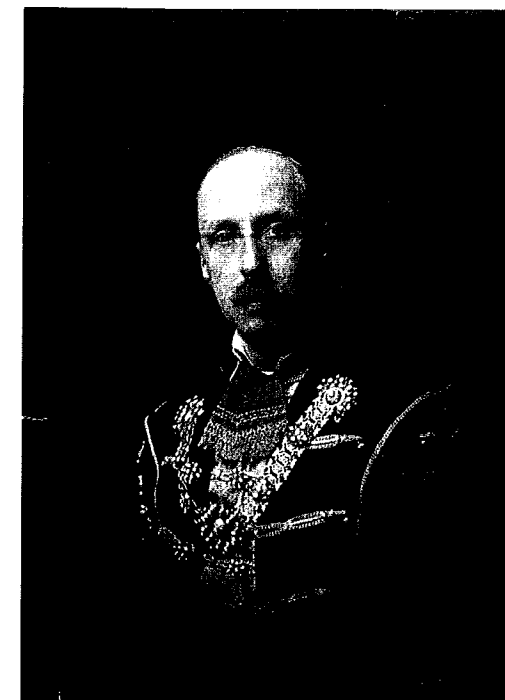
81 | Cserny József ügyészégi vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 11. A hazaküldeni a megölni szó szinonimája volt a Lenin-fiúk saját használatú szótárában.

82 | Konok Péter: *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror-fehérterror*; Múltunk, 2010/3., 77.

*kész emberekből állott, akik mind tisztában voltak azzal, hogy ha kell, öléstől sem szabad visszariadni. Voltak ott azonban mérsékeltebb emberek is.”*⁸³

A terrorfiúk kegyetlenkedései⁸⁴ következtében a társadalomban rövid időn belül zsigeri félelem alakult ki Cserny osztagának még csak az említésére is. A Forradalmi Kormányzótanács szociáldemokrata tagjai mindezek következtében egyre erőteljesebben követelték a nyilvánosság előtt a „Forradalmi Kormányzótanács politikai terroralakulata”⁸⁵ nevet is viselő osztag feloszlatását.⁸⁶

Feloszlatásukhoz a végső lökést a makói túsok, köztük Návay Lajos⁸⁷ volt képviselőházi elnök kivégzése adta meg. Návayt a földelaki direktórium 1919. április 27-én hajnalban hurcoltatta el, majd a makói ellenforradalom leverésére érkező Lenin-fiúk az elfogott túsokat Budapestre szállító vonaton április 29-én,

Návay Lajos, a képviselőház volt elnöke, az 1919-es vörösteror áldozata

83 | Cserny József ügyészégi vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1919. számú per, 12.

84 | Cserny emberei, részben önhatalmúlag, részben felsőbb utasítások szerint – mások mellett – áprilisban kivégezték Dobsa Miklós 19 éves huszárszászlóst, id. Hollán Sándor ny. államtitkárt és fiát, ifj. Hollán Sándor államtitkárt, május elején Bodnár Gyula budai ácsmestert, illetve a hatvani ellenforradalom felszámolása után több ellenforradalmárt is. Váry Albert: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, szerzői kiadás, Budapest, 1922, 16, 18, 58.

85 | A „politikai terrorcsapat” elnevezést maga Cserny függesztette ki a Batthyány-palota homlokzatára, azonban a kormányzótanács felzúdulására Kun levétette azt, mondván Csernynek: „Kraus hol az ész? A terrort nem kiírni, hanem csinálni kell!” Ezt követően május 1-jétől „Kun-Vágó laktanya, Lenin-fiúk” elnevezés volt olvasható az épületen. Lásd Cserny József ügyészégi vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 12.

86 | A Cserny-alakulat kegyetlenkedései elleni szociáldemokrata fellépésre lásd Weltner Jakab: *Forradalom, bolsevizmus, emigráció*, magánkiadás, Budapest, 1929, 190–194. Böhm visszaemlékezése szerint a kialakult helyzetben mind Kun, mind Vágó, mind pedig Landler tagadta, hogy köze lenne a terrorcsapatok felállításához. Lásd Böhm Vilmos: *Két forradalom tüzeiben*, Népszava Kiadó, Budapest, 1947, 293.

87 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

a kiskunfélegyházi pályaudvaron unokabátyjával, Návay Ivánnal és Szentes város főjegyzőjével, Kiss Bélával együtt meggyilkolták.

A terrorcsapatok lefegyverzésére és a Vörös Hadseregbe való beolvasztására vonatkozóan Böhm már április 30-án rendeletet adott ki, ami önmagában – Csernyék erős politikai háttere és öntudatuk miatt – hatástalan volt. Miután azonban a gyilkosságok híre nyilvánosságra került, eljutott a budapesti antantmegbízottakhoz, továbbá egyes szociáldemokrata vezetők a kormányzótanács szintjére emelték a terrorcsapatok felosztatásának ügyét, többhetes vita után már sem Vágó, sem Szántó Béla, sem Kun és Szamuely nem tudtak kitérni a felosztatás elrendelése elől. A döntés meghozatalában kétségtelenül közrejátszott az is, hogy a tanácsköztársaság védelme érdekében a kormányzótanács tagok májusban nyomozószervként már a politikai nyomozó osztályra, használható fegyveres erőként pedig a felállított Vörös Hadsereg munkásereire – köztük például a fővárosban állomásozó vasaseregre – is támaszkodhattak. Kommunista nyomásra azonban a Cserny-különítmény megszüntetése ennek ellenére a valóságban csak részben történt meg.

Böhm Vilmos és Weltner Jakab⁸⁸ a kormányzótanács május 10-i ülésén újból szót emeltek a terrorcsapatok megfékezése és végső felosztatása érdekében.⁸⁹ Az ülés jegyzőkönyvéből kiderül, hogy a már említett 1919. május 6-i rendelet értelmében ekkor már feloszlottnak tekintettek minden ellenforradalmi mozgalmak megelőzésére létrehozott nyomozó szervet – így Cserny terrorcsapatát is –, de Csernyék ezt nem vették tudomásul. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Lenin-fiúkat pusztán rendeleti úton nem lehetett felosztatni. Már említett politikai hátterük mellett ugyanis Csernyék komoly katonai erőt képviseltek, ráadásul a Lenin-fiúk magukat a proletárforradalom egyedüli hű és hivatott védelmezőinek gondolták. Kivételes szerepük megőrzéséért készek voltak fegyvert is ragadni. Végül Kun Béla javaslatára a fővároson kívüli lefegyverzés mellett döntöttek. Erre éppen az említett kormányzótanács ülés napján, 1919. május 10-én, Gödöllőn, a Vörös Hadsereg főparancsnokságán került sor, ahol Cserny hosszas tárgyalások után végül is megjelent az akkor már közel 400 főt számláló csapataiból egy 120 fős osztaggal. A Vörös Hadsereg jelenlétében a Lenin-fiúk nem tanúsítottak semmilyen ellenállást. Átadott fegyverkészletük azonban jól szemlélteti erejüket. Lefegyverzésük alkalmával 6 darab 14 cm-es és 6 darab 9 cm-es aknavetőt, 3 pánccél-ágyút, 7 gyalogsági ágyút, 7 gépfegyvert, 64 láda bombát, 130 láda kézigránátot, 41 rekesz gépfegyvertöltényt, 115 láda gyalogsági ágyútöltényt, 807 láda aknavető és ágyúlőszert, 7 autót és 6 teherautót foglaltak le.⁹⁰ Ezt követően a Gödöllőn

88 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

89 | *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei, 1919, 398.*

90 | Böhm, I. m., 294.

megjelent kontingenst besorozták a Vörös Hadseregbe. A Cserny-különítmények jelentős része azonban a Csernyvel történt kompromisszum eredményeképpen vagy leszerelt, vagy új beosztást nyert. Lefegyverzésük napján Vágó Béla a kormányzótanács előtt azt hangsúlyozta, hogy Cserny csapatában van 40-50 megbízható ember, akire a politikai nyomozó osztálynak mindenképpen szüksége van. Őket ezért visszatartották a besorozástól, és beosztották Korvin osztályába. Közülük 25 főt rendelték a Szovjetház, 15-öt az Országház őrségébe, 40 főt pedig Kun Béla személyes parancsára beosztottak az Országházban éppen akkor be rendezkedő politikai nyomozó osztály kötelékébe, mint az V. számú alosztályt.⁹¹

A felosztatás körülményeit kiválóan megvilágítja Cserny országközi szolgálatvezetője, Kocsis Sándor⁹² rendőrségi vallomása is. Kocsis elmondja, hogy „[...] híre járt, hogy a terrorcsapatot fel fogják oszlatni. Nagy felháborodás tört ki Cserni [!] és csapattagjai közt erre, ágyukat hoztak a Batthyány-palotába a Timót utcából. Négy vagon munió volt elhelyezve a Batthyány-palotában. Az ágyukat és a muniót a hadügyi népbiztosság utalta ki számunkra. El voltunk határozva, hogy a felosztatásnak fegyveresen állunk ellen. Cserni és társaitól azt hallottam végül, hogy Kun Béla kiérkezése folytán elálltak a terrorzászlóalj felosztatásától, s oly megoldást találtak, hogy Cserni zászlóalja a belügyi népbiztosság rendelkezése alatt politikai nyomozótestületté alakul át. A Batthyányi-palotában levő ágyúparkot és muniókészletet átadtuk a gödöllői főhadiszállásnak, míg mi egy-egy pisztollyal felfegyverezve átmentünk a parlamentbe nyomozóknak.”⁹³

Bár Korvin egyáltalán nem, Cserny pedig csak futólag beszélt róla vallomásaiban, a Lenin-fiúk büntetőperes aktái arra is fényt derítettek, hogy mindezek mellett a politikai nyomozók által letartóztatott foglyok őrzésére Cserny még egy külön parlamenti fogolyőrséget is szervezhetett, melynek ugyancsak ő volt a parancsnoka. E fogolyőrség, mely teljesen különálló alakulatot képezett a politikai nyomozó osztálytól, 28-30 emberből állt. Szakaszvezetőik Blahák Ferenc, illetve

91 | *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei, 1919, 399.* Korvin Ottó vallomásában kiemelte, hogy Cserny keménymagjának megtartása egyenesen Kun Béla parancsa volt. (Korvin büntető törvényszéki vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919, 251.) Ezt erősítette meg Cserny is vallomásában, miszerint felosztatásakor jelezte Korvinnak, hogy „baj lesz, ha mi kivonulunk; rögtön felüti fejét majd az ellenforradalom. Korvin szólt e tárgyban Kun Bélának, s a kormányzótanács szűkebb intéző bizottsága (Kun, Landler, Böhm) megengedte, hogy 40 emberből álló politikai nyomozó testületet alakítsak embereimből. Én erre kiválogattam terroristáimból a 40 legmegbízhatóbbat [...]” Cserny József ügyészégi vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 13.

92 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

93 | Kocsis Sándor 1919. szeptember 4-i rendőrségi kihallgatási jegyzőkönyve. BFL VII.5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 47. Lásd a kötet 104. oldalán.

Panits Vilmos egykori Cserny-különítményesek voltak. Naponként átlagosan 10-20 politikai fogoly volt az őrizetükre bízva. Egy-egy nagyobb ellenforradalmi leleplezés vagy mozgalom felszámolása után azonban ez a szám a többszörösére is emelkedetett. A foglyokkal való bánásmód tekintetében Vajda József egykori fogolyőr vallomása szerint Blahák parancsa az volt, hogy a behozott ellenforradalmárokkal és túsokkal szigorúan és keményen kell bánniuk.⁹⁴

Egyértelmű tehát, hogy a Lenin-fiúk legmegbízhatóbb embereivel továbbra is számolt a kommunista irányítás alatt álló belügyi vezetés, köztük Korvin Ottó is.⁹⁵ Cserny embereit tehát csak elrejtetni igyekeztek a nyilvánosság elől. Erre vonatkozóan Vágó Béla egy május 12-i datálású bizalmas átíratban egyértelmű utasítást is adott Korvinnak, melyben közölte, hogy „a még Budapesten állomásozó terror csapat feltétlenül más jellegű biztosító őrséggé vagy csapattá alakítandó át haladéktalanul, úgy, hogy még ruházatok is megváltoztatandók”.⁹⁶ A foglyok megfélemlítése céljából a Lenin-fiúkból szervezett fogolyőrök kézigránatokkal és rohamkéssel felszerelt bőrkabátos egyenruhájukat megtarthatták.

Vágó utasítása után pár napon belül megalakult a politikai nyomozó osztály kereteiben az V. alosztály. Csernyék ezt követően már nem kézigránatokkal és rohamkéssel teletűzdelt fekete bőrruhában, hanem polgári ruhában jártak. Terrorfiúkból politikai nyomozókká lettek, de szereplésük következtében a köznyelvben terrornyomozókként rögzültek, mivel korábbi önkényes munkamódszereik az új öltözet alatt mit sem változtak. Korvin Ottó utasításai mellett ugyanis továbbra is saját maguk kezdeményezése, illetve mások bejelentései alapján önhatalmúan végeztek nyomozásaikat. Korvin, aki osztályát jól szervezett hierarchia és fegyelmi szempontok szerint építette fel, emiatt többször panasszal is élt feletteseinél. Az 1949 utáni hivatalos magyar történetírás ezt a jól kivehető Korvin-Cserny-szembenállást arra használta, hogy a társait a börtönben eláruló, kommunistává soha nem váló Cserny Józsefről a munkásmozgalom vértanúinak panteonjába emelt Korvin Ottót leválassa. A rendelkezésre álló forrásokból azonban az derül ki, hogy e kérdés jóval árnyaltabb annál, mintsem kijelenthető lenne, hogy Korvin minden téren ellenezte a Lenin-fiúk működését.

Kétségbe nem vonva azt az idegenkedést, amellyel Korvin az V. alosztály módszereivel szemben viseltetett, mégis jól kivehető, hogy a proletárdiktatúra

94 | Slezák Adolf és Vajda József vallomásai, BFL VII. 5. c. B. kgy. 8746/1920. számú perben.

95 | Korvin törvényszéki vallomása szerint ő és Jancsik beszélt rá Csernyre, hogy a fent vázolt kompromisszumért cserébe menjen bele a Böhm által elrendelt felosztatásba. BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919. 251.

96 | BFL VII. 18. d. 1919. B. kgy. 13/2322/1919. számú per, 26.

védelme szempontjából létüket elfogadta, sőt támogatta is.⁹⁷ Korvin erre vonatkozóan rendőrségi kihallgatásában úgy fogalmazott, hogy „a terroristákra szükség volt, mert a polgárságot, sőt a munkásságot nem tudták volna sakkban tartani”.⁹⁸ Fickert Ferenc,⁹⁹ a parlamenti V. alosztály egyik volt csoportvezetőjének vallomása alapján egyértelműen fény derül arra is, hogy Korvin már a Batthyány-palotában közreműködött egy kisebb létszámú nyomozói csoport felállításában, amelyet előszeretettel bízott meg különböző „speciális” feladatokkal.¹⁰⁰ A csoport tagjai csak részben tartoztak Cserny irányítása alá. Bár mint minden Lenin-fiút, úgy őket is többször kivezényelték egyes ellenforradalmi mozgalmak elfojtására, de kétségtelen, hogy a fegyveres szolgálat mellett egyfajta nyomozói tevékenységet is folytattak.¹⁰¹ Fickert elmondása szerint a nyomozói minőségükben közvetlen felettesük politikai ügyekben Korvin Ottó, bűnügyekben Jancsik Ferenc volt. E csoportba tartozott Fickerten kívül többek között Papp Sándor, Groó Géza, Schönfeld József, Szidanits Károly és Bonyhádi Tibor.¹⁰² Őket tehát Korvin már jól ismerte, és a különítmény felosztatása után mindnyájan a parlamenti politikai rendőrséghez kerültek. Több vallomásban található továbbá említés arra vonatkozólag is, hogy Korvin – bár szót emelt a szabályokat és utasításokat önkényesen értelmező volt terroristák eljárásai ellen – mégis sokáig szemet hunyt a Lenin-fiúk, majd az V. alosztály nyomozóinak módszerei felett. Ennek nem lehetett más oka, mint az, hogy számtalan ellenforradalmi összeesküvés feltárásában csak az ő közreműködésükkel értek el sikereket. Amire ugyanis az egykori rendőrök és a gyárakból átvett munkások politikai nyomozóként nem voltak alkalmasak, arra a proletárdiktatúrát ingadozás nélkül védő Lenin-fiúk sok esetben maguktól vállalkoztak. Az Országházba behurcolt, a kihallgatások folyamán vallani nem akaró letartóztatottak így több ízben kerültek végül Groó

97 | Sitkei Sándor volt Lenin-fiú visszaemlékezésében cáfolja a Cserny-Korvin-szembenállást. Visszaemlékezése szerint a szociáldemokratákon kívül senki nem ellenezte működésüket, sőt bélyegzőjükön és igazolványukban egyenesen az állt: „A Belügyi Népbiztosság karhatalmi osztaga”. Lásd Sitkei Sándor: *Egy tengerész a forradalomban*, Múzeumok Központi Propaganda Irodája, Budapest, 1960, 23–24.

98 | A Korvin ügyében végzett nyomozás rendőrségi jelentése, 1919. augusztus 12. BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919. 17.

99 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

100 | Fickert törvényszéki vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 8746/1920. számú per, 58. Lásd a kötet 122. oldalán.

101 | Takács Sándor, előbb tengerész, aztán Lenin-fiú, majd Korvin Ottó egykori sofőrje visszaemlékezésében is kiemeli, hogy a Batthyány-palotában Fickerték egy elkülönített nyomozói csoportot alkottak. Takács Sándor visszaemlékezését lásd Rotter, *I. m.*, 76.

102 | Életrajzukat lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

Gézához, Bonyhádi Tiborhoz, Radányi Kornélhoz, Sid Asherovits Leonhoz vagy Grünblatt Borishoz.¹⁰³ Ők voltak azok az V. alosztálybéli nyomozók, akik az ellenforradalmi mozgalmak felderítésében nem riadtak vissza a brutális erőszak alkalmazásától sem.

Cserny és válogatott csapata 1919. május 10–15-étől egészen július elejéig működött az Országházban. Ez idő alatt, bár nyomozógárdaként is dolgoztak, mégis jól kivehetően megmaradtak egykori különítményes jellegüknél. Ezt támasztja alá az is, hogy az ellenforradalmi mozgalmak leverésére továbbra is kivezényelték őket. A politikai nyomozóktól való elkülönítésüket, egyben pedig eredeti feladatkörük megtartását jól mutatta továbbá, hogy külön bélyegzőt is kaptak, melyen a „*Belügyi Népbiztosság politikai osztályának különítménye*” elnevezés szerepelt. Korábbi különítményes működésük folytatására jellemző az is, hogy bár Cserny nyomozó különítménye négy nyomozócsoportot alkotva betagozódott a politikai nyomozó osztály szervezetébe, a valóságban e szervezeti felosztás és hierarchia nem érvényesült. Az egykori terrornyomozók vallomásaiból kiderül ugyanis, hogy egy-egy akcióhoz Cserny, Papp Sándor, Groó Géza, Bonyhádi Tibor és Radányi Kornél önhatalmulag válogatott a csoportok tagjaiból.

Az 1919. június 24-i budapesti katonai ellenforradalmi kísérlet¹⁰⁴ után azonban Cserny újfent felhatalmazást kapott, hogy az erősödő ellenforradalmi mozgalmak leverésére újból szervezze meg különítményét. Ekkor Cserny embereivel az egykori Mozdony utcába tette át székhelyét.¹⁰⁵ Két hónapos országházi működésük azonban elegendő volt ahhoz, hogy a két világháború közötti politikai és városi köznyelvben az Országház épülete már nem pusztán az egységes magyar politikai nemzet, hanem az 1919-es diktatúra kegyetlen jelképeként is tovább éljen.

103 | Aserovits és Grünblatt életrajzát lásd *Életrajzi gyűjteményben*.

104 | A ludovikás ellenforradalmi felkelés leverésében tizennyolc vöröskatonára vesztette életét. Gyászszertartásuk szimbolikus okokból az Országház kupolacsarnokában és a téren történt. 1919. február 26-án a Berinkey-kormány ugyanis a február 20-ai Conti utcai lövöldözésben elesett rendőröket is itt búcsúztatta. E két Országház téri gyászszertartás volt a kezdete a téren szervezett későbbi állami búcsúszertartások hosszú sorozatának. A kommunista párt által befolyásolt 1919. február 20-ai eseményeket azóta sem sikerült teljesen tisztázni. A lövöldözést követően a Kommunisták Magyarországi Pártja szinte teljes vezetőségét letartóztatták. A börtönből a tanácsköztársaság kikiáltásának napján, 1919. március 21-én távoztak.

105 | Cserny József különítményére, továbbá Mozdony utcai működésére lásd A *Cserny-különítmény rémtettei „Mozdony utcai laktanyájukban”* 1919 júliusában. *Fery Oszkár és tisztársai halálának körülményei, következményei, utóélete = Sorsfordító mozzanatok. A magyarországi kisgyermekkori nevelőképzés, a Budapesti Tanítóképző Főiskola, az ELTE TÖK és épülete történetéből*, szerk. Donáth Péter, Trezor, Budapest, 2012, 144–254.

Vöröskatonák ellenforradalmárokat kísérik az Országház téren

Politikai terror az Országházban

Miután gyakorlatilag a nyomozó osztály célpontja lett mindenki, aki a diktatúra létét, politikai alapjait, intézkedéseit vagy politikai vezetőinek alkalmasságát megkérdőjelezte, ezért bármely társadalmi réteg képviselője különbség nélkül bekerülhetett a főrendiházi szárnyba beköltözött politikai rendőrség kihallgatószobáiba. Az egykori országházi foglyok pontos száma és névsora a fennmaradt források részletes vizsgálatával is csak töredékesen lenne rekonstruálható, de annyi bizonyos, hogy velük kapcsolatban egyértelműen két csoportot különböztethetünk meg: a preventív céllal letartóztatott politikai túsok és foglyok, illetve a konkrét ellenforradalmi és tanácsköztársaság-ellenes cselekmények miatt elfogott személyek csoportját.

A tanácsköztársaság politikai terrorjának egyik legfőbb, az újságok hasábjain is deklarált megnyilvánulásai közé tartoztak a politikai túsok letartóztatási hullámai.¹⁰⁶ A Forradalmi Kormányzótanács jóváhagyásával lebonyolított túszejtések, melyeknek az országban maradt régi társadalmi elit reprezentánsai szinte egytől egyig áldozatul estek, kettős természetűek voltak. Mivel a letartóztatottak között elsősorban a volt állami, katonai és egyházi vezetők, továbbá a gazdasági szféra leggazdagabb gyártulajdonosai szerepeltek, foglyul ejtésükkel a diktatúra vezetői az ellenforradalmi mozgalmak lehetséges vezetőit és pénzügyi finanszírozóit igyekeztek közvetlenül semlegesíteni. E letartóztatások alkalmasak voltak azonban arra is, hogy közvetve bár, de félelemben tartsák a tanácsköztársaság ellenségeinek számító társadalmi csoportokat is.

Wekerle Sándor egykori miniszterelnököt még a diktatúra elején letartóztatták, és a Károlyi-kormány által már internált báró Sztéryi József volt kereskedelmi miniszterrel, báró Szurmai Sándor volt honvédelmi miniszterrel és Mikes János szombathelyi megyéspüspökkel együtt a Gyűjtőfogházba szállították. Ezt követően fogták el április elején báró Hazai Samu volt honvédelmi és Balogh Jenő volt igazságügyi minisztert, Lánczy Leót, a Kereskedelmi Bank elnökét, báró Láng Boldizsár ezredest, továbbá rendkívül sok katonatisztet, rendőrtisztet, papot, illetve volt országgyűlési képviselőt és állami tisztviselőt.¹⁰⁷

A diktatúra szervezett túszejtéseinek kezdete a román hadsereg áprilisi támadását követően, húsvétvasárnap indult meg, amire ekkor a hatalmát meginogni érző Forradalmi Kormányzótanács, majd végül a Belügyi Népbiztosság adott parancsot Korvin Ottó politikai osztályának. A túsok listáját Szántó Rezső¹⁰⁸ és Korvin Ottó írták össze nagyrészt a lakásjegyzékek és az Országos és Nemzeti

106 | A tanácsköztársaság politikai túsainak történetére lásd újabban Bödök Gergely: *Kegyelmek urak a Gyűjtőfogházban. A vörösteror fővárosi túsai*, Múltunk LIX. évf., 2014/4. 151–181. Bödök legfrissebb kutatásainak eredményeire támaszkodva a túsok számát a történetírás 500 fős becsléseivel szemben közel 1500 főre becsüli, melyből a vidéki elfogottak száma 875, a fővárosiaké pedig 570 főt tesz ki. A politikai okokból történt letartóztatások mértékére vonatkozóan egy 1924-ben készített államügyész emlékirat is kiemelte, hogy a Belügyi Népbiztosság által politikai megbízhatatlanság miatt túsaként, továbbá ellenforradalmi gyanú miatt csak a Fővárosi Törvényszék fogházában 1461 letartóztatott raboskodott. Közülük 380-an három hónapnál később szabadultak. Lásd *Emlékirat a Népbiztosok bűnügyében*, 1924. szeptember 8., BFL, 1919. IV. 13–60. I. köteg, 146. A politikai túsok 1921-ben lekötött névjegyzékére lásd Molnár Félix: *Rabságom története. Emlékalbum. A 133 napos kommun túsainak arcképcsarnoka és élményei*, kiad. Mindel Albin, Budapest, 1921, 158–171.

107 | Gratz Gusztáv: *A forradalmak kora. Magyarország története 1918–1920*, Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1935, 133–134.

108 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

Kaszinó névjegyzékei alapján. A névsort végül felterjesztették a kormányzótanácshoz, és a jóváhagyás után megindították a tömeges letartóztatásokat.¹⁰⁹

A túsok letartóztatását a Vörös Őrség mellett Cserny József különítményére bízta. Az áprilisban letartóztatott politikai túsok a Markó utcai fogházba, majd a kőbányai Gyűjtőfogházba, a „Gyűjtő” kórházába, a Park-szanatóriumba vagy házi őrizetbe kerültek. Szabadon bocsátásuk első jelentős hulláma május közepén és végén történt meg, melynek végrehajtásával ugyancsak Korvin Ottót bízták meg. Korvin ekkor a forradalmi törvényszéktől delegált Garai Sándorral, illetve az Igazságügyi Népbiztosságtól kiküldött Vizi Ferencsel együtt megállapította a szabadon bocsáthatók körét. Ekkor főként a betegek és a 60 év felettiek, továbbá azok szabadulhattak, akikre bizonyíthatóan már nem volt szüksége a diktatúrának. Üzemeik kérelmezésére egyes gyártulajdonosokat is szabadlábra helyeztek, szabadulásuk fejében azonban jelentkezési kötelezettséget írtak elő számukra.¹¹⁰ A meghatározott időközönkénti jelentkezéseket eleinte a Vörös Őrség főkapitányágán, majd a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának Országházba költözését követően a főrendiházban kellett teljesíteniük.

A túszejtések május–júniusban tovább folytak. A második kiemelkedően nagyobb hullámra viszont a június 24-i fővárosi ellenforradalmi akció után, a diktatúra belpolitikai hatalmának újabb biztosítása érdekében került sor. A júniusi dunántúli vasutassztrájk,¹¹¹ illetve a sikertelen fővárosi katonai puccs kétségtelen jele volt ugyanis annak, hogy a tanácsköztársaság ellen dolgozó politikai és katonai körök rendkívül megerősödtek. Ez a felismerés volt a háttérben annak a heves kirohanásnak, amelyet Kun Béla a Szövetséges Központi Intéző Bizottság¹¹² június 25-i ülésén a burzsoázia elleni terrort korábban szükségtelennek tartó – főként – szociáldemokrata elkötelezettségű politikai vezetők ellen intézett. Ahogy a külügyi népbiztos fogalmazott: „ez a tévedés bosszulta meg magát akkor, amidőn kitörve az ellenforradalom, egész csomó elvtársunk fekszik holtan az ellenforradalomnak máris kezdődő fehérterrorja következtében...”

109 | Szántó Rezső erre vonatkozóan elmondja, hogy Vágó Béla parancsára ő segített Korvin Ottónak a túsok listáját összeállítani. Ezt a listát végül Szántó Csernyinek adta át. BFL VII. 5. c. B. kgy. 1920/7901 számú per, 258. Korvin törvényszéki vallomásában ezt ugyancsak megerősítette.

110 | Korvin Ottó törvényszéki vallomása, BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919, 246.

111 | 1919. május 15-e és június 15-e között kétszer annyi ellenforradalmi megmozdulás történt az országban, mint az azt megelőző időszakban. Ez alapvetően a tanácsköztársaság hatalmi bázisának beszűkülését mutatta. Ezek sorában a június eleji dunántúli vasutassztrájk volt a legjelentősebb, amelyet a bécsi Antibolsevista Comité szervezett. Lásd Romsics, *Magyarország története a XX. században*, 131.

112 | A Tanácsok Országos Gyűlése által választott intéző bizottság az ülésezési szünetek idejére.

Tisztelt Elvtársak! Aki szereti a proletariátust, aki szereti mindazokat a proletárokat, akikkel egy sorban harcol... annak ezek után a tapasztalatok után nem lehet más a meggyőződése, minthogy minden eszközzel, legkíméletlenebbül kell elnyomni a burzsoáziát, legkíméletlenebbül kell letörni az ellenforradalmat. Ha mi nem pusztítjuk ki az ellenforradalmat, ha mi nem gyilkoljuk le azokat, akik fegyverrel a kézben jönnek ellenünk, akkor bennünket gyilkolnak le!"¹¹³ Kun beszédében egyértelművé tette, hogy a proletárdiktatúrát nem az egyenlőség ideája alapján hozták létre, hanem a proletárság osztályszempontjainak kizárólagos érvényre juttatásáért és a hatalmat korábban gyakorló burzsoázia végleges elnyomásáért. Azokat, akik tehát a június végi időkben velük kapcsolatban továbbra is a „szelíd, simogató elintézés” hirdették, a diktatúra árulójának nevezte. Az ülésen Kun Béla indítványára utasították a Forradalmi Kormányzótanácsot, hogy keményebb eszközökkel, ha kell, de „fojtsa vérbe az ellenforradalmat”.¹¹⁴

A június végi újabb szervezett túszejtési hullám ennek a felfokozott burzsoáziaellenes politikai hangulatnak lett a következménye. Hatóköre, bár a húsvéti letartóztatásokhoz képest szűkebb volt, de nagyban érintette mindazokat, akik korábban már a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának látóterébe kerültek. Az egykori túsók visszaemlékezéseikben arról számoltak be, hogy már szinte várták, mikor kopogtatnak a nyomozók lakásuk ajtaján. Menekülésre azonban – főleg családtagjaik védelme miatt – csak igen kevesen gondoltak. A letartóztatásokra a politikai nyomozók általános módszerei szerint főként 1919. június 24-én és 25-én az éjjeli órákban került sor. Az elfogott méltóságok, katona- és rendőrtisztek, illetve volt országgyűlési képviselők és más, egykori jelentős közéleti és gazdasági szereplők első körben már nem a Markó utcai fogdába vagy a Gyűjtőfogházba, hanem az Országházba kerültek. Itt a politikai nyomozók által foglyórzésre előszeretettel használt laptudósítók éttermét, valamint a mai Vadászterem büféjét jelölték ki őrizetük helyszínéül. Elfogásuk politikai jellegével mindannyian tisztában voltak.

Az országközi politikai túsók teljes névsorát a fennmaradt visszaemlékezések és az eddigi kutatásaink alapján ismét csak töredékesen rekonstruálhatjuk. Megtalálható köztük báró Fejérváry Imre, Baranya vármegye egykori főispánja,

113 | A Szövetséges Központi Intéző Bizottság ülésének jegyzőkönyve, 1919. június 25. A *Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai*, 6/b., szerk. Gábor Sándorné – Hajdu Tibor – Szabó Gizella – Milei György, Budapest, 1960, 331.

114 | Uo., 332. Az ellenforradalmi mozgalmakkal szembeni erőteljesebb fellépés érdekében az ülésen elhatározták továbbá Cserny József felosztatott terrorakulatának újbóli felállítását is. Csernyék ezt követően hagyják majd el az Országházat, és költöznek át a Mozdony utcai laktanyájukba.

Budapest, 1919

I. évfolyam, 22. szám.

Hétfő, július 7.

Országos Bűnügyi Értesítő

A Vörös Őrség Országos Főparancsnokságának naponként megjelenő hivatalos közleményei

KIADÓSA:	SZERKESZTI:	NYOMDA:
A Vörös Őrség Országos Főparancsnoksága.	A Vörös Őrség Országos Főparancsnoksága Saját Osztálya (Telefon 23—26, 96—81) és A Vörös Őrség budapesti ker. Főparancsnoksága Saját Osztálya (Telefon 33—04, 72—77).	RÁDÓ IZOR könyvnyomdája Budapest, VI., Hálós-utca 25. Telefon: 26—80.
Lapzárta: d. u. 1 órákor		

Nyomozandó.

3527/919. sz. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának megkeresése alapján közöljük, hogy a múlt hó 24-iki ellenforradalmi puccs-kísérletnek szervezői közül az alábbiak vannak még szökésben:

Hindy Iván

A politikai nyomozó osztály körözési felhívása a ludovikás ellenforradalom tagjai ellen

báró Kornfeld Pál, a Magyar Általános Hitelbank igazgatója, Déry Béla festőművész, a Nemzeti Szalon igazgatója, de egykori miniszterek is, úgymint Darányi Ignác földművelési, Balogh Jenő igazságügyi és Lovászy Márton vallás- és közoktatásügyi miniszter. A fogolysorsra jutott számos volt országgyűlési képviselő közül megemlíthető többek között Hegedűs Lóránt, Landauer Béla, Platty György, Rubinek Gyula, Sándor Pál, a későbbi miniszterelnök, Simonyi-Semadam Sándor, továbbá országházi fogságba került Szász Károly, a képviselőház egykori elnöke is.¹¹⁵

A június 24-e után letartóztatott túsók fogsága a nemzetközi szervezetek, illetve Guido Romanelli alezredes, olasz antantmegbízott diplomáciai nyomásgyakorlása miatt azonban már sokkal rövidebb volt, mint az áprilisban, májusban elfogottak esetében. A mind hatalmi bázisában, mind pedig külpolitikai mozgásterében ekkorra már meggyengült proletárállam vezetői ugyanis engedtek a diplomáciai nyomásnak.¹¹⁶ Általánosságban kijelenthető, hogy Romanelli, illetve Bonaventura páter és Rudolf Haccius, a genfi Nemzetközi Vöröskereszt budapesti kirendeltségének vezetője közbenjárására legtöbbjüket egy-két nap múlva, másokat pedig körülbelül egy hét után szabadlábra bocsátották.¹¹⁷

A proletárdiktatúra védelme miatt preventív célból letartóztatott országházi politikai túsók a visszaemlékezések szerint a fogolyörség szóbeli megfélemlítésein túl komoly testi sanyargatást nem szenvedtek el. A velük való bánásmódhoz nagyban hasonlított azoknak az országházi foglyoknak a sorsa is, akiket egy-egy nyomozandó ügy során kihallgatás céljából vagy pusztán megfélemlítésből idéztek be a politikai nyomozó osztályra. Sokukat ezt követően napokig fogva tartották.

115 | Életrajzukat lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

116 | Ekkor szólítja fel a párizsi békekonferencia a tanácsköztársaság vezetőit, hogy a csehek ellen vívott júniusi hadjáratban visszafoglalt magyar területekről vonuljon vissza. A Forradalmi Kormányzótanács elfogadta a lényegében Magyarország későbbi trianoni határait is közlő úgynevezett Clemenceau-jegyzéket, és június 30-án megkezdte a Vörös Hadsereg kivonását a Felvidékről. E külpolitikai környezetben, melyben a tanácsköztársaság léte részben az antantállamok passzivitásán múltott, valószínűsíthető, hogy a magas rangú túsók kapcsán nem bocsátkoztak diplomáciai csatákba az olasz antantmegbízottakkal. Lásd Romsics, *Magyarország története a XX. században*, 131. A tanácsköztársaság teljes külpolitikai elszigetelődését erősítette, hogy ekkorra egyértelművé vált az is, hogy a diktatúra stabilizálásában nem számíthatnak Szovjet-Oroszország katonai támogatására sem. Lásd Hajdu Tibor: *A tanácsköztársaság mint a közép-európai forradalmak része = 1919. A Magyarországi Tanácsköztársaság és a kelet-európai forradalmak*, szerk. Krausz Tamás – Vértess Judit, L'Harmattan, ELTE BTK, Budapest, 2010, 23–24.

117 | Somogyi Zoltán: *A rémuralom napjaiból. Túsók és egyéb történetek*, Pátria, Budapest, 1922, 152–154.

Miután velük szemben semmilyen bizonyítható vádat nem tudtak felmutatni, fogva tartásuk pusztán a példastatuálás és megfélemlítés eszköze lehetett. Fogságukra vonatkozóan számos visszaemlékezés született.¹¹⁸ Ezekben az egykori túsók leírják, hogy válogatott szidalmak célpontjai voltak, sok esetben kivégzésekkel fenyegették őket, továbbá, hogy a fűtetlen büféhelyiségben a földön kellett tölteniük az éjszakát. Erre vonatkozóan Szász Károly szellemesen meg is jegyezte, hogy ha házelnökként sejtette volna, hogy egyszer még magának kell az Országház bordó szőnyegeit éjszakára fekvőhelyül a büféhelyiségbe hurcolnia, akkor nem ilyen nehéz szőnyeget rendelt volna.¹¹⁹ A memoárok kitérnek arra is, hogy a politikai foglyokat reggelizni és vacsorázni az Országház tér sarkán működő egykori Országház kávéházba, ebédelni pedig a pilseni sörcsarnokba vagy a Tanácsok Országos Gyűlése számára az Országház félemeletén kialakított „szovjet-étterembe” kísérték. Mindazonáltal e séták alkalmával többször megtörtént, hogy az országházi főbejárat lépcsője előtt elhaladva – amely a diktatúra alatt nyilvános kivégzések helyszíne volt – a foglyokat kísérő őrök azzal viccelődtek, hogy nemsokára az urakat is az oroszánok közé állítják. Nem lebecsülve az elhurcoltatás, a fogva tartás, a verbális erőszak és megfélemlítés okozta szenvedést – hiszen a politikai terror fokmérőjét nem pusztán a halálesetek száma és a fizikai erőszak megnyilvánulásai határozzák meg –, a diktatúra áldozatainak és további foglyainak sorsához képest helyzetük mégis kivételettnek volt mondható. Az idős Rákosi Jenő,¹²⁰ aki áprilisi letartóztatása után immár másodszor került a politikai túsók sorába, erre vonatkozóan – és talán az országházi szenvedéseit némileg felnagyító Pekár Gyulának¹²¹ is címezve – így emlékezett:

Guido Romanelli alezredes, az olasz misszió vezetője

118 | Lásd a kötet *Az országházi fogság emlékei* fejezetét.

119 | Szász Károly: *Emlékezés a vörös uralomra*, Franklin, Budapest, 1922, 90.

120 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

121 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

„Egyébként egészen úgy látom, ma nincsen mit hivalkodnunk a mi fogságunkkal. Az igazi mártírok szenvedése és halála mellett a mi dolgunk semmi se volt. Kőbányán egy kis nyaralás kötött marsrutával, másfelül ma már sajnosan világos, hogy sem jobbak, sem magyarábbak nem lettünk fogságunk által.”¹²²

Az Országház eddig tárgyalt foglyainak sorsától jelentősen eltér azok története, akiket a diktatúra politikai rendőrsége egy-egy felfedett ellenforradalmi mozgalom vádjával tartóztatott le. Velük szemben a politikai nyomozók, de különösen Cserny József emberei mind a kihallgatások, mind pedig vizsgálati fogságuk során rendkívüli pszichikai terrort, továbbá brutális testi erőszakot is alkalmaztak annak érdekében, hogy beismerő vallomásaikat kicsikarják, vagy őket társaik elárulására kényszerítsék. A tanácsköztársaság bukását követő időben, párhuzamban az elfogott népbiztosok és Lenin-fiúk nagy nyilvánosság előtt zajló pereivel, a társadalmi nyilvánosság fórumain egyre-másra láttak napvilágot a terroristák országházi kegyetlenkedései is. Amint azonban a nagy számonkérések időszakaiban az már sokszor megtörtént, úgy a legtöbb sajtóorgánus az önmagában is könyörtelen vörösteror valóságát 1919 őszén eltűlözve mutatta be. Az újságok kihasználva, sőt táplálva is a társadalom kommunizmus iránti általános gyűlöletének hullámain, szinte minden napra tartogattak egy-egy vérrrel átitatott történetet a „bolsevizmus rémuralmának” napjaiból. Két héttel a diktatúra bukását követően, a politikai nyomozók és Lenin-fiúk utáni fokozott rendőri hajsza idejében az amúgy sok tekintetben mértékletes Budapesti Közlöny egy beszámolójában például úgy fogalmazott, hogy a kommunizmus alatt „a főrendiház alsó helyiségei megteltek behurcolt emberekkel, kínzókamrákat létesítettek, a kamrákban sok szerencsétlen ember halt meg a Lenin-fiúk kezei között, akiknek holttestét a parlament lépcsőjéről a Dunába dobták. Formális kivégzés itt nem történt. Rohamkésél és revolverrel nem egy embert tettek el láb alól, nem egy szerencsétlen áldozat lelte halálát a fojtogató kezek között, azonban szabályszerű kivégzést itt nem hajtottak végre.”¹²³ A cikk sorai mögött alapjaiban és bizonyíthatóan ott rejlik az önmagában is kegyetlen valóság. Az elkövetett tömeges gyilkosságokra vonatkozó részletekben azonban sok olyan túlzás is található, amelyeket a későbbi számonkérések ügyészégi és bírósági vizsgálatai nem bizonyítottak.¹²⁴ A kommunista büntetőperlek lezárulta után Váry Albert koronaügyész által nagy gonddal összeállított áldozati névsor¹²⁵ – Szóts

122 | Molnár, I. m., 29.

123 | A „Lenin-fiúk”, Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 14., 6.

124 | Több esetben kiderült például, hogy a Lenin-fiúk által a Batthyány-palotában, majd a Mozdony utcában elkövetett gyilkosságokat is az Országházhoz kötötte a közvélemény.

125 | Váry, I. m.

Az Országház egykori étterme 1905 körül, ahol a diktatúra alatt a letartóztatott ellenforradalmárok és politikai túsok egyes csoportjait őrizték

András¹²⁶ halálát kivéve – sem tartalmazott olyan haláleseteket, melyeket az Országházban követtek el.

A diktatúra erőszakos terrorjának ténylegesen igazolható eseményei tehát idővel átítatódta a rémtörténetek elemeivel. A politikai foglyok és ellenforradalmárok nyilvánosságra került történetei és az abból keletkezett legendák nyomán az Országház a kommunista terror szimbolikus épületévé vált mind a politikai köznyelvben, mind a társadalom szélesebb köreiben. Szárnyra keltek például olyan történetek, melyek szerint egy alkalommal 80 embert akasztottak fel az Országház pincéjében, továbbá elterjedtek olyan hírek is, miszerint az Országház alatt tömegsírokba temették a gyilkosságok áldozatait. E tévhitet rögtön cáfolni igyekezett Angyal József háznagy a Budapesti Újságnak adott nyilatkozata, melyben közölte, hogy az Országház alatt olyan vastag betonlemez húzódik, hogy képtelenség lett volna ott bárkit is eltemetni.¹²⁷ Az időnkénti cáfolatok ellenére napvilágot láttak olyan történetek is, melyek ma már szinte a legbrutálisabb horrorfilmek filmkockáira tartoznának.

Az Országház épületén belül elkövetett politikai terror erőszakos megnyilvánulási formáinak vizsgálata során számtalan egykori letartóztatott ellenforradalmár embertelen megkínzásával, köztük Szóts András tartalékos hadnagy mártírhalálának elfeledett történetével szembesülhetünk. Az egykori ellenforradalmárok visszaemlékezései részletesen bemutatják országházi fogvatartásuk és válogatott kegyetlenkedésekkel végrehajtott kihallgatásaik körülményeit.¹²⁸ Ezekből megállapítható, hogy az elfogottakkal szemben alkalmazott fizikai erőszak kényszerítő eszközeihez szinte kizárólag az egykori Lenin-fiúkból lett nyomozók nyúltak. Az erőszak alkalmazásában Radányi Kornél, Bonyhádi Tibor, továbbá az V. osztály külföldi származású tagjai, úgymint Grünblatt Borisz és Sid Asherovits Leon emelkedtek ki. A későbbiekben olvasható vallomások betekintést engednek abba a kihallgatási módszertanba, melyet a tanácsköztársaság politikai rendőrségének egyes tagjai a proletárdiktatúrát megdönteni igyekvő egykori ellenforradalmárokkal szemben alkalmaztak.

126 | Szóts András tartalékos hadnagyot a ludovikás ellenforradalom leverése után fogták el a politikai nyomozók. 1919. június 25-én vagy 26-án halt meg az Országházban. Váry, I. m., 25. Szóts András életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

127 | *Korvinék tanyáján*, Budapesti Újság, 1919. október 2., 2. Angyal megállapításait annyiban szükséges kiegészítenünk, hogy az Országház alagsorának alapja és a háznagy által említett betonlemez között több helyen vastag töltés található, amely lehetőséget adott volna a holttestek elásására. Az igazságszolgáltatási szervek azonban a diktatúrát követő számonkérések idejében nem találtak erre vonatkozóan semmilyen bizonyítható esetet.

128 | Lásd a kötetben többek között Baksay Miklós, Weis István, Szórtsey József és Kovacsics Dezső vallomásait és visszaemlékezéseit.

Grünblatt és Asherovits törvényszéki tárgyalásainak tanúkihallgatásai során Kovacsics Dezső és Szórtsey József – akik a báró Perényi Zsigmond¹²⁹ által szervezett, de még a kitörése előtt meghíúsított ellenforradalmi mozgalom kapcsán lettek letartóztatva – tettek vallomást.

Kovacsics Dezsőt¹³⁰ az 1919. június 8-ára virradó hajnalon tartóztatta le a politikai rendőrség. Az Országházba került, ahol Bonyhádi és Radányi fogták valatásra. Grünblatt törvényszéki tárgyalásán kihallgatási körülményeiről és fogva tartásáról a következőképpen vallott.

„Hajnali 3 órától déli fél 1 óráig a portás helyiségében őriztek, azután felvezettek a terroristáknak a földszinten lévő helyiségébe, ahol egy Bonyhádi nevű terrorista a báró Perényi-féle ellenforradalmi mozgalomban való részvétele miatt hallgatott ki Radányi és Grünblatt Boris terroristák segédkezése mellett.

Minthogy tagadtam a vádat, értésemre adták, hogy levisznek a pincébe, ahonnan még ember nem került ki élve, mert ők a rettegett Batthyány-palotabeli terroristák, akik állítólag fel lettek oszlatva, de ez csak mese. Egy dr. Weisz Istvánnal történt szembesítem után, aki terhelően vallott ellenem, lehurcoltak a pincébe, ahol kezdetét vette a kínzás. A jelzett kihallgatás mintegy fél óráig tartott.

A pincehelyiségben egy íróasztal, egy priccs és igen sok kézigránát képezte a berendezést. A mennyezet alatt egy vízvezetési cső vonult végig, azon egy vastag kötél volt áthúzva. Bonyhádi kiadta a parancsot: Na Boris, üsd! Arra Grünblatt nekem ugrott, és öklével a szemem közé ütött. Ezen bevezetés után a kezeimet hátul összekötötték, és felhúztak a vízvezetési csőre, úgy, hogy a lábaim nem érték a földet. Ebben az állapotban a legvadabb kegyetlenkedéssel bántalmaztak. Grünblatt Boris, aki a kínzásban az összes társait felülmúlta, kétujjnyi vastag kötéllal esett nekem, felső testemet előlről és hátulról annyira összeverte, hogy tüdővérzést kaptam, puskaszíjjal vagy 80 ütést mért a hasamra. Mindez 1 és fél óráig tartott; a szünetekben azzal szórakoztak, hogy a lábamat a kötél másik végéhez kötötték és forgattak a levegőben.”¹³¹

129 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*. Perényi 1919 májusától szoros kapcsolatban állt Bethlen István bécsi környezetével, illetve a szegedi ellenforradalmi kormánnyal. Részese volt a Lemberkovics százados által szervezett ellenforradalmi mozgalomnak is. Azután tartóztatták le, hogy a politikai nyomozó osztály kiderítette, két titkára, Kovacsics Dezső és Szórtsey József ellenforradalmi tartalmú levelezést folytat a bécsi és a szegedi emigrációval. A Perényi-féle ellenforradalmi mozgalom egyes részleteire lásd Windich Károly egyetemi lapszerkesztő, a mozgalom tagjának tanúkihallgatási jegyzőkönyvét, BFL VII. 18. d. B. kg. 13/1226/1920. számú per, 3-4., továbbá *Perényi Zsigmond báró letartóztatása a proletárdiktatúra alatt*, 8 Órai Újság, 1919. október 4., 4.

130 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

131 | BFL VII. 5. c. B. kg. 8953/1919. számú per, 64-65.

A Perényi-ügy nyomozása során Kovacsics elfogásával egy napon az Országházba hurcolták Szörtsey József¹³² földbirtokost is. Asherovits tárgyalásán Szörtsey a következő vallomást tette: „Engem 1919. június 8-án éjjel hurcoltak el a terroristák ellenforradalmi mozgalomban részvétel miatt. A Parlamentbe egy pincehelyiségbe vittek, ahol Bonyháti hallgatott ki. Mert nem vallottam úgy, ahogy ők szerették volna, 2 éjszaka kínoztak engem. Az első éjszaka vádlott volt Bonyháti mellett. Az igaz, hogy Bonyháti parancsolta vádlottnak [Asherovitsnak], hogy üssön, s azt is mondta, hogy puskával üssön. Vádlott puskával nem ütött meg, bár azt többször rám emelte, s megfenyegetett vele. Vádlott – már határozottan nem emlékszem – kötéllel vagy szíjjal ütött engem.

A második napon már súlyosabb bántalmazásokban volt részem. Bonyháti utasítására kötélen felhúztak s a levegőben lógva Grünblatt Borisz öngyújtóval a talpamat égette. Ugyancsak Grünblatt Borisz volt az, aki egy fegyverrakásra lökött engem, minek folytán hátgerinccsont-repedést és fejszonttörést szenvedtem.”¹³³

A Perényi-féle ellenforradalmi nyomozás kapcsán letartóztatták dr. Weis Istvánt¹³⁴ is, aki az államügyészségen így vallott elfogatása és vallatása körülményeiről: „A kihallgatást Bonyháti Tibor azzal kezdte, hogy az előttem letartóztatottak mindent rám vallottak, tehát ne is tagadjak semmit. Másfél óráig elég szelíden folyt a kihallgatás, mely idő alatt csak arról volt szó, hogy én olyan nyilatkozatokat tettem, miszerint a kommunizmus önmagától fog összeomlani. Ekkor egyszerre megváltozott a kihallgatás modora, Bonyháti a legcsúnyább szidalmakkal illetett, revolvert fogott rám, majd mikor erre sem törtem meg, le akart vitetni a pincébe, és leírta, hogy milyen kínzásokban fog részesíteni: Szeges ágyra fektet, karomat kicsavartatja – a körmeim alá szeget veret – hogy el is küldött már szegekért. A pinceinspekciós azonban időközben eltávozván nem hurcolhattak le, hanem behívatott Bonyháti két terroristát, akiknek egyike egy Wittenberg nevű egyén volt – ezek az asztal mellett csuklóimnál fogva megragadtak, és nyaktól derékig ökölrel, sőt azt hiszem, hogy később boxerrel vertek mindaddig, amíg egyes beismerő vallomásokat kierőszakoltak belőlem. Lefolyt ez a kínzó vallatás éjfélig, amikor kivittek a telefonszobába, ahol két székre roskadva hagytak ma-

132 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

133 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 17–18. Szörtsey évekkel később megírta visszaemlékezését Gabányi könyvébe is. Ebben Szörtsey már sokkal részletesebben is leírja, milyen válogatott kínzásokat alkalmaztak vele szemben. A tárgyalótermen kívüli visszaemlékezése azonban már olyan részleteket is tartalmaz, melyek valóságalapja több esetben megkérdőjelezhető. Lásd a kötet 238. oldalán.

134 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

gamra hajnalig. Ekkor újra visszavittek az első kínzás színhelyére, és ugyanazok jelenlétében tettleges bántalmazás nélkül vallattak egy húsz percre, ami után újra visszavezettek a telefonszobába.

A következő délelőtt felvittek Csernihez, akinek jelenlétében Bonyháti félőrahosszat vallatott, és megígérte, hogy a kínzó vallatást folytatni fogják velem szemben. – Elkeseredésemben kihallgatásom után zsebkéssel felvágtam a nyakamon az ütőeret egy mellékhelyiségben; hosszas távollétem feltűnt, rámtörték az ajtót, és mentőkkel beszállítottak a Rókus Kórházba, ahol állandó őrizetben kezeltek egy hétig, amíg a nyaksebem életveszélyessége megszűnván visszavittek a Parlamentbe.”¹³⁵

Az 1919. június 24-én kirobbant fővárosi ellenforradalmi felkelés leverése után a politikai nyomozó osztály, illetve a Vörös Őrség is fokozott hajszát indított a diktatúrát megdönteni szándékozó ellenforradalmárok ellen. Az Országház termei rövid időn belül megteltek a letartóztatott ludovikás növendékekkel és az akció során elfogott további katonai és polgári résztvevőkkel. A Jancsik Ferenc ellen benyújtott ügyészégi vádindítvány szerint a felkelés felszámolásának időszakában 423 embert tartóztattak le és hurcoltak be a főrendiházba kizárólag a Vörös Őrség budapesti parancsnokának az utasítására.¹³⁶ Az Országházban a foglyokkal kapcsolatos kíméletlen bánásmód érthető okokból ekkor érte el tetőfokát. Az elfogott katonákkal szemben különösen magasra csapott a gyűlölet, hiszen a diktatúra védelmezői a harcokban elesett társaik gyilkosait látták bennük. Ebben a felfokozott hangulatban lelte halálát az Országházban incseli Szóts András tartalékos hadnagy, a Nemzeti Színház színésze is.¹³⁷ Szóts Andrást a közvélemény még az 1920-as évek elején a vörösterrore mártírsorsra jutott tagjai között tartotta számon, azonban az utókor olyannyira elfeledte őt, hogy életrajzi adataira vonatkozóan is csak töredékes információk találhatók. Szótsról annyit bizonyosan kijelenthetünk, hogy a tanácsköztársaság ellen szervezett katonai puccs irányítójának, Lemberkovics Jenő századosnak volt az egyik jobbkeze még a mozgalom szervezési szakaszában. Színészi képességeit olyannyira jól hasznosította, hogy a politikai nyomozók számára felismerni és megtalálni kész

135 | Jegyzőkönyv dr. Weis István ügyészégi vallomásáról, 1920. február 5. BFL VII. 5. c. B.kgy. 11529/1919. számú per, 101–103.

136 | Vádindítvány Jancsik Ferenc ellen, BFL VII. 5. c. B. kgy. 1920/7901. számú per, 253.

137 | Szóts Andrásról a Nemzeti Színház színészei ünnepélyes keretek között 1920. november 30-án emlékeztek meg. Ez alkalomból avatták fel a Szóts Andrásról önköltségen festetett portrét is a színház társalgótermében. Az ünnepséggől írt beszámolót lásd *Szóts András emlékezete*, MTI, 1920. november 30.

képtelenség volt, mivel arcát, ruháit és stílusát folyton változtatta.¹³⁸ Az ellenforradalom leverése után azonban őt is elfogták, majd az Országházba szállították. Hogy ezt követően Szóts Andrással mi is történt pontosan, abba részben az országközi alkalmazottak vallomásai, illetve az egykori Lenin-fiúk – kétségtelenül ellentmondásokkal teli – kihallgatási jegyzőkönyvei engednek némi betekintést. Halálának pontos körülményeit azonban sem a hosszas rendőri nyomozások, sem az ügyészségi vizsgálat nem tudta kielégítően tisztázni.

A források szerint¹³⁹ Szóts András 1919. június 26-án, a reggeli órákban holtan találták az Országház büféhelyisége melletti mellékhelyiség szűk világítódvarában. A holttest felfedezése előtti napon egyes országközi alkalmazottak az Országház tér felől lövöldözésekre és kiabálásra lettek figyelmesek. Elmondásuk szerint, amikor kiértek az Országház tere, látták, amint egy fiatal férfi a nyomozó osztályról megszökve az Andrássy-szobor irányába fut. A menekült azonban a terroristák elfogták a Wellish-ház (a mai Igazságügyi Minisztérium épülete) előtt, az ájulásig összeverték, majd bevonszolták az épületbe. A vallomások alapján kihallgatott tanúk azt valószínűsítették – később az ügyészségen is – hogy Szóts András sikertelen szökési kísérletét láthatták. Az ezt követő napon találtak rá a Ház alkalmazottai Szóts holttestére a világítódvarban. Egyes vallomások szerint az abnormális, kicsavarodott testhelyzetben fekvő, bántalmazások nyomait viselő halott zsebében megtalálták búcsúlevelét, melyben a hadnagy arra hivatkozott, hogy nem bírja tovább elviselni az erőszakos vallatásokat, ezért a további kínzások elől a halálba menekül. A levelet azonban az ügyészségi és rendőrségi vizsgálatok során nem sikerült előkeríteni.

Más vallomások szerint Szóts András a kihallgatások alatt annyira összeverték, hogy az is elképzelhető, hogy belehalt sérüléseibe, majd ezt követően holttestét a Lenin-fiúk egyszerűen kidobták a főemeleti mellékhelyiség ablakán. Az öngyilkossággal szemben ezt támasztaná alá a holttest kicsavarodott testhelyzete is, továbbá az a körülmény, hogy cipőjét egy méterre tőle találták meg. Halálára további magyarázat lehet még, hogy Szóts egy újabb szökési kísérlete kapcsán eshetett le a világítódvarba. Mellőzve azonban a halálának körülményeit taglaló további találgatásokat, annyi mindenképpen bizonyos, hogy incseli Szóts András az 1919-es vörösteror elfeledett országközi áldozatának tekinthető.

Szóts Andrásról és a diktatúra további áldozatairól három hónappal a tanácsköztársaság bukását követően, 1919. november 2-án a Perényi Zsigmond által alapított, a diktatúra által letartóztatott politikai foglyokat és ellenforradalmáro-

kat is tömörítő Magyar Nemzeti Szövetség emlékezett meg először. Az Országház dunai rakpartján tartott halottak napi megemlékezésén ez alkalomból az egykori szerencsésebb sorstársak minden általuk ismert és ismeretlen áldozat emlékére egy égő gyertyával díszített, „az ellenforradalom vértanúinak” feliratú koszorút bocsátottak vízre a Dunán.¹⁴⁰

A tanácsköztársaság bukását követő büntető törvényszéki számonkérések¹⁴¹

A tanácsköztársaság Vörös Hadseregének románok elleni offenzívája 1919. július 30-án végleg összeomlott. Ezt követően a román hadsereg Szolnoknál átkelt a Tiszán, és a magyar hadsereg teljes visszavonulása és széttörlése után megnyílt az út a főváros irányába. A Forradalmi Kormányzótanács tagjai augusztus 1-jén lemondtak, és a nyilvánvaló megtorlás elől többségük különvonaton Ausztriába menekült, ahol az osztrák kormány politikai menedékjogot biztosított a számukra. A diktatúra különítményes osztagainak tagjai ezekben a napokban ugyancsak a menekülést és az elbujdosást választották. A kormányzást a tanácsköztársaság alatt szerepet nem vállaló szociáldemokrata Peidl Gyula és kormánya vette át, amely szakított a diktatúra rendszerével, és az ország kormányzását az 1918-as polgári demokratikus forradalom szellemében gondolta tovább vezetni.¹⁴²

A kormány kezdeti intézkedései között megszüntette a Vörös Őrséget, és rendelkezett az államrendőrség szervezetének helyreállításáról.¹⁴³ A belügyminiszter a rendőrség vezetésével az augusztus 3-i kormányülésen – a diktatúra alatt ellenforradalmárként letartóztatott és az Országházban is fogva tartott – Dietz Károlyt bízta meg.¹⁴⁴ Dietz, akit korábban az 1918-as októberi forradalom már egyszer

140 | *Koszorú a Dunán*, Szózat, 1919. november 4., 1.

141 | Tanulmányomban csak a kötetben közölt rendőrségi, ügyészségi és törvényszéki források megértéséhez szükséges igazságszolgáltatási számonkérések bemutatására koncentráltam. A tanácsköztársaság bukását követő megtorlásra lásd bővebben: Paksa Rudolf: *A fehérterror ideológiája*, Rubicon, 2011/2., 56–61.; Bödök Gergely: *Vörös és fehér. Terror, retorzió és számonkérés Magyarországon 1919–1921*, Kommentár, 2011/3. 15–31.; Konok, I. m.; Salamon Konrád: *Vörösteror-fehérterror. Okok és következmények = Megtorlások évszázada*, szerk. Szerderjesi Cecília, Nógrád Megyei Levéltár, 1956-os Intézet, Salgótarján–Budapest, 2008, 11–16.

142 | Romsics, *Magyarország története a XX. században*, 132.

143 | A Magyar Népköztársaság 4. számú rendelete az Államrendőrség felállításáról. Belügyi Közlöny, 1919. augusztus 10., 1179.

144 | MNL OL K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944. A Peidl-kormány augusztus 3-i ülésének jegyzőkönyve, 2. <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 30.)

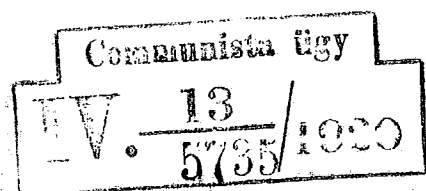
138 | Szikora Szabó László vallomása az ellenforradalmi puccsról, 1919. június vége. *A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai*, 726–727.

139 | Lásd a kötetben a *Források Szóts András halálának lehetséges körülményeiről* fejezetet.

a fővárosi rendőrség élére ültetett, második – mindössze háromnapos – vezetői megbízatása alatt azonnal intézkedett a régi rendőrségi szervezet reorganizálásáról. Az újjászervezési feladatok mellett azonnal megindultak a kommunista diktatúra tagjai és bűncselekményei utáni rendőrségi nyomozások is.

A korabeli rendőrségi – majd pedig az ügyészégi és törvényszéki köznyelvbe is átkerült – szakzsargon szerinti „kommunista vagy bolsevik bűnügyek” nyomozására Dietz Károly már kinevezésének másnapján külön politikai osztályt szervezett a főkapitányság bűnügyi osztályán. Az úgynevezett „szakszervezeti kormány” azonban nem volt hosszú életű. 1919. augusztus 6-án, a Friedrich István vezette Fehér Ház József főherceg és a Budapestet ekkor már megszállás alatt tartó román hadsereg támogatásával és tudtával megbuktatta a Peidl-kormányt. A kormányzást átvevő Friedrich-kormány a rendőrség vezetését Mattyasovszky Györgyre bízta, aki folytatva, sőt felgyorsítva a Dietz által megkezdett

nyomozásokat, a politikai osztály mellé Czövek Sándor vezetésével egy különítményes osztágot is szervezett.¹⁴⁵ A Margit körúti katonai fogházban elhelyezett különítmény¹⁴⁶ különleges feladatkörének jellemzése kapcsán Beniczky Ödön belügyminiszter – egyetértésben az igazságügyi miniszterrel – az augusztus 29-i kormányülésen úgy nyilatkozott, hogy a nyomozó alakulatot kifejezetten a „*bolsevikuralom alatt fennállott terroralakulatok tagjainak felderítésére*” hozták létre, országos hatáskörrel.¹⁴⁷ A diktatúra szolgálatába szegődött személyek mielőbbi letartóztatása olyannyira elsődleges célja lett a Friedrich-féle ellenforradalmi kormánynak, hogy 1919. augusztus végétől a főkapitányság politikai osztályát – sok esetben a közbiztonság és egyéb bűncselekmények felderítésének rovására – ideiglenesen a bűnügyi osztály többi detektívjeivel is felduzzasztották. 1919 őszére így az átlagosan ötszáz fős budapesti

A büntető törvényszék pecsétje a „kommunista bűnügyek” elkülönítésére

nyomozásokat, a politikai osztály mellé Czövek Sándor vezetésével egy különítményes osztágot is szervezett.¹⁴⁵ A Margit körúti katonai fogházban elhelyezett különítmény¹⁴⁶ különleges feladatkörének jellemzése kapcsán Beniczky Ödön belügyminiszter – egyetértésben az igazságügyi miniszterrel – az augusztus 29-i kormányülésen úgy nyilatkozott, hogy a nyomozó alakulatot kifejezetten a „*bolsevikuralom alatt fennállott terroralakulatok tagjainak felderítésére*” hozták létre, országos hatáskörrel.¹⁴⁷ A diktatúra szolgálatába szegődött személyek mielőbbi letartóztatása olyannyira elsődleges célja lett a Friedrich-féle ellenforradalmi kormánynak, hogy 1919. augusztus végétől a főkapitányság politikai osztályát – sok esetben a közbiztonság és egyéb bűncselekmények felderítésének rovására – ideiglenesen a bűnügyi osztály többi detektívjeivel is felduzzasztották. 1919 őszére így az átlagosan ötszáz fős budapesti

145 | A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma, 60–61.

146 | Hivatalos nevén a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség Főkapitányságának Különítménye. A szervezet létrehozására és működésére lásd Varga Krisztián: *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Jaffa, Budapest, 2015, 25–29.

147 | MNL OL K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944. A Friedrich-kormány 1919. augusztus 29-i ülésének jegyzőkönyve, 13–14. <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 30.)

Csiszér főfelügyelő detektív-csoportja. Nyomozás előtt a tettesek bűnlajstromát és arcképeit tanulmányozzák. Az ülő Csiszér (x) mellett Molnár György (1) felügyelő, a csoportban Hember József (2), Bodolay Mihály (3), Nagy III. József (4), Sperling Ede (5), Kocsis József (6), Schober Lajos (7), Lebenszky Rezső (8) és Pigmond Ferenc (9) detektívek; a háttérben Pataky Erzsébet (10) gépirókissasszony.

Csiszér főfelügyelő nyomozó csoportja 1919 októberében. A korabeli képaláírás szerint: „A nyomozók a tettesek bűnlajstromát és arcképeit tanulmányozzák”

nyomozói állománynak több mint a fele a „kommunista ügyekben” nyomozott.¹⁴⁸ Az elfogandó személyek rendőrségi listáján a népbiztosok mellett a karhatalmi különítmények és a diktatúra politikai rendőrségének tagjai természetesen az első helyen szerepeltek.

A nyomozások intenzitását jól mutatja, hogy az 1920. október 20-áig működő politikai osztály 1919. augusztus 8-ától az év végéig 24 990, 1920. január 1-jétől október 20-áig pedig további 26 400 ügyben indított eljárást. A nyomozások magas száma részben az állampolgári bejelentéseknek volt köszönhető, melyek hasonlóan a diktatúra alatti időkhöz, szinte elárasztották a rendőrséget. A feljelentések jelentős részét az 1919. augusztus 1-jét követően kiépített házbizalmi rendszer tagjai adták le, mely alapelveiben hasonlított a diktatúra alatt

148 | *Detektívek munkában*, Képes Krónika, 1919. október 3., 23.

22568

Személyi feljelentés

Vajda, József terrorista
 a képviselőházban politikai
 fogolyi szolgálatot teljesített, mint
 Lenin-fiú, melytől saját személyem-
 mel párosult és ezért felelősséget
 vállaltok

Blazek Adolf

IV. Molnár utca 22-24

I. 12/a

Állampolgári feljelentés kockás papíron: „Személyi feljelentés! Vajda József terrorista
 ki a képviselőházban politikai fogolyi szolgálatot teljesített, mint Leninfiú, melyet saját személyemmel
 igazolok, és ezért felelősséget vállaltok. Blazek Adolf, IV. Molnár utca 22–24.”

működtetett kommunista házbizalmiak hálózatához.¹⁴⁹ Az önkéntes feljelentések mellett a rendőrség nagyban támaszkodott a közigazgatási hivatalnoki hálózat jelentéseire is.

A tanácsköztársaság szolgálatába állt tisztviselők felderítésére kialakított bizalmas hivatalnoki szervezetet Mattyasovszky „Igen sürgős, bizalmas!” felhívására hozták létre. A főkapitány ebben a belügyminiszter 1919/36. számú rezervált rendeletére hivatkozva felkérte a közhivatalokat és a kormányzati intézményeket, hogy bocsássanak a rendőrség szolgálatára olyan megbízható tisztviselőket, akik

munkahelyeiken vállalják a kommunista egyének összeírását, illetve további szolgálatként esetleg a lakóhelyük környékének bizalmas felderítését is.¹⁵⁰ A politikai osztály minden feljelentést igyekezett komolyan venni, azok nagy része azonban alaptalannak bizonyulhatott, mivel az ügyek számához képest az előállítottak és a letartóztatottak aránya jóval alacsonyabb – de még így is rendkívüli mértékű – volt. 1919 végéig a politikai osztály 9484 személyt fogott el, közülük végül 4509-et, majd 1920-ban a 4661 előállítottból 2885-at tartóztatott le.¹⁵¹

Az 1919. augusztus 31-étől 1920. június 2-áig működő Czövek-féle nyomozó-különítmény rövid időn belül ugyancsak látványos munkát végzett. Az 1919-es év végére sikerült elfogniuk a Lenin-fiúk nagy hányadát, és ugyancsak sikerrel kutatták fel a vidéken működő különítmények tagjainak többségét. Rövid távú „eredményességi” mutatójukat jól szemlélteti, hogy 1919. december 31-éig 1291 előállított egyénből 1200-at, 1920-ban viszont 500-ból már csak 91-et tartóztatott le.¹⁵²

A diktatúra tagjaival való leszámolás felfokozott légkörében a rendőrség által előállított terroristák és politikai nyomozók a detektívek részéről nem számíthattak enyhe bánásmódra. Sok esetben megtörtént, hogy a kihallgatások során az elfogottakkal szemben erőszakot alkalmaztak, továbbá sok letartóztatottat kihallgatás nélkül, törvénytelenül is fogva tartottak. A rendőri hatalommal való visszaélések, a nem megalapozott letartóztatások és a letartóztatottakkal szembeni bántalmazások megszüntetése céljából a belügyminiszter már 1919. augusztus 26-án kiadta a 103/1919. BM. res. számú körrendeletét,¹⁵³ majd október közepén annak nyilvánvaló semmibevétele miatt kiadásra került a 854/1919. BM. res. számú is.¹⁵⁴ Ezekben nyomatékosan figyelmeztették a rendőri hatóságokat, hogy az őrizetbe vett egyénnel szemben szüntessék be az erőszakoskodásokat, egyben szigorúan tartsák be a letartóztatásokra és az őrizetben tartásra vonatkozó utasításokat. A miniszteri rendeletek mellett a rendőrök erőszakos kihallgatásaira számos letartóztatott Lenin-fiú és politikai nyomozó is utalt ügyészégi vagy törvényszéki vallomásaiban. Többen közülük vissza is vonták korábbi vallomásaik egyes részeit, arra hivatkozva, hogy a rendőrök előtt mindent bevallottak annak

150 | A budapesti főkapitány felhívása az összes minisztériumokhoz, közhivatalokhoz, iskolákhoz, pénzügyintézetekhez és ipari vállalatokhoz, 1919. augusztus 19. Uo.

151 | A 60 éves magyar rendőrség, 1881–1941, szerk. Borbély Zoltán – Dr. Kapy Rezső, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942, 50–51.

152 | Uo.

153 | A letartóztatások és a letartóztatottakkal való bánásmódról szóló 103/1919. BM. res. számú rendelet. Belügyi Közlöny, 1919. augusztus 24., 1210–1211.

154 | A rendőrhatalóságok által őrizetbe vett egyének perrendszerei kihallgatásáról és letartóztatásáról, 854/1919. BM. res. számú rendelet. Belügyi Közlöny, 1919. október 12., 1331–1332.

149 | BFL VI. 1. d. Politikai és rendészeti osztály (nyomozó csoport) iratai, 1. doboz, 1919.

érdekében, hogy mielőbb átkerülhessenek a törvényszéki fogházakba, ahol már emberségesebben zajlottak a további kihallgatások.¹⁵⁵ A források vizsgálata alapján általánosságban megállapítható, hogy a vádlottak az ügyészségi vagy később a büntető törvényszéki kihallgatásaik során általában nem a rendőrségi valloásaikban szereplő történeteket, hanem a személyes felelősségükre vonatkozó részleteket vonták vissza. E kihallgatási körülmények figyelembevétele a források igazságtartalmának mérlegelése kapcsán mindenképpen elengedhetetlen.

A Friedrich-kormány idején került sor a „kommunista bűnügyek” feltárásával és a bűnösök felkutatásával párhuzamban a proletárdiktatúra kikiáltása előtt érvényben lévő jogrend visszaállítására és a tanácsköztársaság alatt megszüntetett igazságügyi szervek helyreállítására is. Az 1919. augusztus 5-én újraélesztett ügyészségekre az igazságügyi számonkérés időszakában jelentős szerep hárult. A diktatúra tagjai ellen az ügyészségek már augusztus közepén tömegesen indították meg a bűnvádi eljárásokat. A büntetőügyek legfőbb vezénylője Váry Albert, a legnagyobb ügyészi szervezet, a Budapesti Államügyészség korábbi vezetője lett, aki már augusztus 4-én elfoglalta régi hivatalát.¹⁵⁶

A Budapesti Államügyészség a kommunista számonkérésekre vonatkozóan 1919. augusztus 12-én három felhívással is jelentkezett a Budapesti Közlöny címlapján. Ezekben egyrészt felhívta a közigazgatási és rendőri hatóságokat, hogy a proletárdiktatúra alatt elkövetett gyilkosságok áldozataira és azok elkövetőire egyaránt tegyék meg bejelentéseiket. Emellett a „közvélemény megnyugtató céljából” közölte, hogy a diktatúra alatt elkövetett bűncselekmények vádlottjai ellen megindították a bűnvádi eljárásokat, a külföldre szökött személyekkel kapcsolatban pedig intézkedtek a kiadatásukról. Végül felhívta a lakosság figyelmét, hogy a diktatúra alatt eltűnt hozzátartozóikról és az eltűnésük körülményeiről tegyenek bejelentést a Fővárosi Ügyészségen.¹⁵⁷ Három nappal később pedig a tanácsköztársaság időszaka alatt a Budapesti Törvényszék fogházában raboskodókat is arra kérték, hogy ha bárminemű bántalmazás érte őket, az eset leírásával és az elkövetők megjelölésével ugyancsak tegyék meg feljelentéseiket.¹⁵⁸

A letartóztatott egyénekekkel szembeni igazságszolgáltatási eljárásokban a büntetőhatóságok minden egyes esetben abból indultak ki, hogy a tanácsköztársasá-

got nem ismerték el államalakulatként, vagyis létét illegitimnek tekintették. Ebből az alapvetésből pedig egyenesen következett, hogy a diktatúra felhatalmazásai alapján eljáró egyének egytől egyig önkényesen, hatósági jogkört bitorolva, államellenesen működtek és léptek fel.

A büntetőbíráskodás megtorló rendszerének működésében alapvető jelentőségű volt a törvénykezés ideiglenes szabályozásáról szóló 4038/1919. ME. számú rendelet kiegészítésére született 4039/1919. számú miniszterelnöki rendelet, mely a „kommunista ügyekben” gyorsított bűnvádi eljárást tett kötelezővé.¹⁵⁹ A jogszabály a háború eseteire szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912. évi LXIII. törvény felhatalmazására hivatkozva, a törvényhozás további intézkedéséig elrendelte, hogy

„1. A tanácsköztársaság szervei, közegei és megbízottai felett, akik hatósági jogkört bitorolva vagy színelve, a büntetőtörvényekbe ütköző cselekményt követtek el;

2. a tanácsköztársaság fegyveres erejének tagjai, vagy az 1. pontban nem említett személyek által a tanácsköztársaság megalapítása, fenntartása vagy visszaállítása érdekében elkövetett bűncselekmények miatt, tekintet nélkül arra, hogy a cselekményt a jelen rendelet életbe léptetése előtt vagy utóbb követték el”, a törvényszék a gyorsított bűnvádi eljárás szabályai szerint ítélezik. Ezekben a gyorsított eljárásokban nem volt helyük többek között az alakszerű nyomozásoknak, a vizsgálóbíró pozícióját az ügyész töltötte be, aki bármely rendvédelmi hatósággal közvetlenül rendelkezhetett. A gyanúsítottakat a kötelező letartóztatás után az ügyészség elé kellett állítani. Az eljárások ellen jogorvoslatnak helye nem volt. A bizonyítékok összegyűjtése után az ügyészség a vádindítvány mellékelésével átadta a vádlottakat a törvényszéknek, melynek ítélete ellen – a jogegység érdekében használható perorvoslat és a perújrafelvétel eseteit kivéve – ugyancsak nem volt perorvoslati lehetőség. A halálos ítéletek kapcsán a bíróság azonnal határozott abban is, hogy kegyelemre ajánlható-e az elítélt. Amennyiben erre méltónak találták, a Kúriához terjesztették fel az ügyet döntéshozatalra.¹⁶⁰

A vázolt jogszabályi és politikai környezetben a „kommunista bűncselekményekkel” vádolt egyének ellen az 1919. március 21-e előtt érvényben lévő büntető törvénykönyvbe ütköző bűncselekmények alapján zajlottak a vizsgálatok és a tárgyalások.

Az igazságszolgáltatási szervek 1919 és 1920 közötti munkájáról és szellemiségéről általánosságban elmondható, hogy minden olyan politikai tevékenységet kriminalizáltak, amelyek valamilyen formában összefüggésben voltak a tanácsköztársaság igazgatásával és rendszerének működtetésével. Mindezek követ-

155 | Lásd például Vajda Ferenc (BFL VII. 5. c. B. kgy. 442/1920), Grünblatt Boris (BFL VII. 5. c. B. kgy. 8953/1919), valamint Fickert Ferenc és Schönfeld József (BFL VII. 5. c. B. kgy. 8746/1920) büntetőügyét.

156 | Nánási László: *Magyarország ügyészsége az ellenforradalom és a konszolidáció idején. 1919–1922*, Bács-Kiskun megye Múltjából, XXIII., Kecskemét, 2009, 261.

157 | Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 12., 1.

158 | Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 15., 4.

159 | Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 20., 2.

160 | Uo.

keztében nemcsak a diktatúra elnyomó gépezetét támogató különítményesek és politikai nyomozók kerültek letartóztatásba és a vádlottak padjára, hanem sokan azok is, akiknek semmi közük nem volt a diktatórikus intézkedésekhez.¹⁶¹

A politikai nyomozó osztály tagjait, amennyiben bebizonyosodott, hogy ellenforradalmi gyanú alapján letartóztatásokat végeztek, általában személyes szabadság megsértése vádjában fogták perbe, és 1-3 év közötti időtartamra ítélték el. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának V. alosztályába tartozó Lenin-fiúkat azonban a letartóztatott egyének személyes szabadságának megsértése mellett már komolyabb vádak alapján – úgymint gyilkosságra való

szövetkezés, gyilkosság és különböző bántalmazások címén – jóval hosszabb börtönbüntetésre, olykor pedig halálra ítélték.

A büntetőperek között az 1919 októberében az elsők között megindított Cserny József és társai elleni per precedens értékű volt. Cserny ugyanis az ügyészési és törvényszéki kihallgatásai során abban bízva, hogy életét megmentheti, egytől egyig terhelő vallomást tett társaira. E vallomások alapján Cserny elfogott társait és más vádlottakat is szép számmal ítéltetett el a bíróság. A kihallgatott polgári tanúk, egykori letartóztatott ellenforradalmárok és az elárult terrorista társak terhelő vallo-

másai révén azonban hétrendbeli gyilkosságra való felbujtás vádjában Csernyt is halálra ítélték, és 13 társával együtt 1919. december 24-én kivégezték.¹⁶² Pár héttel Cserny perét követően a bíróság háromrendbeli gyilkosságra való felbujtás vádjában, valamint hétrendbeli személyes szabadság megsértésére irányuló felbujtás büntetésében Korvin Ottót is kötélt általi halálra ítélt. Kivégzésére 1919. december 29-én került sor.¹⁶³

CSENY JÓZSEF
[en face és profil],
a Lenin-fiúk vezére, letartóztatása után
a főkapitányságon.

Cserny József letartóztatásakor,
1919 szeptemberében

161 | Varga, I. m., 30.

162 | A Cserny-per büntető törvényszéki anyaga, BFL VII. 5. c. A Magyar Királyi Büntető Törvényszék iratai, Büntetőperek iratai, B. kgy. 8931/1919. szám.

163 | László Jenő és társai peranyaga, BFL VII. 5. c. B. kgy. 10303/1919.

A büntetőbíráskodás során hozott halálos ítéletek száma az 1920-as év végéig több mint száz, a ténylegesen kivégeztettek pedig 74 fő volt.¹⁶⁴

Bár a gyorsított eljárásokat elrendelő rendeletet csak 1921. december 21-én helyezték hatályon kívül, a jogszabályt már 1920 közepétől csak elvétve használták. Addigra ugyanis nagyrészt lezajlottak a diktatórikus rendszer működtetésében részt vevők elleni büntetőeljárások.¹⁶⁵ A büntetőügyek tárgyalási időszakában azonban az ügyvédi testületek részéről számos támadás érte mind a törvényszéki eljárásokat, mind a 4039. számú rendelet érvényességét és jogszerűségét is.

A Budapesti Ügyvédi Kamara már 1919 októberében megkérdőjelezte a „kommunista pörökre kiadott gyorsított perrendtartási rendelet” törvényességét. Érvelésükben többek között arra hivatkoztak, hogy a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvény felhatalmazása – mely a gyorsított eljárásokat csak a hadviselés érdekeit érintő ügyekben engedélyezte – az akkori helyzetben már nem volt alkalmazható. Az ügyben a Fővárosi Ítéltábla 1919. október 8-án elvi jelentőségű döntést hozott. Az ítélet jelentősége nemcsak a 4039-es rendelet alkalmazhatósága tekintetében volt fontos, hanem az említett törvénycikk felhatalmazása alapján a Friedrich-kormány által meghozott egyéb jelentős döntések – például a sajtócenzúra, az élelmiszerjegyek bevezetése, ármaximalizálások, kormánybiztosi kinevezések stb. – jogszerűségét is érintette. A Kúria hosszas elemzés után végül úgy határozott, hogy a kormány részéről az 1912. évi LXIII. törvény alkalmazása jogszerű volt, ugyanis érvelésük szerint a törvény mindaddig érvényben marad, amíg a háborús helyzetet az országgyűlés által ratifikált békeszerződés le nem zárja. Az indoklás kitért arra is, hogy a kommunizmus az államrend erőszakos felforgatására irányult, illetve háborút viselt egyes antantországokkal, melyek alapján a tanácsköztársaság működése az ország hadviselési érdekeit nagyban érintette. A kúria döntése értelmében tehát a „kommunista ügyekben” indított gyorsított eljárások törvényes alapokon nyugodtak.¹⁶⁶

164 | Romsics, Magyarország története a XX. században, 134.

165 | Nánási, I. m., 271.

166 | Dr. Vargha Ferenc kúriai tanácselnök: *Törvényes-e a kommunista pörökre kiadott Gy.b.p.?*, Büntetőjog tára, 1. szám, 1920. január 1., 1-7. 1920 augusztusában Darvai János a Jogtudományi Közlönyben további éles támadást intézett a bolsevikperekben alkalmazott gyorsított eljárások ellen. Az erősen cenzúrázott cikk részletesen felsorolta a gyorsított perrendtartás alkalmazásának problémáit. A szerző végül kifogásolta, hogy az ügyészek és a bírók az ország szubjektív bolsevizmusellenességének nyelvi és tartalmi közegébe, valamint a megtorlás aktuálpolitikai céljainak szolgálatába helyezték a vádak és az ítéletek magyarázatait, melyek nagyban aláásták a bíróság objektivitáson alapuló tekintélyét és a bíráskodás színvonalát. Dr. Darvai János: *Az igazságszolgáltatás bolsevik bűnperekben*, Jogtudományi Közlöny, 1920/15., 116-119.

Az 1919-ben és 1920-ban lezajlott büntető törvényszéki eljárások esetleges hibáival a kormányzat is tisztában volt, ám a megtorlás időszakában azokat még nem ismerték be. 1922. október 14-én azonban Váry Albert az igazságügyi miniszternek címzett bizalmas levelében azt jelezte, hogy a még börtönben lévő 400-450 kommunista elítélt között „sokan vannak, akik annak idején túlságosan ítéltettek el.”¹⁶⁷ A feljegyzésben Váry az említettek ügyeinek felülvizsgálatára tett javaslatot a miniszternek, melyet a minisztérium el is fogadott, és Váryt miniszteri biztosi minőségben felkérték a felülvizsgálatok lefolytatására. A kegyelmi vizsgálatok 1923. március 8-án zárultak le, melyek végén Váry Albert a 456 elítélt közül 117 fogvatartottat kegyelemre ajánlott. A zárójelentés kiemelte azonban, hogy mindazok, akik büntetésük súlyosságánál fogva legalább kilenc évre elítéltek, valamint a szándékos emberölések és gyilkosságok elkövetői, különösen pedig a diktatúra megdöntését célzó ellenforradalmak leverésében, ellenforradalmárok megölésében szerepet játszó egyének nem voltak kegyelemre méltók.¹⁶⁸

Cserny és Szamuely Lenin-fiúi és a proletárdiktatúrát védő más különítményesek számára e felülvizsgálatok sem az érvényben lévő büntetőtörvények szerint, sem morális téren nem végződhetek felmentéssel. Bűncselekményeik terhe alól azonban három évtizeddel később, Magyarország szovjet megszállását követően a kommunista diktatúra idején mégis ideológiai feloldozást nyertek. Az abszolút kizárólagosságra törekvő kommunista emlékezetpolitika időszakában az 1919-es vörösteror áldozatainak történetei, így az országházi politikai terror áldozatai is feledésre ítéltettek.

Az igazságszolgáltatási számonkérések dokumentumai

167 | Utasítások és jelentések a tanácsköztársasági tevékenységben elítéltek kegyelmi felülvizsgálatáról. Váry Albert koronaügyész-helyettes levele. MNL OL K(653) Igazságügyi Minisztérium. Elnöki iratok. 1. csoport, 2. ő. e.

168 | Összesítő kimutatás a felülvizsgált kommunista elítéltekről. MNL K(653), 1. csoport, 2. ő. e.

23061

725./919sz.

BELÜGYI NÉPBIZTOSÁG POLITIKAI
NYOMOZÓ OSZTÁLYATÓL.MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG
BELÜGYI NÉPBIZTOSÁGÁNAK
POLITIKAI OSZTÁLYATÓL

FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK,

BUDAPESTEN.

Kardos József, Kardos László, Jáderey Emil, Jáderey
Frigyes, Dr. Bokor Lajos, Szeleczky Ágoston, Támer Sándor, Támer
László, Meyer Ferenc, Groszváry Gyula és Szívós János őrizetesei
a csatolt iratok kapcsán átkisértet.

Buda pesten, 1919. június hó 10.-én.

Mellékletek kel.

osztályvezető.

MAGYAR
TANÁCSKÖZTÁRSASÁG
BELÜGYI NÉPBIZTOSÁGÁNAK
POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLYATÓLVida, Gyula ügy.
Rákóczi út 20. sz.

ORSZÁGOS KÖZPONTI NYOMOZÓ TESTÜLET BUDAPEST	
36.6.	1919. 7. 8. hó 8. melléklet

Communisták ügy

IV. 13 / 5735 / 1920

BUDAPESTI	
51062	ÉRK. 1919 NOV. 12.
MELLÉKLETEK	SZÁMA
	SÚLYA
	kg.
	gr.

A válogatott, hangsúlyozottan Országház-központú források jelentékeny hányada a tanácsköztársaság bukását követően megindult számonkérések igazságszolgáltatási szintjéhez kapcsolódik. Különálló egységként először az 1919 augusztusában szinte azonnal újjászerveződő budapesti államrendőrség nyomozati anyagai, illetve az elfogott politikai nyomozók és különítményes osztagok tagjainak kihallgatási jegyzőkönyvei olvashatók. Ezt követi a „gyorsított bűnvádi eljárás” alá vont személyek ügyészégi és törvényszéki jegyzőkönyveinek, valamint ítéleteinek újabb csoportja. Ezekben nemcsak az egykori politikai nyomozók és Lenin-fiúk vallomásaival, hanem az Országházba behurcolt politikai túsok és ellenforradalmárok tanúvallomásaival is találkozhatunk. A források alapján feltárulnak a politikai rendőrség országházi működésének lényegi vonásai, valamint megismerhetők a korszak igazságszolgáltatási szerveinek „communista bűnügyekkel” kapcsolatos ítélkezési alapelvei és gyakorlata is. Mindezek mellett egyes tanúvallomások esetén – például Szórtsey József vagy Pekár Gyula esetében – kiválóan vizsgálható az eskü alatt tett bírósági vallomások, illetve a későbbi években megírt szubjektív visszaemlékezések tartalmi különbözősége is.

Külön fejezetben tesszük közzé az incseli Szóts András halálának lehetséges körülményeire utaló, de azt teljességgel soha nem tisztázó forrásokat, továbbá a politikai nyomozó osztály felkutatott dokumentumainak egyes jelentős vagy éppen jellegzetes típusait.

A források közlésében szándékosan megtartottuk azokat a jegyzőkönyvekben vagy detektívjelentésekben található hibákat, amelyek általában a diktatúra államvédelmét szolgáló személyek neveinek helytelen használatára mutatnak rá. Ezeket első előfordulásuk helyén lábjegyzetben javítottuk. A sokszor nehezen olvasható – többségükben kézírással – források leírataiban az olvashatatlan szövegrészeket, valamint az utólagos betoldásokat ugyancsak lábjegyzetekben jeleztük.

RENDŐRSÉGI JELENTÉSEK ÉS JEGYZŐKÖNYVEK

JELENTÉS MARTINOVICS ANDOR ALEZREDES KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. AUGUSZTUS 11. (Részlet)¹

Jelentés

1919. évi augusztus hó 11-én

Martinovics Andor, 44 éves, róm[ai]. kat[olikus] vallású, alezredes, lakik: Üllői út 103. 1. 9. sz. alatti lakos előadja:

Folyó évi június hó 25-én este 7 órakor letartóztatták, és bevitték a Parlamentbe. Másnap Korvin, Sallai és Pallós Mancsi kezdték vallatni. A kihallgatást Korvin vezette, aki vallomását hazugságnak és vallomásának igazolására szolgáló iratait hamisaknak nyilvánította. A kihallgatás során a legdurvábban bántak vele, sarokba ültették egy kézigránáttal ellátott terroristát melléje rendelve, avval ha megszólal, üssék agyon. Hogy ezen rendeletet ki adta a terroristának, már nem emlékszik, vagy Korvin vagy Sallai. Egész nap nem adtak enni, és este amikor adtak, azt sem engedték, hogy bevégezze vacsoráját. Másnap este 18 órakor terroristákkal a Margit körúti Gyűjtőfogházba kísérték, ahol már 2 folszerelt akasztófa várt. Ott a vádbiztosok mindenféle fenyegetésekkel éltek, közben azt is hangoztatták, hogy le se vetközzön, mert úgyis ki lesz végezve a többi 13 társával, akik a szobában voltak. A 13 letartóztatott közül felismerte Hollós őrnagy, l[akik]: Andrássy út 104. a. Széchényi-palotában és Vermes főhadnagyot l[akik]: Lipót körút 15. sz. a[latt]. szemben a Vígszínházzal. A fogházban 3 hétig volt elzárva, közben 3 ízben a statáriális bírósághoz és 3 ízben a forradalmi törvényszékhez rendelték, ahol is felmentették. [...].

¹ | BFL VII. 5. c. 10303/1919. számú per, 10.

JELENTÉS KORVIN OTTÓ KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. AUGUSZTUS 12.²

Jelentés

Budapest, 1919. augusztus hó 12-én

A folyó hó 7-én előállított volt belügyi népbiztos politikai osztályvezetője, Korvin Ottó nagybocskói szül[etési], 25 éves, felekezet nélküli volt banktisztviselő, a proletárdiktatúra keletkezése és ez idő alatt elkövetett kivégzésekre, gyilkosságokra és egyéb visszaélésekre nézve a következőket adja elő:

A IV elemit és IV gimnáziumot Máramaroszigeten, a kereskedelmi érettségit Budapesten végezte. 1911-ben letette a IV felső gimnáziumot. Már a felső osztályokban kezdett a szocializmussal foglalkozni, állandóan szocialista könyveket olvasott, s amikor 1911-ben (atyja kb. 500 000 ért[ékű]. vagyonnal rendelkezik, és 1 év óta Szegeden lakik) elment atyja osszatelepi (Bereg megye) fűrésztelepére, ahol először pénztárnok, azután pedig 1917 nyarán mint a telep vezetője működött, mely idő alatt is állandóan szocialista irodalommal foglalkozott.

Amikor 1917-ben gyógykezeltetése céljából torokinjekciót kapott, és hogy itt is a szocialista mozgalmakban részt vehessen, Budapestre utazott, ahol a Galilei-körbe,³ melynek tagja kb. 16-17 éves kora óta volt, járt, s itt ismerkedett meg Mosolygó Antal festővel (lak[ik]. Mátyásföld), Sugár Tivadarral (a kommunizmus alatt katonaeorvos volt), Ducszinszka Ilona lengyel származású egyetemi hallgatóval (mindketten kb. 2 hónap előtt Svájcba mentek). Ezek révén összeköttetésbe került a budapesti szindikalistákkal. Kb. két hónappal azután

² | Uo., 13-17.

³ | A Galilei Kör 1908-ban egyetemi hallgatók és a Szabadgondolkodók Magyarországi Egyesületének tagjai alapították. Elsődleges célja a polgári radikalizmus társadalmi eszméinek és a modern természettudományos ismereteknek a terjesztése volt az egyetemi fiatalok és a munkásosztály körében. Az első világháború alatt fiatalabb generációjuk megalapította a háborúellenes és antimilitarista Forradalmi Szocialisták csoportját. Az egyesületet a kör tagjai által többek között a kaszárnyákban terjesztett lázító röpiratok miatt 1918. január 12-én feloszlatták, 20 tagját letartóztatták, akik közül Sugár Tivadart és Duczynska Ilonát többévi börtönbüntetésre ítélték. Az 1918. évi októberi forradalom után a kör újra megkezdte működését. Tagjai közül többen (például Korvin Ottó, Sallai Imre, Duczynska Ilona, Mosolygó Antal, Sugár Tivadar) részt vettek a Kommunisták Magyarországi Pártjának munkájában, majd fontos szerepeket vállaltak a tanácsköztársaságban is. Lásd *Révai új lexikona*, Babits, Szekszárd, 2001, 62.

a fabank szolgálatába lépett, ahol mint osztályvezető kb. 25 000 ezer korona évi jövedelme volt. 1918 elejéig többször eljár szindikalista gyűlésekre, s mikor 1918 januárjában Sugár Tivadar orvostanhallgatót és egy Juktus nevű orosz antimilitarista röpiratok terjesztése miatt letartóztattak, akkor ő március elejétől kezdve, továbbá Sallai Imre a Leszámítoló Bank részvénytársaság tisztviselője, Kozma Pál a közúti vill[amos].társaság mérnöke, Loránd Ferencz és Mosolygó Antal festők terjesztették tovább az antimilitarista röpiratokat. Midőn május elején egy városligeti munkásgyűlésen egy ilyen röpirat-osztogatót elfogtak, akkor őt, Sallait, Lorántot és Kozmát is letartóztatták. Ő pár nappal azután szabadlábra helyeztetett, a többiek pedig az októberi forradalomig vizsgálati fogságban voltak.

Amennyiben a hadseregbonklás akkor már megkezdődött, a munkásság szakszervezeti mozgalmakban részt vett, és különösen arra törekedett, hogy a radikális párt felé gravitáló magántisztviselők egyesületét a szocialista szakszervezeti tisztviselőkkel együttesen szocialista alapra fektesse. A magántisztviselők között üzött belső agitáció folytán sikerült is neki augusztusban a magántisztviselők országos egyesületét feloszlatni, és annak tagjait a magántisztviselők szakszervezetébe bevenni. Azután ő, Vágó Béla, az Est tisztviselője, Hevesi Gyula, a mérnökök szakszervezetének elnöke, Nyisztor György, továbbá László Jenő, szintén az Est tisztviselője és még többen a szociáldemokrata pártban ellenzéket szerveztek arra a célra, hogy alkalomadtán (forrongás, kormányválság stb. esetén) a kommunizmust megteremthessék. Egy ilyen válságot gr. Tisza István megöletésével⁴ akarták siettetni, és azáltal a háborút befejeztetni. A Seemann kávéházban ő egy Halász nevű 26 éves volt közjegyzői írnok és Lékai (Leitner) elhatározták, hogy gr. Tisza Istvánt megölik. Leitner tekintettel tüdőbajára vállalta a merénylet végrehajtását, ő pedig arra vállalkozott, hogy megállapítja, hogy gr. Tisza autója hol áll. Amidőn megtudta, hogy Tisza autója a Képviselőház bejáratánál áll, ezt a Seemann kávéházban Lékaival közölte, mire Lékai azonnal a Képviselőház felé indult, ott a merényletet elkövette, mely azonban sikerrel nem járt.

Közvetlen az első forradalom után Kun Béla Ororsországból a fővárosba érkezett, akit ő azonban eddig még nem ismert. Kun Pesten először régi ismerőseivel, Vágó Bélával lépett érintkezésbe. Néhány nappal azután Vágó hívására ő, Vantusz Károly (a nagyváradi szociáldemokrata párt titkára), Keiser János pincér, Seidler Ernő magántisztviselő az Ildiz kávéházba mentek, és ott Kun Bélával

4 | A gróf Tisza István elleni sikertelen merényletet 1918. október 17-én követte el Lékai Leitner János. Lékai arra az időpontra időzítette tervét, amikor Tisza beszállt az Országház I.-es kapujánál várakozó autójába. Ekkor az autóhoz ugrott, és megpróbálta Tiszára szegezni a revolverét, amit az autó sofőrje megakadályozott. A merényletről szóló tudósítást lásd többek között: *Tisza ellen merényletet kíséreltek meg*, Magyarország, 1918. október 17., 9.

megismerkedtek. Kun Béla a kommunista mozgalmak megkezdését indítványozta. Egy hét múlva Veronkai utca 4. sz. alatti lakásán újból összejöttek, ahol Kun az orosz viszonyokról előadást tartott. Ezen a megbeszélésen egyes gyárak képviselői is részt vettek, többek között a Mátyásföldi Magyar Általános Gépgyár kiküldöttje, Mikulik János, a csepeli gyárból Czibor István, Rohonczi, Weisz, a kispesti Lipták-gyárból Mikes Lajos, munkások. Kun a szocialista pártban való rögtöni szakítást indítványozta, a többiek pedig a munkásság megkérdezése mellett szavaztak, és úgy döntöttek, hogy⁵ agitációs eszközökhöz folyamodnak, s elhatározták, hogy Vörös Újságot adnak ki. Néhány nappal azután (november közepén) a Visegrádi u. 15. sz. alatt levő Sámuel Izsó keresk[edelmi]. ügynök lakásán ő, Kun, Vágó, Szántó, Jancsik, Hevesi, Szaton Rezső vasmunkás, a fent már említett gyári munkások és a még azokkal a lakására hozott kb. 30 munkás elhatározták, hogy egy kommunista szervezőbizottságot alapítanak, amelynek célja idővel a kommunista párt megalakítása. Az intézőbizottság tagjai: ő, Kun Béla, Szaton Rezső, Fidler Rezső, Jancsó Károly újságíró, László Jenő,⁶ Vágó Béla, Szántó Béla, Vantusz Károly és Nánásy György lettek.

November végén adták ki a Vörös Újság első példányát, amelyet a Kun Béla által, és később más Oroszországból hazatérő, Lenintől hozott és Seidler Ernőnek átadott orosz pénzekkel tartottak fenn. December közepén Sámuel Tibor⁷ érkezett meg Oroszországból, ki Vágótól a Vörös Újság szerkesztését átvette. 1919. január elsején kb. 10 000 taggal megcsinálták a kommunista pártot, ő a Fabankból kilépett, és a párt adminisztrációját végezte. Kun Landlerral és Pogánnyal⁸ akkor többször tárgyalt a szociáldemokrata pártnak a kommunista párthoz való csatlakozása érdekében, a tárgyalás azonban eredményre nem vezetett, amennyiben úgy Pogány, mint Landler akkor még a pártegység alapján állottak. A kommunizmus érdekében nyilvános agitációt és felvonulásokat rendeztek, s amikor a leszerelt katonák f[olyó]. évi február havában a Népszavát megtámadták,⁹ va-

5 | Kiegészítve olvashatatlan kézirásos szöveggel.

6 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

7 | Helyesen Szamuely Tibor.

8 | Pogány József. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

9 | 1919. február 20-án egy több száz főből álló munkanélküli, javarészt leszerelt katonákból álló tömeg a Conti utca felé indult, hogy a kommunista párt propagandájának hatására megtámadja a szociáldemokraták lapjának székházát. A Népszava-székház védelmére kiérkező rendvédelmi erők még a Conti utca és a Népszínház utca torkolatában fegyveres harcba keveredtek a felvonuló tömeg egyes tagjaival. Az utcai lövöldözésekben végül négy rendőr, egy védőr és egy népőr életét veszttette. Február 25-én az Országház kupolacsarnokában és az épület előtti téren került sor reprezentatív gyászszerartásukra, amely egyben az első volt a több mint egytucatnyi Országház téri állami gyászszerartások sorában. Az eseményekre lásd

lamennyien – kivéve Hevesit – le lettek tartóztatva. Közvetlen lecsukásuk után Pogány, Landler és Böhm Kunt meglátogatták a Gyűjtőfogházban, ott vele arról tárgyaltak, hogy miképpen lehetne a szociáldemokrata és a kommunista pártot egyesíteni, s így a proletárdiktatúrát megteremteni. Kb. március 10-én elkészültek a platformmal, amelyet ő jegyzőkönyv alakban legépelte, és még aznap Pogányék strómanjának, Bogár Ignác a nyomdász szakszervezet elnökének átadta. A platform elkészítésénél az a terv volt irányadó, hogy a katonaság között – amelyben a fegyelmetlenség jelei már megvoltak – erős propagandát fejtsenek ki, és pedig a 32-nél Löwi Béla, ki dacára annak, hogy tiszt volt, mint közlegényt csempészték a 32-esek közé, Krámmér Sándor a szövetség vezető tagja az I-es honvédeknel és Cserny József, a terrorcsapat vezetője a tengerészek között agitált. Pogánynak a katonai tanács elnökének és helyettesének Szabó Imre volt aktív tisztnek pedig az volt a feladata, hogy a hadseregben beállott bomlást siettség.

Március 21-én érkezett meg a már ismeretes Vix-féle ultimátum, mire délután 3 órakor Pogány, Landler, Böhm, Kunfy¹⁰ és Göndör Ferenc a Gyűjtőfogházba jöttek, és ott velük a proletárdiktatúra rögtöni létesítéséről tárgyaltak. Az egyezményt ő gépelte, a lényege az volt, hogy a szociáldemokrata és kommunista pártot megszüntették, és megalakították a magyarországi szocialista pártot. Pogány kb. 5 órakor du. a katonatanácshoz ment, a hadsereggel érintkezésbe lépett, és gondoskodott a telefonközpontok és egyéb fontos helyek megszállásáról és a rendőrség lefegyverzéséről, mivel a rendőrségben nem bíztak. Kb. 8 órakor este Pogány két autót küldött értük, melyekkel a Tőzsdepalotába hajtottak, ahová éjfél tájban Vágó is jött, és felolvasta a kormánylistát. Ő (Korvin) másnap 22-én a szocializálási]. [és] term[elési]. népbiztosság kereskedelmi osztályának vezetését vette át, s még aznap bocsátotta ki az üzletek szocializálására vonatkozó rendeletét. Kb. egy héttel azután Vágó Béla a Hungáriában¹¹ felszólította, hogy vegye át a Vörös Őrség országos főparancsnoksága politikai osztályának vezetését. Ő ezt vállalta, és erre vonatkozó indítványára Landler ezen osztályt a Belügyi Népbiztosság alá rendelte. Seidler Ernő volt rendőri népbiztos és Guzi János, a politikai osztály

■

bővebben többek között: *A kommunisták véres zavargása a Népszínház utcában*, Pesti Hírlap, 1919. február 21. 3.; *Véres bolsevik-merénylet a Népszava ellen*, Népszava, 1919. február 21., 4.; *Budapest népe temetett*, Népszava, 1919. február 26., 3–4.

10 | Helyesen Kunfi Zsigmond. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

11 | Az egykori Hungária Nagyszálló épülete a belváros pesti dunai rakpartján épült. A tanácsköztársaság alatt az épületbe a Forradalmi Kormányzótanács tagjai költöztek be. A szálló a második világháború alatt súlyosan megsérült, ezért lebontották. Ma a Budapest Marriott Hotel áll a helyén. Lásd *A Tanácsköztársaság fővárosi karhatalmai*, Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény, Budapest, 2014, 31.

politikai megbízottjának ajánlatára Benyovszky Károly volt det[ektív]. főnökkel vette maga mellé helyettesnek, s azzal együtt egy országos hálózatot állított fel, kb. 120 nyomozóból, hogy a vidéken uralkodó viszonyokról és hangulatokról állandóan értesülve legyen. 30 nyomozót pedig a saját osztályához osztatott be, hogy azokkal a fővárosban a szükséges nyomozásokat lefolytassa.

Mindjárt az első napokban az V. ker[ületi]. munkástanács tagja, Mezei István technológus azt jelentette neki, hogy a Ferenc körút 6. sz. alatt ellenforradalmi célzattal titkos összejövetelek vannak, s azt állította, hogy az ellenforradalmárok őt is tervükbe bele vonni akarják, amiért is ő Mezeinek azt az utasítást adta, hogy figyelje tovább ezt a társaságot, szerezzen be konkrét adatokat, s azután ezeket neki jelentse. Néhány nappal azután Mezei felkereste lakásán, és közölte vele, hogy Sági Tibor és László, dr. Stenczel ügyvéd, Nikolényi fogalmazó, Szalkay főhadnagy és Papp Zoltán detektív ellenforradalmat terveznek¹² olyképen, hogy Ságiék Komáromból egy üteg tüzérséget hozzanak a Gellért-hegyre, Szalkay katonaságot Nikolényi fogalmazó és Papp detektív pedig a rendőrséget szervezte volna erre a célra, dr. Stenczel pedig az ellenforradalom finanszírozását ígérte meg. Másnap reggel Mezei ismét felkereste, 2 db Sági Tibor által írt levelet mutatott neki, amelyben Sági Komáromban levő Szentirmai nevű kapitányát értesítette, hogy hazafias érzése nem engedi meg, hogy a fővárosból távozzon. Ő azután Mezeivel 3 detektívet küldött Ságiékhoz, amidőn Sági Tibort az ellenforradalmi kíséretre nézve kikérdezte, ez mindent tagadott, amidőn a birtokában levő leveleket megmutatta, azok gondolkozási időt kértek. Azután Benyovszky foglalkozott Sági Tiborral, és csakhamar bejött hozzá azzal, hogy Ságiék vallani akarnak. Sági Tibor most már beismerte, hogy a Mezei által már bejelentett ellenforradalmat tényleg tervezték. Az ellenforradalmi kísérletet azután többszöri szembesítés után a már szintén elfogatott Nikolényi, Papp, dr. Stenczel és Szalkay sem tagadták többé.

A letartóztatásban lévő Mezei István újpesti 22 éves technológus Rózsa u. 51. I. 4. az ügyre nézve elmondja, hogy a midőn f[olyó]. évi április közepén régi ismerősével, Sági Tiborral összejött, ez elmondta neki, hogy egy ellenforradalmat tervez, és megkérte, hogy vegyen ő is abban részt. Ő (Mezei) az ellenforradalomban részt akart venni, és emiatt egy régi ismerősével, Madarász György Lajos tüzér századossal (lak[ik]. Villányi út 4.) érintkezésbe lépett, ki szintén hajlandó volt az ellenforradalomban részt venni, és elmondta magának az ellenforradalomnak összes erre vonatkozó részleteit. Madarász aztán eltávozott, és kb. másfél óra múlva felkereste a lakásán egy munkáskülső ember kíséreté-

12 | Nikolényi Dezső, Stenczel János és társai mozgalmára lásd a bevezető tanulmány 53. jegyzetét.

ben, akiről azt mondta, hogy az 5. kerület[i] munkástanács tagja, és felszólította, hogy ismétlje meg a neki már megmondott dolgokat, és egyúttal figyelmeztette, hogy ezt a dolgot fel kell jelenteni. Madarász felkísérte őt azután Korvinhoz, s ott újból elmondatta vele a Sági Tibor által tervezett ellenforradalmat, a többi azután már a Korvin által elmondott módon történt. A forradalmi törvényszék Cserny elnöklete alatt valamennyiüket halálra ítélte. A kegyelmi tanács (Garbai, Ládai), dr. Stenczel és Nikolényi halálos ítéletét jóváhagyta, a többiekét pedig életfogytiglani fegyházra változtatta.

Június hó elején a szombathelyi MÁV-üzletvezetőség felhívására a szombathelyi, soproni, celldömölki és a győri vonalon a forgalmat beszüntette, mire ő, dr. Vajda Zoltán, a Vörös Örség főparancsnoka és Újvári Emil, a Hadügyi Népbiztosság Politikai Osztályának vezetője Királyhidán tartózkodtak, ahonnan rögtön Szombathelyre autóval utaztak, ott a sztrájkban Fodor vörösörparancsnok, Juhász Dezső, a szombathelyi kirendeltség vezetője vezették a nyomozást.¹³ Ő a vasutasokkal kiegyezett, s azok másnap fel is vették a munkát. Ennek ellenében azonban másnap a közhivatalnokok és a banktisztviselők beszüntették a munkát, mire a főszolgabíró, aki a sztrájkot szervezte és annak lakásán talált Ambrozi Migaci grófot és az összes banktisztviselőket (kb. 50) letartóztatták. A banktisztviselőktől reversalist vett, hogy másnap dolgoznak, s azután elbocsátotta őket. A főszolgabíró ügyének teljes kivizsgálását Juhásznak bízta, Ambrozi gróf ellen pedig az internálást rendelte el. Kőszegen délelőtt a vasúti sztrájk hírére ellenforradalom tört ki, a Vörös Örség az ellenforradalmárok mellé állt, és egy

13 | 1919. június 1-jén tört ki az úgynevezett „dunántúli ellenforradalom”, amely lényegében áthatotta az egész Dunántúlt. A mozgalomhullám egyik fő támogatója a bécsi Antibolsevista Comité volt. A sztrájkot elsőként a szombathelyi vasutasok kezdték, akik a tanácskormány által kibocsátott fehér pénzbeni kifizetések és a sorozások ellen tiltakoztak. A vasutasok mozgalmához szervesen kapcsolódtak a falvak és városok ellenforradalmi akciói is. Kőszeg, Sopron, Kapuvár, Csorna és Nagycenk mellett még több mint hetven településen került sor fegyveres felkelésekre vagy lázadásokra. Ezek kezdeményezői és vezetői többségében egykori katonatisztek, illetve helyi arisztokraták és egykori tisztviselők voltak. Végül mind a sztrájkot, mind az ellenforradalmi mozgalmakat letörték. A mozgalmak elfojtására a helyszínre küldték Korvin Ottót, majd a kormányzótanács Szamuely Tibort teljhatalommal ruházta fel, a Dunántúlt pedig hadműveleti területté nyilvánította. Szamuely június 6. és 10. között végigjárta a nagyobb gócpontokat, és a rendelkezésére bocsátott karhatalmi erőkkel megtorlásba kezdett. Az általa vezetett rögtönítélő törvényszékek több mint húsz halálos ítéletet hoztak, többeket pedig életfogytiglani börtönre ítélték. Bővebben lásd L. Nagy Zsuzsa: *Forradalom és ellenforradalom a Dunántúlon*. 1919, Kossuth, Budapest, 1961, 135–145.; továbbá *A soproni Magyar Királyi Ügyészség jelentése*, 1920. szeptember 1. = *Forradalmak sodrában. A Tanácsköztársaság Sopronban és Sopron vármegyében a kortársak szemével*. 1920–1921., szerk. Dominkovits Péter – Németh Ildikó, MNL GYMSM Levéltára, Sopron, 2014, 109–112.

százados rögtön vissza is akarta állítani a régi rendet, mire az ottani árkászok saját kezdeményezésükre a vörösöröket lefegyverezték, a direktóriumot kiszabadították. Ezután érkezett ő és Samuely Tibor 26 terroristával és kb. 500 vörösörrel Kőszegre, és a már letartóztatott századost és kb. 60 egyéb letartóztatott ellen 2 kőszegi nyomozó segítségével a vizsgálatot megindította, amelynek alapján Samuely a századost és egy polgári egyént agyonlővetett. Samuely őt akarta azután a Forradalmi Törvényszék vezetésével megbízni, amit ő a kőszegi direktórium elnökének jelenlétében megtagadott azzal, hogy neki, a kormányzótanácstól erre nézve nincs megbízatása. A két nyomozónak azután azt a megbízatást adta, hogy a többi elfogott egyénekre nézve folytassák a nyomozást, várjanak rá a kért jelentéssel, amíg ő két-három nap múlva visszajön. Erre Samuelyval Sopronba utaztak, ott azonban már dolguk nem volt, mire az időközben a bányamunkások által visszafoglalt Nagycenkre mentek, onnan Felső-Lövőre, ahol házakban fegyveresen elbújt embereket találtak. A parasztokat összetereteltették, és a vizsgálat során megállapította, hogy a vasutasok Szombathelyről körtáviratot kaptak, hogy az ellenforradalom kiütött, melyet a csornai fehér direktórium szervez, és hogy a vasúti síneket már fel is szedték. A felső-lövői őr, aki szintén egy ilyen körtáviratot kapott, felhívta a parasztokat, hogy menjenek fegyveresen Nagycenkre. Erre ő az őrt letartóztatta, melyet Samuely egy még letartóztatott paraszttal együtt felakasztatott. A többi letartóztatott paraszt összes marháit Samuely Tibor, Kővess János és egy Guju nevű román elkobozta, s azonkívül a falura egy nagyobb kontribúciót kitűzött. Ő és Samuely Tibor erre visszamentek, ahonnan Samuely és Újvári Csekonára utazott, ahol 13, és Kapuváron 7 embert akasztattak. Ő, Samuely Lászlóval¹⁴ Rőttökre ment, s ott megállapították, hogy a szökésben levő Berg báró és a jegyző szervezték az ottani ellenforradalmat. Este Sopronban Samuely Tibornak az ellenforradalom körülményeiről és nagyságáról jelentést tett, mire Samuely Tibor gr. Berg összes ruházatának és fehérneműjének elkobzását rendelte el. Rőtökre pedig egy nagyobb kontribúciót tűzött ki, melyet Samuely László hajtott be. Ő azután egy Felső-Palya melletti községbe ment, s amennyiben megállapította, hogy onnan 6 szekér fegyveres paraszt ment a nagycenki frontra, az összes résztvevők marhaállományának elkobzását rendelte el. Sopronban azután az ő és a két Samuely csoportja találkozott, ahol Samuely a rőtöki jegyzőt 10 évi fegyházra elítélte, a sopronnyéki állomásfőnököt pedig, amennyiben az megőrült, tébolydába záratta. Innen Kőszegre mentek, ahol a két nyomozó reá kész jelentéssel várt, melynek alapján hat községben kontribúciót hajtottak be. Innen Szombathelyre utaztak, ahol a Juhász Dezső által gyűjtött kb. 250 ellen-

14 | Szamuely László. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

forradalmárból 20-25-öt többévi szabadságvesztésre, a többit pedig egész marhaállományának elkobzására ítélte, s azután visszautazott a fővárosba. Ezenkívül ő a vidéken többet nem működött.

Homola Antal tőzsdés ama állítására nézve, hogy a terrorcsapat vezetője, Cserny a politikai foglyok előtt odanyilatkozott, hogy Jancsiktól azon utasítást kapta, hogy Korvin utasítására az ellenforradalmárokat Angolnára (Dunába dobni) kell küldeni, Korvin azt állítja, hogy a terroristáknak egyáltalában nem lehetett parancsolni, amennyiben azok Csernytől függtek, és Cserny magának parancsolni nem hagyott.

Matusiák Brunó tartalékos főhadnagy (Népszínház u. 34.) és Varga Ferenc műszerész (Baross u. 18. fszt. 2.) ama állítását, hogy Korvin midőn előállítva és megmotozása alkalmával nála egy Mária-érmet talált, azt mondta, hogy tudja-e, hogy akasztófára kerül, és hogy a Mária-érmet az akasztófára dísznek fogja tétetni, és hogy Korvin kivégzésüket követelte, amelyet végre is akartak rajta hajtani, amit azonban Romanelli olasz ezredes megakadályozott, tagadja.

Virava János és József panaszára Korvin tagadja, hogy annak kivégzését a statáriális bíróságnál követelte volna, s azt állítja, hogy ő tulajdonképpen nem is volt a bíróságban, hanem csak azért tartózkodott a tárgyalásnál, hogy annak lefolyását végighallgathassa.

Martinovics Andor alezredes azon panaszát, hogy a terroristáknak azt az utasítást adta volna, hogy ha megmozdul, üssék agyon, szintén tagadja.

Szabados Gyula péceli lelkész azon panaszára, hogy őt Korvin ártatlanul lecsukatta, és durvaságokkal inzultálta, Korvin elmondja, hogy Szabados ellenforradalmi röpcédulák terjesztésével volt gyanúsítva, mely ügy nyomozását ő Benyovszky Károly det[ektív]. főnökhelyettesre bízta. Az inkriminált röpcédula írásának azonosságát Szabados írásával Pinterics írószakértő nem tudta határozottan megállapítani, amennyiben azonban Benyovszky előtte odanyilatkozott, hogy ő is írószakértő, s így tudja határozottan, hogy az inkriminált röpcédula Szabados írásával azonos, azt letartóztatta.

Erre vonatkozólag Benyovszky elmondja, hogy Pinterics írószakértő az írás azonosságát nem tudta megállapítani, amit ő Korvinnak be is jelentett, mire Korvin azt mondta, ez nem elég ahhoz, hogy ezt a gazembert felakasztassam, mire a nyomozást tovább kellett folytatni, mely után Szabados letartóztatása következett.

Benyovszky elmondja továbbá, hogy Korvin majdnem minden ügyben szeretett volna halálos ítéletet provokálni, s állandóan el is járt a véstörvényszékhez. Minden halálos ítéletnél örömeinek adott kifejezést, s többször azt is mondta, szeretnék már egy zsidó burzsit is akasztatni, mert előbb László nem lesz vele megelégedve.

A terrorcsapat által a fővárosban elkövetett gyilkosságokra nézve Korvin elmondja, hogy a terrorcsapatot Vágó Béla állította fel április elején esetleges ellenforradalmak leverése céljából, és azért, hogy a polgárságot rettegésben tartásák. A túszoikat ő és Szántó Rezső írták össze, és a kormányzótanács a Vörös Őrséget bízta meg a túszoik összeszedésével, melynek keresztülvitelét Szántó Rezső a terroristákra bízta, hogy miért éppen a terroristákra bízta, Szántó azt a funkciót nem tudja.¹⁵

Amikor Hollánnak¹⁶ a terroristák részéről történt meggyilkolásáról értesült, ő a tényállás után érdeklődött, Jancsik volt főparancsnok neki azt mondta, hogy a tettesek két vörösőr személyében már le vannak fogva, s így ő ez ügyet befejezettnek tekintette.

Ezzel szemben Nánássy László, a bűnügyi osztály volt vezetője határozottan állítja, hogy amidőn ő Hollánnak meggyilkolása ügyében a nyomozást saját kezdeményezésére folytatta, s minden kétséget kizáró módon megállapította, hogy Hollánékat egy Lázár nevű terrorista gyilkolta meg, Jancsik volt főparancsnok a gyilkos letartóztatását megakadályozta, Korvin pedig elkérte tőle az erre vonatkozó aktákat úgy, hogy a leleplezett gyilkos a terrorcsapatba tovább is maradhatott anélkül, hogy ezt bárki is felelősségre vonhatta.

A terrorcsapatra nézve Korvin egyáltalán csak kitérő válaszokat ad, s így például arra a kérdésre, hogy a tanácskormány miért nem szerezte le azokat, amikor már tudta, hogy azok embereket tömegesen kirabolnak és legyilkolnak, egyszerűen azt válaszolja, hogy a terroristákra szükség volt, mert a polgárságot, sőt a munkásságot másképpen nem tudják sakkban tartani.

Balogh Zsigmond azon állítását, hogy a terroristák szeme láttára kb. 80 embert akasztottak fel az Országház pincéjében, kizártnak tartja.

Korvin, aki beismeri, hogy [a] tanácskormány uralma alatt a gyilkosságok és egyéb bűncselekmények tömege lett elkövetve anélkül, hogy azok üldözve lettek volna, kijelenti, hogy azért nem őt terheli a felelősség, mert ő a kormány csak egy alárendelt tisztviselője volt, és csak a kapott parancsokat hajtotta végre. Szerinte a rendszer volt a bűnös, s így a Kormányzótanácsot terheli a felelősség.

15 | A kormányzótanács a tanácsköztársaság hatalmának biztosítása és az ellenforradalmi megmozdulások megelőzésére több száz volt politikust és magas rangú katonai vezetőt, egyházi és polgári személyt, gyáriparost és földbirtokost tartóztatott le 1919 áprilisában. Bővebben lásd a bevezető tanulmány *Politikai terror az Országházban* alfejezetét.

16 | Id. Hollán Sándor nyugalmazott államtitkárt és fiát, ifj. Hollán Sándor államtitkárt a kormányzótanács által elrendelt túszejtések során Cserny József különítményének tagjai gyilkolták meg 1919. április 23-án éjjel a Lánchídon. Lásd Váry, I. m., 16.

Amidőn a tanácskormány f[olyó]. hó 1-jén lemondott, a kormányzótanács egyezményt kötött az osztrák német követséggel, hogy aznap este a népbiztosok családtagjai az olasz missió fedezete mellett, külön vonattal Wienbe utazhasanak. Éjfélkor aztán Landler, Kun, Pór Ernő és még többen a főparancsnoki különvonattal az osztrák határ közeléig utaztak. Ő itt maradt, hogy a további mozgalmakban részt vehessen, és másodikán du. Tamás Lajos a német követség titkárához (Naphegy u. 21.) ment lakni. Pór Ernő elutazása előtt attól, hogy egy Kornis Béla névre szóló szül[etési]. bizonyítványt, Neumantól pedig egy Wienbe szintén Kornis Béla névre szóló útlevelet Vagaszt rendőrkapitány aláírásával kapott. Hogy ezek az okmányok miként lettek beszerezve, tudni nem akarja.

Neki és a Pesten visszamaradt kommunistáknak az volt a tervük, hogy 3-4-es csoportokban fenntartják maguk között az összeköttetést, megvárják a további fejleményeket, és ha megmarad az általuk visszahagyott szocialista kormány, úgy nyíltan agitálnak a proletárdiktatúra visszaállítása mellett, arra az esetre pedig, hogy ha polgári uralom következne, az volt a tervük, hogy a szociáldemokrata pártban erős szélső ellenzéket szerveznek a proletárdiktatúra visszaállítása érdekében.

Hevesi Gyula, Szinkó Ervin¹⁷ egyetemi hallgató és Révai József újságíró egymással közölték volna rejtkehelyüket, Lukács György tanár tudta volna Révai lakását, Lukács pedig összeköttetést keresett volna övele apósa Margit körút 26. alatti lakása révén, Sipos Károly a köz. vill. társaság vagy pedig Révai a Vörös Újsággal, ahol Hajdu Pál újságíró és Perl Ignác kiadóhivatali tisztviselő tartózkodott volna. A Vörös Újságon keresztül a párttitkársággal akarták az összeköttetést fenntartani. Sipos Erzsébet szintén apósa lakásán keresztül érintkezett volna vele, Sámuel László és Timár Szeréna Sipos Erzsine keresztül, Nauman Géza Verner Jenő nyomdász és Guzy János¹⁸ vasas, Csillag László orvostanhallgató és Somló Dezső Sallai Imrén keresztül tartották volna fel az összeköttetést. Az egyes tartózkodási helyekre nézve csak annyit tud, hogy erre a célra a Dohány u. 57., Bakáts tér 12., Sas u. 18., Ranolder u. 30., Enyedi u. 11. voltak kijelölve, hogy az egyes házakban ki és kinél lakott volna, nem tudja.

F[olyó]. hó 8-áig lakott Vámoséknál, s addig állítása szerint az említett kommunisták közül egyikkel sem találkozott. F[olyó]. hó 7-én az Erzsébet téren egy néptömeg felismerte, s ez alkalommal történt a főkapitánysághoz való előállítás.

A Korvinnál megmozgotása alkalmával talált 10 db 1000 koronás, 5 db 100 koronás, 6 db 200 koronás, 2 db 25 koronás, 15 db 20 koronás és 4 db 10 koro-

nás, összesen 14 090, azaz tizennégyezer-kilencven koronát letétbe helyezem, és a szintén nála talált különböző iratokat és jegyzeteket a további nyomozás érdekében pedig visszatartottam.

Korvin ügyében a további nyomozásról pótjelentést teszek.

.....¹⁹ főfelügyelő

14 090, azaz tizennégyezer kilencven korona letétbe

JEGYZŐKÖNYV JANCSIK FERENC KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. AUGUSZTUS 18. (Részlet)²⁰

Jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten 1919. évi aug[usztus]. hónap 18. napján, délelőtt 10 órakor

Jelen vannak alulírottak.

Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, terhelt következőleg nyilatkozik:

1914. aug[usztus] 31-e óta egész 1918. nov[ember]. végéig orosz hadifogoly voltam. Fogságom első két évében Skatovo, Wladivosztok melletti fogolytáborban a tiszti étkezdében mint másodszakács voltam. Ismét az Ural-hegységbe vittek vasútépítési munkára, hol majd egy évet töltöttem. Ekkor Zareoskaja községben lévő gyárba kerültem, több mint száz magyar hadifogollyal, s itt több mint egy fél évet töltöttem. Itt ért a Kerenszky-féle forradalom és a bolsevizmus is.

A bolsevizmus ideje alatt jött fogolytáborunkba Kun Béla, először többször gyűlésen agitált a bolsevizmus érdekében, majd később személyes ismeretséget is kötöttünk. Agitációjában kifejtette, hogy kötelességünk beállni az orosz Vörös Hadseregbe, s így szolgálni a proletárság nemzetközi világfelszabadító eszméjét.

Ekkor még azonban senki sem jelentkezett, mert a fogolytáborban, illetve helyesebben a gyárban az ellátás még jó volt. A munka magas megcsappanásával valamennyiünket kevés kivétellel elbocsátottak, és a moszkvai fogolytáborba

17 | Helyesen Sinkó Ervin.

18 | Guzy János. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

19 | Olvashatatlan aláírás. A továbbiakban a neveket csak akkor írjuk ki, ha olvasható az aláírás.

20 | BFL VII. 5. c. B. kg. 1920/7901. számú per, 16-19.

szállítottak. Ismét néhány hét múlva a Vörös Hadsereg moszkvai közp[onti]. élelmezési raktárába 80-ad magammal munkára jelentkezünk, hol néhány hetet töltöttünk. Onnan többen megszöktünk (1918. év végén lehetett), és hazafelé tartottunk, s így jutottunk nov[ember]. 21-én vagy nov[ember] 23-án Budapestre. Ekkor jelentkeztem a Lipták-féle gyárban, ahol régen is dolgoztam, ott várakozási állományba helyeztek. December felé megjelent a Vörös Újság, ekkor felmentem a szerkesztőségbe Filler szaktársammal egyetemben, és ott beszéltünk Kun Bélával, ki a Vörös Újság szerkesztő bizottságának egyik tagja volt, hol Kun Béla rábeszélte minket, hogy a vas- és fémmunkások alakítsanak egy kommunista agitációs csoportot, melyet meg is alakítottunk: Fiedler Rezső, Igaton Rezső és én. Ez a gyárakban az agitációt teljesítette. Ebben a munkában kb. január végéig vettem részt, és akkor Vörös Újság piszkolódo és véres hangja végett a mozgalomtól félreálltam. Febr[uár]. 21-én a Conti utcai események miatt engem is letartóztatnak dacára annak, hogy a mozgalomban már három és ½ hete nem vettem részt.

A fogházban, hol vizsgálati fogolyként voltam letartóztatva, újól a kommunista írások jöttek kezemhez, úgyszólván kizárólag csak ily írásokból állott olvasnivalóm, az ún. olvasóteremben többször Kun, Szántó és Vágó agitáló beszédeket mondtak.

Márc[ius]. 21-én az egység a két párt közt létrejött Kun Béla platformja alapján.²¹ Ekkor valamennyien a fogházat elhagytuk.

Néhány nap múlva a forradalmi törvényszék elnökévé neveztek ki.

Mint elnök, működésem alatt halálos ítéletet nem hoztam. Mint hogy ilyen ott volt katonatiszteket mentettem fel, valószínűleg ezért kb. négy hét múlva ezen állásomból lemondattak. Néhány napra rá kinevezett a belügyi népbiztos: Landler Jenő a budapesti Vörös Őrség kerületi főparancsnokává, hogy elfogadtam ezt, Landler Jenő, Ernő és Szikra nagy rábeszélésére tettem, hogy céljuk mi volt, csakhamar megtudtam. Ugyanis akkor rá egy hétre kezdődött a túsok összefogdosása, és ehhez akartak cégérül meg bűnbakul engem felhasználni, mert ezt az én nevemben eszközölték.

Az ismeretes Dormándy esetben Dormándyt, ki beteg volt, lakására engedtettem. Erre Landler összeszidott, és a forradalmi törvényszék elé állítással fenyegetett.

21 | A Conti utcai lövöldözés után letartóztatott kommunista vezetők politikai foglyokként a Gyűjtőfogházba kerültek. Közvetlenül a diktatúra kikiáltása előtti időszakban Landler Jenő vezetésével a szociáldemokraták bal szárnya felkereste a börtönben Kun Bélát és társait, majd megegyeztek a kommunista és a szociáldemokrata pártok egyesüléséről, valamint a kormányzati hatalom átvételéről.

A Dormándy-ügy óta és folyamánaképpen a politikai nyomozó osztály közvetlen a Belügyi Népbiztosság alá, illetve Landler Ernő parancsnoksága alá helyezték.

Mikor meghallottam, hogy a két Hollánt a terroristák a Dunába dobták, felszólítottam Korvint, a pol[itikai]. nyomozó osztály vezetőjét, hogy a tetteseket tartóztassa le. Ő erre azt felelte, hogy tartóztassam én le, azonban ezt azon okból, mert nem tudtam, hogy kik működtek a Hollán-ügyben, nem tettem, hanem Korvint ismételt felszólítottam, hogy ő tartóztassa le a tetteseket, ő tudja, hogy kik voltak azok. Közben a Teréz körúton a terroristák meggyilkoltak egy házaspárt,²² a vörösörök nem tudván őket lefegyverezni, mind a kettőt úgy fegyveresen, kézigránatokkal behozták hozzám. Én őket lefegyvereztem, és átadtam őket a forradalmi törvényszéknek, hol az én közbenjárásomra mindkettőt halálra ítélték.

Ezzel a terroristákat nagyon megmérgeztettem, az utcán többször rám is lőttek, úgyhogy a saját elhatározásomból elrendeltem lefegyverezésüket; ezt ők megneszelték, és az ablakaiba a Teréz körút 9. sz. palotának, hol tartózkodtak, gépfegyvereket állítottak, ágyúkat vontattak a ház elé, úgy annyira, hogy én, kinek ágyúk nem állottak rendelkezésemre, kérésemre Haubrich²³ egy üteget bocsátott rendelkezésemre, azonban ez még meg sem érkezett, már Kun Béla telefonon magából egészen kikelve lefújta az egész vállalkozást, s megígérte, hogy másnap 9 órára őket leszereli.

Ez nem történt meg, hanem napok múltán szétoztották őket több helyre, a politikai nyomozó osztályhoz, mely az Országházban működött, kb. 40-et osztottak be.

22 | Dr. Vándor Róbert ügyvédet és feleségét Teréz körúti otthonukban 1919. május 2-án Vince Lajos ölte meg önkényes rekvirálás közben. Vincét ezt követően a forradalmi törvényszék ítélete alapján végezték ki az Országház téren. A vörösörök és vöröskatonák önkényes fellépéseinek visszaszorítása céljából példastatuálás gyanánt a Budafokon fosztogatáson kapott Nemes Géza vöröskatonát is elítélték és kivégezték az Országház téren 1919. május 4-én. Bővebben lásd: *Kivégezték egy fosztogatót az Országház téren*, Népszava, 1919. május 4. 7., továbbá Böhm, I. m., 297, illetve Váry, I. m., 22-23.

23 | Haubrich József. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

JELENTÉS SCHÖNFELD JÓZSEF KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. AUGUSZTUS 20.²⁴

Jelentés

1919. év augusztus hó 20-án

Jelentjük, hogy előállítottuk Schönfeld József²⁵ budapesti, 19 éves, izr[aelita]., nőtlen, Cserny zlj.beli terroristát, ki kihallgatása alkalmával a következőket vallja:

A terrorcsapathoz egy Münz nevű terrorista ajánlatára vették fel a Battyány-palotába. Eleinte Cserny küldönce volt. Május 2-án Wilhelm Ferenc és Tajti Géza vezetésével az ellenforradalmi mozgalmak letörésére Monorra mentek, ahol Magocsy és Babinszky²⁶ vádbiztosokkal vésztörvényszéket alapítottak. A vörösörök kb. 24 embert szállítottak a vésztörvényszék elé, a nevek nem emlékszik, és akik közül 12-t beszállítottak Pestre, további sorsukról nem tud. Mikor a terrorcsoportot feloszlatták, Cserni²⁷ Pappal egyetemben az Országházba[n], mint politikai nyomozócsoport szerepeltek. A csoportvezetők Fikkert,²⁸ Radányi, Kocsis és Szidonits voltak. A behozott embereket leginkább Bartalos István, Becsei János, Lázár Andor (Wilhelm Ferenc), Józsa István és Radányi Kornél kínozták és verték meg. Az embereket összekötözték, és kezüknél fogva húzták fel és bántalmazták. Dr. Weisz²⁹ nevezetű, keresztnévét nem tudja, vallatás közben öngyilkos lett. Ugyanis ereit felvágta. Berend tanár meggyilkolásáról³⁰ előadja, hogy őt Löbl, Alexandrovits és Rosler terroristák ölték meg. Az összes elkövetett dolgoknak értelmi szerzője szerinte Papp Sándor volt. Június 30-a után Cserny Papp és Fabik vezetésével 250 emberrel a Mozdony utca 40. szám alá mentek át, ahol Cserny zlj. néven szerepeltek. Századparancsnokuk Reinheimer, Csont Radányi Kornél és Kakas Ferenc voltak. Július 21. és 22. között éjjel

24 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 8746/1920. számú per, 9–10.

25 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjtemény*ben.

26 | Az eredetiben így: Babocsay Babinszky.

27 | Helyesen Cserny.

28 | Fikkert Ferenc.

29 | Dr. Weis István. Weis István vallomását lásd a kötet 164. és 181. oldalán.

30 | Dr. Berend Miklós orvost, egyetemi oktatót 1919. június 24-én lőtték agyon a Hungária Szálló – a tanácsköztársaság alatt Szovjetháznak nevezett épület – közelében. A kivégzés oka az volt, hogy Berend a június 24-i ellenforradalmi lázadás kapcsán a Dunán felvonuló monitorokat fehér kendő lobogtatásával üdvözölte. Lásd Váry, I. m., 18.

behozták Ferry altábornagyot és még két csendőr alezredest. A behozók nevei Radányi Kornél, Bonyhádi Tibor, Hajdu Lajos Bartalos István voltak, Schönfeld aznap éjjel a Mozdony utcai kertben egy másik terroristával, nevét nem tudja, teljesítettek szolgálatot, s attól azt hallotta, hogy Feryéket Nagy Géza és Kakas Ferenc gyilkolták meg.³¹ Saját személyi adataira vonatkozólag vallani semmit nem akart, állítása szerint sem rablásban, sem gyilkosságban része nem volt.

Kmft.

JELENTÉS MUHU JÁNOS KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. AUGUSZTUS 20.³²

Jelentés

1919. év augusztus hó 20.

Jelentjük, hogy előállítottuk Muhu János petresfalvai, 1895, gör[ög]. kat[olikus]., nőtlen (Excelsior Szálló) Cserny-aljbeli katonát, aki előadja, hogy Pap Sándor³³ terror-helyettesparancsnok ajánlatára került a Battyány-palotában [!] székelő terrorcsoport-hoz, ahol Fikkert terrorista bizalmas dolgait intézte, ami abból állott, hogy az őrizetükre bízott túszoikat kínozták és bántalmazták, név szerint csak egyre³⁴ emlékszik, Kovacsics belügyminiszteri tikarra.

Társai között [a] kínzásokban leginkább Bonyhádi Tibor³⁵ volt tiszt és Radányi Kornél terrorcsoport-vezető és Grünblatt Boris orosz terrorista vettek részt, beismeri továbbá, hogy a letartóztatott Homola brassói trafikós és Rémi

31 | Fery Oszkár. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjtemény*ben. Feryt a tanácsköztársaság időszakában többször is letartóztatták. Az utolsó ilyen alkalommal Cserny József alakulatának pár tagja a Mozdony utcai laktanyában (a mai budapesti tanítóképző épülete a Kiss János altábornagy utcában) 1919. július 22-én Borhy Sándor és Menkina János csendőr alezredekkel együtt önkényesen kivégezte.

32 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 993/1920. számú per, 14.

33 | Helyesen Papp Sándor.

34 | Javítva ebből: egyre csak.

35 | Helyesen Bonyháti Tibor.

tartalékos hadnagy előtt azzal dicsekedett, hogy számtalan ellenforradalmárt küldött haza, azaz gyilkolt meg.

Továbbiakra nézve minden felvilágosítást megtagad.

CSERNY JÓZSEF KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE, 1919. AUGUSZTUS 25.³⁶

Jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten, 1919. évi aug[usztus]. hónap 25. napján, délelőtt 10 órakor gyanúsított, Cserny József kihallgatása alkalmával.

[...] Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, terhelt következőleg nyilatkozik:

Hollánok és társaira vonatkozó elfogatóparancsot a főkapitányságon íj. Szántó[tól] (a népbiztos öccse) és Guzitól kaptam, hogy őket fogassam el, és a forradalmi törvényszék elé kísé[r]tessem. Azonnal intézkedtem: ugyanaznap este 10 detektívet küldtek hozzám a Batthány-palotába [!], kiket felosztottam összesen hét kerületbe. Az elfogandó egyének túszokul szolgáltak. Én nem mondtam azt, hogy Payr államtitkárt öljék meg, nem is ismertem – úgyszintén a többit sem ismertem. Egyedül Apponyit ösmertem, s kinek Weisz sógorom révén (aki antibolsevista volt) üzentettem, hogy meneküljön, mert nem akartam, hogy az orosz terroristák megverjék. Weisz sógoromat felhatalmaztam, hogy akit gondol, azt értesítse, hogy meneküljön; ő így Kohnert, Orosz ezredest, dr. Bischitz[t] és dr. Halászt értesítette, kiket az ügétőpályáról ösmert, hol Weisz tréner és hajtó volt. A Hollánokért egy detektívet, két tengerészt, két vörösőrt és két terroristát, Lázárt és Tajtit küldtem azzal az utasítással, hogy a forradalmi t[ör]v[ény]szék elé kísé[r]jék őket, arra, hogy bármelyiket is megöljék, utasítást nem adtam; kb. négy nap múlva értesültem Korrintól,³⁷ hogy a Hollánokat a Lánchídon megölték, nekem se Lázár, se Tajti nem jelentette, hogy eltették a Hollánokat láb alól. Dobsa Miklóst Schön Gábor kísértette hozzám, kit mikor megkérdeztem, miért van itt,

36 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 8931/1919. számú per, 1–5.

37 | Helyesen Korvintól.

ő azt felelte, hogy a huszároknál szolgál, de nem tudja magát igazolni, én erre visszaküldtem Schönhez. Egy idő múlva Schön telefonál[t], az üzenetet Groó[tól] később én magam vettem át, mely úgy szólt, hogy azt, akit előbb visszaküldött, tegyük „Gajdeszre”.³⁸ Azután, hogy Dobsa zászlós Pekercsik vörösőrrrel újra megjelent előttem, erre Groónak és Pekercsiknek azt mondtam, vigyék a legénységi szobába; később jön Groó, és jelenti, hogy „szarni küldtem”, és mikor kérdeztem, miért küldte haza, azt felelte, hogy a Dobsa azt mondta, hogy pár nap múlva a vezető kommunisták lógni fognak ezért. A lövéseket nem hallottam, mert a pincében lótték le, én pedig az I. emeleten tartózkodtam. Később megtudtam, hogy Groónak egy Nyakas nevű terrorista is segített, ő is belelőtt. Hajnalban 4 órakor Groó és Nyakas³⁹ sofőrök lehettek: Szojak vagy Takács kivitték, és a Dunába dobták. Ez nem az én parancsomra történt, ezt maguktól tették. Később jelentették nekem.⁴⁰ Mikor Dobsa anyja a Batthányi-palotában járt, és fiát kereste, könnyezetten azt mondta, hogy hollétéről nem tudnak: mikor másodízben járt ott, akkor én azt mondtam neki, hogy ha én ott vagyok, akkor ezt a gyermeket nem tudta volna bántani. A Berend tanár-esetről: mikor én Schön Béla nyomozóval a Hungária elé értem, azután június 24-én 5 óra felé láttam, hogy egy egyén fehér nadrágban, puha kalapban, szürke kabátban a Mária Valéria utcai frontján a Hungáriának szaladt, többen rákiabáltak, hogy álljon meg, a vörösőrök és terroristák közül. Az ember szaladni kezdett, nekiszaladt egy gázlámpának, hanyatt esett, erre Schön utána szaladt, és mivel az embernek jobb keze a hátsó zsebében volt, belelőtt, miután keze már kint volt a zseb[é]ből, benne a revolver, ekkor lőtt bele másodszor, erre eldőlt, akkor lőtt bele harmadszor. A hullához nem mentem oda, nem is tudtam, kicsoda: később Englender hozott 23 db 200 koronást, és mondta, hogy attól az embertől van, akit a Hungária előtt lelőttek. A két ukrán tiszt esetéről⁴¹ a következőket tudom: egy alkalommal Kunhoz akartam felmenni a Hungáriába, tisztázni magam egy ellenforradalmi puccs gyanúja

38 | A visszaemlékezésekben és vallomásokban a különböző halálnevekre és kínzásokra vonatkozóan a Lenin-fiúk sajátos terminológiájában a következő szavak és kifejezések a leggyakoribbak: „gajdeszbe küldeni”, „hidegre tenni”, „hazaküldeni”, „angolnára tenni”, „egész vagy fél angolosan végezni”, „úszni küldeni”, „Dunába meríteni”.

39 | Olvashatatlan szöveg.

40 | Dobsa Miklós 19 éves huszárszászlóst Cserny József különítményesei gyilkolták meg a Batthány-palotában 1919. április 20-án. Lásd Váry, I. m., 16.

41 | Effinov Grigory és Jukelsohn Isay ukrán tiszték orosz hadifoglyokból akartak fegyveres erőt szervezni Magyarországon a szovjet-orosz hadsereg céljára. Felmerült velük kapcsolatban a gyanú, hogy Kun Béla és a Magyarországi Tanácsköztársaság ellen dolgoznak. Erre Kun Béla megparancsolta a terroristáknak, hogy öljék meg a tiszteket. Uo., 17.

alól, mikor a fiúk (Kun Őrség) figyelmeztettek, ne menjek Kunhoz, az „öreghez”, mert dühös, az éjjel két ukrán tisztet bedobott a Dunába. Erre én visszatértem a Parlamentbe. Kunnak 11 testőre volt, ezeket én küldtem az én terroristáim közül hozzá, hónapokkal ezelőtt, kik közül párat leváltatott. Nevük: Greiman, Szarvas, Makkai, Dögei, Horváth. Szamuelynek⁴² szintén volt 40 emberből való Őrsége, kik akkoriban szintén a Hungáriában székeltek, ezeket is az én embereim közül küldték hozzá szolgálatba. Kis Gáspár (S6037 fk. II. 1919.) tiszthelyettes esetéről nincs tudomásom. Jegyzéket arról, hogy hozzám kit hoztak, nem veztettem. Július hónap vége felé, úgy emlékszem, egy szombati nap felmentem Schlepko-hoz⁴³⁴⁴ ekkor ő mutatott egy jegyzéket, mely szerint vasárnap egy ellenforradalmi puccs lesz, Ferry Oszkár⁴⁵ lesz a csendőrfőparancsnok, s Borki,⁴⁶ a helyettes, a harmadik rendőrtiszt pedig kerületi parancsnok lesz. Én erre azt mondtam Chlepkónak, hogy majd felküldöm Bonyhádi Tibor és Radányi Kornél volt nyomozókat, akik már előzőleg egyszer nyomoztak Ferryék ügyében. Ez meg is történt, s amikor Radányi és Bonyhádi visszaértek hozzám, Chlepkó autót adott nekik. Azzal behozták Ferryt és két társát. Amikor én Chlepkónál fennjártam, azt mondtam neki, hogy stoppolja le őket egy pár napra, mert ha a hír eljut az ellenforradalmárokhöz (úgyis elv.⁴⁷), akkor elmarad az ellenforradalom. Két-három nap múlva engedje el őket. Mikor Ferryt és társait behozták, Radányi ezt jelentette nekem, mire én azt felelem, hogy jó[l] van. Mikor már Ferryék három napig ott voltak, az a gyanúm támadt, hogy Ferryéket el akarják tenni láb alól. Ezért aztán azt mondtam Radányinak, hogy ha hazaküldésre kerül a sor, akkor engem előbb keltsen fel. Ezt azért mondtam, hogy meggyilkoltatásukat megakadályozzam, mert Kun Béla lelkemre kötötte, hogy magánakciókat e tekintetben ne folytassunk, mert a proletárdiktatúra jó hírét a külföldön rontja, s a missió megeszi. Ferryék elfogatása után 3 vagy 4 nappal egy reggel bejött hozzám egy Zöschert nevű terrorista, s azt jelentette, hogy Ferry[t] és két társát „hazaküldték”. Azt mondtam, hogy miért nem szóltak nekem?! Mire Zöschert azt felelte, hogy Radányi azt mondta, miszerint Chlepkó parancsára tették el őket láb alól. Majd ezután behívtam Radányit, s őt is felelősségre vontam, hogy miért nem szólt nekem, meg is kérdeztem tőle, hogy nem gondolja, hogy ebből baj lesz, mire ő ezt felelte, hogy ő költött engem, de én káromkodtam, s különben is Chlepkóé

42 | Helyesen Szamuely.

43 | Helyesen Chlepkó (Hantos) Ede.

44 | Olvashatatlan szöveg.

45 | Helyesen Ferry Oszkár. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

46 | Helyesen Borhi.

47 | Értelmezhetetlen rövidítés.

a felelősség, mert az ő parancsára történt. Mindjárt reggel 8 óra körül lementem a pincébe, s Zöschert itt azt mondta, hogy mind a hármat felakasztották. Én ekkor vérnyomokat láttam, megkérdeztem Zöschert, hogy honnét kerültek azok oda, mire Zöschert azt felelte, hogy Borhi nehezen halt meg, s ő ezért mellébe dőfte a kését, onnan erednek a vérnyomok. Ugyanakkor Zöschert mondta, hogy még éjszaka kivitték a holttesteket, s a Dunába dobták. Elmondta azt is, hogy mind a hármat összekötötték, egy 20 kilós súlyzót kötöttek rájuk, úgy lökték be őket a Dunába. Azt hiszem, hogy Chlepkó azért gyilkoltatta meg Ferry altábornagyot és két társát, hogy Kun Bélát ily módon kompromittálja a külföld és az entente missziók előtt, és pedig azért, mert Chlepkó haragudott Kun Bélára, mert nem őt nevezte ki a Vörös Őrség országos főparancsnokává. Ezt Szamuely Tibor is mondta nekem egy alkalommal.

A jegyzőkönyv felolv[asása]. u[tán]. h[elyben]h[agyólag]. délután 2 óra 8 perckor lezárattott.

Kmft. Cserny József s.k. Felvette dr. Szrubián s.k. ker. kapitány. Jegyz. Wagner s.k., Hadrik Márton s.k., Matisz Károly s.k.

Felvétetett folytatólag ugyanott 1919. augusztus 28-án.

Azt azért nem tiltottam meg Radányi és társának, hogy Ferryt és két társát ne tegyék el láb alól, mert attól tartottam, hogy ha ezt így egyenesen megparancsoltam, akkor kerülő úton végeznek velük. Hogy a megöletésüket megakadályozzam, megmondtam Radányinak, hogy ha hazaküldésre kerül sor, és én aludnék, akkor ébresszen fel engem. Mikor Radányi nekem Ferryék megöletését elmondta, felelősségre vontam, hogy miért nem költött fel, mire ő azt felelte, hogy költött éjjel 2 órakor, de én káromkodtam, mire ő tovább hagyott aludni. Én úgy terveztem, hogy megöletésüket nem engedem meg, Ferryéket elbocsátom, megmondom nekik, hogy lakásukra ne menjenek, hanem bújjanak el, és akkor magam is elszöktem volna. Tisza István megöletésének idejében Moszkvában voltam, ott hallottam az utcán beszélni Lenint és Kun Bélát, előbbi oroszul, utóbbi magyarul azt mondta: „Tiszát megölték, és most döglött kutya módjára fekszik az árokban”, a hallgatóság között több ezer magyar hadifogoly volt. A Ferryék megöletésénél résztvettek nevei: Radányi, Bonyhádi, Löschert, Kovács Nagy, Csomor, Kakas és Bartalos; neveiket a múltkori itteni kihallgatása óta történt szembesítéseknel Kakas mondta el. Wagaszt volt rendőrkapitányt csak látásból ismertem, beszélni még telefonon se beszéltem vele. A tengerészlázadásban részt nem vettem, csak

a 80-as torpedo-booton annak leverésében vettem részt. 1918. szeptember 18-án jöttem el beosztási helyemről szabadságra Cepkompóra stációról, hol egy 110-es projektornál voltam beosztva, szabadságoslevelem szövege: Budapestre Dobrowlany-Drohobiczra és Bródya. Onnan azután találmányom értékesítése végett az angolokhoz akartam jutni, és így kerültem Oroszországba. Azért akartam Oroszországon keresztülutazni, mert a tengeren át nem lehetett Angolországba jutni. A tengerészetenél oly rossz volt az élelmezés, hogy az is hajtott engem el a katonaságtól. Moszkvában találkoztam magyarokkal, azok azt mondták, hogy innen elmenni nem lehet, vagy belépek a Vörös Hadseregbe, vagy eltesznek láb alól. Erre én Pór Ernő - vörös hajú és bajuszu zsidó elé kerültem, aki azt kérdezte, miért nem a bolsevikoknak ajánlom fel találmányom?, azután abban is kételkedtek, hogy én valóban szökött matróz vagyok, lehetek spicli a pesti rendőrségtől. Pór ott nagyobb állást töltött be. Megkérdezte továbbá, hogy tudom-e, mi a kommunizmus?, mire nemmel feleltem. Erre azt mondta, hogy két választásom van, vagy belépek a Vörös Hadseregbe, vagy az agitatori iskolába? Én az utóbbit választottam, és a Kremlben lévő iskolában Kun és Vantus⁴⁸ tanítottak egy hónapon keresztül. Tárgyai voltak: a kommunista kiáltvány és a bolsevik program. Kun egy idő múlva bejelentette, hogy az eredmények gyorsan fejlődnek, hogy az iskola nem lesz befejezve, ő eltávozik Budapestre, november 7-én Vantussal (mint törzsorvos) el is indultak. Az iskolában velem együtt kb. 25-30-an voltak, és ez az 5. kurzus volt. A velem volt iskolalátogatók közül itt csak egyet láttam, de hogy ki volt, azt nem tudom. Én magam Moszkvából novemberben indultam el - 26 napot utaztam, és december 13[-án] vagy 14-én érkeztem meg Pestre 6-od magammal. Moszkvában Rudnyánszki magyar író indított útnak az-al, hogy itthon agitáljunk. Velem jöttek Kiss Péter, Szidonits Károly,⁴⁹ a többiek elszéledtek, neveiket nem tudom. Budapestre elmentem Kunhoz, akit a Visegrádi utcában a Vörös Újság szerkesztőségében találtam meg, és bepanaszoltam (Rakovskit) Rudnyánszkit, aki a megígért 3000 k[oroná]-t és egy öltöny ruhát nem adta ki nekem Moszkvában. Kun másnapra felrendelt magához, s mivel nem volt pénzem 200 k[oroná]-t utaltatott ki részemre, amit a Vörös Újságnál felvettem; mivel pedig én tengerész voltam, lépjek be a tengerészek közé. Itt a főbizalmi Schaffer volt. A tengerész nemzetőrség 6. századánál Neuberger volt a parancsnok. A Pálffy téri kaszárnyában voltunk, és karhatalmi készségi szolgálatot teljesítettünk. Itt a tengerészek között Neuberger támogatásával 8-an kezdtünk agitálni a kommunizmus mellett. Az eredmény az volt, hogy a század kb. 70%-

48 | Helyesen Vántusz Károly.

49 | Helyesen Szidonits Károly.

át „megfőztük” az embereknek. Elfogatási parancs jött a kommunisták ellen, de Neuberger biztatott, hogy nekem nem kell elbújni, én a Bimbó utca 7. sz. alatt a Majláth-palotában Pasztirk villanyszerelőnél bújtam el. Kb. 2-3 hétig bújtam itt, míg március 21-én kitört a kommunizmus. Ekkor Kun Béla és Vágó megbíztak az Oroszországból visszatért és ő és a környezetük által ajánlt embereket; Gábor Mózeshez küldtek, akitől a többi utasításokat voltam nyereendő. Ekkor én kb. 30 embert gyűjtöttem össze a Bosnyák kaszárnyában, mire Vágó kiutalta nekünk a Batthányi-palotát, s közölte, hogy az emberek, a népbiztosok őrzésére, városőrségre és az ellenforradalom leverésére fognak alkalmaztatni. Mikor a Batthányi-palotába kerültünk, vettük fel a „terrorcsapat” nevet, ha jól emlékszem, Vágótól ered az elnevezés. Később én használtam először a Lenin-fiúk elnevezést. Csapatomban csakis a népbiztosok és környezeteik ajánlatára vettem fel embereket, ajánlat nélkül nem vettem fel senkit. A Batthányi-palotában 180 ember volt a legtöbb, de mivel kevésnek bizonyult, egy a Hunyadi-palotában (Trefort utca) újabb 200 embert kellett Szántó Béla parancsára toborozni, ahová én négy embert küldtem ki, főnökük a Gulyás volt. A különböző akciókban én részt nem vettem. Én állandóan Pesten voltam, és csak az igényléseket intéztem el. A kémiroda⁵⁰ rendelkezett, hogy adjak két autót Dunapatajra és Kalocsára, mivel autó nem volt, Haubrich küldött két kocsit, és arra én három-négy embert tettem, ezek voltak Radányi parancsnok, Ladányi, Nagy, sofőr Szaulits, a többieknek a nevére nem emlékezhetem. Szamuely kért 40 embert, akik közül többeket kicserélt, akik nem feleltek meg neki, csak vele jártak állandóan különvonaton, ezek parancsnoka volt Gerlai és Mann. Hogy hol mindenütt jártak, nem tudom, ezek tőlem teljesen külön voltak, hozzám jelentést nem tettek. Ha jól emlékszem, az ifj. Szántó telefonálta, hogy 500 vöröskatona és -őr megy Makóra este különvonaton, adjak 30 terroristát, ezek között volt: Kiss Géza parancsnok, Tajti, Boris, utóbbi orosz volt. Csapatomban kb. 30 orosz volt, akik vegyesen itteni orosz foglyok voltak,⁵¹ de onnan egyenesen is jöttek ide. Az oroszok között a főnök Boris volt, akivel németül beszéltem. Azt tagadom, hogy Sallay,⁵² Schön⁵³ vagy Korvinnal megállapodtunk volna, hogy ha azt üzeni[k] vagy telefonálják, „hazaküldeni”, azt jelenti, hogy tegyük el láb alól az illetőt. Én magam bűnösnek nem érzem, mert én sohasem adtam parancsot arra, hogy valakit meggyilkoljanak, én magam emberéletet nem oltottam ki soha, az első gyilkosság után (Dobsa), mit embereim elkövettek, s így láthatóvá vált szereplésünk, azért nem hagytam ott csapatomat,

50 | A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztálya.

51 | Javítva ebből: fogoly volt.

52 | Sallai Imre. Sallai nevét a források többször Sallay formában közlik.

53 | Schön Gábor.

mert akkor Lázár Bandi lett volna a parancsnok, akinek a népbiztosoknál nagy befolyása volt, s akkor biztos, hogy 200 főúrral (mágnás, nagy befolyású ember) több lett volna legyilkolva. Én úgy fogtam fel, hogy én a rendet tartom fenn, én nem vadászom a burzsikra, így akadályoztam meg, mikor megtudtam embereim szándékát, hogy a fiatal József főherceget ne tegyék el láb alól.

Egyebet előadni nem kíván, s nem tud. Felolvasás után hh. aláíratott kmft. Cserny József s.k. Felvette: dr. Szrubián s.k. ker[ületi]. kap[itány].⁵⁴ jegyzőkönyv-vezető. Hatósági tanúk: Wagner Rezső s.k. r. díjnok, Hadrick Márton s.k. p. rendőr.

A hiv[atalos]. másolat hitelül:
Budapest, 1919. szeptember 1.

JEGYZŐKÖNYV KOCSIS SÁNDOR KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. SZEPTEMBER 4.⁵⁵

Jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten 1919. évi szeptember hónap 4. napján, délelőtt 9 órakor, magánlaksértés büntetett stb. gyanúsított Kocsis Sándor kihallgatása alkalmával.

Attól való féltében, hogy mint a nyomdászszakszervezet tagja a tanácsköztársaság idején az arcvonatra leszek kényszerítve vöröskatonaként, elhatároztam, hogy a Cserni-féle terrorzászlóaljba lépek be. Úgy tudtam ugyanis, hogy ez a zászlóalj különleges rendeltetésétől fogva nem kerül a frontra. Önkéntes jelentkezésemre Cserni személyesen vett fel csapatába ama kérdés után, hogy tudok-e fegyverrel bánni. Ez május 4-én történt. Eddig a I. kerület munkástanácsnak tagja voltam. Az első három nap a Trefort utcába való áthurcolkodással telt el. E három napon nem engedtek haza, hanem az épületben levő munkákat végeztették velem. E három nap elteltékor Gödöllőre vittek többedmagunkkal, hol a főhadiszálláson mint karhatalmi csoport szerepeltünk. Innen a parancsnokkal való összekülönbözésem miatt behoztak mint lázítót Cserni elé. Ő megbocsátott nekem, s

⁵⁴ | Olvashatatlan aláírás.

⁵⁵ | BFL VII.5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 46-47.

a Batthyány-palotába maradtam a Cserni-csoportnál. Itt kapuőr voltam. Nyolc nap telt el így. Ekkor híre járt, hogy a terrorcsapatot fel fogják oszlatni. Nagy felháborodás tört ki Cserni és csapattagjai közt erre, ágyukat hoztak a Batthyány-palotába a Timót utcából. Négy vagon muníció volt elhelyezve a Batthyány-palotában. Az ágyukat és a muníciót a Hadügyi Népbiztosság utalta ki számunkra. El voltunk határozva, hogy a felosztatásnak fegyveresen állunk ellen. Cserni[től] és társaitól azt hallottam végül, hogy Kun Béla kiérkezése folytán elálltak a terrorzászlóalj felosztatásáról, s oly megoldást találtak, hogy Cserni zászlóalja a Belügyi Népbiztosság rendelkezése alatt politikai nyomozó testületté alakul át. A Batthyányi-palotában levő ágyúparkot és muníciókészletet átadtuk a gödöllői főhadiszállásnak, míg mi egy-egy pisztollyal felfegyverezve mentünk át a Parlamentbe nyomozóknak. Négy csoport alakult 10-10 taggal. Én a harmadik csapatnak voltam [a] vezetője. Harminc ember puskát is kapva a foglyokat őrizte. Negyven ember a Hungária Szállóba[n] volt őrség[ben]. Ez ugyan önállóan működött, de szintén Cserni parancsnoksága alá tartozott. A mi feladatunk [a] politikai ügyek kinyomozása volt. Politikai ügy alatt ellenforradalmi ügyet értettünk.

A Parlamentbe május 16-án költöztünk át. Június 21-én láttam a Parlament helyiségeiben egy letartóztatott egyént, akin kínzások nyomai látszottak. Az én csoportombeli emberek mondták nekem, hogy az éjjel fogtak egy ellenforradalmárt, s jól elverték. Kovács Imre és Hajdú Lajos csoportombeli nyomozók voltak Bonyhádi parancsára. Bonyhádi Tibor utasítására május hava második felében az éjjeli órákban letartóztattam személyesen Pekár Gyulát ellenforradalmi szövetségben való részvétel címén. Úgy tudom, hogy 6-7 napig volt fogva. Én közvetlenül Bonyhádi elé állítottam őt. Sebők Béla⁵⁶ csoportombeli nyomozó volt a társam a letartóztatás végrehajtásában. Július 10-ig voltam Cserninél. Ez idő alatt ezt az egy letartóztatást teljesítettem. Dolgom nem volt, ettünk, ittunk, heverésztünk, így múltak el a napok. Július 10-én a Mozdony utcába költöztünk Cserni parancsnoksága alatt. Itt július 28-ig maradtam, s írni munkát végeztem. Ekkor feloszlott a zászlóalj, s megkezdődött a szétszéledés, a szökés.

Felolvasás után helybenhagyva aláíratott:

Kocsis Sándor

⁵⁶ | Életrajzát lásd az Életrajzi gyűjteményben.

JELENTÉS ASHEROVITS LEON KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. SZEPTEMBER 19.⁵⁷

Jelentés

1919. évi szeptember hó 10-én

Jelentem, hogy a csatolt ügyirat alapján Aserovits Leo (belgrádi szül[etési], 26 éves, izr[aelita], nős, cukorkakészítő, 1. Mór u. II.) terroristát kikérdeztem, ki előadta, hogy a tanácskormány alatt f[olyó]. évi április hó 29-én lépett be a Cserni-féle terrorista csoportba és került a Batthyány-palotába. Mindjárt a belépés napján, Rugosan Lajos parancsnoksága alatt, 30 emberrel kimentek Újszászra Vágó Béla személye megvédésére. Újszászról visszajövet Wilhelm Ferenc parancsnoksága alatt Pestről 80 emberrel Monorra mentek ki az ellenforradalmárok leverésére, itt összefogdostak kb. 110 embert, kiket fel akartak akasztani, azonban Kun Béla parancsára 110 közül kiválasztották a 14 legbűnösebb embert, kiket Pestre, a forradalmi t[ör]v[ény]székhez beszállítottak. Az átadás után 80 emberrel Gödöllőre, majd Gödöllőről Hatvanba és Kisterenyére a frontról visszaözo[n]lő 101 gy[alog].ezredbeli katonák feltartóztatására mentek, és ott a „fehér” érzelmük miatt, a frontot elhagyni akaró 101-re géppuskákkal lőttek, minek folytán azok részéről számos sebesülés és haláleset történt.

Aserovits előzőleg tagadta azt, hogy ő is lőtt volna, azonban később, [a] Bertók Józseffel való szembesítéskor azt beismerte. Az ellenforradalmár katonák leveretése után a terrorcsapatnál leszerelt, majd később a Cserni-csapatnál mint nyomozót újból fölvettek, s ezen beosztásában [a] júniusi ellenforradalmi kísérlet előtti napokban Szörcei József (a br. Perényi-üggyel kapcsolatos ellenforradalommal kapcsolatos) bankhivatalnokot az Országház pincéjébe levítették, kit Bonyhádi és Radványi parancsára a kihallgatás alkalmával a legrettenetesebb módon gyötörték, kínozták, úgyhogy a kihallgatás után félholtan vitték szobájába.

Beismeri továbbá Aserovits azt, hogy egy alkalommal 2 ismeretlen munkásembert ugyancsak az Országház pincéjébe vittek, kiket szintén félholtra vertek. Ezeknek megverésében Groo Géza, Schingura Viktor,⁵⁸ Orovecz Sándor és Aserovits Leo vettek részt.

57 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 2-3.

58 | Helyesen Schwingula Viktor.

Az ellenforradalmi kísérlet után Gyékényesre, az ottani katonai alosztályhoz lett vezényelve, hol azután egészen a kommün kormány bukásáig teljesített szolgálatot. Tagadta azt, hogy ezen beosztási helyén valamely bűncselekményben részt vett volna.

Aserovits Leo beismerő vallomására való tekintettel megállapítottam azt, hogy a kommün kormány egyik leghívebb támogatója volt, úgyszintén a kezébe kerülő védtelen emberekkel szemben a legnagyobb terrort alkalmazta. Ezen viselkedését a vele szolgálatot teljesítő Ullmann és Lukács nevű terroristák is határozottan állítják.

Kmft.

L[átta].

Madarász⁵⁹

Róna Ernő

d[e]t[ektí]v. csoportvezető

Pál Péter

Kmft.

JEGYZŐKÖNYV VAJDA JÓZSEF KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. SZEPTEMBER 11.⁶⁰

Jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten, 1919. évi szept[ember]. hónap 11. napján, Vajda József kihallgatása alkalmával.

Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, terhelt következőleg nyilatkozik:

Az októberi forradalom előtt néhány nappal megszöktem a Pécsen állomásozó ezredemtől, s itt Pesten tartózkodtam szüleim lakásában nov[ember]. 7-ig, amikor is a tengerész-nemzetőrséghez léptem be szolgálatértelre, ahol a diktatúra

59 | Olvashatatlan aláírás.

60 | BFL VII. 5. c. 163/1920. számú per, 3-4.

kitöréséig állandóan szolgáltam. A diktatúra kitörése tengerészkülönítménnyel Szegeden ért, ahol azonban sikerült a franciák elől elszöknünk, és március 27-én fegyveresen Pestre jönnünk. A diktatúra alatt a Vörös Hadsereg tengerész dandárjánál szolgáltam április végéig, s ezen idő alatt különböző helyeken, leginkább azonban a Falk Miksa utcai kaszárnyában és a hadosztálybíróságnál teljesítettem őrszolgálatot. Április végén a városparancsnoksághoz kerültem, ahol többedmagammal egy előttem ismeretlen rendeltetést szolgáló karhatalmi csapatba osztottak be. Terrorcsapat ekkor még tőlünk különállóan működött. Ezen idő alatt én csupán őrszolgálatot teljesítettem a városparancsnokságon, arról nincs tudomásom, hogy többi társam mit csinálhatott. Arról sincs tudomásom közvetlenül, hogy esetleges kivégzéseket hol hajtottak végre. Április végén a gödöllői hadiszállás mellett működő karhatalmi (terror-)csapathoz kerültem, ahol is szolgálatom az volt, hogy az állandóan veszteglő vonattól, melyben a hadsereg-főparancsnokság tartózkodott, oda nem való egyéneknek felszólítással vagy szükség esetén lelövélssel távol tartsak.

Június 20-a körül Pestre a Parlamentbe tartózkodó terrorcsapathoz kerültem büntetésből, mivel Gödöllőn a legénységet a parancsnokuk ellen fellázítottam, ahol mint terrorkatona csupán a behozott politikai foglyok és ellenforradalmárok felett őrködtem, azok kínzásában és kivégeztetésében közvetlenül részem nem volt. Megjegyzem, hogy a Parlamentben eltöltött szolgálatom alatt mindig az a parancs vezetett, hogy a foglyokkal keményen kell bánni. Blahák Ferenc terrorkatona volt parancsnokunk, aki kiadta a parancsot, hogy a behozott foglyokkal szigorúan és keményen bánjunk. Hogy többi bajtársam ezt milyen módon értelmezte, s mily kegyetlenkedéseket követett el, arról közvetlenül nincs tudomásom. Én a magam részéről személyesen a kínzást és kivégzést nem láttam. Július hó közepéig a Parlamentben voltam, mikor az egész terrorcsapatot a Mozdony u. 40. sz. alá helyezték, és mint a II. vörösörkerület tüzérosztágában működtem a románok bevonulásáig. A legénység egy része a Hungária Szállóban, más része a laktanyában teljesített szolgálatot. Az itt történt kivégzésekről nekem közvetlenül soha nem szóltak. Ezen beosztásomban a románok bevonulásáig maradtam.

Felolv[ásás]. után aláíratott

JEGYZŐKÖNYV SCHELNIK BÉLA KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. SZEPTEMBER 30.⁶¹

Fölvéve Budapesten 1919. évi szept[ember]. 30. napján, gyanúsított Schelnik Béla kihallgatása alkalmával.

A diktatúra engem mint nyomozót a Mátyás telki idegenellenőrző hivatalban ért. A diktatúra kitörése előtt rövid ideig állás nélkül voltam, majd erre való tekintettel Stark Sándor vörösőr ajánlatára a Csernyi-különítménybe jelentkeztem, ahol Csernyi fel is vett. A Batthyány-palotában Csernyi maga vett fel engem mint nyomozót, s itt május elejéig vagy közepéig, a dátumra pontosan nem emlékszem, Groó parancsnoksága alatt szolgáltam. Stark Sándor, Herceg József, Ulmann és még egy negyedig ismeretlen nevű egyénnel, mint csoportvezető teljesítettem szolgálatot. Rendeltetésem az volt, hogy a lakosság hangulatáról tájékoztatást és esetleges kiküldetések során előzetes puhatolást és nyomozást megejtsek. Egész szolgálati időm alatt én személyesen előállítást közvetlenül nem végeztem. A Batthyány-palotában elkövetett előállításokról vagy kivégzésekről, bár csoportvezető voltam, nincs tudomásom. Személyesen voltam jelen [a] Csernyi által történt terroristafelvételen, amikor is Csernyi kijelentette, hogy neki csak olyan ember kell, aki vérszomjas, és a burzsujokat nem kíméli. Mivel én magam ily feladatokra gyengének éreztem magam, Csernyi ajánlatára a volt Belügyi Népbiztosságnál Korvin Ottó alatt működő politikai nyomozó voltam, ahonnan rövid idő múlva a Parlamentbe kerültem, ahol a diktatúra bukásáig maradtam. Az egész idő alatt Kubovszky alosztály Hajdó-csoportjánál teljesítettem nyomozószolgálatot. Tudomásom szerint a többi alosztály parancsnoka Katona és Burlovics nevű egyén volt. Rendeltetésem politikai természetű ügyekből származó előállítások és figyelések voltak. Ezen szolgálati időm alatt hatáskörömet túl nem léptem, mivelhogy a Parlamentben a terroristák tőlünk különválva voltak. Arról nekem nem volt tudomásom, hogy a terroristák a pincében vagy egyebütt az előállítotakkal mit végeztek. Az őrizetes szoba felügyelete nálunk is a terroristákra volt bízva. A terroristák ez idő alatti működéséről tudomásom nem volt.

Az előzetes letartóztatásomat elrendelő határozatot felolvastatva azt tudomásul veszem.

Schelnik Béla

61 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 1919/10236. számú per, 15-16.

JEGYZŐKÖNYV SZIDANITS KÁROLY KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. OKTÓBER 28.⁶²

Jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten 1919. évi okt[óber]. hónap 28. napján, délelőtt 11 órakor gyanúsított Szidonics Károly kihallgatása alkalmával.

1915. márciusban kerültem orosz fogságba, hol 1918. november 1-jén beiratkoztam az ott felállított magyar kommunisták agitátorképző iskolájába. Ebbe[n] az iskolában ismerkedtem meg Kun Bélával, aki ott tanító volt, és Csernyvel. Ebbe az iskolába azért iratkoztam be, mert akik ennek tagja[i] voltak, kaptak Magyarországra szóló útlevelet, egy rend ruhát és 1500 rubelt. Ennek fejében idehaza agitálni kellett volna a komm[unizmus] érdekében. Amikor a Károlyi-forradalom kitörésének híre oda eljutott, az agitátoriskola feloszlott, és én útlevelet kaptam Magyarországra, de se ruhát, se segélyt nem kaptam. 1918. dec[ember]. 16-án értem B[uda]pestre, és leszereltem a 32-es laktanyában.

1919. januárban beiratkoztam a vasmunkások szakegyesületébe, honnan április végéig munkanélküli segélyt kaptam. Április végén az általános sorozás alól akarva kibújni, Csernihez mentem, hogy helyezzen el valahova, hogy ne kelljen vöröskatonának mennem. Cserni pártomat is fogta, és egy politikai nyomozó-csoport vezetésével bízott meg, működésemet jún[ius]. elsején kezdtem meg, és körülbelül júl[ius]. közepe tájáig maradtam ott. A csoportvezetői beosztásom nekem csak címem volt, mert az álám rendelt 6-8 nyomozóval Bonyhádi és Radányi rendelkeztek. Az én aktív szereplésem három kiküldetésben merült ki. Egy ízben – az időt nem tudom – dr. Weisz István megfigyelésére kaptam parancsot, ki a Rókus kórházban feküdt, mivel 2-3 nappal előbb a Parlamentben (mint fogoly) öngyilkossági kísérletet követett el. Feladatom Weisz újabb öngyilkossági kísérletének megakadályozása volt. Weiszre este 6-tól reggel 6-ig ügyeltem. Egy másik alkalomkor Radányitól parancsot kaptam, hogy Kovacsics Dezsőt (Alkotás u. 16-18.), ki ellenforradalmi puccsot tervez – előállítsam Groó Gézával. Este 11 óra tájban autóval mentem a Kovacsics lakására, és onnan az Országházba vittük, hol Radányinak átadtuk. Én Kovacsicsot másnap láttam – az időt nem tudom meghatározni –, mikor megkért, hogy hozzátartozóit értesítsem, és azok

egynéhány szükséges dolgot neki behozzanak. Én Kovacsics kérését teljesítettem. Többet Kovacsicsról nem tudok, nem is tudom, mi lett vele.

Kovacsics elfogását megelőző nap ugyancsak Radányi parancsára Sebők Gyula nyomozóval kimentem a Ferenc József rakpart 20-21. számú házának valamelyikébe, hogy onnan egy nyugalmazott századost mint ellenforradalmárt bevigyünk az Országházba. A századost – kinek nevét nem tudom – nem találtuk otthon. Az ügy így abba is maradt.

Tagadom, hogy a fent nevezett dolgokon kívül más büntetendő cselekményt elkövettem volna, rablásban vagy gyilkosságban részem lenne.

1919. júl[ius]. 22-24-én át lettem helyezve a főkapitányság épületében lévő Schoffler és Szentmihályi statáriális II. osztályhoz nyomozónak. Itt ért a diktatúra bukása, de itt semmi érdemleges megbízatásom nem volt. Egyebet előadni nem kívánok. A letartóztatásomat elrendelő ügyészi határozatot tudomásul veszem.

Felolvasva aláíratott:

Szidanits Károly

JELENTÉS VÉCSEY LÁSZLÓ KIHALLGATÁSÁRÓL, 1920. JÚNIUS 10.⁶³

Jelentés

Budapest, 1920. június hó 10-én

Tisztelettel jelentem, miszerint a fenti számú ügyiratban nevezett Vécsei László budapesti szül., 27 éves, r[ómai] k[atolikus], főhadnagy (lak[ik]). Vörösmarty u. 34. sz.) ügyében a nyomozást megejtettem, melynek során őt az ügyiratban foglaltakra vonatkozólag kikérdeztem, ki a következőket adja elő:

A kommun alatt, mint tiszt, a Vilmoscsászár laktanyában (Engels laktanya) a II. vörös tüzezredben szolgált, illetve oda áthelyeztette magát azért, hogy a szervezkedő ellenforradalmárokkal szorosabb összeköttetése legyen, kik részére a katonai szervezést ő mint vezérkari aktív tiszt vállalta fel és szervezte úgy, hogy június hó 11-én már 16 000 emberük volt. Az első ellenforradalomnak

62 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 43-44.

63 | BFL VII. 18. d. 1919. B. kgy. 13/3790/1919. számú per, 5-6.

június hó 11-ére virradó éjjelen kellett volna kitörni, de mivel még nem érezték magukat elég erősnek, későbbi időre elhalasztották. Közben többeket letartóztattak az ellenforradalom szervezői közül, kiket az Országházba[n] a Cserny-féle terrorcsapatba Cserny József és Bonyhádi Tibor kérdeztek ki.⁶⁴ Lehetséges, hogy az elfogottak kínzások alatt bevallották azt, hogy ő szervezte katonailag az ellenforradalmat. Kb. június hó 13-án őt is felidéztek a fenti terrorcsapatba, hol kikérdezése után letartóztatták. Többszöri kihallgatás folyamán az ellenforradalom részleteit és résztvevőit akarták tőle megtudni, de mindig tagadott, amiért megfenyegették, hogy kivégzik, és a Dunába dobják, mikor ez sem használt, megfélemlítés céljából előszedtek kézigránátokat és nagy fényes pengéjű késeket, amikkel az orra előtt hadonásztak, majd később, mikor semmire sem mentek vele, alaposan oldalba verték.

A rájuk nézve eredménytelen kihallgatások után felvitték a Főrendiházba[n] levő politikai nyomozóosztály vezetője, Korvin Klein Ottó elé, ki több ideig faggatta a készülő ellenforradalom részleteiről és részeseiről, de mindezekről semmit sem mondott el neki sem. Később tagadása annyira felbőszítette Korvin Kleint, hogy kijelentette előtte és az ott levő Gussi János⁶⁵ helyettese előtt, hogy ha kap egy becsületes forradalmi törvényszéket ez a gaz burzsuj, holnap már az akasztófán lógni fog.

A kihallgatás után pár nap múlva elvitték a Margit krt.-i fogházba a vésztörvényszék elé, melynek Kiss Miklós volt az elnöke, [a] szavazóbírók pedig Horti Emil és Matusovich Iván. Vádbiztosa pedig Pesti Ferenc volt. A vésztörvényszéken kihallgatták, [és] mivel előttük is tagadott, azt mondták neki, hogy hiába tagad, mert nagyon mindegy, ha mond el valamit, ha nem az ellenforradalom részleteiről, az ítélete már úgyis kész, amiből azt következtette, hogy még aznap fel fogják akasztani. Pár nap múlva megtartották a főtárgyalást, mikor is Pesti Ferenc vádbeszédét azzal kezdte, hogy a kihallgatások során kitűnt, hogy Vécsei is azokkal a június 24-i gaz ellenforradalmárokkal szoros összeköttetésben volt, és azok a gazemberek itt a proletárdiktatúrát le akarták dönteni azáltal, hogy [a] hiszékeny proletárokat és [a] burzsuj csemetéket a szent proletárdiktatúra ellen fellázították, amiért is erre az elvetemült gazemberre a legszigorúbb példás

64 | Vécsei Lászlót a Perényi-féle ellenforradalmi mozgalom kapcsán tartóztatták le. Ugyanezen ügy kapcsán tartóztatták le többek között Perényi Zsigmondot, Weis Istvánt, Kovacsics Dezsőt és Szörtsey Józsefet is. A mozgalom összeköttetésben állt a Lemberkovics Jenő százados vezette katonai mozgalommal, amely sikertelen ellenforradalmi kísérletet hajtott végre Budapesten 1919. június 24-én.

65 | Helyesen Guzi János.

proletárbüntetés kiszabását kérem azért, hogy örökre elmenjen a burzsuáknak kedve, hogy piszkos kezüket a szent proletárdiktatúra ellen fel merjék emelni.

A vádbeszéd után az ítéletet meghozták, mely szerint 5 évi kényszermunkára ítélték, s elrendelték büntetésének azonnal[i] megkezdését. Betegségére való tekintettel július hó első felében elhelyezték a XVII. Helyőrségi Kórház osztályára, ahonnan csak a diktatúra bukása után, augusztus hó 4-én szabadult ki.

[A] Vécsei letartóztatásában és elítélésében részt vevő kommunisták feltalálása iránt a nyomozást megejtettem, melynek során megállapítottam, hogy Cserny József, Bonyhádi Tibor és Korvin Klein Ottó kommunisták már ezelőtt hónapokkal halálra ítéltettek, és az ítéletet rajtuk végre is hajtották.

JELENTÉS HEGEDŰS EMÍLIA KIHALLGATÁSÁRÓL, 1920. SZEPTEMBER 21.⁶⁶

Hegedüs Emília főv. tanítónő (lakik: Visegrádi u. 19., 1-4.) kérdésünkre elmondta, hogy múlt év június hó 24-én du. úgy 8 óra tájban fenti lakásuk előtt egy gépkocsit látott megállni, amelyen 3-4 polgári egyén és több vöröskatona kézigránátokkal felszerelve volt. A polgári egyének a gépkocsiból leszállva a kaput bezárták, és a kapu alá kézigránátos katonákból, illetőleg terroristákból kettőt odaállítottak, majd 3 polgári ruhás egyén pedig Füzesérry⁶⁷ vezetésével a lakásokba jöttek, és keresve őtet, az előszoba ajtaját becsukták, s arról a kulcsot magukhoz véve, az ő szobájába kísérték őt, ahol ezen szobának mind a két ajtaját belülről bezárták, és a kulcsokat megint magukhoz vették. Ekkor felszólította Füzesérry, hogy azt a jegyzetet adja elő, amelyiken a kommunista vezető egyének nevei fel vannak írva. Minthogy ezt előadni nem tudta, nekiestek a szekrényeinek, azokat

66 | BFL VII. 5. c. 12985/1920. számú per, 27-28.

67 | Füzesérry Gyula (Mátészalka, 1880 – ?) asztalos, házbizalmi. Az 1919. június 24-i ellenforradalmi kísérlet napján ellenforradalmi gyanú címén több személyt is feljelentett a Vörös Őrségen, majd önként segédkezett a letartóztatásoknál. A feljelentés kapcsán tartóztatta le a politikai rendőrség Hegedüs Emíliát is, aki a feljelentését a következő június 24-én tett ki-jelentésének köszönhetette: „Ha a proletárdiktatúra megbukik, akkor progrom lesz, zsidóvér fog folyni, és 21 zsidókölönyök (népbiztos) lógni fog.” Füzesérry az 1920/12985. számú perben izgatás, lázadás, személyes szabadság megsértésének vétsége, magánlaksértés és zsarolás büntetésében a törvényszék három év börtönbüntetésre ítélte, 1921. december 23-án azonban kormányzói kegyelemmel szabadult.

kiforgatták, továbbá az asztalfiókjaiból mindent kidobáltak, a szekrények alját botokkal piszkálták, és mert nem találtak semmit, a falról a képeket szedték le aztán, és azoknak a hátulját kibontották, és keresték a már fentebb említett jegyzeteket. Azonban sem a jegyzetet, sem más ellenforradalmi iratot nem találtak. Közbe[n] nővére, Hegedüs Jolán magából kikelve kiabált a másik szobába, hogy őtet is engedjék, majd mikor ez sem használt, kétségbeesésében verte az ajtót. Azonban amíg a házkutatást be nem fejezték, nem engedték be. Amikor pedig az ajtót kinyitották, tudomására hozták, hogy le van tartóztatva, és be fogják gépkocsin vinni az Országházba. Ő ekkor kérte őket, hogy egy fésűt és egy törülközőkendőt vihessen magával, mire közülük az egyik azt a megjegyzést tette, hogy arra szüksége nem lesz. Lekísérték a gépkocsiba, ott beültették, és a fegyveres őrökkel együtt bevitték az Országházba.

Az Országházba kb. 60 agyonvert férfi közé tették, ahol két éjjel és két nap fogva tartották. Korvin Klein Ottó 2-3 esetben kihallgatta, és mindig csak azt kérdezte, hogy miért van ott, mire azt válaszolta, hogy nem tudja. Erre Korvin csúnya, modortalan szavakkal illette, mert nem tudta megállapítani, hogy miért hozták be, sőt még azt sem tudta, hogy kik hozták be, ebből azt következteti, hogy Füzesérry még jelentést sem írt az ő előállításáról. Minthogy Korvin nem tudott vele semmire menni, átadta őtet Kubovszky János⁶⁸ politikai nyomozó osztályvezetőnek, aki aztán egy lakásszerzés-ajánlatra szabadon engedte.

.....⁶⁹

68 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

69 | Olvashatatlan aláírás.

ÜGYÉSZSÉGI ÉS BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉKI JEGYZŐKÖNYVEK

CSUDAY KÁROLY JELENTÉSE A BUDAPESTI ÁLLAMÜGYÉSZSÉG FELHÍVÁSÁRA VONATKOZÓAN, 1919. AUGUSZTUS 19.⁷⁰

Tekintetes Államügyészség!

Budapest

Jelentem, hogy folyó év május hó 14-től 17-ig az ügynevezett „Tanácsköztársaság” politikai foglya voltam.

Letartóztatásom a Hadügyminisztérium 33. ügyosztályában (Uri utca 48. I. em.) történt, ahonnan egy egyenruhás politikai nyomozó – állítólag névtelen feljelentés alapján – az Országházba kísért, ahol kihallgatás nélkül egy terembe löktek. Ott 28 úriemberrel – katolikus papok, tisztek, tisztviselők és ezeken kívül egy pápai földbirtokosnő – fogva tartottak.

Szüleim még 15-én délelőtt küldöncünk útján értesültek a letartóztatásomról, amely hír beteg édesapámat majdhogya kétségbe ejtette. Atyám minden követ megmozdított, sikerült is neki május 16-án megtudni, hogy hol vagyok, és velem beszélhetett is. Tőlem megtudta, hogy a politikai nyomozó szerint a bűnöm az, hogy egy közöshadseregbeli katona özvegyének azt mondtam, hogy nyugdíját a közös hadügyminisztérium folyósítja. Hogy én nem is mondhattam mást, azt a nyomozó előtt is igazoltam a hadügyminiszter rendeletével, amit a Hadügyi Népbiztosság is érvényesnek ismert el. Erre atyám azonnal felkereste a Sallai nevezetű fiatalembert, kinél a reám vonatkozó iratok voltak. Sallai a felvilágosításra azonban azt válaszolta, hogy nemcsak azzal vádolnak engem, hanem azzal is, hogy a tanácskormány ellen hevesen kifakadtam, annak ellensége vagyok.

Mint védelmezett atyám, megmondani nem tudom, de közbenjárásának az lett az eredménye, hogy május 17-én délután megszabadultam.

70 | BFL VII. 18. d. 1919. B. kg. 13/641/1919. számú per, sz. n.

A hozzám beérkezett felszólításnak eleget téve kötelességemnek tartom a büns rendszer leleplezéseit az én esetemmel is szaporítani.

Kiváló tisztelettel,

Budapest, 1919. augusztus 19.

Csuday Károly
Fogalmazó őrmester

JEGYZŐKÖNYV DR. BAKSAY MIKLÓS ÜGYÉSZSÉGI TANÚVALLOMÁSÁRÓL, 1919. Szeptember 2.⁷¹

Jegyzőkönyv

Felvétetett a B[uda]pesti Büntető Törvényszék főügyési hivatalának soros ügyésznél, dr. Baksay Miklós budapesti ügyvéd, IV., Veres Pálné utca 28. sz. a[latti]. lakos mint tanúval Corvin (Klein) Ottó és t[ár]sai bűnügyében – 1919. szept[ember]. hó 2-án.

Előadom, hogy a Parlament fogházában 2-szer voltam letartóztatva. Először június 24-én éjjel fogtak [el] 14 társammal, akik a sikertelen ellenforradalmi puccs után már nem tudtak lakásomról hazamenni. Corvinék azért lettek figyelmesek a lakásomra, mert én délután telefonállásomat, valamint a házban lakó Gerlizzy István báró telefonját a ludovikásokkal bekapcsoltattam, hogy intézkedéseink gyorsabban megtörténhessenek.

71 | BFL VII. 5. c. 10303/1919. számú per, 111-113. Az ellenforradalmi mozgalom polgári szervezője Baksay Miklós ügyvéd, rendőri irányítója pedig Wolkenberg Gyula rendőrfőtanácsos volt. A mozgalomnak saját nyomdája volt Kispesten, melyben Wágner Antal vezetésével nyomtatták a diktatúra ellen lázító röpiratokat. Megbeszéléseiket mindig váltakozó helyszíneken tartották, ahová a belépési jelszó „Szent István koronája” volt. Az agitáció eredményeképpen jelentős számú katonai és rendőri erőt sikerült felsorakoztatniuk az ellenforradalom táborában, melynek kitörését július 21-ére időzítették. A mozgalmat azonban a politikai nyomozók feltárták. A letartóztatások során így került a mozgalom több tagja is – úgymint Baksay Miklós, Wágner Antal, Müller József, Kiss Menyhért, Bene János, Francia Kiss Ernő, Franke János – az Országházba. Az ellenforradalmi mozgalom rövid történetére lásd *A harmadik ellenforradalom története*, Reggeli Újság, 1919. szeptember 11., 4. A témában lásd bővebben Müller József vallomását a kötet 160. oldalán.

3 detektív jött értünk, és a kapu előtt 8 vasas katona állott. A detektív urakat sikerült egy-egy kék ezressel megvesztegetnünk, mire ők egyrészt fegyvereinket nem vették észre, másrészt minket mint hazárdjátékosokat vittek el.

Corvin elé kerültünk. Előttünk vittek el összevert ludovikásokat, akik az ajtó előtt ájulva estek a folyosó kövére, meggyötört tanítónőket, akik nemzeti szalagot viseltek a mellükön, sőt 2 vidéki urat, akiknek minden bűnük az volt, hogy fehér ruhában, fehér nyakkendővel jártak.

Minket bizonyítékok hiányában kibocsátottak, és ez alkalommal fenyegetéseken kívül egyéb nem kellett szenvednünk.

Természetes dolog, hogy már június 26-án újból dolgozni kellett az ellenforradalom érdekében. Itthon levő katonai erőnket, amely volt tisztekből, villamoskálauzokból és postaalkalmazottakból állott, Wolkenberg Gyula rendőr-főfelügyelő tartotta össze, míg a fronton Szakáll őrnagy egy egész dandárt nyert meg Abony környékén az ellenforradalomnak.

En röpiratokkal dolgoztam, úgy Pesten, mint vidéken és a fronton. A röpiratokat Wágner Antal és én szerkesztettük. Majd e célra kibéreltük a kispesti Mayer-féle nyomdát, ahol azokat több ezer példányban állandóan nyomták.

Az első röpiratokat kb. júl[ius]. 18-án osztottuk széjjel. 400 detektív nyomozta a terjesztőket, de eredménytelenül. A második egy részletét beküldöttük a hadsereghez Abonyba. Ugyanennek az osztogatását kezdtük meg itten. Engem még ezen a napon kerestek a detektívek lakásomon, de sikerült megszöknöm.

18-án fogtak el az utcán,⁷² akkor amidőn Wagnert egy automobilon vitték. Wagner a kocsiban ült, én az ő láttára megijedtem, mire megállott a kocs. Belőle kiugrottak Klement és Tandlich detektívek, és engem kergetni kezdtek. Egy vörösőr a Rákóczi téren gáncsot vetett, mire elestem. Tandlich hátrakötötte a kezeimet, bedobtak az autóba, és a főrendiházba vittek.

A kocsiban volt Sallai is, aki, mint később megtudtam, Corvinnak helyettese volt. Egyébként egy 20 éves tacsó, aki még az úton megmondta, hogy még aznap este a Dunába fojtanak.

21-es társaságunkban volt 4 hölgy, is özv. Somossy Gyuláné és 3 leánya. Tandlich még mikor elfogtak, jelentette ki a gépkocsiban, hogy a hölgyeket bántalmazni fogják, és úgy fognak velük tenni, mint rongyos cselédekkel. A két fiatalabbik Somossy leányt el is vitte Jancsikhoz. Ő kezet is emelt rájuk, és csak a közbelépő Schultz nevű egyénnek köszönhető, hogy fenyegetéseiket be nem váltották. A hölgyek elfogatása alkalmával véletlenül a Kálvin téren találkozott a detektívcsoport

72 | A Wagner elleni letartóztatási parancs egy nappal későbbi keltezésű. Lásd a következő oldalon közölt képet.

Landlerrel, aki valamennyit haladéktalanul az akasztófára küldötte. Ilyen és még a Parlamentben elkövetett hasonló számtalan fenyegetésekkel sikerült a hölgyektől a vallomást kicsikarni, amelyek rám és társaimra nézve a proletár fogalmak szerint terhelők voltak. Egyébként az 5 főbűnöst, engem, Wagner Antalt, Bene Jánost, Bocskor Eleket és Horváth Istvánt, az elfogatásunk pillanatától 3 éjjelen át nem az őrizetes teremben, hanem a detektívek tartózkodási szobájában, majd itt, majd amott helyeztek el. Enni nem adtak és aludni sem hagytak. A vallatás

23061

MAGYAR
TANÁCSKÖZTÁRSASÁG
BELÜGYI NEPBIZTOSÁGÁNAK
POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLYÁTÓL

Határozat

Wagner Antal
(Álmosm. 24.) etódlítandó
é lakásán házkutatás
tartandó.

1919. júl. 19.

Sallai Imre
vezető

L.

Benedek

1919.

Letartóztatási határozat Wagner Antal ellen, 1919. július 19. Kiadta: Sallai Imre.

Látta: Benedek Sándor csoportvezető

egyébként a következőképpen folyt le: a főrendiház Országház téri folyosójáról nyíló és az azt követő első keresztfolyosó között levő termeket Corvin foglalta le. A kihallgató szobát egy kisebb szoba követte a kupolacsarnok felé, és egy várkozó nagy terem előzte meg 2 előszobával. Itt revolveres egyének vigyáztak ránk. Valamennyiünknek arccal a fal felé kellett fordulni, és az a parancs volt kiadva, hogyha egyikünk egy szót szól, azt haladéktalanul le kell lőni.

A vallatást Corvin és Sallai kezdték meg. Mégpedig oly formán, hogy a vallatósobában Sallai revolverrel a hátunk mögött ült, Corvin pedig szemközt velünk foglalt helyet. Egy Pallós Mancsi nevű, szőke színű, karcsú, magas némbor sztenografált. Ez a nő ilyen nyilatkozatot tett: Csakhogy itt vagy, kedves Baksay! Te utolsó, Te ronda csirkefogó! Oly szép dögöd lesz, s oly élvezet lesz a szemeidet kiszúrni, és szét tört bordáidra taposni! Ne félj semmit, nem fogsz sokáig már élni! Hamarosan úszol te is a Dunán!

Az első napon tetteleg nem bántalmaztak. A második este elfogták Boros Gábor főhadnagyot, aki engem keresett a Somossyék lakásán, és az ott őrt álló detektívekkel szemben a bebocsátásnál „Szent István koronája” jelszókat használta, majd miután mellének revolvert szegeztek, elmondta, hogy engem keres a röpcédulák ügyében.

Másnap reggeltől egészen délutánig a legborzalmasabb módon vertek engem és Wagner Antalt.

Sámuel Ferenc,⁷³ egy kövér, szőke, felfelé fésült hajú állat kezdte Pallós Mancsi röhögése közben az irodában.

Majd Sallai parancsot adott arra, hogy Tandlich és Auer detektívek elvigyenek. Elvittek egy raktárba, ahol amint beléptem, rám zárták az ajtót, és revolveraggal oly borzalmasan vertek, hogy eszméletemet kellett veszítenem. Amint kissé magamhoz tértem, folytatták egész addig, amíg oly jegyzőkönyvet nem diktáltam, amilyent akartak. Ugyanezt tették Wagnerrel. Aznap és másnap fül[- és] fejfájásom volt, és közel voltam az örült állapothoz.

Másnap Bene Jánost verték egedül. Harmadnapra újból a raktárba vittek, és újból vertek. Mindenáron a katonai összeköttetést és a postai kapcsolatot akarták tudni, de ezeket nem árultuk el dacára annak, hogy Tandlich megmutatta Sallai szolgálati jegyét, mely szerint minket további vallatásra Csernyihez kellett vinni.

Ezt a fenyegetésüket, úgy látszik, külső okokból nem válthatták be, és átkísérték a forradalmi törvényszékhez.

Itt Kerekes Kohn Ferenc fővádbiztos fogadott. Ő különben a vallatásoknál a Parlamentben is jelen volt, és segített minket gazemberezní és csirkefogózní.

73 | Kézírással betoldás az eredetiben: aki jelenleg a Markó utcai fogházban van.

A beérkezésnél már felhívta reám és Wagnerre Kecskés fogházfelügyelő figyelmét. Itt minket lehordott a végtelenségig, és magánzárkába tett.

A kihallgatásoknál már az elején kijelentette, hogy 5-öt, és elsősorban engem és Wagnert halálra kell ítélni. Ez Kun Béla parancsa. Ezen az olaszok nem segíhetnek, mert ők ezt elvégzik rajtunk.

Mi egyébként a kihallgatásoknál parlamenti vallomásunkból annyit vontunk vissza, amennyit jónak láttunk, mert tudtuk, hogy a börtönben nemigen bánthatnak.

A tárgyalást aug[usztus]. 4-re tűzték ki. Júl[ius]. 28-án elmeorvosi vizsgálat volt az 5 főbűnös, nevezetesen én, Wagner, Bene, Horváth és Bocskor részére. A vélemény valamennyiünkre nézve kedvező volt.

Engem azonnal át kellett volna a Gyűjtőfogház megfigyelőjébe helyezni.

Kerekes-Kohn azonban kijelentette, hogy az orvos számár, és még akkor is felakasztat minket, ha félkegyelműnek születünk.

Ugyanakkor Trattner vádbiztos is jelen volt, aki helyeslőleg bólongatott a kijelentésre, és hozzátette, hogy a forradalmi törvényszék már informálva van, sokat nem fognak teketóriázni.

1-jén megbuktak. 3-án délután kijöttünk. 4[-én] már Kerekes könyörgött, hogy ne legyünk bosszúállók.

Baksay Miklós
IV. Veres Pálné u. 28.

JEGYZŐKÖNYV SCHÖNFELD JÓZSEF KIHALLGATÁSÁRÓL A BUDAPESTI TÖRVÉNYSZÉK FOGHÁZÁBAN, 1919. SZEPTEMBER 20. (Részlet)⁷⁴

Folytatólag felvétel a bpesti tszék vizsgáló bírójánál 1919. szeptember 20-án.

A rendőrség előtt tett, s elöttem most felolvasott vallomásomat fenntartom. 1918. november közepéig állandóan dolgoztam a szakmában⁷⁵ tanácsára a karhatalomnál az Albrecht laktanyában (Aréna út) jelentkeztem felvételre. Ott az őrsegnél az épületben teljesítettem szolgálatot 1919. február végéig. Ekkor

74 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 1920/8746. számú per, 11-14.

75 | Olvathatatlan szöveg.

a karhatalom feloszlott, s én a szakegyletbe mentem munkát keresni, de eredménytelenül. Április végéig munkanélküli segélyből éltem, miután ez nagyon alacsony volt, április 28-án Münz József nevű ismerősöm tanácsára, aki szintén a Népszállóban lakott, és aki [a] Cserni-terrorcsapat tagja volt, beléptem én is ezen terrorcsapatba. Egy napig Cserni szobája elé állítottak őrt állani; május elsejéig nem volt beosztásom, csak reggel, délben és este menzát hoztam a postások konyhájából a terrorcsapat részére.

Május 1-jén a csoport hatodik szakaszába osztottak be, melynek Rakozsán Lajos volt a parancsnoka. A szakaszban húszan voltak. Közöttük voltak Aserovics Leó, Vágner, Klein, Zimmermann, Slezák, Demeter István és mások, akiknek nevére már nem emlékezem. Az egész Cserni-csoport ekkor 8 szakaszból állott, de csak 3-4 szakasz volt a Batthyány-palotában, a többség különböző helyeken, vidéken jártak. [...]

A Szovjetházban ottlétem ideje alatt tudomásom szerint bűncselekmény nem történt. A Batthyány-palotában 4-5 napig őrszolgálatot teljesítettem, s ekkor a Cserni-csoportból 50-en az Országházba kerültek, mint nyomozók, a többiek Gödöllőre mentek úgy egy vasárnapi napon, május második felében. Ott minden második nap 24 órás szolgálatom volt. Június 13-áig midőn a szovjetek országos kongresszusa⁷⁶ megkezdődött, dolgom nem volt, sem kapuőrzésben, sem fogolyőrzésben nem vettem részt, csak egy ízben bíztak meg azzal, hogy Turánszki Ödön nevű társammal Nánássy Györgyöt nyomozzam ki. Megállapítottuk, hogy nevezett Rutkán tartózkodik, s ezt bejelentettük. Hogy ezen idő alatt az Országházban elkövettek-e valamilyen bűncselekményt, arról tudomásom nincs.

Midőn június 13-án a kongresszus megnyílt, a közönség között mint megfigyelő teljesítettem szolgálatot egészen június 21-ig. Ekkor öten, akik addig a kongresszuson voltunk. Kohn Adolf nyomozó vezetése alatt Dömsödre lettünk kiküldve, hogy ott Szamuellinél jelentkezünk, aki nekünk további utasítást fog adni. [...]

Június hó 24-én reggel érkezünk meg Budapestre. Cserninek azonnal jelentést tettem, mire ő a pályaudvarra kiment, s ott a halottakat és sebesülteket megnézte. Én azután az Országházban pihentem, délután elaludtam, s délután 4-5 óra tájban azzal keltett fel, hogy váltsam fel Sebők József nyomozót a XIII. számú kapunál. Éppen, mikor odaértem Sebők rám kiáltott, hogy szaladjak vissza, s jelentsem, hogy jön egy monitor vörös-fehér-zöld zászlóval. Én erre a VI. számú kapuhoz szaladtam, ahol Cserni három nyomozóval állott. Cserni ekkor engem

76 | Helyesen a Tanácsok Országos Gyűlése, amely mint a tanácsköztársaság „népképviselői szerve” 1919. június 15-e és június 23-a között ülésezett az Országházban.

s a többi három nyomozót, köztük Wilheimet és Kocsist, a Szovjetházba küldött minden utasítás nélkül. Midőn odaértünk, a kapuban állott Korvin Ottó és Alpári Gyula, s az őrség éppen két gépfegyvert állított fel a villamossínekre. Néhány perc múlva a monitor három ágyúlövést adott le a Szovjetházra. Akkor hallottam, hogy több terrorista Cserni nevét kiáltja, s midőn arrafelé néztem, láttam, hogy Cserni, Schön Béla nyomozóval egy kis utcán befordul a Mária Valéria utca felé, s néhány pillanat múlva azon hely felől, amerre Cserni útja ment, két-három puskalövést hallottam. Amidőn odasiettem, az út közepén egy világos nadrágú úriembert láttam feküdni véresen. Cserni és Schön többedmagukkal körülötte álltak. Később tudtam meg, hogy az illető a Berend nevű orvostanár volt. [...]

Június végén Lugosi nevű nyomozótól azt a parancsot kaptam, hogy menjek el a Koronaherceg utca 9. számú házba, Kovács Géza volt huszár főhadnagyhoz, aki állítólag most mint detektív a főkapitányságon van, s hozzam be őt az Országházba kihallgatásra. Ez megtörtént, s nevezett két napig a mi szobánkba volt, s azután szabadon lett bocsátva. Két nap alatt semminemű bántódás nem érte őt. Július 8-a táján a Cserni-csoportból körülbelül 20 embert választottak ki, akik nyomozóknak megmaradtak, ezek ott maradtak, mi, [a] többség Cserni és Papp vezetése alatt a Mozdony utca 40. szám alá mentünk át július 13-án.

JEGYZŐKÖNYV FICKERT FERENC KIHALLGATÁSÁRÓL A BUDAPESTI TÖRVÉNYSZÉK FOGHÁZÁBAN, 1919. SZEPTEMBER 22–25. (Részlet)⁷⁷

1918. november 20-án Brassóból elindulva november 22-én Budapestre érkeztem. Itt mindjárt beléptem az I-es számú vadászokhoz, s ott voltam 1919. március 28-ig. Közben február havában a demarkációs vonalon voltam Fülek táján. Ekkor az ezredünket kiküldték Dombóvárra a frontra, ahova én már nem akartam elmenni rokkantságom miatt, és hogy mégis valamely állásom legyen, Ullmann Lipót és Schwingula Viktor tanácsára, akikkel a vadászoknál egy században szolgáltam, a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának különítményébe mint nyomozó léptem be, mely a közvéleményben ezután mint politikai terrorcsoport szerepelt, bár a valóságban hivatalosan terrorcsapat soha nem volt.

77 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 1920/8746. számú per, 58–61.

Az igaz, hogy Cserni József volt a parancsnokunk, de mint nyomozók nem voltunk tulajdonképpen terroristák, és közvetlen parancsnokunk nem Cserni, hanem Korvin Ottó volt. Nem jártunk bőrruhában, hanem polgári ruhában.

Miután március 28-án a vadászoktól kiléptem, április 3-án léptem be az említett különítménybe, de körülbelül egy hétig beosztást nem kaptam. Ezen idő alatt néhányszor a Batthyány-palotában jártam. Egy alkalommal hallottam, hogy az éjjel lövéseket hallottak a pincéből. Miután a lépcső alatt egy véres hordágyat láttam, érdeklődni kezdtem a történetek iránt. Kérdést intéztem Bató nevű terrorista-hoz, hogy mit jelent ez. Mire Bató azt felelte, hogy ne nagyon érdeklődjem, mert talán tudom, hogy Groó Géza milyen ember. Ennek dacára keresni kezdtem Groó Gézát, kit Cserni szobájában megtaláltam, s midőn tőle kérdeztem, hogy mit csináltak az éjjel, Groó elmondotta nekem, hogy ő és Nyakas nevű terrorista a pincében agyonlőtték egy zászlóst. Csak utóbb tudtam meg, hogy az illető Dobsa zászlós volt. Ez nekem nem tetszett, ezért felmentem Korvin Ottóhoz, közöltem vele, hogy a Batthyány-palotában mindenki önhatalmúlag intézkedik, mindenki mint nyomozó szerepel anélkül, hogy bármilyen hivatalos formát betartanának, mire Korvin azt mondotta, hogy az ott levő megbízható emberekből alakítsak egy külön nyomozó csoportot. Ezt a nyomozó csoportot nem én szervezhettem meg, miután annak megszervezését Cserni Groó Gézára bízta. Néhány nap múlva Cserni látván azt, hogy én Groó ellen dolgozom, a csoport vezetését reám ruházta. Ez április második felében történt. [...] Közvetlen főnököm politikai ügyekben Korvin Ottó, bűnügyekben pedig Jancsik Ferenc volt.

Felolvasás után helybenhagyott, délután fél kettő órakor aláíratott Fickert Ferenc.

Folytatólag felvéve ugyanaznap délután ½ 4 órakor.

Budapesten azután a csoportommal május 6-ig teljesítettem nyomozói szolgálatot. Az eljárás a következő volt: ha valaki valamely ügyben Cserninél feljelentést tett, azt vagy Cserni maga vagy helyettese, Pap Sándor néhány szóval egy kis cédulán írásba foglalta, és ezt nekem a nyomozás lefolytatása végett átadta. Én azután aszerint, hogy politikai vagy közönséges bűnügyről volt szó, vagy Korvinnak vagy Jancsiknak tettem jelentést, s tőlük kértem utasítást. Ha pedig a terroristák között fordult elő lopás, saját hatáskörömben indítottam meg, s folytattam le a nyomozást, s ennek eredményéről Cserninek jelentést tettem. [...]

Húsvét első napján Csernitől két túsznak Freidinger Károly élelmiszergyárosnak és társa előállítására kaptam megbízást, és ennek eleget is tettem, az illetőket a forradalmi törvényszékhez, a Markó utcai fogházba szállítottam be még aznap.

S hogy velük ott mi történt, nem tudom. Az utasítást Cserni nekem egy 400 nevet tartalmazó és neki a Belügyi Népbiztosság által Korvin útján megküldött lista alapján adta. Ebben az esetben Korvintól külön utasítást nem kaptam.

Néhány nappal húsvét után Korvin a főkapitányságra hívatott, és akkor átadott nekem Jancsik jelenlétében egy kis cédulát, amelyen két név szerepelt. Az egyik nevére nem emlékszem, de arra emlékszem, hogy az Átlós úton lakott, és I. kerület[i] munkástanács tag volt. Ekkor jelen voltak még Ulmann Lipót és Kiss Sándor nyomozók is. Korvin 4 cédulát azzal adott át nekem, hogy az elsőt, a munkástanács tagot, a „morába (!)” a másikat forradalmi törvényszékhez! Midőn pedig én a mora szó értelme után kérdezősködtem, Korvin megmagyarázta nekem, hogy a mora a Dunát jelenti. Én mindjárt el voltam határozva, hogy az utasítás ezen részének nem fogok eleget tenni, s ezt Ulmann Lipótnak meg is mondtam. Mindazonáltal megkezdttük a két egyén után a nyomozást azzal a szándékkal, hogy feltalálás után mindkettőt forradalmi törvényszék elé állítjuk, de egyiküket sem sikerült megtalálni. Néhány nappal húsvét után Ulmann Lipót nyomozótársam Csernitől utasítást kapott, hogy a Délibáb utca 16. szám alatt lakó Hatvani bárót túszként vigye be a forradalmi törvényszékhez. [...]

Április vége táján Korvintól azt az utasítást kaptam, hogy a Nagy János utcában lakó Beer Vilmos lovagot, ki állítólag még a Károlyi-forradalom előtt s azután körülbelül másfél milliónyi összeggel károsította meg a kincstárt, állítsam elő a Batthyány-palotába kihallgatás végett. Én nevezettet elő is állítottam, de nem a Batthyány-palotába, hanem a VI. kerület[i] munkástanács Teréz körút 7. szám alatti helyiségébe vittem őt, s hallgattam ki. Közben úgy láttam, hogy a terhére rótt bűncselekményben nem bűnös, mire őt a munkástanács tagjai őrizetére bízva, Korvinnak szóbeli jelentést tettem. Korvin erre arra utasított, hogy Beer lovagot szállítsam be a forradalmi törvényszékhez, hol majd megállapítják, hogy bűnös-e vagy sem. Ezt meg is tettem, hogy mi történt vele, nem tudom. [...]

Április 30. – május 1. közötti éjjel Korvin Ottó Groó Gézának jelenlétében utasítást adott, hogy a csehszlovák propaganda bizottságnak Ó utcai irodájába törjön be, s az ott talált hivatalos iratokat hozzuk el onnan, és hogy a politikai akciónak közönséges betörés jellege legyen, arra utasított, hogy az ott talált pénzt is hozzuk magunkkal. Ebben a kiküldetésben részt vettek Luy Béla, Groó Géza, Nyitrai Ferenc, Vecsey János és mint sofőr, Szaulics N. A sofőrön kívül valamennyien be mentünk a Luy Béla és Nyitrai által feltört helyiségbe, majd a hivatalos iratokat elhoztuk, de pénzt nem, mert az [a] Wertheim-székényben volt. Az iratokat ezután a Batthyány-palotában ránk várakozó Korvinnak adtuk át, ki azokat magával vitte.

Felolvasás után helybenhagyva, aláíratott.

Fickert Ferenc

Folytatva felvétellett ugyanott 1919. szeptember 25-én.

Meg kell említenem, hogy április 30. és május 1-je közötti éjjel én fogtam el Vincze nevű vöröskatonát és társát, akik a Teréz körúton lakó Vándor házaspárt meggyilkolták. Közülük az elsőt az Országház téren agyon is lőtték. Miközben a Vándor-esetről Jancsiknak jelentést tettem, bejelentettem neki azt is, hogy Groó Géza a Batthyány-palotában Dobsa zászlóst megölte. Jancsik azonban ki-jelentette, hogy tekintettel arra, hogy Groó Géza Cserninek a bizalmasa, és így Dobsa zászlós kivégzése bizonyára Cserni tudtával és beleegyezésével történt, tekintettel továbbá a Vörös Őrség és a terroristák közti feszült viszonyra, ebben az ügyben el nem járhat. [...]

JEGYZŐKÖNYV KORVIN OTTÓ BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉKI KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. SZEPTEMBER 23. (Részlet)⁷⁸

Másolat

Jegyzőkönyv

Készült a Budapesti Büntető Törvényszéknél 1919. évi szeptember hó 23-án.

Korvin Ottó, 1894. évbéli nagybocskói (Máramos megye) születésű, felekezet nélküli kereskedelmi érettségit végzett, nős bankhivatalnok, budapesti illetőségű és lakos (V., Nádor utca 11. sz.), beszél magyarul, németül, keveset franciául, vagyontalan, katona nem volt. Atyja Klein Zsigmond, anyja Eisenttan Berta.

Budapesten, 1919. augusztus hó 12-én írott jelentésben foglalt ama vallomását,⁷⁹ mely a kommunizmus előzményeit tartalmazza, teljes egészében fenntartom, illetőleg következő megjegyzéseket teszem:

1. 1918 őszén, midőn a szocialista pártban az ellenzékét megszervezték, akkor még a kommunizmus megteremtéséről nem volt szó, az ellenzék megteremtésével a pártot intenzív munkára akarták serkenteni.

78 | BFL VII. 5. c. 10303/1919. számú per, 242–252. Korvin Ottó törvényszéki vallomásának csak azon részeit közöljük, amelyek a politikai nyomozó osztály létrejöttével és működésével kapcsolatosak.

79 | Vallomását lásd a kötet 83. oldalán.

2. Tisza megöletésével már júniusban foglalkoztunk, és a merénylet ügy emlékszem, július elején történt.

3. A platform elvi dolgokat ölelt föl, részletkérdésekkel nem foglalkozott, és így a platformban az sem volt benne, hogy a katonaságban propagandát fejtsünk ki.

4. Március hó 21-én este nem volt szó a rendőrség lefegyverezéséről.

Attól az időtől kezdve amikor a Vörös Őrség Orsz[ágos]. Főparancsnoksága politikai osztályának vezetésével Vágó meg akart bízni, pár napon keresztül az képezte a megvitatás tárgyát, hogy egy politikai nyomozó osztály a Vörös Őrség Országos Főparancsnoksága kebelében vagy a Belügyi Népbiztosság kebelében létesíttessék. Landler ez utóbbi mellett döntött, és engem a Belügyi Népbiztosság kebelében szervezett politikai osztály élére helyezett. A politikai osztály egyik alosztályát képezte, amelynek adminisztratív szervezése a praktikusság szempontjából három átalakuláson ment keresztül. Az első megszervezéskor, amikor még csak próbálgatások voltak, csak a budapesti Vörös Őrség[nek] volt nyomozó osztálya, amelyet Seidler és Juhász vezettek, ellenben a Belügyi Népbiztosságnál Benyovszky Károly igénybevételel egy nyomozótestületet, illetőleg egy 120 tagból álló kémszervezetet állítottunk fel, mellyel a vidék hangulatáról akartunk közvetlen benyomásokat szerezni. Ha a Vörös Őrség nyomozó osztályával való együttes működésünkre volt szükség, minden alkalommal érezhető volt, hogy személyes ellentétek és hatalmi féltékenységek vannak Juhász és Benyovszky között, s ha a belügyből valamit kívánunk, vagy nem sikerült, vagy nehezen volt keresztülvihető, a Juhász indolenciája miatt. Ez [az] időszak kb. 3 hétig tartott, mely után a belügyben történt megbeszélés után úgy határoztunk, hogy a Vörös Őrség nyomozó osztályból saját közvetlen rendelkezésünkre nyomozókat alkalmaztunk, hogy mi is közvetlenül intézkedhessünk anélkül, hogy szükség volna a Vörös Őrség nyomozó osztályára. Ebből azonban zavar keletkezett, mert legtöbb esetben ugyan egy ügyből kifolyólag úgy a Vörös Őrség nyomozótestülete, mint a belügyben alkalmazott nyomozók is nyomoztak. Ez a rendszer sem vált be, a kb. május végén [tartott] előzetes megbeszélés után a Vörös Őrségből a nyomozó osztály kivonatott, illetőleg a Vörös Őrség nyomozó osztálya és a belügyben szervezett nyomozó osztály egyesítették. Minthogy én voltam a belügyben a politikai osztály vezetője, és a nyomozó osztály is a politikai osztály keretéhez tartozott, ennek is én lettem az irányítója, azonban magának a nyomozó osztálynak [az] osztályvezetője Guzi János lett, aki a Vörös Őrség nyomozó osztályának volt [a] vezetője. Ez osztályban a helyettes Sallai Imre lett, aki korábban a Belügyi Népbiztosságnál vezette a nyomozó csoportot. A politikai osztály három alosztályból állott, és pedíg a) posta-távírda- és telefoncenzúra, b) útlevelesztály, c) a nyomozó osztály, ez utóbbi hivatalos helyisége az Országházban volt, míg

előbbieket a Belügyi Népbiztosságnál, illetve az útlevelesztály a levéltár épületében. Ez a csoportosítás, illetve rendszer bevált.

Körülbelül április elején Pécelről és Monorról röpcédulák[at], illetve a plébániák címére küldött indigóval sokszorosított leveleket küldöttek be, úgy emlékszem, hogy postai politikai megbízott vagy címzett. Az ügy nyomozását Benyovszkyra bízta, aki a nyomozásból azt állapította meg, hogy Szabados Gyula péceli lelkész a szerzője. Pár nap múlva sikerült a letartóztatása, s a próbáírás után, midőn Pinterics írásszakértő is megerősítette Benyovszkynak ama véleményét, hogy a levelek Szabadostól származnak, szabadost átadta a Forradalmi Törvényszéknek, azonban tudtommal Prattner vádbiztos újabb nyomozást indított, és a vádat elejtette.

Valótlan az, hogy Pinterics nemleges írásszakértői véleménye dacára magamat írásszakértőnek mondvá tartóztattam le Szabadost, és valótlan az, hogy én azt a kifejezést használtam volna, hogy a nyomozást tovább kell folytatni, hogy azt a gazembert felakaszthassam.

Pár nap múlva ez esetet követte [a] Sággy Tibor és társai, illetve [a] Nikolényi és Stenczel-féle ellenforradalmi akció. [A] Nikolényi és Stenczel-féle ügyben a Vörös Őrség nyomozó osztálya nyomozott, míg a Sággy Tibor személyére vonatkozó feljelentés hozzám érkezett. A Vörös Őrség nyomozó osztálya egyik késő este azzal hívatott le a Zrínyi utcai rendőrkapitánysághoz, hogy egy nagyobb szabású ellenforradalmi akció szálaira (jutottak) bukkantak, s azt is közölték, hogy a vezetők közül dr. Stenczel ügyvédet, Nikolényi rendőrfogalmazót, Pap nevű detektívet, Sággy Lászlót le is tartóztatták az éj folyamán. Ekkor éjjel rendes kihallgatás nem volt, csak pár kérdést intéztünk hozzájuk, én, Seidler, Guzi és Benyovszky és Sallai, de mert tagadtak, az ügy részletes kinyomozásában állapodtak meg. A fent említett tetteseket a forradalmi törvényszéknél helyeztük el. Másnap pedig az egész ügyet a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztálya vette át. Ez nap történt telefonon, [hogy] egy Madarász György nevű ember jelentkezett magát az I. ker[ületi]. munkás- és katonatanács tagjának mondván, közölte, hogy (neki Mezei István nevű ismerőse) fontos jelentenivalója van, és kérdezte, hogy lakásomra feljöhet-e. Kevés idő múlva két addig ismeretlen ember jött fel a lakásomra Madarász György és Mezei Istvánnak mutatkoztak be. Madarász ekkor közölte, hogy Mezeit felszólították, hogy egy ellenforradalmi akcióban vegyen részt, katonatisztek és [a] rendőrség szervezte volna azt az akciót. Közelebbi adatokat Mezei ekkor még nem tudott, de mikor a Sággy nevet említette, mondtam, hogy erről már tudomásom van, s megbíztam, hogy tartson összeköttetést az ellenforradalom szervezőivel, sőt ha valamit tud, azonnal jelentse. Másnap Mezei egy Komáromba címzett levelet hozott fel azzal, hogy azt Sággy Tibor adta át postai feladás céljából. A borítékban két (2) levél volt, egyik lényegtelen ez a tiszt

szolgájának, a másik pedig századosának szólott, amelyben közölte vele, hogy nem megy vissza Komáromba, mert öccsét elfogták a „gazemberek”, miért ő nem fog tovább szolgálni a Vörös Hadseregbe[n], hanem azok ellen fog dolgozni.

Sághy Tibort ekkor elfogattam. Ez nap délután hallgattuk ki az ellenforradalmi akció kézre került vezetőit. Benyovszky és Sallay folytatták a nyomozásokat és kihallgatásokat, melynek egy részénél én is jelen voltam. Az első vallomást Sághy Tibor tette, mire a többiek is vallottak. Az ellenforradalmat úgy akarták keresztülvinni, hogy Papp és Nikolényi a rendőrséget szervezte volna meg, s mint emlékszem, Szalkay volt főhadnagy a katonaság között akart résztvevőket gyűjteni. Sághy testvérek üteget helyeztek kilátásba Komáromból, dr. Stenczel ügyvéd pedig az ügynek finanszírozását és vezetését ígérte meg. A forradalmi törvényszékben Cserny és egy Gombos nevű és még egy harmadik, kinek nevére nem emlékszem, vettek részt. A forradalmi törvényszék hat halálos ítéletet hozott, és az ítéletet én vittem fel a Forradalmi Kormányzótanácshoz, illetve ennek kegyelmi bizottságához, amelynek elnöke Garbai volt, és az Igazságügyi Népbiztosság részéről Láday István akkori igazságügyi népbiztosok voltak. Azért vittem az iratokat személyesen, mert Vágó Béla még a kihallgatásakor megbízott ezzel, s meghagyta, hogy vigyázzak, nehogy a fiatalokat kivégezzék. Én magam is ígéretet tettem Sághy Tibornak, hogy beismerő vallomása esetén nem fogják halállal büntetni. A kegyelmi tanács Stenczel és Nikolényi halálos ítéletét helybenhagyta, a többiek büntetését életfogytiglani fegyházra változtatta át.

Folytatva 1919. szeptember hó 24-én.

Folyó év április hó közepe táján a Közoktatásügyi Népbiztosságból Vágó belügyi népbiztos helyettes azt a telefonértesítést kapta, hogy a Műegyetemen nagyobb szabású letartóztatás történt. A letartóztatottakat a főkapitányságra kísérték be. Vágó engem küldött ki az ügy kivizsgálására azzal, hogyha nem komoly az ügy, saját hatáskörömben intézzem el simán. A főkapitányságon kb. 60-70 műegyetemi hallgató volt előállítva. Az ügy iránt érdeklődve megtudtam, hogy az I. ker[ületi]. munkástanács kezdeményezésére történt a letartóztatás, mert a Műegyetem kapuján ellenforradalmi plakát volt kifüggesztve. Megnézve a plakátot, az vékony ferde betűkkel úgy volt írva, hogy alig bírtuk olvasni, tartalma pedig nem ellenforradalmi, hanem inkább nemzeties jellegű, gyermekies volt. A kihallgatás Guzi szobájába[n] történt, ahol a kihallgatásokat én vezettem, jelen volt még Sallai, Guzi és még többen a rendőrség részéről. Hogy kiket hallgattunk ki, a nevekre nem emlékszem, de kb. csak 4-5 embert hallgattunk ki, kik tagadták a plakát készítését. Az összeverés és sírás nyomain látszottak rajtuk, és mikor kérdeztem,

hogy ki bántalmazta, azt felelték, hogy a Műegyetemen és a beszállítás közben bántalmazták [a] Cserny-csoport terroristái. Jelenlétemben senkit sem bántalmaztak, és arról sincs tudomásom, hogy a rendőrség épületében is bántalmazták őket. Mikor az ügyet kivizsgáltam, láttam, hogy az ügy jelentéktelen, összegyűjtettem valamennyi előállított műegyetemi hallgatót, figyelmeztettem, hogy az ügy be van fejezve részünkről, s felhívtam, hogy ők maguk között nyomozzák ki a plakátkészítőt, mert az esetnek komoly következménye is lehetett volna, mert ily cselekményekért főbelövés jár. Mikor a műegyetemi hallgatók kérdést intéztek, hogy bántalmazóikkal mi fog történni, kijelentettem, hogy örüljenek, hogy így végződött. Azt nem mondtam: „Örüljenek, hogy csak ennyit kaptak”, ezután a formális elintézésre az egyetemi hallgatókkal három bizalmi választattam, és ezzel a többieket elbocsátottam. E három bizalmival vette fel a Vörös Őrség a formális jegyzőkönyvet.

Ugyancsak április hó második felében jutott tudomásunkra, hogy a bécsi „Magyar Futár”-t itthon terjesztik, minthogy ez a bécsi magyaroknak, illetve ellenforradalmároknak volt a lapja, széles körű nyomozást indítottunk, hogy kik a terjesztői. A nyomozást elősegítette Hüttner Tivadar volt aktív százados és egy mindig (G.) vele volt zászlós, talán Graber nevű, akik mint agent provokátorok és besúgóink voltak. Ők hoztak adatokat arról, hogy ellenforradalmi akció készül, melynek támogatására a (Debrecenben) Szatmáron állomásozó székely zászlóaljakat akarták megnyerni, illetőleg Vén Zoltánnal kerestek összeköttetést. E célból egy Hókai nevű egyetemi hallgató utazott ki Szatmárra, de úgy tudom, hogy csak Debrecenig jutott el. Az itthoni nyomozások eredményeként megállapítottuk, hogy a készülő ellenforradalomnak aktív részesei: Subert Ágoston, Lovász Márton voltak a Garai és Kormos detektív felügyelők is szerepeltek a Hüttnerék jelentéseiben. És így ezeknek előállítását a Vörös Őrség parancsnoksága elrendelte. Hókai is le lett tartóztatva, de megszökött, ezután ez ügyben az én nyomozó osztályom nyomozott, és egypár letartóztatás is történt, köztük Ehrentahl tengerészé, amellyel nyomokat találtunk a Dormándi-féle ellenforradalmi akcióhoz. A mi nyomozó osztályunk (belügy) a bécsi magyar futár ügyében tovább nyomozott, Hüttner Bécsbe küldöttük ki, ki onnan hozott is egypár címet, mint előfizetőt, és megállapítottuk, hogy e lap terjesztése Magyaróvárról indult ki Panajott nevű századostól. Ezalatt a Vörös Őrség nyomozó osztálya paralel nyomozott a Dormándy-féle ügyben, és a belügyi nyomozó osztály megfigyeléseket tett. A Vörös Őrség nyomozó osztálya letartóztatta Kovács Mariskát, kinek vallomásából Horváth Győző akciójához jutott, a mi nyomozó osztályunk is több letartóztatás útján Horváth Győző személyéig jutott el. Kovács Mariska kihallgatásakor a hét osztálynál folyamatba[n] levő egy ügyet egyesítettünk, és annak vezetését Sallaira bízam, ki az ügyről állandóan referált, és kinek én adtam

meg mindig a további utasításokat. Ugyancsak én adtam a további utasításokat az ügy részleteiben a Vörös Őrségnél tovább nyomozó Sallainak, Guzinak. Horváth Győzőre nézve, mikor komoly adataink voltak, és lakóhelyét megtudtuk, nyomozókat és terroristákat küldöttem ki a lakására. Terroristákra azért volt szükség, mert egy ízben a nyomozóktól megszökött, és rájuk lőtt. Horváth Győzőt a Zrínyi utcai rendőrségre hozták be, hol én őt már vártam Guzi szobájában, ahova felvitték Horvátot. Horvát nem bírt beszélni, tényleg látszott rajta a nagy rosszullét, mire mentőket hoztattam (ott), akik kijelentették, hogy kihallgatni nem lehet, és bekötötték eltört karját. A Horvátot előállító Becsei terrorista jelentette, hogy Horváth Győző meg akart szökni, és kerítésen átugrás közben törte el a karját. A mentőkkel rögtön Horvátot a Gyűjtőfogházba szállítottam be, és mikor pár nap múlva megjelentem ott, hogy kihallgathassam, eszméletlen állapotban volt, orvosokkal is több ízben megvizsgáltattam, de sohasem volt eszméleténél.

Egyik kezelőorvosa említette, hogy Horváth az első nap még eszméleténél lévén bántalmaztatásáról panaszkodott, de én e tekintetben a bántalmazó kihallgatását Horvát kihallgathatásáig halasztottam.

Minthogy Horváth nem épült fel, az egyesített Dormándi, Horvát és Schubert-féle ellenforradalmi ügyet a forradalmi törvényszéknek adtam át, melyben augusztus hó 10-én lett volna a tárgyalás.

Folytatva 1919. évi szeptember h[ó]. 24-én du. 3 órakor.

A Horváth Győző elleni nyomozás alkalmával nevezett letartóztatása napján személyesen mentem el Mommer Gyula Mész utca 8. szám alatti lakására, ahol Horvátot letartóztatták, mert jelentették, mindenkit, aki oda aznap bement, letartóztatták az ott maradt terroristák. Endesz Péterné kivételével mindenkit elbocsátottam. Nevezettet azért tartóztattam le, mert Horváttal lakott, és így összefüggést találtam a Horvát ellenforradalmi akciójával, illetve gondoltam, hogy tud a Horvát dolgairól.⁸⁰ Endesznét is a forradalmi törvényszéknek adtam át. Nincs tudomásom arról, hogy Dormándy Géza és Horvát Győző ellen, míg ők a Gyűjtőfogház betegszobájába[n] voltak, mérgezési merényletet akartak volna elkövetni. Dormándy személyére vonatkozólag Kun Bélától külön utasításunk volt, hogy vele szemben a legnagyobb figyelmet tanúsítsuk, és ily utasításokat adjunk ki lefelé közegeinknek, mert a külföldi missiók tagjai Dormándy után letartóztatása után is sűrűn érdeklődtek.

80 | Javítva ebből: dolgaiban.

Csaknem egész május hónapban a túsok ügyével foglalkoztunk, és pedig úgy Budapesten, mint vidéken, [az] összegyűjtött, Budapestre beszállított túsok közül azt válogattuk ki, hogy kik maradnak továbbra is túsokként, és kik bocsáthatók ki. Az Igazságügyi Népbiztosság részéről Vizi Ferenc, a Belügyi Népbiztosság részéről, én, a forradalmi törvényszék részéről pedig Garai Sándor. Mindhárman együtt mentünk el azokra a helyekre, ahol túsok összegyűjtve voltak, s a túsokra vonatkozó rendelet értelmében [a] 60 évnél idősebb embereket, igen sok kisbirtokost, továbbá oly gyártulajdonosokat, kiket üzemfenntartás céljából maga a gyár kérvényezett, végül olyanokat, akiknek benttartását indokolatlannak tartottuk. A túsok összeírásával, illetve hogy kik gyűjtendőek össze túsokként, Szántó Rezső foglalkozott, ki az összegyűjtendőek jegyzékét [a] kormányzótanács elé bocsátotta, és mikor az a jegyzéket helybenhagyta, a jegyzékben foglaltak összefogdosását foganatosították. Május vége felé a túsok feletti intézkedést az Igazságügyi Népbiztosság magához vette, és ekkor felhívást intézett hozzám, hogy a túsok és politikai foglyok nagyszámú elbocsátását vették tervbe, miért is állapítsam meg, hogy ki mely okból van őrizetbe[n], és tegyek további javaslatot fogva tartásuk, illetve internálásuk iránt. Én ekkor megtettem a folyó évi május hó 25-én kelt s az iratoknál másolatban fekvő az igazságügyi népbiztoshoz intézett jelentésemet. Május vége felé, mikor már a Vörös Őrség és a belügyi nyomozótestület a Parlamentbe helyeztetett, Klein újpesti igazságügyi politikai megbízott kb. 30 embert kísértetett be azzal, hogy ellenforradalmi akció megbeszélése alkalmával fogta el őket. Ezek kihallgatása után jöttünk rá arra, hogy az ellenforradalmi akcióban a rendőrség volt tisztikarának egy része is érdekelve van. Előállítottuk Dietzet,⁸¹ Szentkirályit, Blockenbergert és Schubertet, Olaszt, Novoszeleszkyt már Klein letartóztatta. Megállapítottuk a nyomozáskor, hogy valamelyes ellenforradalmi akció tényleg készült, de már csírájában leplezték. Részint a rákospalotai parasztoknál levő fegyvereket, részint az újpesti tűzoltóságnál rejtve volt négy láda fegyvert elkoboztunk. Ez volt az úgynevezett Szabados-féle ellenforradalmi akció, melynek néhány szereplője a forradalmi törvényszék elé került, és rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetésre ítéltettek el.⁸² Midőn említett rendőrtisztviselőket nyomozóink kihallgatták, jelentést kaptam, hogy a nyomozók őket tettleg

81 | Dietz Károly.

82 | A mozgalom a „rákospalotai ellenforradalom” néven vált híressé. Szervezői Olasz Andor újpesti kerületi rendőrkapitány, Novoszeleczy Elemér rendőrtanácsos, Szentkirályi Béla volt főkapitány és Gersich Andor főparancsnok-helyettes voltak. Olaszék azt tervezték, hogy a megszervezett rendőri erőkn kívül a rákospalotai parasztságot is fellázítják és felfegyverzik a diktatúra ellen. A mozgalmat azonban a politikai nyomozók feltárták, és a vezetőket letartóztatták. A mozgalom felszámolásával kapcsolatban került a politikai nyomozók fogságába

bántalmazták. Azonban megjelentem a nyomozók helyiségében, és láttam is, hogy Walter és Gáspár nyomozók, Bezsényt bántalmazták, (ki) az ilyen módon való kihallgatást beszünttettem – s megszünttettem az ily eljárást –, annál is inkább, mert tudomásomra jutott, hogy Novoszeleszky s Olasz rendőrkapitányokat is bántalmazták. Két nyomozót büntetésből vidékre helyezte ki Guzi, mert a bántalmazott rendőrtisztviselők feljelentést is tettek, a Vörös Őrség parancsnoksága vizsgálatot indított, és a két nyomozót a politikai osztályból elbocsátották.

Folytatólag 1919. szeptember hó 25-én.

Június hó első napjaiban Királyhidára utaztam ki Vajda Zoltánnal és Ujvári Emillel, mert a határszéli állomáson a belügy (hadügy) nyomozó kirendeltsége, a hadügynek visszaérkező hadifoglyok fogadóbizottsága és pár politikai megbízottja, továbbá a Vörös Őrség politikai osztályától kiküldött határszéli kirendeltsége között akartunk egységes eljárási formát megszervezni. A belügyet én, a hadügyet Ujvári Emil, a Vörös Őrség főparancsnokságát maga a főparancsnok Vajda Zoltán képviselte. Győrről ekkor azt az értesítést kaptuk, hogy vasúti sztrájk készül a dunántúli vonalakon. A belüggyel azonnal érintkezésbe léptem, honnan azt a választ kaptam, hogy menjek Szombathelyre. [...]

Folytatólag felvétel 1919. szeptember 26-án.

Nagyszombatról⁸³ visszaérkezésem után Sallai jelentette nekem, hogy Csernyiek, Radányi és Bonyhádi Tibor közreműködésével magánakciókat és nyomozásokat folytatnak. Egy ilyen önálló nyomozás tárgya volt [a] Hönig volt vörös vasas tüzérezred parancsnoka nevéhez fűződő ellenforradalmi akció kinyomzása. Ez ellenforradalom június 11-re volt tervezve. Csernyiek az akció vezetőit legnagyobb részt letartóztatták, köztük Szopkó őrnagyot, Tamcsó főhadnagyot, Vécsey⁸⁴ hadnagyot, dr. Weisz⁸⁵ belügyminiszteri tisztet, Péteri⁸⁶ nevű jegyzőt. A Cserny-csoporttól elvettem az ügyet, és átadtam az egyik alosztályom veze-

■

Dietz Károly egykori budapesti rendőrkapitány is. A mozgalomról lásd bővebben Dietz Károly visszaemlékezését a kötet 244. oldalán.

83 | Helyesen Szombathelyről.

84 | A Vécsei László rendőrségi kihallgatásáról szóló jegyzőkönyvet lásd a kötet 111. oldalán.

85 | Dr. Weis István vallomását lásd a kötet 160. és 181. oldalán.

86 | Péteri József vallomását lásd a kötet 188. oldalán.

tőjének, Kubovszkynak. Hönig maga letartóztatva nem volt, maga Haubrich⁸⁷ hallgatta ki személyesen, nem engedte, hogy az eljárás ellene folytatattassék, és megbízhatóságáért felelősséget vállalt. Ezen ügynek nyomozás közben tört ki a Duna-Tisza közti ellenforradalom,⁸⁸ amelyet kizárólag Szamuely Tiborra bízott a kormányzótanács. Nyomozó osztályom ez ügyben semmiféle részt nem vett. Ugyancsak ezen ügy nyomozása alatt jött a június hó 24-i ellenforradalom, amelyről, illetve az előkészületekről már korábban három-négy nappal azelőtt értesítést kaptunk. Erről jelentést is tettem Kunéknak, Guzi hasonló értelmű jelentést tett Haubrichnak és Jancsiknak, de egyik helyen sem vették komolyan az ügyet. Június 24-én tényleg kitört az ellenforradalom.⁸⁹ Az ellenforradalom kitörése pillanatában az új városház[a] épületében a katona- és munkástanács ülésezett, melyet azonnal felfüggesztett az elnök, a tagok szétszórlottak. Én [a] Hungáriába mentem, és annak lövetésekor ott (bent) voltam. Az utcán intézkedtem, hogy az őrség szét ne szaladjon, és mikor kb. 7 órakor Lukács György népbiztos odaérkezett, és átvette a parancsnokságot, én a IV. hadtestparancsnoksághoz mentem át. Itt csaknem valamennyi népbiztos jelen volt, a helyzetről informáltak, telefon- és utcai jelszót kaptam, és ezzel átmentem az Országházba levő nyomozótestületemhez, este 8 óra körül. Ekkora már Guzi a nyomozókat a városba szétküldötte. ½ 10 körül Ujvári Emil politikai megbízott hívására a József központba mentem át, melyet akkorra a vörösőrök visszafoglaltak. Rövid kihallgatásokat tartottam az alkalmazottak, továbbá a fehérek által letartóztatottak között, és az eredményről a IV. hadtestparancsnokságnál a jelen volt

87 | Haubrich József.

88 | A Duna-Tisza közti ellenforradalom, vagy más néven a „Duna-melléki ellenforradalom” okai között általánosságban a tanácsköztársaság bázisának összeszűkülése, a kiábrándult és elkeseredett vidéki többség aktivizálódása szerepelt. Az ellenállást azonban közvetlenül a Hadügyi Népbiztosság Budapestre és a Duna-Tisza közére vonatkozó sorozási rendelete és a Tanácsok Országos Gyűlésén bejelentett 72 kg-os országos gabonafejadag okozta. Mindkét intézkedés elsősorban a parasztság érdekeivel ütközött. Az ellenállás elsőként Dunapatajon robbant ki június 18-án, majd napok alatt továbbterjedt. Június 18-a és 23-a között a Duna-Tisza köze nyugati felében és a Duna túloldalán Szekszárdig a diktatúra pár nap erejéig elbukott. A felkeléseket a Vörös Hadsereg alakulatai és a Lenin-fiúk verték le, elsősorban Szamuely Tibor vezetésével. Utolsóként Kalocsa és Szekszárd esett el, június 23-án, illetve 25-én. Az ellenforradalmat követő megtorlásokban a legtöbb halálos ítéletet a Szamuely vezette rögtönítélő törvényszékek hozták. Tasson 3, Hartán 1, Solton 14, Dunapatajon 12, Kalocsán 22 felkelőt végeztek ki az ítéletek alapján. Az ellenforradalom történetére lásd bővebben: Romsics Ignác: *A Duna-Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918–1919-ben*, Akadémiai, Budapest, 1982, 122–164.

89 | 1919. június 24-én robbant ki a tanácsköztársaság ellen szervezett egyik legjelentősebb katonai ellenforradalmi kísérlet Budapesten. Bővebben lásd a bevezető tanulmány 76. jegyzetét.

népbiztosoknak referáltam éjfél körül. Ez után ott nyomban kihallgattam Szabó Szikora János és Kis István főhadnagyokat, továbbá Grassi János hadnagyot, egy telefonos műszerészt, ki a fehéreknek a kapcsolást a „József” központban végezte, és még két embert. A jegyzőkönyvet Horti Emil[nek] adtam át, aki Matuzovics internacionális zászlóalj⁹⁰ politikai megbízottjával a Szántó Béla és az én jelenlétemben ítéletet hozott, és pedig a három tisztre halálos ítéletet, a három másik emberre hosszabb szabadságvesztés tartamú büntetést. Ekkor Szabó Szikora János főhadnagy közölte Szántó Bélával, hogy fontos vallomást akar tenni, amennyiben Szántó Béla ő és hét tisztára életét biztosítja. Szántó ígéretet tett, mire Szabó elmondotta az ellenforradalom előkészítését oly értelemben, hogy az ellenforradalom megszervezője Lemberkovics százados volt; továbbá hogy Haubrichnak is tudomása volt az előkészületekről, és hogy Haubrichnak vezérkari főnöke és ennek titkára – Lajtós és Jávorka – is be voltak avatva az akcióba. E három tisztre vonatkozó három halálos ítéletet a kormányzótanács hatályon kívül helyezte. Ez ügynek egész kinyomozása alkalmával benyomásunk az volt, hogy az ellenforradalmi akció nemcsak Haubrich nevével, hanem az ő és IV. hadtest, illetve [a] környezete tudtával történt, mert oly momentumokra bukkantunk, mik e föltevésünket megerősítették, ugyanis június 24-én de. Pakor Győző védőőrvezetős, mikor megkapta Lemberkovicsától az utasítást, hogy az ellenforradalomkor ő fogja átvenni a főkapitányság vezetését, Pakor mindjárt a IV. hadtest vezetőségéhez ment fel, és Lajtostól kért e tekintetben instrukciókat. Tovább[i] megállapítást nyert, hogy az ellenforradalom napján délután a IV. hadtest parancsnokságának épületéből egy Salatz nevű századostól a következő telefoni értesítés ment az Engels laktanyába: Az Engels laktanya du. kérdést intézett, Jávorkát keresvén a telefonnál, hogy az ágyúlövéseket leadhatja-e. Erre az előbb említett Salatz csak annyit válaszolt: „Legfőbb ideje!” Az ellenforradalmárok legnagyobb részét illetőleg a ludovikások kivételével az összezt [a] Margit körúti hadosztálybíróság fogházába[n] helyeztük el. Ahol nyomban megkezdődtek a tárgyalások. Magán a főtárgyaláson vétetett fel a bizonyítás, előzetes nyomozások nem voltak. A rögtönítélő bíróság a nyomozással kapcsolatosan a főtárgyalást is megtartotta. A rögtönítélő törvényszék tagjai Kis Miklós, Horti Emil és Matuzovics voltak. Én csaknem minden tárgyaláson részt vettem, és a bizonyítási eljárás vezetésében részt vettem. Az egyes vádlottakra nézve

90 | A tanácsköztársaság Vörös Hadserege 1919 áprilisában két nemzetközi ezredet szervezett. Az internacionalista ezredek állománya nagyrészt az első világháborúban magyar hadifogságba esett orosz és szerb katonákból, továbbá önként jelentkező külföldi katonákból állt. Bővebben lásd: Gábor Mózes: *A Nemzetközi Ezredek szervezése a Tanácsköztársaság idején*, Társadalmi Szemle, 1959/3., 85–88.

a törvényszék tagjaival együttesen tartottunk megbeszéléseket, és általában az egész ügy előzményei[t] és magát az ügyet együtt tárgyaltuk meg. A tárgyalás kb. 14 napig tartott, és ekkor bevonták szavazóbírákúl még [a] katonai forradalmi törvényszék két bíróját, két matrózt, akik eddig ugyan a főtárgyaláson részt vettek, de a közös megbeszélésekben – mint fentebb említettem – nem, és az ítéletet velük készítette a rögtönítélő bíróság. Az ítélet megállapításánál jelen voltam, de az egyes ítéletekbe én be nem folytam. Tizenegy halálos ítéletet hozott. Az ítélethozatalkor már tudomásunk volt arról, hogy ezek nem lesznek végrehajtva, mert Kun Bélától a rögtönítélő törvényszékhez én vittem pár sor írást, hogy az ítélet kihirdetendő, de végre nem hajtandó. Később tudtam meg, hogy ez Olasz közbelépésre történt. E tárgyalással párhuzamosan történt a ludovikások kihallgatása is. Én magam személyesen többet kihallgattam, és ekkor már megállapodás volt, hogy ezeknek a büntetése internálás lesz, mert láttuk, hogy csak eszközök voltak az ellenforradalomba[n]. A törvényszék tárgyalta a június 11-i Hönig nevéhez fűződő ellenforradalmi akció résztvevőinek ügyét is. Tudásom van arról, hogy egyes vádlottat a kihallgatáskor megkínóztak, és a tárgyaláson tisztázódott az is, hogy a Cserny-csoport nyomozói követnek el ily visszaéléseket és bántalmazásokat nem hivatalos nyomozások alatt. A június hó 24-i ellenforradalmat az ítélethozatallal lezártak tekintettük, és ekkor jelentést készítettünk a törvényszék tagjai és én, s végén azt a megjegyzést fűztük hozzá, hogy Lemberkovics meggyilkolása folytán az ellenforradalom tulajdonképpen megszervezőit nem sikerült megállapítani. Céloztunk ezzel Haubrich részvételére, mit Kun Bélával szóval is közöltünk. Hogy Haubrich miért ugrott ki az ellenforradalmi akcióból, és aztán miért éppen ő törte le, ez rejtély maradt. Minthogy Haubrich ellen még nyomozni sem lehetett, és Lajtós, Jávorka és Pakor ellen sem lehetett folytatni az eljárást.

Folytatva 1919. szeptember hó 26.

A június hó 24-i ellenforradalom kinyomozása után két jelentősebb nyomozásom volt június hó közepe táján. Ez időben több oldalról röpcédulák jelentek meg, egy ilyen röpcédula-terjesztőt egyik nyomozónk elfogott Herczeg Géza személyében. Nála írógépell röpcédulákat találtunk, írógépbetűi után megállapítottuk, hogy Herczeg Géza lakásáról kerültek ki a röpcédulák. Én és Salai hallgattuk ki, jegyzőkönyv kapcsán átadtuk a forradalmi törvényszéknek, mely rendes tárgyalás után halálra ítélte. A röpcédula tartalma a tanácsrendszer és a népbiztosok ellen izgatott. Kezdeté: „Ötven zsidó népbiztos” volt. A Herczeg-féle röpcédula a Haubrich által plakátírozott „Statárium”-rendelet után terjesztetett, és valószínű,

ez az oka, hogy a halálos ítéletet végrehajtották Herczeg Gézá.⁹¹ A másik röpirat terjesztőjét nehéz volt kézre keríteni, még jutalomdíjat is tűztünk ki, míg végre [az] egyik vörösőr tetten ért, és előállított egy Király nevű röpiratterjesztőt. Ez Wagner Antalra vallott, hogy tőle kapta, és azt is elmondta, hogy egy kislesti nyomdában készültek a röpiratok.⁹² Kislesten nyomozóink, Guzi és Sallai személyes vezetése mellett a kislesti „Mayer”-féle nyomdában megtalálták a nyomokat. A nyomozás eredményeként megállapított, egy nyomdászinas vallomása révén, hogy a nyomtatványokat Somossy Gyulánéhoz vitték Budapestre. Somossy Gyulánét és családját a nyomozók letartóztatták még akkor éjjel, és az önvallomásaik alapján másnap Wagner Antalt és Baksai[t] mint a röpiratok szerzőit és a mozgalom vezetőit. Ezenkívül [a] mozgalom vezetői voltak egy Márkus nevű főhadnagy és Vermes nevű hitoktató, de őket elfogni nem sikerült. Wagnert én magam is több ízben [kihallgattam], minden alkalommal más[t] és mást vallott, miért indulatomban párszor a[r]cul ütöttem. Az előző estén elfogott Királyt szintén egyszer vagy kétszer arcul ütöttem, mert valótlannak vallomást tett. Soha senkit nem bántalmaztam e két eseten kívül egész működésem alatt. Sőt igyekeztem, hogy a kihallgatások tetteleges bántalmazások nélkül történjenek. Dr. Baksai Miklós kihallgatásánál több ízben voltam jelen, de nem hallottam, hogy Pallós Mancsi gyorsíró Baksaira vonatkozóan azt mondta volna, hogy szép dög lesz belőle, hamar úszni fog a Dunán stb. Ez ügyben a forradalmi törvényszék ítéletet nem hozott, augusztus hó folyamán lett volna a főtárgyalás benne.

A fent elmondott esetek voltak [a] lényegesebb esetek, melyekben én, illetve a nyomozó osztályom működési időm alatt nyomoztunk. Mindjárt a proletárdiktatúra kezdetén a rendszer biztosítására, illetve [egy] esetleges ellenforradalom letörésére Vágó Béla megbízást adott Cserny Józsefnek, hogy egy kb. 200 főnyi csapatot szervezzon, mert eddig semmiféle megbízható szervezett karhatalom nem állott a tanácskormány rendelkezésére. Cserny lefoglalta a Teréz körút[i] Batthyányi-palotát, embereket és felszerelést gyűjtött, és pár nap alatt, április hó elején megalakult a magukat politikai terrorcsapatnak nevező Cserny-csoport.

E csoport a Batthyányi-palotában önállóan nyomozott, letartóztatásokat eszközölt, vidéki önálló akciókat indított, minden felügyelet és felelősség nélkül

91 | Herczeg Géza bankhivatalnokot a népbiztosok ellen lázító röpirat terjesztése közben tartóztatta le a Szent István-bazilikában a hívők közé vegyült Féder Márk politikai nyomozó. Herczeget az országházi kihallgatása után Korvin Ottó a forradalmi törvényszéknek adta át, amely Herczeget halálra ítélte. A kivégzést 1919. június 24-én hajnalban a Markó utcai főreáliskola udvarán hajtották végre. Váry, I. m., 11.

92 | A kislesti ellenforradalom. Bővebben lásd a 116. oldal 71. jegyzetét, továbbá Baksay Miklós, Müller József tanúvallomásait.

tanyáztak a Batthyányi-palotában, mert időközben Vágó a harctérre ment, és így az ő személyes ellenőrzésétől sem kellett tartaniok. A csoport gazdaságilag a belügyi politikai osztályhoz tartozott, illetőleg fizetésüket az én láttamozásom alapján vették át. Zsoldjuk akkora volt, mint a vörösöröké, azonkívül költségeikre elszámolás mellett utalványoztam nagyobb összegeket ki. Május közepe táján már a helyzet a terrorcsapattal szemben tarthatatlan volt, Jancsik kijelentette, hogy ő a Vörös Őrségen kívül más karhatalmat nem tűr a fővárosban, mert az ő intézkedéseit veszélyeztetik, sőt a terroristák és Jancsik emberei egymás ellen már fegyverkezni is kezdtek. Ekkor a Jancsikkal történt megbeszélés folytán ő, én és Schultz (Jancsik helyettese) fölmenvén Csernyhez a Batthyányi-palotába, vele hosszas tárgyalás után oly megállapodásra jutottunk, hogy Böhmnék e terrorcsapat feloszlására vonatkozó rendeletét teljesíti. Ekkor a terroristák közül 25 fő a szovjetekhez, 15 fő a Parlamenthez őrségül vezényeltetett ki, ötvenfőnyi csoportot Kun Béla egyenes parancsára, mint nyomozókat az én nyomozótestületemhez osztottak be, a többiek pedig Gödöllőre a főhadiszállásra vezényelte ki Cserny. Cserny az ötvenfőnyi csoporttal a Parlamentbe költözködött át, és mint külön nyomozó alosztály kezdett működni. A működésüket sem irányítani, sem ellenőrizni nem lehetett, mindig önkényesen jártak el. Cserny maga panaszkodott, hogy nem bír embereivel. Több alkalommal panaszt hallottam, hogy e nyomozó alosztály a letartóztatottakat tetteleges bántalmazások, illetve kínzások között hallgatja ki. A június 11-i Hönig-féle ellenforradalmi akcióból kifolyóan, mikor hasonló tettelegességek történtek, a kormányzótanácshoz felterjesztést tettem, hogy a nyomozó alosztállyal együtt működni tovább nem tudok az ő önkényeskedéseik miatt, és amennyiben a nyomozó alosztályt a kormányzótanács fel nem oszlatná, én és személyeztem lemondok. A június 24-i ellenforradalom után Kun Béla, Klepkó és én elmentünk egy csoporthoz, és Kun beszéd keretében közölte velük, hogy reájuk mint karhatalomra van szükség. És különítményként fognak szerepelni. Ekkor kerültek Klepkó intézkedése folytán a Mozdony utcába.

A terrorcsapat önkénykedése ellen a mi részünkről az első közbenlépésünk Vágó Béla bizalmas átiratára történt. Ebből értesültem, hogy a Hódmezővásárhelyről jövő túszonekon Náway Lajost és öccsét meggyilkolták. A túsok kihallgatása során tudtuk meg ezt is, hogy Náwayékon kívül még (9) kilenc kivégzés történt a túszonekon, és ezután kihallgattuk Varga János belügyi megbízottat, Sebestényt, továbbá Molnár Miklóst, ki a Vörös Őrség karhatalmával ment Budapestről Hódmezővásárhelyre. Landler belügyi népbiztos ama megbízásával, hogy a hódmezővásárhelyi zavargásokkal kapcsolatos ügyeket kivizsgálják, és nevezettek hárman Hódmezővásárhelyen a rögtönítélő bíróságot alkossanak, és adott esetekből kifolyóan el is járjanak. A tizenegy említett kivégzés nevezettek vallomása szerint, az ő formális ítéletük alapján történt a túsok vonatán, de a jegyzőkönyvek[et]

és ítéleteket a vonaton nem volt alkalmuk írásba foglalni. Az ítéletet végrehajtó terroristák, egy Kiss és Tajti nevű csak ezek rendelkezéseit hajtották végre. Ezeket írásban jelentettem a belügyi és igazságügyi népbiztosoknak, valamint Vágó hadtestparancsnoknak, azonban a további nyomozásokra utasítást nem kaptam. Nemsokára panaszra mentem Landler népbiztoshoz, Dobsa Miklós édesanyja is panaszkolt fia eltűnését. Landler utasítására az összes fogházakat Dobsa édesanyjával végigjártuk, és mikor Dobsát nem találtuk, az ügybe[n] nyomozni kezdettem, de Dobsa hullájának a Dunából való kifogatásáig eredményre nem jutottam, dacára, hogy Schön Gábort vallatóra fogtam. Ekkor kihallgatás nélkül a forradalmi törvényszéknek adtam át Schönt, mert megtudtam, hogy Dobsa eltűnése előtt legutóbb Schön előtt állott. Azonban ítélet nem hozott, éppen a tanácsköztársaság utolsó napjaiban folytak a bizonyítás[i] felvételek a forradalmi törvényszék előtt.

A Hollánék meggyilkolásáról úgy értesültem, hogy a Vörös Őrség nyomozó osztályán folyik a vizsgálat, s mikor hetek múltán Rónay Zoltán igazságügyi népbiztos az ügy iránt osztályomnál érdeklődött, közöltem Rónaival, hogy az ügy a Vörös Őrség nyomozó osztályánál van folyamatban, mellyel érintkezésbe lépve Jancsiktól megtudtam, hogy a tetteseket ő - Jancsik - letartóztatta, és a forradalmi törvényszéknek adta át. Rónainak ezt jelentettem. Valótlán, hogy én Jancsiktól ez ügy aktáit megkaptam volna, hogy az ügyel mi történt, hogyan fejeződött be, nem tudom.

Folyó évi július hó közepén az országos Vörös Őrség főparancsnokság[ának] papírján gépírással, 12 (tizenkettő) csendőrtiszt nevét kaptam postán. Kun Bélának sajátkezű pár sora volt rajta: „Korvin Ottó a sürgős internáltatásról gondoskodjék.” Én ugyanerre az ívre ráírtam: „A foganatosítás a Gyűjtőfogházba való elhelyezés végett kiadom.” Az ívet a nyomozó osztályhoz küldöttem le, onnan pár nap múlva azzal a jelentéssel jöttek vissza, hogy [az] íven felsoroltakat két-három nappal azelőtt [a] vörösőrök lakásaikból elvitték, és általunk csak két beszállítás volt foganatosítható. A jegyzékben foglaltak mind csendőrtisztek voltak, közöttük csak Fery és Borhi nevére emlékszem. Az ügyet a Vörös Őrség bűnügyi nyomozótestületének adtam, ki a nyomozás szálai a Mozdony utcai terrorlaktanyába vitték, honnan azonban nyomozóinkat, mikor az ügy iránt érdeklődtek, a terroristák kidobták. Ezután tudtuk meg a Ferryék kivégzését. S a Kun Béla által felelősségre vont Cserny azzal védekezett, hogy nem az ő tudomásával történt.

Tudom, hogy az ügyet Kun Béla magáévé tette, mert az ügy nagyon bosszantotta, de az ügy befejezést nem nyerhetett a proletárdiktatúra megdőlése miatt.

Valótlán az, hogy Csomor Gábor terrorista ellen feljelentés érkezett volna élem, hogy egy Szigeti nevű kereskedő meggyilkolása miatt... E neveket ma hallom először, ez esetről sohasem hallottam, és így az sem felel meg a valóságnak, hogy én Csomort azzal engedtem volna szabadlábra, hogy ily csekélységgel ne zavarjon. [...]

SZINGER KORNÉL⁹³ PIARISTA RENDFŐNÖK JELENTÉSE MÉSZÁROS LÁSZLÓ BUDAPESTI ÉRSEKI ÁLTALÁNOS HELYTARTÓNAK, 1919. NOVEMBER 3. (Részlet)⁹⁴

[...] Két konkrét esetet tudok még felhozni Méltóságodnak, amelynek szereplői a főrendiházban berendezett fogházban elzárva a Schön-csoport⁹⁵ embereinek keze közé kerültek.

Az egyik Hannig István jószágkormányzó, akit a kaposvári direktorium életfenyegetésekkel s a cselédség fellázításával elűzött állásából, és a proletárdiktatúra idején budapesti intézetünknel tanított.

A termelő biztos azon panaszára, hogy nem akarta nekik átadni a kormányzói házat, és befogadni a vöröskatonákat, egyik este egy titkos nyomozó úgy elvitte a házból, hogy csak véletlenül vettünk erről tudomást, amikor kiszabadulása érdekében megtettünk minden lehetőt, de hiába. A 3. napon, amely idő alatt a legnagyobb kétség közt volt rendtársunk, végignézve s hallgatva az újpesti ellenforradalmárok kínoztatását a pincékben, majd a gyűjtőhelyiségben, a vádtörvényszék kihallgatta, de a feljelentés alaptalansága kitűnően, szabadságát visszakapta.

Ugyancsak a „főrendiházba” került tatai rendtársunk, Pusch Ödön.⁹⁶ A tatai ház tagjai ugyanis nem írták alá a nyilatkozatot,⁹⁷ pedig az ottani direktorium kedveskedni szeretett vol[n]a ezzel a vallásügyi likvidálónak. Ezért egy éjjel 11 órakor terrorfiúkkal jelenik meg a rendházban az egyik zsidó direktoriális, és mindenféle fenyegetéssel és halálba küldéssel akarta kényszeríteni őt az aláírásra és a házasságra való lépésre, akit azért szemeltek ki e célból, mert őt tartották az ellenállás fejének. Minthogy Pusch Ödön, mint volt tabori lelkész, nemcsak hogy meg nem ijedt tőlük, hanem velük szemben még feny[e]getőleg lépett fel, azonnal felhozatták Pestre, ahol azonban egynapi elzárás után kieresztették az Országházból, amit annak köszönhetett, hogy azon időben már az olasz és francia

93 | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjtemény*ben.

94 | BFL VII. 5. c. 7064/1919. számú per. Egyházi intézmények jelentései, 132–133.

95 | A Schön-csoport szervezetileg nem létezett. Szinger feltehetően Schön Bélára és társaira gondolt, akik Fickert Ferenc csoportjában szolgáltak az V. alosztályban.

96 | Pogor (Pusch) Ödön. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjtemény*ben.

97 | Fáber Oszkár kötelezte a szerzetesrendek tagjait, hogy mondjanak le egyházi tisztségükről, hagyják el a papi, illetve a szerzetesi hivatást, és nyilatkozzanak arról, hogy polgári egyénként, állami alkalmazottként kívánják tovább folytatni életüket. A szerzetesrendek tagjai közül egyesek aláírták, mások megtagadták ezt a nyilatkozatot. A piarista szerzetesrend tagjainak hozzáállására lásd bővebben: *A magyar piaristák és a Tanácsköztársaság*, bev. Szakál Ádám SchP, Piarista Rend Magyar Tartománya, Budapest, 2013, 92–98.

misszió napról napra érdeklődött⁹⁸ a fogházba jutottak iránt, s minden egyestől megkérdezték, milyen volt a vörösök bánásmódja.

A szovjeturalom okozta nagy lelki megrázkódtatásokhoz járt az a nagy anyagi kár, amely alapjában támadta meg a rend anyagi egzisztenciáját, amidőn minden megélhetési forrásától megfosztották a kommunizmus hősei. [...]

Amidőn jelentésemnek szíves tudomásulvételét kérem Méltóságodtól, mely tisztelettel vagyok Méltóságos Érseki ált. Helytartó úrnak

Budapesten, 1919. november hó 3-án.

alázatos szolgálja:
Szinger Kornél
rendfőnök

ACZÉL JÓZSEF⁹⁹ KÖBÁNYAI PLÉBÁNOS LEVELE ELFOGATÁSÁRÓL ÉS FOCSÁGÁRÓL, 1919. NOVEMBER 10.¹⁰⁰

Június 15-én délután beállított hozzám – minden előzetes kopogtatás és köszönés nélkül, föltett kalappal – két zsidó gyerek (civil nyomozók), s harsány hangon felszólítottak, hogy azonnal öltözzek föl és kövessem őket.

– Elfogatási parancsunk van maga ellen a forr[adalmi]. törvényszéktől – fűzték hozzá mintegy magyarázatul. Azzal nekiestek az íróasztalomnak. Mindent felforgattak, röpcédulák után kutattak, de persze nem találtak. Én azalatt elkészültem. Botot és felöltőt véve magamhoz elindultunk. Ütközben közrefogtak és szemmel tartottak. Így jutottunk el a Markó utcai fogházba. Ott egy sötét cella elé érve előbb megmotoztak: a pénzemet, zsebórámat, szivarjaimat elvették, amiket nem is kaptam vissza többé soha. Aztán felszólítottak, hogy lépjek be a zárkába. Én persze vonakodtam, mire egy terrorista azonnal ott termett, és a puskatussal oldalba lökve betaszítottak, és az ajtót rám zárva otthagytak a sötétben. Ez a durva ütés, mely a bordáimat érte, még ma is fáj, jóllehet csaknem 5 hónap múlt el azóta.

Három napig utána felém sem néztek. Csak ebéd- és vacsorakor nyílt fel az ajtó. Akkor hozták az ételt, amelyet azonban érintetlenül hagytam. Három napon

98 | Javítva ebből: érdeklődtek.

99 | A kutatás jelenlegi állása szerint Aczél József életrajzi adatait nem sikerült felkutatni.

100 | BFL VII. 5. c. 7064/1919. számú per. Egyházi intézmények jelentései, 97–99.

át ez volt az egész táplálkozásom. Negyedik napon két szuronyos vöröskatonai kíséretében gyalog a város legforgalmasabb utcáin keresztül az Országházba vittek. Ott egyenesen Guzi főnök elé vezettek, aki azonnal vallatni kezdett:

– Mi a véleménye a kommunizmusról? Híve maga annak?

– Nem – feleltem –, főképp pedig egyes kinövéseiben nem. Mint tudományos tant pedig életképtelennek tartom és elítélem.

– Jó, ne papoljon – mondotta. – Vegye tudomásul. Hogy itt marad. A következőket majd meglátja.

Ezzel két terrorista újra közrefogott, és a nagy buffét-terembe vezettek, ahol akkor már vagy hatvan csupa előkelő férfiú és néhány nő szorongott.

Másnap volt az első formális kihallgatásom. A nagy tárgyalóterembe vittek, ahol már várt rám a kirendelt vizsgálóbírá, egy Hajdú Izidor nevű, egészen fiatal zsidó gyerek, aki így szólt hozzám:

– Üljön le elvtárs. Remélem, hogy mint pap nem fog hazudni, hanem őszintén megmond mindent.

– Nem szoktam hazudni – feleltem szerényen. – És ön is jól tenné, elvtárs... – de nem folytathattam tovább, mert székéről felpattanva dühösen közbevágott:

– Mit? Elvárs?! Elvtárs az anyja p...a magának. Én a maga vizsgálóbírája vagyok. Jegyezze meg magának.

Szándékosan említettem ezt az esetet mint fölötte jellemző adatot a proletárdiktatúra vezetőinek gondolkozásmódjára nézve, de úgyis mint a rajtam esett sérelmek és bántalmak legnagyobbikát, amelyet mégis szótlannul kellett lenyelnem.

Aztán így folytatta:

– Maga a munkásságot lázította, a tanácskormány ellen izgatta. Továbbá röpcédulákat szerkesztett és osztogatott a gyerekeknek. Na, ráismer szellemi szülőtére? – Fordult hozzám egy lila betűs, gépírásos nyomtatványt tartva szemem elé.

– Paradoxon állításnak látszik, de ez az első röpcédula, amelyet látok. Nem lázítottam, nem izgattam, én csak a kötelességemet teljesítettem, amikor mint pap a vallásomat védtem – stb. stb.

– Fogja be a száját – szakított félbe. – Úgy látszik, jól megtanulta a hazugság művészetét – folytatta –, még más vád is vanmaga ellen. Maga a X. Villámutca 17. sz. alatt titkos összejeveleteket tartott, és ott ellenforradalmári terveket szőtt. Tanúk vannak rá.

– Tagadom. Soha még a lábam se tettem abba a házba. Nem is tudom, hol van.

– Ne hazudjon! Ne szimuláljon – és így tovább, ebben a tónusban folyt a vallatásom tovább még vagy fél óráig. A vége az lett, hogy rám rivallt:

– Hallgasson, maga úgyis lógni fog! Most elmehet.

Azon emlékezetes jún[ius]. 24-i ellenforradalom izgalmait is itt éltem át. Mikor az egyik monitor a Dunáról lőni kezdte a Parlamentet, a terrosíták megrémül-

ve rohantak be hozzánk (a hős vizsgálóbírák mind sietve elbújtak), és revolvért szegezve nekünk ordították:

– Mindenki az ágyához, aki egyet moccan, lelőjük mint a kutyát!

Ekkor valóságos harc fejlődött ki. Géppuskák golyói csattogva ütődtek a ház homlokzatára a hajóról, mialatt a terroristák a hajót lőtték. Csak később tudtuk meg, hogy mindnyájunk élete forgott kockán. Abban állapotok meg ugyanis, hogy az első ágyúlövésre a hajóról mindnyájunkat lemeszárolnak. Szerencsére egyetlen ágyút sem sütöttek el, s így megmenekültünk.

Innét a Parlamentből jún[ius]. 24-én a Gyűjtőfogházba kerültem. Ott két napig sínylődtem. Magánzárka, belépti tilalom lett a büntetésem, amit még elviselhetetlenebbé tett az a körülmény, hogy a poloskák ezrei egy pillanatra sem hagytak nyugton. Valóságos mártíromság volt ez a két nap.

Vasárnapra megbetegedtem. A főorvos megvizsgált, és betegállományba helyezett. Így kerültem Szurmay volt hadügymin[iszter]. mellé. Attól fogva jobb dolgom lett. Az öcsém mindennap behozhatta az ebédemet. Szabad volt sétálnom is, de beszélni senkivel egészen az utolsó napig, aug[usztus]. 3-ig, amikor a románok bejöttek, és minket is szabadon eresztettek.

Budapest, 1919. nov. 10.

Aczél József, kőbányai plébános.

WINDISCH KÁROLY TANÚKIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE A BUDAPESTI ÁLLAMÜGYÉSZSÉGEN, 1919. NOVEMBER 12.¹⁰¹

Másolat

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült a személyes szabadsága megsértése miatt Kohantek Rezső¹⁰² ellen indított bűnügyben a Budapesti Államügyészségnél 1919. évi nov. hó 12. napján. Jelen voltak: dr. Fördög főállamügyész-helyettes. A megjelent tanú a Bp: 210. §-ában foglaltakra figyelmeztetése után a hozzá intézett kérdésekre a következőkben válaszol. Neve: Windisch¹⁰³ Károly, kora 25 év, születőhelye: Apatin (Bács-Bodrog)

¹⁰¹ | BFL VII. 18. d. 1919. 13/1226., 3.

¹⁰² | Helyesen Kohantek József. Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

¹⁰³ | Helyesen Windisch Károly.

lakóhelye: Budapest, IX. Ráday utca 34., V. 36., családi állapota: nőtlen, vallása r[ómai] kat[olikus]. Foglalkozása: egyetemi lapok szerkesztője, viszonya [a] terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelttekhez: sértett.

Tagja voltam egy br. Perényi Zsigmond¹⁰⁴ vezetése alatt álló, ellenforradalmat előkészítő csoportnak. Lakásomon a csoport tagjai több ízben összejöttek. Már május 5-én is volt nálam egy nagyobb gyűlés. Erről értesülhettek valahonnan a Vörös Őrségen, s ezért kezdték lakásomat figyelni. Június hó 14-én délután átmentem Budára, hogy Lemberkovics századossal találkozom, és este 8 órára rendeltem magamhoz a csoportvezetőket, hogy közöljem velök a Lemberkovicstól megtudandó határozatokat. Mikor este hazafelé tartottam, találkoztam a Ferencz József hídon Velcsor Györggyel, aki figyelmeztetett, hogy a lakásomon detektívek vannak, és Boda Gézá, aki már 8 óra előtt ott volt, már le is tartóztatták. Édesanyámat atrocitásoktól féltve, lakásomra siettem, és akkor már ott letartóztatva találtam Kristóf Sándort és Sirokay Zoltánt is. Három detektív volt a lakásban, közülök mint vezető Kohantek József és ott volt azonkívül Szörccsey József¹⁰⁵ ellenforradalmár társam is, akit a detektívek magukkal hoztak. Ő már régebben le volt tartóztatva, de ezt csak akkor tudtam meg. Kohantek József engem mindjárt betuszkolt a hálósobába, és ott vallatóra fogott. Mivel tagadtam mindent, kijelentette, hogy mindnyájunkat bevisz a Parlamentbe. Ekkor azonban még várt, hogy még többen is jöjjenek. Jött is még Györkös Kázmér, de többen már nem jöttek, mert azokat Velcsor György értesítette. Tizenegy óra felé jött egy kancsal detektív, és jelentette, hogy itt van az autó. Az utca túlsó oldalán a Szent Imre-épület körül Velcsor György és Francia Kiss Ernő társaink várakoztak, hogy velünk mi lesz. A detektívek őket is észrevették, és elfogva felhozták a lakásba. Ekkor Kohantek úgy rendelkezett, hogy engem és Szörccsey Józsefet még egy detektívvel ő autón visz be. A többieket (Boda Géza, Kristóf Sándor, Sirokay Zoltán, Velcsor György, Györkös Kázmér és Francia Kiss Ernő) más négy detektív gyalog kísérje be. Engem az autón is igyekezett különböző fogásokkal és azzal vallomásra bírni, hogy a Parlamentben ügyis véget ér majd a fölényes modorom, s majd másképp fogok beszélni.

A Parlamentben a terroristák szobájában lefektettek ruhástól egy ágyra. Fél 12 óra tájban hozzám jött megint Kohantek azzal, hogy „No, magának szerencséje van, fölkerül a politikai nyomozó osztályba.” Egy hétig voltam a Parlamentben. A terroristák állandóan velünk voltak, politikai nyomozókat is csuktak közénk,

¹⁰⁴ | Bárány Perényi Zsigmond.

¹⁰⁵ | Helyesen Szörccsey József. Vallomását lásd a 168., visszaemlékezését a 238. oldalon.

hogyan kihallgassák beszélgetésünket. Egy asztalon látható helyen volt egy parancs, miszerint bármi történik odakint, a foglyokat mind ki kell végezni. Egy hét múlva a Margit körútra, pár napra rá a Markó utcába, majd június hó 24-e után ismét a Margit körútra vittek át. Terroristák kísérték mindig fenyegetve, hogy lógni fogunk.

A Margit körúton a június hó 24-i ellenforradalom szereplőivel együtt a katonai forradalmi törvényszék elé állítottak. Engem és Kiss Ernőt 2 évi, Boda Gézát 5 évi, a többieket pedig 1 évi kényszermunkára ítélték. Másnap, július 7-én Boda Géza és Fr. Kiss Ernő kivételével, a többiekkel szemben az ítélet végrehajtását felfüggesztették, és szabadultunk. Nálam tüdőcsúcsburultommal indokolták ezt. Ekkor megtudtam hogy az enyhe bánásmódot annak köszönhetjük, hogy az időközben kiszabadult Pekár Gyula és Kovacsics Rezső¹⁰⁶ az entente misszió közbelépését eszközölték ki. Kohantek Józsefet a Parlamentbe társai és a terroristák „Sámuelnek” szólították, s őt láttam, hogy ott, „Sámuel”-nek írta alá magát egy könyvben, melyben a foglyok átvételét ismerték el. Június 16-án, mint édesanyámtól hallottam, az ő távollétében álkulccsal bement a lakásunkba, és házkutatást tartott. Édesanyám hazaérve már ott találta őt. Összes kézirataimat és fényképeimet magával vitte, s azokat nem kaptam vissza. Édesanyám Soroksáron is látta egyszer Kohanteket, és ő nagyon kellemetlenül látszott meglepődni, mikor ezt legutóbb a rendőrségen a szemébe mondtam.

Kmft. dr. Eördögh főállamügyész-helyettes. Windisch Károly s.k.

WINDISCH KÁROLYNÉ TANÚKIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE A BUDAPESTI ÁLLAMÜGYÉSZSÉGEN, 1919. NOVEMBER 12.¹⁰⁷

Másolat

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült a személyes szabadság megsértése miatt Kohantek József ellen indított bűnügyben a Budapesti Államügyészségnél 1919. évi nov. hó 15. napján. Jelen voltak dr. Eördögh Árpád főállamügyész-helyettes. A megjelent tanú a Bp. 210.

¹⁰⁶ | Helyesen Kovacsics Dezső. Vallomását lásd a kötet 188. oldalán.

¹⁰⁷ | BFL VII. 18. d. 1919. 13/1226., 4.

§-ában foglaltakra figyelmeztetése után a hozzá intézett kérdésekre a következőkben válaszolt: Neve özv. Windisch Károlyné, szül. Jellmann Irén. Kora 48 éves, szülőhelye: Zombor. Lakóhelye B[uda]pest, IX., Ráday utca 34. V. 36. Családi állapota: özvegy. Vallása: r[ómai]. kat[olikus]. Foglalkozása: csendőrőrnagy nyugdíjas özvegye. Viszonya a terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekeltkekhöz: Windisch Károly sértettnek édesanyja.

Június 15-én, vasárnap volt, mikor Kohantek József du. 6 óra tájban negyedmagával feljött lakásomba. A napra onnan emlékszem, mert Kohantek kérdezte tőlem, hogy hányadika van, s mert nem tudtam, azt mondta, hogy „unintelligenciára vall”. Kohantek mindjárt detektívként mutatkozott be. Az ott levő Boda Gézát beküldte a szomszéd szobába, azután a nappaliban leültetett mindenkit, és vallatni kezdett. Kilenc óráig, míg a fiam hazaérkezett, addig nem engedett ki a szobából. A május 5-én nálunk tényleg megtartott ellenforradalmi gyűlésről nagyon jól volt értesülve a hozzánk behelyeztetett proletár lakónőmtől, és erre nézve vallatott. Minthogy tagadtam, „korlátoznak nevezett”, „nem hiába ötvenéves, már gyöngült az emlékezőtehetsége” – mondta. Általában igen szemtelen és goromba volt a viselkedése. Bartholomeidesz detektív nagyságos asszonyomnak szólított. Ez ellen hevesen kikelt: „Semmi nagyságos asszony, elvtársnő.” S mivel pedig emiatt a szájamat félrehúztam: „Ha volna intellegenciája, nem biggyesztette volna le emiatt az ajkát.” Aznap is már felkutatott mindent mind a két szobában. Harmadnap azonban újra és távollétemben bement a lakásomba, és kutatott. Mikor hazaértem, már ott találtam. Lehet azonban, hogy a zárt előszobába a lakónőm engedte be, de álkulcsai is voltak. Akkor összepakolt mindent. Fiam ruháit, még a szétfeljetteket is azzal, hogy úgysem lesz már a fiamnak ruhára szüksége. Fenyegetőzött állandóan. Három revolvert rakott ki zsebéből az asztalra. Víz akartam inni. Vagy a rolót felhúzni, mindig rám kiáltott: „Hogy mert maga fölkelni a helyéről? Különben csak hozza ide a vizet, mert lesz még máma melege magának!” A ruhákon felül talpbőrt, ötszáz darabból álló jelvénygyűjteményt, egy látcövet, 10 méter szövetet, ami nem is a miénk volt, összepakolta, és utasított, hogy küldjem az Országházba [a] XV. kapu alá. Én félelmemben hordárral el is küldtem, de a hordár utóbb visszahozta azzal, hogy a kapu zárva volt. Kohantek magával csak az iratokat és a lakásban talált összes fényképeket vitte el. Kohantek magaviselete oly impertinens volt, s engem annyira megkínzott, hogy távozása után mellgörcsöt kaptam, és vért köptem.

Fiam még július 5[-én]. sem volt kihallgatva, és mikor aznap a Margit körúti fogház kapujában étel beadása végett várakoztam, hallottam két terrorista beszédéből, hogy holnap ezeket felakasztják. Erre 6-án reggel Romanelli alezredeshez az olasz misszió vezetőjéhez mentem személyesen, és ő megígérte közbelépését,

és azzal nyugtatott meg, hogy holnap este a fiúk már otthon fognak vacsorázni. Romanelli 6-án fél tizenegy óra tájban ment a Margit körúti épületbe, és még aznap kihallgatták a fiúkat. Kényszmunkára ítélték őket, de másnap 7-én azonban az ítélet végrehajtását felfüggesztették, és fiam csakugyan estefelé hazajött. Életét bizonyára csak Romanelli közbelépésének köszönheti. Kohanteket többször láttam különböző civil ruhákban, tűzerruhában is láttam az Országházban. Soroksáron is találkoztam vele, akkor gigerlissen volt öltözve pepita ruhában. Hallomásból tudom csak, hogy azután Soroksáron a káplánt és több parasztgazdát elfogtak, és gyalog hajtották őket Kiszpestre. A házkutatás után a fiam szobáját lezárta, és kulcsot el is akarta vinni, sőt el is vitte, de pár nap múlva visszahozta, és a kredencre téve megparancsolta, hogy a kulcs mindég ott álljon.

Kmft. dr. Eördögh főállamügyész-helyettes s.k. özv. Windisch Károlyné s.k.

CSERNY JÓZSEF TANÚVALLOMÁSI JEGYZŐKÖNYVE, A BUDAPESTI ÁLLAMÜGYÉSZSÉGEN, 1919. NOVEMBER 20.¹⁰⁸

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten, 1919. évi november hó 20. napján a gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség büntetvével terhelt egyének (terroristák) bűnügyében. Jelen vannak alulírottak.

A fogházból felvezetett Cserny József tanú a nyomozás tárgyával és a terheltek személyével megismertetvén, figyelmeztetetik, hogy köteles legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani, és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie. Figyelmeztetetik arra is, hogy ha valótlanul vallana, a büntetőtörvényekbe ütköző cselekményt követne el.

Ezután éspedig tanú következőket vallja:

1. Neve Cserny József
2. Kora 27 éves.
3. Szülőhelye: Budapest.
4. Lakóhelye: Budapest, Renolder u. 23. I. 14.

¹⁰⁸ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 11-14.

5. Családi állapota: nőtlen.
6. Vallása: ref[ormátus].
7. Foglalkozása: bőrmunkás.
8. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelttekhez való viszonya: ...¹⁰⁹
9. Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: ...¹¹⁰

Kun Bélát még Oroszországból ismertem, s ő bízott meg engem a proletárdiktatúra kikiáltása után, hogy részére néhány főből álló testőrséget nevezek ki, majd utána ő és dr. Gábor Mózes arra adtak megbízást, hogy orosz mintára szervezzek egy mindenre elszánt s feltétlenül megbízható egyénekből álló nagyobb terrorcsapatot, amely teljhatalommal fog rendelkezni, s amelynek az ellenforradalmak leverése, valamint a burzsujok fékentartása s a népbiztosok bizalmas parancsainak végrehajtása lesz a feladata. Gábor Mózes – aki szintén járt Oroszországban – a nemzetközi vörös ezredet szervezte meg. A terrorcsapat megszervezésekor Gábor Mózes azt is mondotta nekem, hogy orosz mintára fog a terrorcsapat dolgozni, vagyis vérbe fog fojtani minden ellenforradalmi mozgalmat, s a proletárdiktatúra [a] veszélyes egyénnel szemben a legkíméletlenebbül fog eljárni.

Ezek után szerveztem meg a terrorcsapatot március hó végén.

Legelőször Budán a Nádor téren levő Ferdinand laktanyában jelölte ki a terrorcsapatom részére a helyet. Akkor még csak 35-40 emberem volt. Itt csak néhány napig voltunk, azután március végén a Batthyány-palotában adtak nekünk helyet, amelyet Vágó Béla népbiztos rekvirált a részünkre.

A Batthyány-palotában történt meg a terrorcsapatom teljes kiépítése, kiegészítése. Részint népbiztosok ajánlására, részint a már benn levő terroristák beajánlására vettük fel az embereket, de nagyon sok volt az önkéntes jelentkező is. Mi nagyon megválogattuk a felvételnél az embereket. Felvilágosítottuk a jelentkezőket, hogy ez az alakulat az ellenforradalmak letörésére, a burzsujok megfékezésére van kiosztva, hangsúlyoztam, hogy a burzsujokkal szemben vadállatnak kell lenni: mondtuk, hogy itt bűzlik a pince a burzsujhulláktól szóval mindenféle – még a valóságnak meg nem felelő – rémképeket festettünk a belépni akarók elé, hogy a gyengébb idegzetűeket a belépéstől visszatartsuk. Megkérdeztem nem egyszer azt is a belépni akarótól, hogy ha éjjel felkelteném és elküldeném, hogy valami burzsujt hazaküldjön,¹¹¹ vállalkozna-e arra? Embereim szintén tettek ilyen ijesztő kérdéseket a belépni szándékozókhoz.

¹⁰⁹ | Üresen hagyva.

¹¹⁰ | Üresen hagyva.

¹¹¹ | Hazaküldjön: 'megöljön'.

Ennek a terrorcsoportnak – amely körülbelül 180 emberből állott – én voltam a parancsnoka, s Groó Géza és Kis Péter voltak helyetteseim.

Csapatomat tulajdonképpen a népbiztosok, továbbá ifj. Szántó karhatalmi parancsnok, Korvin politikai nyomozó, osztályfőnök és mások dirigálták ide-oda, ahol ellenforradalom volt.

Egy alkalommal Seidler rendőrségi népbiztos mondta nekem, hogy „annyi burzsujt, amennyit csak akartok, eltehettek láb alól, én mindent elsimítok”.

Kun Béla is mondta egyszer tréfásan, amikor a Batthyány-palotai terroralakulat elnevezéséről volt szó, amikor én azt írtam ki a palota homlokzatára, hogy „politikai terrorcsapat”, hogy: „Krausz, hol az ész, azaz a terrort nem kiírni, hanem csinálni kell”. Erre levétttem a táblát.

A hivatalos elnevezésünk és bélyegzőnk a következő volt: „Belügyi Népbiztoság Politikai Osztályának Különítménye.” Május 1-től a Batthyány-palota homlokzatára „Kun-Vágó laktanya, Lenin-fiúk” felirat volt kitéve.

Seidler és Kun Béla népbiztosoknak fenti biztató kijelentésére, hogy nem lesz semmi bajunk, én és embereim mind több és több bátorságot merítettünk az erőszakoskodásokra és egyéni vállalkozásokra. A csapatom tagjai nagyrészt Oroszországban járt kommunisták voltak, ezek után bátorították a többieket is. Sok izgató beszéd is elhangzott akkortájtban a burzsujok ellen. Mindezek tették lehetővé, hogy a terrorcsapat mindenre elszánt, ölni kész emberekből állott, akik mind tisztában voltak azzal, hogy ha kell, öléstől sem szabad visszariadni. Voltak azonban ott mérsékeltebb emberek is.

Tíz személyszállító és tizenhárom teherautó állott rendelkezésünkre, ezeket a gyors akcióknál használtuk fel. A sofőröket részint én vettem fel, részint a Vörös Hadsereg Ezredes utcai autócsapat parancsnoksága rendelte ki hozzánk. Azonban az ide kirendelt sofőrökből én elküldtem a meg nem felelőket, viszont a sofőröknek is módjukban állott bármely percben kiválni tőlünk, ha nem tetszett nekik a terrorszolgálat, s az ellenforradalmakban való részvétel.¹¹² Átlag 18 volt az állandó sofőrök létszáma, de a személyekben gyakran állt be változás, s a létszám is nem egyszer nagyobb volt. A sofőrök revolverrel és kézigránáttal voltak felszerelve, ezenkívül az autón is volt még egy rövid fegyver részükre fenntartva. Tudták a sofőrök, hogy ellenforradalmak leverése alkalmával szükség esetén nekik is be kell avatkozniuk a harcba, e végből voltak felfegyverkezve.

A szakácsok szintén a létszámhoz tartoztak. Ezek tulajdonképpen csak az ételek szétosztásával voltak megbízva, mert nem a Batthyány-palotában volt a főzés. Két szakács volt alkalmazva, akik nem jártak ugyan fegyveresen, de jól

tudták a terrorcsapat rendeltetését, s tudtak az egyes ellenforradalmak leveréséről és egyéb akciókról. Ezek a szakácsok a saját ruhájukban jártak, míg a többi terroristák nagyobb részt bőrruhában.

Kapuőri szolgálatra a Batthyányi-palotában naponként 10-10 embert alkalmaztunk 20-24 embert rendeltünk ki naponként a Szovjetház (Hungária) őrizetére, 8-10 embert Kun Bélának személyének az őrizetére, ugyancsak a Szovjetházban. Ezek a kapuőrök felváltva rendeltettek ki a rendes létszámunkból; rendszerint naponként váltakoztak a személyek, [a] Kun-őrség ellenben állandó volt.

Dr. Kövy s.k. államügyész s.k. s.k.¹¹³

Április hó vége felé 20-a táján Szántó Béla hadügyi népbiztos elrendelte, hogy a terrorcsapat létszámát emeljem újabb 200 emberrel. Ezen újabb 200 ember részére a Treffort utcai Hunyadi-palota lett laktanyául lett kijelölve.

[A] Treffort utcai különítményt meg is szerveztük Gulyás János politikai megbízott és Horling terrorista volt általam a tagok felvételével megbízva, de én is felvettem ide többeket. [A] Treffort utcai terrorkülönítmény ugyanolyan terrorszolgálatot teljesített, mint Batthyány-palotában levő terrorcsapat. Én alám mint főparancsnok alá tartozott a Treffort utcai különítmény is; azonban külön parancsnoka is volt a különítménynek, mégpedig az első napokban Hortling, később pedig Bertók József.

A Treffort utcai különítmény létszáma 100-on felül volt. [A] két terrorcsapat (Batthyány-palota és Hunyadi-palota) legmagasabb létszáma 370 volt.

A Treffort utcai terrorkülönítmény megszervezésekor a tagok felvételénél szintén fel lettek az ajánlkozók világosítva a terrorcsapat rendeltetéséről. Itt is tudtul lett adva a jelentkezőknek, hogy [a] terrorszolgálat vérrel jár, s a burzsujok letörésére lesz az alakulat szervezve. Egyenesen meghagytam Gulyásnak, hogy nagyon válogassa meg a felvételnél az embereket; csak mindenre elszánt embereket vegyen fel, s riassza el rémes feltételek közlésével az ide nem való elemeket.

A szolgálat ugyanolyan volt a Hunyadi-palotában is, mint a Batthyány-palotában.

Május 1-jén körülbelül 5-én vagy 6-án írásbeli panaszt kaptam Landler és Kun népbiztosoktól, hogy úgy a Batthyány-, mint a Hunyadi-palotában levő összes terroristák teljes felszereléssel és autóparkkal jelentkezzenek Gödöllőn a hadsereg főparancsnokságnál; mert mint terrorcsapat nem fogunk ezután szerepelni, hanem más elnevezést kapunk. Én közöltem a kapott parancsot embereimmel. Sokan közülük nem akartak kimenni Gödöllőre, és leszereltek a többiek – körül-

112 | Helyesen: ellenforradalmak leverésében való részvétel.

113 | Két olvashatatlan aláírás.

belül 120 terrorista – május 6–14 között kiment munícióval és teljes felszereléssel Gödöllőre, ahol Böhm közölte, hogy ez az alakulat ezentúl a „főhadiszállás karhatalmú különítménye” néven fog szerepelni, ott Fickert Ferenc lett a parancsnok, Groó Géza pedig a politikai megbízott.

Ezzel úgy a Batthyány-, mint a Hunyadi-palotában levő terroralakulat mint ilyen megszűnt, s ezen épületek más célra nem használtattak fel.

Azalatt, míg a Gödöllőre való kiköltözködés történt, mondtam Korvinnak, hogy baj lesz, ha mi kivonulunk; rögtön felüti majd [a fejét] az ellenforradalom. Korvin szólt e tárgyban Kun Bélának, s a kormányzótanács szűkebb intéző bizottsága (Kun, Landler, Böhm) megengedte, hogy 40 emberből álló politikai nyomozó testületet alakítsak embereimből. Én erre kiválogattam a terroristáimból a 40 legmegbízhatóbat, s ezekből megalakítottam ezt a nyomozó testületet, amely a Parlamentben lesz elhelyezve s a „Vörös Őrség Politikai Nyomozó V. Alosztálya” nevet kapott. Ennek én lettem a parancsnoka, s Papp Sándor volt a helyettesem. Itt már polgári ruhában jártunk, s Korvin Ottó nyomozó főnök, továbbá Guzi János, Sallay Imre és Sámuel osztályvezetők utasításai szerint jártunk el. Mi 4 csoportra voltunk ott felosztva 10–10 emberrel, mindegyiknek élén egy-egy csoportvezetővel. Ilyen csoportvezető volt 1. Fickert Ferencz, 2. Radányi Kornél, 3. Kocsis Sándor és 4. Szidonics Károly.¹¹⁴

Az itteni működésünk főleg ellenforradalmak kiderítésében s ellenforradalmárok előállításában nyilvánult. Radányi és Bonyhádi leplezték le a báró Perényi Zsigmond, Ferri¹¹⁵ altábornagy, Borhi és Menkina alezredek, dr. Weisz István belügyi államtitkár és másoknak ellenforradalmi akcióját. Ezeket azok idején le is tartóztatták Radányi és Bonyhádi. A kivégzések azonban nem itt történtek. A parlamenti V. nyomozó testület igen sok embert tartóztatott le.

Az említett parlamenti V. nyomozó alosztály 1919. május hó 10–15-től július 8-ig működött. Ekkor a Belügyi Népbiztosság az V. nyomozó alosztályt mint illet megszüntette, s ezen osztály tagjait a „budapest-vidéki 11. vörösőr-kerületi parancsnoksághoz”; Bodó Ferencz parancsnok alá osztotta be. Kun Béla ennek indokául azt hozta fel egyszer a Parlamentben az összes legénységem előtt, hogy már bennem nem bízok, mert iszom, s át fogja helyezni az egész alakulatomat a Gombos- és Fabik-féle terrorcsapatokkal és a Szamuely-féle terrorcsapattal való egyesítés után – a Bandl és Klepkó parancsnoksága alatt álló Vörös Őrségbe.

Így alakult ki a Mozdony utcai vörösőr-laktanya, melynek én lettem az osztágyparancsnoka. Itt címünk és pecsétünk a következő volt: Budapest vidéki 11. vörösőr-kerületi tüzérosztaga. Ennek az alakulatnak a tagjai az említett 40 par-

lamenti nyomozóból, a Hungária terrorőrségéből, a Gombos-féle 80 terroristából, a Gödöllőről visszajövő, le nem szerelt terroristákból és a parlamenti politikafogoly-őrségből kerültek ki. Ezek legnagyobb részét terroristák voltak még a régebbi időből.

A Mozdony utcában történt Ferri altábornagy, továbbá Berhi és Menkina alezredeknek a kivégzése.

A Mozdony utcában már jóformán nem is működünk, mert a szervezés még alig nyert befejezést, már is feloszlattak július 26-án bennünket.

Ismételten hangsúlyozom, hogy a terroralakulatokban történt tagfelvétel minden kényszerítés nélkül történt. Az alakulat célja, rendeltetése minden új tag előtt már a felvételnél közölve lett.

Azt is kiemelem, hogy a kiválás is megtörténhetett bármikor. Én nem tartottam ott senkit sem, ha távozni akart tőlünk.

Végül előadom, hogy a terrorcsapatok által véghezvitt tettekről, gyilkosságokról, egyéni akciókról, erőszakoskodásokról, egymás közti folytonos érintkezés, beszéd folytán a terroralakulatok összes tagjainak tudomással kellett bírniuk.

Felolvasás után helybenhagyva, aláíratott.

Kmft.

Dr. Kövy József állam ügyész s.k. Csúppay Antal áll[ami]. rend[őrségi]. főtiszt mint tanú s.k. Cserni József s.k.

PAPP SÁNDOR KIEGÉSZÍTÉSE

CSENYI JÓZSEF ÜGYÉSZSÉGI KIHALLGATÁSÁHOZ¹¹⁶

Papp Sándor 30 éves, ref[ormátus]. tiszaburai születésű budapesti (Mihálkovics u. 14. szám) lakost felvezettetvén mint tanú törvényes figyelmeztetés után előadja:

A Cserni József most közölt vallomását egész terjedelmében magamévá teszem, ahhoz semmi hozzáadnivalóm nincs. A vallomás megfelel a valóságnak, én is így ismerem a tényeket, én is bizonyítom, hogy minden terrorista – bármily rövid ideig is szolgált ott – tudott a többi viselt dolgairól. Erőszakkal senki sem lett

¹¹⁴ | Vallomásaikat lásd *Az igazságszolgáltatási számonkérések dokumentumai* fejezetben.

¹¹⁵ | Helyesen Fery.

¹¹⁶ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 14.

oda beosztva és felvéve, és senki sem lett erőszakkal ott tartva. A terrorcsapat rendeltetése mindenkiel közölve lett már felvételkor.

Felolvasás után h[elyben]. h[agyólag]. aláíratott.

Dr. Kövy József s.k. államügyész, Csuppay Antal mint hatósági tanú áll[ami]. rend[őrségi]. főtiszt s.k., Papp Sándor s.k.

VÁDINDÍTVÁNY SEBŐK BÉLA ÉS TÁRSAI ELLENI BÜNYÜGBEN, 1919. DECEMBER 8.¹¹⁷

A Budapesti Államügyészségtől

Gyilkosságra való szövetkezés büntetével és egyéb bűncselekményekkel terhelt, fogva levő Sebők Béla és társai ellen folyamatba tett bűnügy iratait a következő vádindítvány kapcsán teszem át:

1919. október hó 24-e óta letartóztatásban levő Sebők (Strausz) Béla 26 éves, izr[aelita], szerelőmunkás, budapesti lakos terheltet, volt vörös hadseregbeli terrorista katonát a Btk. 288. §-ába ütköző gyilkosságra való szövetkezés büntette, a Btk. 330. §-ába ütköző, a 331. § 2. pontja szerint minősülő, négyrendbeli magánlaksértés büntette, úgy a Btk. 323. §-ába ütköző egy esetben a 323. §. 1. tétele, két esetben a 2. bek. 1. tétele szerint büntetendő, mindhárom esetben e § 3. bekezdése szerint büntetendő háromrendbeli személyes szabadság megsértésének vétsége miatt vádolom azért, mert Budapesten 1919. március 21-e és július 31-e közt lefolyt időben a tanácsköztársaság szervei és egyes közgei által veszélyesnek és megbízhatatlannak minősített egyének megölése végett szervezett és Cserny József vezetése alatt álló úgynevezett terrorcsapatba önként belépve, a nevezett terrorcsapat tagjaival gyilkosságok elkövetésére szövetkezett, s e szövetséghez azáltal, hogy magát ölésre alkalmas eszközzel felfegyverezte, terrorista társaival együtt állandóan készenlétben volt, előkészületi cselekmény is járult,

¹¹⁷ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 74-75.

továbbá Budapesten, ugyancsak a fentebb megjelölt időpontban özv. Ludwig Gyuláné, Ulain Ferenc dr.,¹¹⁸ Pekár Gyula¹¹⁹ és Dömény Ede¹²⁰ lakásaiba, ezek beleegyezése nélkül, annak hangoztatásával, hogy az úgynevezett Belügyi Népbiztosság Nyomozó Osztályának rendeltetése [szerint] jár el, s így ama köztudomású tény folytán, hogy az ún. tanácsköztársaság kiküldöttjének való ellenállás az ellenálló testi épségének és életének veszélyeztetését vonja maga után, fenyegetéssel és közhivatalnoki jelleg színlelésével, hatósági rendelet ürügye alatt ellenforradalmi gyanúok megállapítása és Ulain Ferenc dr., Pekár Gyula és Dömény Ede törvényellenes letartóztatása végett, tehát jogtalanul behatolt, végül Budapesten ugyancsak a fenti időpontban dr. Ulain Ferencet, Pekár Gyulát és Dömény Edét törvényellenesen letartóztatta, s az ún. Belügyi Népbiztosság nyomozó osztályának elzárt helyiségeibe kísérte, ahol Dömény Ede letartóztatása hét napnál kevesebb, Pekár Gyula és Ulain Ferenc dr. letartóztatása 7 napnál tovább tartott, de 15 napot nem haladt meg, azáltal pedig, hogy a nevezettek sorsa e letartóztatással teljesen bizonytalanná vált, nekik lelki sanyargatást is okozott.

Vádolom továbbá más ügyből kifolyólag fogva levő Kocsis Sándor 31 éves, ref[ormátus]., nyomdászsegéd, budapesti lakos, Wittenberg Jenő, 25 éves, izr[aelita]., kereskedősegéd, budapesti lakos, Szidonics Kálmán 31 éves, r[ómai]. kat[olikus]., villanyszerelő, kispesti lakos terhelteket a Btk. 330. §-ába ütköző, a 331. § 1. pontja szerint minősülő, Kocsis Sándorra és Szidonics Kálmánra vonatkozólag a 323. § 2. bek. 1. tétele szerint büntetendő és a 3. bek. szerint büntetendő személyes szabadság megsértésének vétségével azért, mert Budapesten 1919. június havában Szidonics Ferenc mint Sebők Bélának a Btk. 70. §-a szerint való tettestársa Dömény Ede lakásaiba, a lakással rendelkezők beleegyezése nélkül, annak hangoztatásával, hogy az ún. Belügyi Népbiztosság Nyomozó Osztályának rendeletére járnak el, s így ama köztudomású tény folytán, hogy az ún. tanácsköztársaság kiküldöttjének való ellenállás az ellenálló testi épségének és életének veszélyeztetését vonja maga után fenyegetéssel és közhivatalnoki jelleg színlelésével, hatósági rendelet ürügye alatt a nevezett lakástulajdonosok, törvénytelen letartóztatása végett, jogtalanul behatoltak, végül Budapesten ugyanezen időben Szidonics Ferenc mint Sebők Bélának a Btk. 70. §-a szerint való tettestársa, dr. Ulain Ferencet, Kocsis Sándor, mint Sebők Bélának a Btk. 70. §-a szerint való tettestársa, Pekár Gyulát, Wittenberg Jenő, mint Sebők Bélának a Btk. 70. §-a szerint való tettestársa, Dömény Edét a tanácsköztársaság érdekeivel ellentétes magatartás gyanúja miatt, tehát törvényellenesen elfogták, letartóztatták akként,

¹¹⁸ | Vallomását lásd a kötet 182. oldalán.

¹¹⁹ | Vallomását és visszaemlékezését lásd a kötet 181. és 266. oldalán.

¹²⁰ | Életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

hogyan dr. Ulain Ferenc és Pekár Gyula letartóztatása 7 napnál tovább, de 15 napnál nem hosszabb ideig tartott, Dömény Ede letartóztatása pedig 7 napon belül megszűnt, azáltal pedig, hogy a letartóztatással a letartóztatott egyének sorsát teljesen bizonytalanná tették, azoknak lelki sanyargatást okoztak.

Vádolom végül más ügyből kifolyólag fogva levő Fickert Ferenc 24 éves r[ómai]. k[atolikus]. könyvkötősegéd, erzsébetfalvai lakos, végül szökésben levő Verbai Román 39 éves, r[ómai]. kat[olikus]. magánhivatalnok, budapesti lakos terhelteket a Btk. 323. §-ába ütköző, e §. 1. bek. 1. tétele szerint büntetendő, a §. 3. bek. szerint minősülő személyes szabadság megsértésének vétségével azért, mert Budapesten 1919. június havába közelebbről nem tudott napon, Dömény Edét ellenforradalmiság gyanúja miatt, tehát törvényellenesen elfogatták, Fickert Ferenc azáltal, hogy a nevezett elfogatására mint a Cserny-féle terrorcsapat nyomozó osztályának csoportvezetője Sebők Bélának és Wittenberg Jenőnek e csoport tagjainak utasítást adott, Erdélyi Sándor és Verbai Román pedig azáltal, hogy Dömény Edét e csoportnak feljelentették mint ellenforradalmárt, tudatában annak, hogy ezzel nemcsak Dömény Ede személyes szabadsága, hanem élete is kockán forog.

A terheltek e cselekményeiket mint a tanácsköztársaság közegei hatósági jogkört bitorolva, illetve mint a tanácsköztársaság fegyveres erejének tagjai, a tanácsköztársaság fenntartása érdekében követték el.

A főtárgyalás megtartására a Budapesti Büntető Törvényszék öt tagból alakított tanácsa illetékes.

Indítványozom a főtárgyalás határnapjának haladéktalan kitűzését és sürgős közlését, hogy a főtárgyaláson szükséges bizonyítékok előállítása végett kellő időben intézkedhessem.

A terheltek részére a bíróság rendeljen ki védőt.

Indítványozom, hogy ez a bűnügy egyesíttessék gyilkosságra való szövetkezés és magánlaksértés büntette miatt [a] Wittenberg Jenő ellen folyamatban tett bűnüggyel.

Indítványozom, hogy Verbai Román személyleírásának körözése rendeltessék el.

Budapest, 1919. december hó 8.

Dr. Váry főállamügyész

A kiadmány hitelül:

Kiadó¹²¹

Idézendők:

1. Sebők (Strausz) Béla,
 2. Wittenberg Jenő,
 3. Kocsis Sándor,
 4. Szidonics Kálmán,
 5. Fickert Ferenc,
 6. Erdélyi Sándor terheltek, foglyok,
 7. Özv. Ludwig Gyuláné, VI. Andrássy út
 8. Pekár Gyula, Röck Szilárd u. 32.
 9. Dömény Ede, VI. Szabó József u. 14.
 10. Dr. Ulain Ferenc, Zsigmond u. 112.
- sértettek mint tanúk.

VAJDA JÓZSEF KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE, 1919. DECEMBER 31.¹²²

Vajda József felvezetettén előadja:

A rendőrségi vallomásomat fenntartom, és az alábbiakkal egészítem ki.

A diktatúra kezdetén mint a tengerész nemzetőrség tagja szolgáltam. Innen a városparancsnoksághoz osztottak át. A városparancsnokságtól 1919. május hó 10-15-e táján 20-ad magammal Gödöllőre vezényeltek ki. Azt mondták, hogy a gödöllői hadsereg-parancsnokság karhatalmi zászlóaljához leszek ezután beosztva. Csak mikor Gödöllőre kiérkeztem, láttam, hogy a karhatalmi zászlóalj nagyobbára terroristákból áll. Akkor még csak 2 század volt ott felállítva, s engem a II. századba osztottak be, amely szakasz kizárólag terroristákból állott. Bár tudtam, mit jelent „terroristának” lenni, én mégis bent maradtam, mert a Gödöllőn teljesítendő szolgálat nem terrorszolgálat, hanem kizárólag őrszolgálat volt.

Gödöllőn 1919. jún[ius]. 21-ig szolgáltam. Ekkor engem és 7 társamat Csernyhez küldtek be további szolgálatra. Én jún[ius]. 22-én jelentkeztem is Csernynél a Parlamentben felvétel végett, s ő úgy engem mint 7 társamat felvett, s a parlamenti fogolyőrséghez osztott be bennünket, ahol Blahák Ferenc volt a parancsnokunk.

Ez a fogolyőrség kb. 28 tagból állott velünk együtt, s a Parlamentbe bekísért politikai foglyok őrzése volt a feladatunk. E fogolyőrségnek is Cserny volt a főparancsnoka. E fogolyőrség teljesen különálló alakulat volt a parlamenti nyomozó osztálytól.

Naponkint 10-20 politikai fogoly volt az őrizetünk alatt. Azokkal én mindig tisztelettel bántam, senkit sem bántalmaztam.

Július 8-10 táján a Mozdony utcai terroralakulathoz kerültem, amit éppen ekkor állítottak fel Cserny, Bandl és Klepkó. E terroralakulat a Cserny-féle korábbi terroristákból (parlamenti nyomozók, parlamenti fogolyőrség, Hungária terrorőrsége). Továbbá a Győri Gombos-féle terroralakulat tagjaiból s a Gödöllőről visszajött terroristákból volt megszervezve. E terroralakulatnak II. vörösőrkerület volt a hivatalos neve, s Cserny állott az élén. Ez alakulatnak a belső rend fenntartása s az esetleges ellenforradalmak leverése volt a rendeltetése. Cserny csak úgy jelölte meg előttünk e terroralakulat rendeltetését, hogy ez a II. vörösőrkerületnek a tűzészeti osztaga lesz, s támogatni fogja a vörösőrkerület másik (gyalogági) alakulatát az ellenforradalmak leverésében. Nekünk 3 vagy 4 ágyúütegünk volt. Én az irodában teljesítettem szolgálatot, majd reggel 9-től du. 3-ig az egész idő alatt. Ez a szolgálatom a diktatúra bukásáig tartott. Csak utána hallottam, hogy a Mozdony utcai laktanyában őrizték és végezték ki Ferry altábornagyot és Borhy és Menkina csendőralezredeseket. Ebben nekem semmi részem nem volt.

Védelmemre azt hozom fel, hogy mint katonát osztottak be a terroralakulatba, s ott sem csináltam semmi visszaélést, csak a kötelességemet teljesítettem.

Azt tudtam, hogy mi a terrrorszolgálat, hogy az erőszakot jelent, de énelőttem nem történt semmi erőszak vagy rendellenes dolog, azért maradtam bent. Különben is rá voltam utalva az onnan kapott zsoldra, amiből az anyámat is támogatnom kellett.

Fogva 1919. aug[usztus]. 12. óta vagyok.

Felolvasás után aláíratott.

JEGYZŐKÖNYV SID ASEROVITS LEON ÜGYÉSZSÉGI KIHALLGATÁSÁRÓL, 1920. JANUÁR 5. (Részlet)¹²³

A rendőrség előtt tett vallomásomat fenntartom, és azt az alábbiakkal egészítem ki: Április 28-án jelentkeztem a Batthyány-palotába Csernynél felvételre. Fel is vettek, s másnap 30 terroristával Újszászra küldöttek ki Vágó Béla személyének őrizetére. Május 2-án jöttem vissza Budapestre. Május 5-én Monorra küldöttek ki bennünket az ottani ellenforradalom leverésére. Wilhelm Ferenc, Tajti és Fikkert voltak a monori kirándulásunk alkalmával a vezetőink. Május 5-én déltájban érkezünk meg Monorra, ahol engem az országútra állítottak őrségül. Az ellenforradalom leverésében részt nem vettem. Mások eszközölték a letartóztatásokat. Én láttam aznap este a direktórium épületében 40-50 embert letartóztatva, s a vöröskatonák vigyáztak rájuk. A terroristák még aznap, vagyis május 5-én este visszautaztak Budapestre. Másnap, azaz május 6-án délután Cserny utasítására visszamentünk ketten Wilhelm Ferencsel Monorra, hogy azt a 200 koronát, amit előző napon Tajti terrorista egy monori embertől elvett, annak az illető sértettnek visszaadjuk. Mi visszaadtuk a sértettnek a 200 koronát, s amikor érdeklődtünk a monori direktórium épülete előtt, hogy kik vannak összefogva, láttam, hogy 100 ember lehetett letartóztatásban. Ezeknek a letartóztatottaknak a legnagyobb részét még aznap szabadlábra helyezték, s [a] monori direktórium csak 12 embert tartott továbbra is fogva. Még aznap este említette Wilhelm Ferenc, hogy azt a 12 embert mi fogjuk másnap reggel Budapestre átkísérni. Sőt már aznap este is érintkeztem és rendelkeztem velük, megengedtem a hozzátartozóknak, hogy a letartóztatottakkal beszélhessenek, s ételt s ruhaneműt hozhassanak be nekik.

Május 7-én reggel 6 órakor vittük vonaton a Wilhelm Ferencsel együtt a foglyokat Budapestre. Mi aztán e 14 foglyot május 7-én beszállítottuk Budapestén a Markó utcai forradalmi t[örvény].székhez. Úgy hallottam Wilhelm Ferencről, hogy a foglyok május végén lettek szabadon bocsátva, vagyis 20 napot voltak fogva.

Május 7-én du Gödöllőre küldtek ki engem. Innen május 11-én Kisterenyére a cseh frontra vittek ki, ahol leszereltem.

„Június 3-án újból beléptem a terroristákhoz. Ekkor a parlamenti politikai nyomozókhoz vettek fel. Cserny volt ott az alosztályvezető, Korvin Ottó a fővezető. A csoportvezetőm Kocsis Sándor volt. Június 3-tól június 24-ig voltam politikai nyomozó. Ez idő alatt történt, hogy egy este lehívatott Bonyhádi és Radványi a parlamenti pince-raktárhelyiségbe, s rámparancsoltak, hogy az ott fogva levő

Szörcey József bankhivatalnokot a puskámmal verjem össze. Éppen vallatták Szörceyt, s én, hogy ne kelljen őt ütni, kértem, hogy valljon inkább, akkor nem lesz bántódása. Én, hogy eleget tegyek Bonyhádi és Radványi kívánságának – miután megtagadtam a puskatussal való ütlegetést – a nadrágszíjamat 4-5-ször ráütöttem Szörceyre, nem a fejére, hanem az alsóbb testrészeire. Én ezután elmentem onnan, nem hiszem, hogy Szörceyt a nyomozók tovább bántalmazták volna, mert később ugyanabban a szobában aludt Szörcey, amelyben én, és nem látszott rajta a verésnek nyoma. Másnap a Guzi-csoportnak adták át Szörceyt. Hogy mikor szabadult ki, nem tudom.

Június 24-e után láttam, hogy sok letartóztatás történt, megriadtam, és a frontra jelentkeztem nyomozónak. Erre Gyékényesre küldtek, s ott voltam a kommün bukásáig. Én egyéb bántalmazásban és erőszakoskodásban részt nem vettem. A Parlamentben történt szolgálatom alatt egy ízben láttam, hogy egy letartóztatott jegyző össze volt verve. Kék foltok voltak az arcán, de hogy ki verte meg, nem láttam.”

KOCSIS SÁNDOR ÜGYÉSZSÉGI KIHALLGATÁSÁRÓL, 1920. JANUÁR 23–24. (Részlet)¹²⁴

Május elején történt általános hadkötelezettségi felhívás folytán Krebsz nevű ismerősöm tanácsára jelentkeztem a Batthyány-palotában levő Cserny-különítménynél szolgálatra, mivel a frontra kimenni nem akartam. Cserny engem azzal vett fel, hogy menjek a Trefort utcában levő Bertók-különítményhez, ahol három napig csupán az épületet alakítottuk át. Bertókkal történt összetűzésem után Katona Kálmán ideiglenes szakaszparancsnok vezetése alatt többedmagammal a gödöllői főhadiszállásra vezényeltek ki, hogy a főhadiszállás részére karhatalmi különítményt terrorkatonáimból megalkossuk. Négy napig ott-tartózkodásom után lázítás és fegyelmezetlenség miatt Bertók, Gulyás és Kakas parancsnokaim visszaküldtek Pestre. Cserny ekkor úgy rendelkezett, hogy hat napig a Batthyány-palotában maradok nála, amely idő alatt Kovács Imre parancsnoksága alatt őrszolgálatot teljesítettem. Hatnapi szolgálatom alatt kivégzésekről nekem tudomásom nincs, arra már nem emlékszem, hogy politikai fogolynak mikor és kik hozattak volna be.

¹²⁴ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 22–23.

Május végén a parlamenti nyomozótestülethez kerültem, Cserny parancsnoksága alatt a harmadik csoport vezetője lettem. Csoportomba tartoztak: Kohn Adolf, Kovács Imre, Groó Géza, Horváth Zoltán, Kis Péter, Hajdú Lajos, Schwingula Viktor és még pár egyén, akiknek nevére már nem emlékezem. A Parlamentben a július 10. körüli Mozdony utcába történő áthelyezésig maradtam mint csoportvezető. Én személyesen, emlékezetem szerint, csupán Pekár Gyula letartóztatásában vettem részt. Csoportvezetői időm alatt történt egyéb letartóztatás, kínzás vagy kivégzés, noha arról nekem is tudomásom volt, mégsem az én közvetlen parancsomra történt, mivel a legénységemmel legtöbbször Radányi Kornél és Bonyhádi Tibor rendelkezett. Ezen visszás állapotot én Cserny előtt többször szóvá is tettem.

Folytatólag felvétel 1920. január 24-én a Budapesti Államügyészségen.

Körülbelül 14-en léptünk be május 3-án. Cserny maga vett fel bennünket. Azt mondta Cserny, hogy feladatunk lesz a kormányzótanácsot minden ellenforradalmi támadástól megvédeni. Másnap május 4-én körülbelül 45-en átmentünk a Trefort utcai Hunyadi-palotába szolgálatra. Itt Gulyás politikai megbízott fogadott bennünket, s kijelölte számunkra a szobákat, s megcsinálta a beosztásunkat. A különítménynek Bertók József volt a parancsnoka.

Három nap múlva Gödöllőre küldtek ki bennünket. Én már bent a Hunyady-palotában zúgolódtam a nem megfelelő bánásmód miatt, Gödöllőn pedig tovább elégedetlenkedtem, úgyhogy négy nap múlva behoztak Budapestre a Batthyány-palotába. Itt kapuőrnek osztott be Cserny, s itt voltam mindaddig, míg május 14. táján a Batthyány-palotai terroralakulat felsőbb rendeletre feloszlott, s Cserny a legmegbízhatóbb 40 emberével átment a Parlamentbe, s ott a politikai nyomozó alosztályt alkotta meg. Engem is magával vitt Cserny a 40 ember között, sőt a politikai nyomozó alosztály négy csoportja közül a harmadik csoportnak én lettem a vezetője. Mint parlamenti nyomozó csak Pekár Gyulát tartóztattam le és hoztam be, Radányi Kornél és Bonyhádi Tibor nyomozók megbízása folytán.

Május közepétől július 10-ig voltam a Parlamentben mint nyomozó. Ez alatt jóformán csak kártyáztunk, társalogtunk, és hivatali munkát nem végeztünk, mert Korvin és Guzi kijelentették, hogy munkát nem adnak nekünk, mert nem azonosítják magukat Csernynek azon embereivel, akik egyéni akciókat végeznek. Hogy miért tűrtek ott engem és embereimet munka nélkül, nem tudom. Bonyhádi és Radányi folyton egyéni munkát végeztek ott, saját kezdeményezésükből letartóztatásokat tettek, de azokkal én nem azonosítottam magam. Ott-tartózkodásom alatt csak két ember megvert ábrázatát láttam, akiknek megverésébe én be nem folytam. Az I-es és II-es csoport végezte ezeket a kegyetlenkedéseket (Fikkert- és Radányi-csoport).

Július 10-e táján feloszlott a parlamenti nyomozótestület, s ekkor a Mozdony utcába mentünk át, ahol szintén Cserny volt a parancsnokunk, de itt már Bandl vörösőr-kerületi parancsnok alá voltunk rendelve. Itt szolgáltam a diktatúra bukásáig. A Mozdony utcai laktanyában csak a letartóztatást követő napon tudtam meg, hogy letartóztatta Bonyhádi és Radányi Ferry rendőr altábornagyot és két csendőr alezredest. Ki is keltem emiatt Cserny előtt, de Cserny kikergetett a szobából, hogy semmi közöm nincs hozzá. Ezt követő éjjel aztán kivégezték a rendőrtiszteket, amiben semmi részem nem volt. [...]

JEGYZŐKÖNYV MÜLLER JÓZSEF ÜGYÉSZSÉGI TANÚVALLOMÁSÁRÓL, 1920. JANUÁR 26.¹²⁵

Hivatalos másolat az eredetiről

Jegyzőkönyv: készült a Budapesti Államügyészségnél Budapesten 1920. jan. 26-án. Müller József, 21 éves, r[ómai]. kat[olikus]., budapesti szül[etési]. és lakos (VIII. Üllői út 36. III. 14.) nőtlen pénzügy-igazgatósági tisztviselő mint tanú a törvényes figyelmeztetés után előadja:

Engem 1919. július 19-én tartóztattak le délelőtt a hivatalomban. Mindjárt a Főrendiházba vittek, miután pár óra hosszát ácsorogtak velem a Kálvin téren, mert én azt mondtam, hogy ott szoktam találkozni társaimmal. Délután hozták hozzámm Király Györgyöt borzasztóan összeverve. Őt addig ütötték, míg meg nem mondta, hogy a József utcai jezsuita templom környékén szoktunk barátainkkal találkozni. Azért vittek le Klein Andor politikai nyomozó és egy vörös hajú ismeretlen társa engem és Király Györgyöt a templom sarkára sétálni, hogy így elfoghassák a társainkat. Király György ment előre a vörös hajúval, Klein Andor pedig utánuk énvelem. Már az Országház harmadik emeletén Klein Andor kihúzott egyik zsebéből egy kisebb fajta revolvert, mely szarvasbőr tárcában volt, és azt mutatva rám szólt, hogy megszökni ne merjek, mert lelő. A templomhoz érve a nyomozók átmentek a másik oldalra, s megparancsolták, hogy mi a templom oldalán sétáljunk, de nehogy valami jelt merjünk adni a hozzánk közele-

125 | BFL VII. 18. d. 1920 13/520, 2. Az ügynevezett kispesti ellenforradalomról lásd Baksay Miklós vallomását a kötet 116., illetve Müller József vallomását a 160. oldalán.

dőlnek, mert baj lesz. Így fogták el mindazokat, akik hozzánk jöttek, és velünk kezét fogták, és pedig Giviser Károlyt (IV. Vámház krt. 12. III. 13.), Pécsi Dénest, Molnár Annát és özv. Kibling Nándornét. Az utóbbiak lakását nem tudom, de utánajárok, és be fogom jelenteni. Még egy rokkant katonát is elfogtak, akit csak látásból ismerek, és megszólított engem. Ezt nagy könyörgésére a Conti utcából elengedték. Klein Andor ekkor elment, és vörösöröket kerített. Négy vagy öt szuronyos vörösőr között vittek bennünket a Conti utcai fogházba. Onnan július 22-én vagy 23-án Pécsi Dénes kivételével a többi hármat is elengedték.

A Főrendiházban a nyomozók folyton fenyegettek, hogy „holnapra hideg lesz”, „estére hazaküldenek”, „nem érdemelsz golyót, hanem papírkötelet”, „tudod-e mi történt Herczeg Gézával?” Szidtak is, hogy miért dolgoztunk a proletárdiktatúra ellen.

Engem július 25-én este hoztak át a Markó utcai fogházba huszonötöd-magammal, ahonnan csak augusztus 3-án szabadultunk. Mindnyájan ellenforradalom miatt voltunk vádolva. Tényleg benne is voltunk a Wolkenberg rendőrfelügyelő vezetése alatt álló ellenforradalmi mozgalomban. Életemet, úgy hiszem, csak annak köszönhetem, hogy az érdeemben Pater Bonaventura szervita kérelmére Romanelli olasz ezredes közbelépett. A forradalmi törvényszék előtti tárgyalásra (augusztus 4-ére volt kitűzve) nem került sor. Felolvasás után jóváhagyva aláíratott. Kmft. Dr. Eördögh s.k. főügyész helyettes. – Müller József s.k.

WEIS ISTVÁN LEVELE A BUDAPESTI ÁLLAMÜGYÉSZSÉGHEZ, 1920. JANUÁR 30.¹²⁶

Dunántúli Központi Kormánybiztos
Tekintetes Államügyészség!

Tisztelettel bejelentem, hogy 1919. évi június hó 7-én délután 2 órakor [a] Heltay Ferenc utca 29. szám alatti lakásomon az azóta kivégzett Bonyhádi Tibor terrorista vezetésével Radány Kornél egy másik terrorista – akit később nem ismertem fel – és két vöröskatona letartóztattak, és ugyanaznap este 8-tól éjfél utánig az Országházban, a képviselőházi könyvtár helyiségében Radány és többek jelen-

126 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 91-92.

létében Bonyhádi a legvadabb fenyegetések közepette vallatott, majd a most letartóztatásban levő Wittenberg és egy másik terroristával lefogott, és nyaktól törzsig ismételt elveretett.

Mindezt azért hozom csak most a Tek[intetes]. Államügyészség tudomására, mert a velem szemben elkövetett bűnök értelmi szerzőjéről és tetteséről, Bonyhádirtól úgyis tudtam, hogy egyéb, súlyosabb kriminalitásai miatt úgyis a legszigorúbb büntetésben fog részesülni, az ostoba eszközöket pedig nem akartam üldözni.

Most amennyiben változott a helyzet, hogy a saját magam ellen kért igazoló eljárásban szükségem van annak bebizonyítására, hogy a terroristák fizikai kényszereszközöket is vettek velem szemben igénybe. Ezt a körülményt a bűnvádi eljárás igazolhatja majd a legjobban.

Végül megjegyzem, hogy Wittenberg részéről még bizonyos száanalom is jelentkezett, amennyiben egyszer – mikor a verésben szünetet tartottak – így szólt: „Az Istenért elvtárs, beszéljen! Azt hiszi, nekem nagy élvezet itt magát verni?”

Letartóztatásom tartama: 59 nap

Lakásom: Székesfehérvár, Szent István utca 4.; Budapest, II. Heltai F. utca 29. II/7.

Mély tisztelettel

Székesfehérvár 1920. I/30.

Dr. Weis István
belügyminiszteri titkár

JEGYZŐKÖNYV WEIS ISTVÁN ÜGYÉSZSÉGI VALLOMÁSÁRÓL, 1920. FEBRUÁR 5.¹²⁷

Jegyzőkönyv

Megjelent dr. Weis István belügyminiszteri titkár, és előadta: Ellenforradalom gyanúja miatt 1919. június hó 7-én du. 2 órakor II. Heltay Ferenc utca 29. sz. alatti lakásunkon Bonyhádi Tibor, Radány Kornél, egy harmadik terrorista és két vöröskatona segítségével letartóztattak, és az Országházba azután szállítottak. A letartóztatás családom jelenlétében történt, mely alkalommal

udvariasan viselkedtek, édesanyám búcsúzáskor tett ama kérésére, hogy küldhet-e részemre ágyneműt, később az autóban kijelentették, hogy: „ahova a titkár urat visszük, ott nem lesz már szüksége semmire”.

Három órára beérkeztünk a Parlament épületébe, és a régi könyvtárban lévő egyik őrszobának látszó helyiségbe vittek, és ott őriztek este 8 óráig. Ekkor vette kezdetét első kihallgatásom egy másik helyiségben, ahová átvezettek. A kihallgatást Bonyhádi Tibor azzal kezdte, hogy az előttem letartóztatottak mindent rám vallottak, tehát ne is tagadjak semmit. Másfél óráig elég szelíden folyt a kihallgatás, mely idő alatt csak arról volt szó, hogy én olyan nyilatkozatokat tettem, miszerint a kommunizmus önmagától fog összeomlani. Ekkor egyszerre megváltozott a kihallgatás modora, Bonyhádi a legcsúnyább szidalmakkal illetett, revolvert fogott rám, majd mikor erre sem törtem meg, le akart vitetni a pincébe, és leírta, hogy milyen kínzásokban fog részesíteni: Szeges ágyra fektet, karomat kicsavartatja – a körmeim alá szeget veret –, hogy el is küldött már szegekért. A pinceinspekciós azonban időközben eltávozván nem hurcolhattak le, hanem behívatott Bonyhádi két terroristát, akiknek egyike egy Wittenberg nevű egyén volt, ezek az asztal mellett csuklóimnál fogva megragadtak, és nyaktól derékig ökölrel, sőt azt hiszem, hogy később boxerrel vertek mindaddig, amíg egyes beismerő vallomásokat kikerőszakoltak belőlem. Lefolyt ez a kínzó vallatás éjfélig, amikor kivittek a telefonszobába, ahol két székre roskadva hagytak magamra hajnalig. Ekkor újra visszavittek az első kínzás színhelyére, és ugyanazok jelenlétében tetteleges bántalmazás nélkül vallattak egy húsz percre, ami után újra visszavezettek a telefonszobába.

A következő délelőtt felvittek Csernihez, akinek jelenlétében Bonyhádi fél óra hosszat vallatott, és megígérte, hogy a kínzó vallatást folytatni fogják velem szemben. Elkezeredésembe kihallgatásom után zsebkéssel felvágtam a nyakamon az ütőeret egy mellékhelyiségben; hosszas távollétem feltűnt, rámtörték az ajtót, és mentőkkel szállítottak a Rókus Kórházba, ahol állandó őrizetben kezeltek egy hétig, amíg a nyaksebem életveszélyessége megszűnván, visszavittek a Parlamentbe.

Ezután börtönről börtönre hurcoltak, amíg augusztus 3-án a románok bevonulása napján a Gyűjtőfogházból kiszabadultam.

Tudomásom szerint Radány Kornél szökésben van, Witternberg pedig le van tartóztatva.

Wittenberg kihallgatása útján az itt elmondottakat bizonyítani kívánom, hogy a saját magam által ellenem a belügyminisztériumban kért igazoló eljárás során a velem szemben alkalmazott kényszer bizonyítva legyen.

Weis István

Panasztevő jelenleg Székesfehérvárott, a vármegyeházán tartózkodik, február 15-től fogva fent jelzett lakásán.

**A KÉPVISELŐHÁZI ŐRSÉG PARANCSNOKÁNAK
JELENTÉSE A KÉPVISELŐHÁZI ŐRSÉG LEFEGYVERZÉSÉRŐL,
1920. FEBRUÁR 6.¹²⁸**

Képviselőházi Őrség Parancsnoksága

Kovács Béla palotaőrmester

Tárgy: Engländer Ferenc és társai¹²⁹ budapesti lakosok feljelentése lopásért.

A tekintetes magyar ügyészségnek

Budapest

Budapest, 1920. évi február hó 6-án

Alulírott mint a képviselőházi őrség tagja jelentem, hogy 1919. évi május hó 10-én délután 6-7 óra közötti időben Engländer Ferenc (Fülöp) Budapest VII., Rózsa utca 8. szám III. emelet alatti lakos, a Képviselőház akkori volt gondnoka a tanácsköztársaság 25-30 vöröskatonája által a képviselőházi őrséget lefegyvereztette, s ez alkalommal a vöröskatonák mellé parancsnokul nevezett házgondnok fiai, Ferencz és Sándor voltak beosztva.

A lefegyverezés történetkor szolgálati okból a hálórteremből, hol a lefegyverezés történt, távol voltam, és a szobában elhelyezve volt éjjeliszekrényemen 1 darab nikkell „Omega” zsebóráim tömör ezüstláncsal, 500 korona és 1 darab nikkelezett gyalogtishti kard szíjazattal, felszereléssel együtt 200 korona, összese[n]: 700 korona értékben ismeretlen tettes által ellopatott.

A fenti tárgyak ellopásával leginkább Engländer Ferencet és Sándort gyanúsítom, mivel nevezettek a lefegyverezés mellett a szekrényeket is átkutatták, s ebben mindenütt előljártak.

A lefegyverezés után a szobába visszatérve a lopást megállapítottam, és nevezett házgondnoknak tettem róla jelentést, aki akkor jelentésemet tudomásul vette, és megígérte, hogy a nyomozást elrendeli, és eredmény esetén a tárgyakat, ellenkező esetben pénzértékben fogja megtéríteni, azonban 1919. évi május hó 12-én a piliscsabai táborba általa mint politikai fogoly internálva lettem, ennél fogva úgy a nyomozás, mint a kár megtérítése elmaradt.

¹²⁸ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 10851/1920. számú per, 29-30.

¹²⁹ | Helyesen Engländer Fülöp és fia, Engländer Sándor. Engländerhez lásd a bevezető tanulmány 65. jegyzetét.

Kérem az ismeretlen tettesek ellen a bűnvádi eljárást megindítani, és benti tárgyakat, illetve azok értékét részemre lehetőleg biztosítani.

Kovács Béla palotaőrmester
(csendőőrmester)

**JEGYZŐKÖNYV KIBLING NÁNDORNÉ ÜGYÉSZSÉGI
TANÚVALLOMÁSÁRÓL, 1920. FEBRUÁR 16.¹³⁰**

Hivatalos másolat az eredetiről

Budapesti Államrendőrség Főkap[itányság]. Tanúvallomási jegyzőkönyv. Felvéve Budapesten 1920. évi febr. hónap 16. napján személyes szabadság megs[értésé].-vel gyanúsított Klein Andor elleni bűnügyben.

Jelen vannak alulírottak: Neve: özv. Kibling Nándorné sz. Kiss Julia. Kora: 50 éves. Szülőhelye: Szeged. Lakóhelye: Budapest, Gróf Zichy Jenő u. 47. Családi állapota: özv. Vallása róm[ai]. kat[olikus]. Foglalkozása: áll[ami]. hiv[atalnok]., nyugdíjas. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelthez való viszonya: sértett.

Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: igen.

1919. július 19-én este 6 és 7 óra a Mária utcában levő templomból jöttem ki, ahol páran ellenforradalmárok találkozni szoktunk. Ekkor szembejött velem Müller József, aki egy akkor előttem ismeretlen fiatalember társaságában volt, akiről, mint majd kiviláglik, később tudtam meg, hogy polit[ikai]. nyomozó, ugyanis amikor Müllert üdvözöltem, mint ismerősömet, ez a fiatalember: Klein Andor kezét a vállamra tette, s kijelentette, hogy a forradalmi törvényszék foglya vagyok, s ne merjek mozdulni, mert lelő. Ugyanakkor Klein Andor s az időközben odajött vörösőrök többeket letartóztattak, akik közül Müller Józsefet és Molnár Annát ismertem. Ezután a Conti utcai fogházba vittek, de mert hely nem volt, elvittek a Parlamentbe. Klein a bekíséréskor figyelmeztetett, hogy valljunk, mert úgyis mindent tudnak, s a számolás a vallatásnál lesz. Klein tetteleg nem bántalmazott.

¹³⁰ | BFL VII. 18. d. 1920 13/520, 4.

Július 21-én éjjel nagy dobogást hallottunk. Az ajtó nyílt, s azon Landler, Szamuely és Klein Korvin Ottó léptek be. Landler azt mondta kiabálva: „Hol vannak ezek a fehér bestiák, akik nem akarnak vallani?” Erre Szamuely azt mondta, „Mit nem vallanak?! Kikötni őket, reggelre lógjanak”. Erre Klein Korvin azt vallotta: mondotta: [!] „Jó kezekbe kerültek. Bízd csak reám, reggelre elszámolok velük”. Erre kimentek. Én és több fogolytársam idegrohamok folytán önkívületi állapotba kerültünk, s annak köszönhetem én is, hogy azon az éjjelen nem vallattak. 23-án Landler és Szamuely állítólag eltávoztak, s így enyhébb volt a kezelés a vallatás körül. 23-án, 24-én lényegtelen vallatásban volt részünk, de már ekkor érezhető volt, hogy a változás csupán órák kérdése, s így az új vallató igen tapintatosan vallatott.

1919. július 25-én este 4-5 h között elbocsátottak.

Felolvasás után helybenhagyólag aláír[va]. Kmft.

SID ASEROVITS LEON TÖRVÉNYSZÉKI TÁRGYALÁSI JEGYZŐKÖNYVE, 1920. MÁRCIUS 16. (Részlet)¹³¹

Aserovits Leon:

A vádat megértettem, bűnösnek érzem magam abban, hogy abba a bandába keveredtem. Egyébként bűnös nem vagyok. Előadom, hogy katona nem voltam, a háború alatt mint idegen honost internáltak.

1919. április 28-án társaim tanácsára, akik előtt keresethiány miatt panaszkodtam, Csernynél a terrorcsapatba felvétel végett jelentkeztem. Másnap április 29-én 30 terroristával Vágó Béla személyének őrizetére lettünk kirendelve Újszászra. Onnan visszatérve 1919. május 3-án 80 terroristával Wilhelm Ferenc, Tajti és Fikkert parancsoksága alatt a monori ellenforradalom leverésére lettem kivezényelve. Előadom azonban, hogy sem az ellenforradalom leverésében, sem az ellenforradalmárok letartóztatásában részt nem vettem. Délután érkezünk Monorra, s én mint őrszem az országúton maradtam. Estig nem is mentem be a községbe. Mikor este bementem a községbe, a direktorium épületében mintegy 40 embert láttam letartóztatva, akiket vörösőrök őriztek. Még aznap este visszamentünk Budapestre.

Másnap Wilhelm Cserny parancsára visszament Monorra, hogy a Tajti által egy embertől elvett 200 koronát visszaadja. Én nem akartam Wilhelm-mel menni, de ő kényszerített. Monorra érkezve 100 ember volt a direktorium épületében letartóztatva, akiket a direktorium 12 kivételével még aznap szabadon bocsátott. A letartóztatásban maradt 12 embert, akikhez még aznap éjjel 2 egyént hoztak, Wilhelm és én másnap Budapestre kísértük.

Az éjjel a letartóztatottak szobájában aludtam. Senkit nem sanyargattam, senkit testi fenyítéssel nem bántottam; ellenkezőleg, megengedtem a fogva lévők és hozzátartozóik közötti érintkezést, s megengedtem, hogy a foglyok ruhával s élelemmel magukat ellássák. Én mint csak kísérő mentem velük a vonaton, s csak a forradalmi törvényszék kapujáig kísértem őket. Az átkísérés a direktorium kérésére történt. 1919. május 14-én leszereltem.

1919. június 3-án ismét felvételtem magam a terroristák csapatába. A parlamenti politikai nyomozók közé lettem felvéve, s ott voltam június 24-ig. Ez alatt az idő alatt egy ízben Bonyhádi és Radványi lehívtak a parlamenti pincébe, hogy Szörcsejt kissé megijesszem. Bocshádi megparancsolta, hogy puskaagglyal üssem Szörcsejt. Ezt megtagadtam, de miután Bonyhádi kényszerített, beismerem, hogy a nadrágszíjjammal négyszer rávágtam Szörcseyre. Szörcsejt én többször nem ütöttem, más alkalommal sem bántottam. Előadom, hogy a terroralakulat célját velem soha nem közölték.

Vádlotthoz több kérdés nem intéztetett. Elrendeltetett a bizonyításfelvétel.

Sid Aserovits Leon, belgrádi származású cukorkakészítő, az V. alosztály tagja. A diktatúra bukása után 4 év fegyházra és az országból való kiutasításra ítélték

¹³¹ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 641/1920. számú per, 24-26.

■ Szörtsey József vallomása

Behívatott Szörtsey József tanú, aki a B.P. 210. §-ában foglaltakra figyelmeztetvén előadja:

32 éves Szörtsey József születésű budapesti lakos, nő, r[ómai] kat[olikus]. vallású föld-birtokos, érdektelen:

Bonyhádi Tibor ügyvédjelölt, az V. alosztály tagja. A diktatúra bukása után Cserny József és társai perében halálra ítélték, majd kivégezték

Engem 1919. június 8-án éjjel hurcoltak el a terroristák ellenforradalmi mozgalomban részvétel miatt. A Parlamentbe egy pincehelyiségbe vittek, ahol Bonyhádi hallgatott ki. Mert nem vallottam úgy, ahogy ők szerették volna, 2 éjszaka kínoztak engem. Az első éjszaka vádlott volt Bonyhádi mellett. Az igaz, hogy Bonyhádi parancsolta vádlottnak, hogy üssön, s azt is mondotta, hogy puskával üssön. Vádlott puskával nem ütött meg, bár azt többször rám emelte, s megfenyegetett vele. Vádlott – már határozottan nem emlékszem – kötéllel vagy szíjjal ütött engem.

A második napon már súlyosabb bántalmazásokban volt részem. Bonyhádi utasítására kötéllel felhúztak, s a levegőben lógva Grünblatt Borisz öngyújtóval a talpamat égette. Ugyancsak Grünblatt Borisz volt az, aki egy fegyverrakásra lőkött engem, minek folytán hátgerinc-csontrepedést és fejcsonttörést szenvedtem. Ez alkalommal vádlott nem volt jelen.

Nyolc napig voltam fogva a Parlament pincehelyiségében. Onnan a forradalmi [törvény]székhez, majd pedig a véstörvényszékhez vittek, ahol halálra ítélték, de ezt a büntetést később életfogytig tartó fegyházra változtatták.

Tanúhoz több kérdés nem intéztetett, vádlott észrevételt nem tett.

Grünblatt Boris, orosz származású zenész és borbély, az V. alosztály tagja. A diktatúra bukása után 15 év fegyházra és az országból való kiutasításra ítélték

A BUDAPESTI BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE ASHEROVITS LEON BÜNTETŐPERÉBEN, 1920. MÁRCIUS 19.¹³²

A Budapesti Büntető Törvényszéktől

B. kgy. 641./1920./4. szám

A Magyar Állam nevében!

A Budapesti Kir[ályi]. Büntető Törvényszék gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség és személyes szabadság megsértésének büntettei miatt

Ascherovits Leó ellen a Budapesti Államügyészségnek 4579/1920. á[llam]. ü[gyészégi]. számú vádindítványában foglalt vád felett Auer Károly kir[ályi]. ítélőtáblai bíró, dr. Olescher Emil, dr. Bárczy Géza, dr. Horváth Géza, dr. Burián Imre kir[ályi]. törvényszéki bírák, valamint dr. Gamauf Ferenc kir[ályi]. törvényszéki jegyző mint jegyzőkönyvvezető részvételével, dr. Kövy József kir[ályi]. ügyésznek mint közvádlónak az előzetes letartóztatásban levő vádlottnak és dr. Kemény Endre ügyvédnek mint védőnek jelenlétében Budapesten, 1920. évi március hó 16. és 19. napjain a 4039/1919. M.E. sz. rendelettel szabályozott gyorsított bűnvádi eljárás szerint megtartott nyilvános főtárgyalás alapján a vád és védelem meghallgatása után meghozta a következő

Ítéletet:

Az 1919. évi augusztus hó 3. napjától előzetes letartóztatásban levő Ascherovits Leó, 27 éves, izr[aelita] vallású, nő, belgrádi születésű, budapesti lakos, szerb állampolgár, katonai szolgálatot nem teljesített, írni-olvasni tudó, vagyontalan, cukorkakészítő foglalkozású, vádlottat azon cselekményei miatt, hogy a tanácsköztársaság fenntartása érdekében 1919. évi március havában Budapesten, a tanácsköztársaságra nézve, annak szervei által veszélyesnek nyilvánított egyének megölésére szervezett Cserny-féle terrorcsapatba 1919. évi április hó 28-án belépve, ekkép mint a tanácsköztársaság fegyveres erejének tagja, a csapat többi tagjaival együtt gyilkosságok elkövetésére szövetkezett, és azok véghezvitelére felfegyverkezéssel, állandó készenlétben megnyilvánuló tényével és az ellenforradalom színhelyén való fegyveres megjelenésével előkészült,

továbbá, hogy Monoron, 1919. évi május hó 4-én a monori direktórium által letartóztatott és az ottani járásbíróság fogházában fogvalevő állítólagos ellenforradalmárok közül: Molnár Sándor, Fehér Vendel, Lakrovics József, Szöllősy Zoltán, Rendek Lajos, Fekete József, Bokros János, Vitális János és Kelemen állomásfőnök monori lakosoknak, továbbá öt, ezúttal még meg nem állapítható nevű egyénnek, összesen tehát tizennégy egyénnek őrizetben tartását Wilhelm Ferenc terrorista társával együtt elvállalván, ezeket reggelig őrizetben tartotta, és vonattal a budapesti forradalmi törvényszékhez szállította, ezen tényével őket személyes szabadságuktól törvényellenesen megfosztotta, miközben a megelőzőleg elszenvedett verések és kínzások hatása alatt [az] ezek megismétlésétől való rettegés, illetve helyzetük bizonytalanságában megnyilvánuló lelki sanyargatást szenvedtek,

továbbá, hogy Budapesten, 1919. évi június havának elején, közelebből most már meg nem határozható napon, a tanácsköztársaság szervei által 1919. évi április hó 18-án törvényellenesen letartóztatott és az elszenvedett kínzások következtében idegbetegségbe esett Dormándy Géza vezérkari alezredest, aki a budapesti Gyűjtőfogházban, ennek megfigyelőosztályán kezelés, illetve megfigyelés alatt állott – egy alkalommal őrizte, ekként személyes szabadságától megfosztotta, majd őrzés közben a cellájában ideggörcs miatt hideg vizes lepedőkbe csavart Dormándy Gézát kinevette, és ezen szavakkal illette: „most hencegi, fehér gárdista, miért akartad lövetni Budapestet” –, minek következtében nevezettet újabb idegroham fogta el, ezen fellépésével ellene lelki sanyargatást követett el,

végül, hogy Budapesten 1919. évi június havának közelebből most már meg nem határozható napján, a Bonyhádi Tibor és Radányi Kornél politikai nyomozók által törvényellenesen letartóztatott s a Parlament pincéjében fogva tartott Szörtsey József földbirtokost egy alkalommal őrizte, és miközben Bonyhádi Tibor vallatta, a vádlott kézzel és szíjjal Szörtsey Józsefet ütlegelte, mely tényei által őt személyes szabadságától törvényellenesen megfosztotta és ellene sanyargatást követett el,

bűnösnek mondja ki a Btk. 228. §-ába ütköző gyilkosságra való szövetkezés büntetében, továbbá a Btk. 323. §-ának első bekezdése alá eső és e § utolsó bekezdése szerint büntetendő tizenhat (16) rendbeli személyes szabadság megsértésének vétségében.

A törvényszék ezért:

Ascherovits Leó vádlottat a Btk. 288., 289., továbbá 323. §-ának első és utolsó bekezdése, valamint a Btk. 326. és 64. §-a alapján a Btk. 90., 96. és 98. §-ainak alkalmazásával összbüntetésül négy- (4) évi börtönre mint főbüntetésre, továbbá öt- (5) évi hivatalvesztésre mint mellékbüntetésre, végül az országból való kiutasításra is ítéli, és a visszatéréstől is örökre eltiltja.

A szabadságvesztés-büntetésből a vádlott előzetes letartóztatásával a Btk. 94. §-a alapján hét (7) hónapot kitöltötnék vesz.

A szabadságvesztés-büntetést megkezdésének napjától, a hivatalvesztést a szabadságvesztés-büntetésnek vagy annak elévülésének befejezésétől kell számítani.

A vádlott a B.P. 480. §-a értelmében köteles az eddig felmerült és az ezután felmerülő bűnügyi költséget az államkincstárnak megtéríteni, de e költségeket a törvényszék az 1890. évi 43. tc. 4. §-a alapján egyelőre behajthatatlanoknak nyilvánítja.

Egyben elrendeli a törvényszék, [hogy] ezen ítélet a Budapesti Államügyességgel, ennek vezetőjével, a főállamügyességgel, az összes iratok kapcsán, valamint Budapest székesfőváros tanácsával, a M[agyar]. Kir[ályi]. Áll[ami] Rend[őrséggel] és a Rendőri Közlöny szerkesztőségével közöltessék.

Indoklás

A tanácsköztársaság fenntartását célzó terrorisztikus intézkedések közé tartozott a Cserny József által megszervezett terrorcsapat felállítása, amely önkéntes jelentkezés útján kipróbált, mindenre kész, mindenre elszánt, feltétlen megbízható egyénekből alakult, s amelynek tagjaival a belépéskor, de később is ismételtelen közöltetett, hogy az alakulat célja mindennemű ellenáramlat felszínre kerülésének a megakadályozása, esetleges ellenállásoknak fegyverrel bármi áron való letörése és vérbefojtása, s a proletáralomnak minden módon, tehát gyilkosságok és kegyetlenkedések árán is való fenntartása volt.

Ezen terrorcsapatba való felvételre jelentkezett 1919. évi ápril[is] hó 28-án a Batthyány-palotában a vádlott, és Cserny József őt másnap a terroristák közé fel is vette.

Néhány társával együtt csakhamar Újszászra küldötték ki őt Vágó Béla személyének őrizetére, ahonnan visszatérve Budapestre, másnap Monorra küldettek ki [az] ellenforradalom leverésére. Itt társai több ellenforradalmárnak minősített embert fogtak el, miközben a vádlott őrszemként az országútra volt kirendelve. A letartóztatottakat a járásbírósági fogházba szállították be, ahol egyeseket revolverrel, puskatussal és kézigránáttal ütlegeltek a terroristák. Este társaival együtt visszatértek Budapestre.

Másnap a vádlott és Wilhelm Ferenc terrorista ismét kiutaztak Monorra azért, hogy Tajti nevű terrorista által ellopott 200 koronát a tulajdonosának visszaadják. Itt a direktórium által letartóztatott Molnár Sándor, Fehér Vendel, Lakrovits József, Szöllősy Zoltán, Rendek Lajos, Fekete József, Bokros János és Vitális János, továbbá Kelemen állomásfőnök és még öt – ezúttal meg nem állapítható nevű –

monori lakosnak a budapesti forradalmi törvényszék elé állítását elvállalták, ezeket reggelig őrizték, és azután vonattal Budapestre, a forradalmi törvényszékhez beszállították. Ezek csak három hét eltelte után kerültek haza.

Vádlott 1919. évi május hó 14-én a Cserny-féle terroralakulatból kivált, azonban már június 3-án ismét szolgálattételre jelentkezett Csernynél, aki őt a parlamenti nyomozó testületbe osztotta be, és ott működött a proletárdiktatúra bukásáig.

Megállapította továbbá a bíróság, hogy 1919. évi ápril[is] hó 18-án [az] ellenforradalomban való szereplés gyanúja miatt letartóztatott Dormándy Géza vezérkari alezredest egy ideig a lakásán őrizték, majd a Markó utcai törvényszéki fogházba szállították be. Eközben annyira ütlegették őt, hogy agyrázkódást szenvedett, amiért is a rabkórházba került. Súlyos természetű idegbaja javulván, később a Gyűjtőfogházba szállították át, azonban ott is mint idegbeteget kezelték, és miután színlelőnek (szimuláns) tartották, állandóan őriztették őt terroristákkal. Június hó elején – közelebbről most meg nem határozható napon – Ascherovits Leó vádlott volt Dormándy Géza őrizetével megbízva. Amikor utóbb nevezett ideggörcei miatt vizes lepedőbe csavarva a földön feküdt, bejött szobájába [a] vádlott, és őt kinevetve azt mondotta neki: „most hencegj, fehér gárdista, miért akartad lövetni Budapestet.” Dormándy Géza emiatt betegségével járó érzékenysége miatt fogva erősen felindult, a vádlottat szidalmazta, újból ideggörceibe esett, és gyógyulása ezen állapota miatt eltolódott. A Gyűjtőfogházból pedig csak augusztus hó 7-én bocsátott el.

Megállapította végül a bíróság, hogy 1919. évi június hó 8-án Bonyháti Tibor és Radányi Kornél politikai nyomozók elhurcolták lakásáról Szörtsey József földbirtokost, és a parlamenti pincébe vitték le. Itt nevezettet különféle kínzásokkal akarták vallomásra kényszeríteni, ütötték őt, miközben egy alkalommal eszméletét is veszítette. Egy napon a vádlott is őrizte őt, amikor Bonyháti végezte a vallatást. Ennek utasítására a vádlott kézzel, majd szíjjal ütlegette Szörtseyt. Máskor utóbb nevezettnek kezét kötéllal összekötve felhúzták őt, s amidőn így a levegőben lógott, Grünblatt Boris terrorista a Szörtseynek talpát öngyújtóval égette. Ezután utóbbi őt egy fegyverhalomra dobta rá, miközben gerinccsontrepedést szenvedett. Később a forradalmi törvényszék elé állították Szörtseyt, amely őt halálra ítélte, ezt az ítéletet azonban életfogytiglani fegyházra változtatták át, és fogságából csak [a] proletárdiktatúra bukásakor szabadult.

Ezen tényállás alapján az államügyész a Btk. 288. §-ába ütköző gyilkosság elkövetése iránti szövetség bűntette, továbbá tizenhat rendbeli, a Btk. 323. §-ának első bekezdésébe ütköző, 14 esetben a Btk. 323. § második bekezdésének második tétele, két esetben pedig negyedik tétele szerint minősülő és valamennyi esetben a hivatkozott törvényszakasz utolsó bekezdése szerint minősülő, sze-

mélyes szabadság megsértésének vétsége, illetve bűntettei címén emelt vádat Ascherovits Leó ellen.

A vádlott a főtárgyaláson beismerte azt, hogy önként jelentkezett a Cserny-féle terrorcsapatba való felvételre, és Cserny József őt a jelentkezés utáni napon fel is vette. Védekezésül azt adta elő, hogy keresete nem lévén, ismerős terroristák beszélték őt rá, hogy a terrorcsoportjukba belépjen, azonban ekkor még nem tudta, hogy ellenforradalmak leverésében is részt kell vennie. Erre egyébként nem is vállalkozott volna, mert katona nem volt, fegyverrel bántani nem tudott. Tagadta különösen azt, hogy a belépéskor Cserny József közölte volna vele a terroralakulatnak fent vázolt rendeltetését, különösen pedig azt, hogy az annak kötelékébe felvett egyéneknek készen kellett lenniük a proletárdiktatúra fenntartása érdekében még gyilkosságok elkövetésére is.

Ezen védekezését azonban megcáfolja a Budapesti Büntető Törvényszék K. gy. 8931/1919. sz. ítélete folytán 1919. évi december hó 18-án kivégzett Cserny József terrorcsapat-parancsnok és annak helyettese, Papp Sándor tanúknak, valamint a Budapesti Államrendőrség Főkapitánysága különítményének mint orsz[ágos]. nyomozótestületnek 1919. évi november hó 9-én kelt 1700/1919. sz. jelentésében felsorolt tanúknak a főtárgyaláson ismertetett, önmagukat is terhelő vallomása,¹³³ amelyek szerint az önkéntes belépő belépése alkalmával bőséges felvilágosítást kapott a terrorcsapat rendeltetése és vállalkozása mibenlétéről, de egyébként is köztudomású volt, hogy a terrorcsapat képezte a tanácsköztársaság legkegyetlenebb, legkíméletlenebb kínzások, gyilkosságok és ártatlan emberek fogházba hurcolásával dolgozó legfőbb fenntartó erejét, és ezen, az egész országban közismert alakulat jellegét az annak székhelyén, tehát közvetlen közelében tartózkodó vádlottnak meg éppen tudnia kellett.

Így meg kellett állapítani, hogy amidőn a vádlott a terrorcsapatba önként belépett, a csapat többi tagjaival egyetemben megfontolással, gyilkosságok elkövetésére szövetkezett.

Bár az ölési szándék nem egyes, előre meghatározott személyek ellen irányult, a bíróság mégis azon jogi álláspontot fogadta el, hogy már az alakulás idejében elhatározott, előre megfontolt szándék irányította a szövetséget, mert annak minden tagja az önkéntes belépéssel mindenre, tehát ölésre való készségét is kifejezte, s így ezen általános elhatározás általában mindenkire vonatkozott, akiket a sors, a véletlenség [az] útjukba sodort.

A gyilkosság elkövetéséhez való előkészületet, melyet a tettes a gyilkosság elhatározása után, annak előkészítése és végrehajtása céljából tesz anélkül, hogy

133 | Lásd a kötet 98. és 146. oldalán.

ezáltal a szándékolt büntett véghezvitelét megkezdéné, a bíróság a felfegyverzéssel és a monori ellenforradalom színhelyén való megjelenéssel és az állandó készenléttel találta megállapíthatónak.

Minthogy tehát gyilkosságra irányzott szövetség büntethetőségének mindkét feltételét, úgy a közös egyetértéssel való elhatározás, társaival való akaratgyűségben bizonyos gyilkosság elkövetése iránt, valamint annak másik feltételét, hogy a szövetkezettek előkészületi cselekményt kövessenek el, a vádlott megvalósította, az terhére megállapítást nyer, és figyelemmel arra, hogy az említett büntett bevégeztetik, mihelyt a szövetség gyilkosság elkövetése céljából létrejött, és a szövetkezők, vagy ezek valamelyike előkészületi cselekményt foganatosított, ez alapon a vádlottat a Btk. 288. §-ába ütköző gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség büntetében mondotta ki bűnösnek.

A személyes szabadság megsértése miatt emelt vádakak illetőleg a vádlott beismerte, hogy május hó elején Monorra küldetett ki több terrorista társával együtt ellenforradalom leverése végett, s itt az országútra őrszemként osztatván be, miközben társai az ellenforradalmárokat összefogdosták. Ugyanezen napon este visszatértek Budapestre. Másnap azonban Wilhelm Ferenc terrorista társával együtt ismét kimentek Monorra, hogy egy Tajti nevű terrorista által ellopott 200 koronát a tulajdonosának visszaadják. Ekkor a monori direktórium megkérte őket, hogy a járásbíróság fogházában letartóztatott 14 monori ellenforradalmárt kísérik Budapestre. Ezt elvállalván, ezeket reggelig őrizték, és akkor vonaton Budapestre a forradalmi törvényszékhez beszállították.

Tagadta azt, hogy ezek bántalmazásában vagy további fogva tartásában neki része volna.

Beismerte továbbá azt is, hogy a parlamenti pincében fogva levő Szörtsey József földbirtokost egy napon őrizte, és ez alkalommal Bonyháti Tibor nyomozó utasítására nevezettet kézzel és szíjjal ütlegette.

Ugyancsak beismerte azt is, hogy a Gyűjtőfogházban fogva levő Dormándy Géza alezredes őrizetére, illetve megfigyelésére egy alkalommal ki volt küldve, de Dormándyt semmiképpen nem bántalmazta, sem szavakkal nem igazgatta.

Ezen beismerései a nyomozás adataival, valamint a főtárgyaláson kihallgatott sértettek vallomásaival összhangzásban állanak.

Tagadásával szemben Dormándy Géza tanú eskü alatti vallomásaival bebizonyítottan vette a bíróság, hogy az őrizetére bízott és ideggörcsökben a földön fekvő Dormándyt kinevette, s ezen szavakkal: „most hencegj, fehér gárdista, miért akartad lövetni Budapestet”, annyira felingerelte, hogy újabb idegrohamba esett, s ez gyógyulását hosszabb időre kitolta.

A vádlottnak azon ténykedése által, hogy a monori letartóztatott ellenforradalmárokat őrizte, majd Budapestre beszállította, továbbá a fogva levő Szörtsey

Józsefet a parlamenti pincében egy alkalommal őrizte, végül hogy a Gyűjtőfogházban megfigyelés alatt álló, fogva levő Dormándy Gézát egy alkalommal őrizte, ezeket szabad mozgási akaratuk tényleges megvalósításában akadályozta, tehát személyes szabadságuktól megfosztotta.

Figyelemmel arra, hogy a főtárgyaláson kihallgatott dr. Kégl János és Kaufer Jenő tanúk vallomása szerint a monori direktórium által letartóztatott tizennégy egyén közül egyeseket a terroristák kegyetlenül összeverték és megkínóztak, ennek hatása alatt a verések és kínzások megismétlésétől való rettegetés és helyzetük bizonytalansága a lelki sanyargatás körébe esik,

továbbá, hogy a fogvalevő Szörtsey József ellen a vádlott kézzel és szíjjal való ütlegetései által sanyargatást követett el,

és végül, hogy a vádlottnak az ideggörcsökben szenvedő Dormándy Gézával szemben tanúsított viselkedése és szavai nevezetűre annyira kártékony hatással voltak, hogy újabb idegrohamba esett, viselkedése tehát a lelki sanyargatás megállapítására alkalmas,

ezeknél fogva a vádlottnak cselekményeivel a bíróság a Btk. 323. §-ának első bekezdése alá eső és az utolsó bekezdés szerint büntetendő tizenhat rendbeli személyes szabadság megsértése vétségeinek alkotóelemeit ismervén fel, ezekben őt beszámítást és büntethetőséget kizáró ok hiányában bűnösnek mondotta ki.

Ezen cselekményeket illetőleg nem tette magáévá a bíróság a vád álláspontját annyiban, amennyiben a sértettek hosszabb ideig tartott fogságát a Btk. 323. §-ának második bekezdése szerinti minősítő körülményként nem állapította meg. A vád által körvonalazott és a bíróság által is megállapított tényállás szerint a vádlottnak ténykedése a fogva levő sértettet hét napnál rövidebb ideig tartott őrizetében merült ki; azoknak elfogatása és további fogva tartása tehát a vádlott ténykedésén kívül esik, ezekben semminemű befolyása nem volt. Szabad mozgási képességükben mások által történt akadályozásuk tehát nem volt a vádlott terhére róható.

A büntetés mértékének megállapításánál a bíróság enyhítő körülménynek vette a vádlott büntetlen előéletét, ezzel szemben azonban nyomatékos súlyosító körülményeknek minősítette azt, hogy vádlott a Cserny-féle terroralakulatban hosszú ideig a proletárdiktatúra bukásáig teljesített szolgálatot, és a terroristák közismert kegyetlensége folytán társaival egyetemben állandóan félelemben és rettegetésben tartották az embereket, és hogy több egyént fosztott meg személyes szabadságuktól.

Nem vette azonban enyhítő körülményül figyelembe a vádlottnak a háború miatti munkátlanságát, mert a munkátlanság egyedül saját hibájából származott, amennyiben becsületes munkakészség esetén megélhetést biztosító foglalkozást mindenkor kapott volna.

Az országból való kiutasítása a vádlottnak külföldi honossága és személyi megbízhatatlansága okából a Btk. 64. §-a alapján történt.

Az ítélet egyéb rendelkezései a felhívott törvényszakaszon alapulnak.

Budapest, 1920. évi március hó 19. napján

Auer¹³⁴
ft. elnök

Dr. Bérczy Géza
előadó

SEBŐK BÉLA ÉS TÁRSAI TÖRVÉNYSZÉKI TÁRGYALÁSI JEGYZŐKÖNYVE, 1920. ÁPRILIS 12. (Részlet)¹³⁵

Jegyzőkönyv

Készült a gyilkosságra való szöv[etkezés]. b[űn]t[et]te Sebők (Strausz) Béla és társai ellen indított bűnügyben a Budapesti Kir[ályi]. Törvényszéknél, [a] Budapest[en] 1920. évi április hó 12. napján tartott nyilvános főtárgyalásról a 4039/919. m.e. rendeletben írt szabályok szerint.

Jelen voltak: Sebők Béla, Kocsis Sándor, Wittenberg Jenő, Szidonics Károly, Fikkert Ferenc, Erdélyi Sándor vádlottak.

Dr. Stengl Antal táblai bíró, elnök

Demeter János t[ör]v[ény]sz[éki]. bíró

Dr. Fayl Iván t[ör]v[ény]sz[éki]. bíró

Dr. Ungváry Antal t[ör]v[ény]sz[éki]. bíró

Dr. Hány Ferenc t[ör]v[ény]sz[éki]. bíró szavazóbírák.

Elnök megállapítja, hogy a megidézetek, dr. Ulain Ferenc, Dömény Ede, özv. Ludvig Gyuláné tanúk kivételével megjelentek. Közvádoló nem ellenzett indítványára a királyi t[ör]v[ény]szék végzett. A főtárgyalás megtartása elrendeltetik.

Tanúk a B.P. 301. §-ának 4-5. bekezdésében foglaltak felhívása és figyelmeztetés után elhagyják a tárgyalótermet.

¹³⁴ | Olvashatatlan név.

¹³⁵ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 118-124.

Közvádoló felolvassa a 61514/1919. 52102/1919., az 51062/1919. és a 26418/1920. k.ü. számok alatt kelt vádindítványokat.

II-VI. számú vádlottak elnöki felhívásra elhagyják a termet.

Vádlottak egyenként előhívatván elnöknek a B.P. 304. §-ának alkalmazása mellett feltett kérdésére lényegben a következőleg nyilatkoznak.

■ Sebők Béla vallomása

A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam. Május végétől június végéig Cserninek parlamenti nyomozói osztályánál működtem mint beosztott nyomozó, s ilyen minőségben küldött engem és Wittenberget Guzi özv. Ludvig Gyuláné lakására, hogy mint ellenforradalmi ténykedéssel vádolt egyénnél házkutatást tartsunk. Guzi ezen megbízása folytán a júniusi ellenforradalom utáni péntek vagy szombaton délután 3 óra tájt megjelentünk özv. Ludvigné lakásán. Nevezettet nem találván otthon, leánya jelenlétében tartottuk meg a felületes házkutatást, s ennek befejezésekor tért haza özv. Ludvigné. Ez ügyben jegyzőkönyvet nem vettünk fel, mint alaptalan ügyben én magam szüntettem be az eljárást.

Pekár Gyula, Ulain Ferenc, valamint Demény Edénél is csak parancs folytán jártam el. Pekár Gyulánál az volt a parancsunk, hogy tanúkénti kihallgatása céljából állítsuk elé, ennek eleget tettünk. Ulainhoz házkutatás céljából küldtek, de mi azon kijelentésére, hogy nincs fegyvere, eltávoztunk. Pekár Gyula és Ulainnál Szidonics vádlott-társammal voltunk reggel 3-4 óra közt. Döményt Fickert állította elő egy délután 6 óra tájt, de nyomban szabadult. Nevezett tudtom szerint Erdélyi vádlott feljelentése folytán lett előállítva.

Én mindig civilben jártam, s csak zsebemben volt revolver.

Bartha Mór[nak], a szegedi kormány [képviselőjének] megbízása folytán lettem nyomozó, hogy a Cserni-csoportnál történendőkről hírt szolgáltatassak. Jóhiszeműségemet igazolhatja Bartha Mór, dr. Strauss és dr. Wagner.

■ Kocsis Sándor vallomása

A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam, mert én fizetésért ténykedtem, s hogy a bűneimnek megállapítására a bíróság hivatott.

Május 4-én léptem be a Cserni-féle csoportba, hogy ne kerüljek a frontra. 14-éig a Batthyány-palotában teljesítettem szolgálatot mint épületrendező. 14-én beosztottak a parlamenti nyomozói osztályba, hol július 14-ig működtem mint nyomozó csoportvezető. Innen a Mozdony utcai csoportba kerültem, s itt vol-

tam a diktatúra bukásáig. Mint a polgári nyomozói testület egyik csoportjának vezetője a júniusi ellenforradalom után néhány napra Bonyhádi és Radványi parancsára elmentem reggel 3 óra tájt a mellém beosztott Sebők vádlottal Pekár Gyula lakására, hogy nevezettet előállítsuk. Házkutatást nem tartottunk, mert becsületszavát adta, hogy nincs fegyvere.

Dr. Szekeres Zoltánhoz azért mentem március 21-én estefelé, mert tudomásom volt, hogy három kincstári fegyvert tart a lakásán. Felszólításunkra önként átadott nekem egy kincstári karabélyt és töltényt.

Való, hogy febr[uár]. és március hónapokban néhány gyülekezeten felszóllaltam, de a vádbeli kifejezéseket nem használtam. A lágymányosi gyárba a munkástanács felhívására mentem, tagja voltam a tanácsnak, de ott sem használtam az inkriminált kifejezéseket. A régi képviselőházban tartott ülésen szóhoz sem jutottam, a Vérmezőn sem tartottam izgató beszédet. Beszédeim tárgyára nem emlékszem, agitátor soha sem voltam, azt sem mondtam, hogy a munkásság élete eddig rabszolgaság volt. 12 éve vagyok tagja a szociáldemokrata pártnak. Orosz fogságban nem voltam.

■ Wittenberg Jenő vallomása

A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam. Ápr[ilis]. 15-[től] május 16-ig ételhordó voltam a Cserni-féle csoportban, hol más megbízatásom nem is volt.

Május 16-án politikai nyomozó lettem, s így kerültem a parlamenti osztályhoz, hol július közepéig működtem, míg a Mozdony utcába osztottak be.

Az időre már nem emlékszem, de tudom, hogy egy délután 3 óra tájt Sebők Bélával özv. Ludvig Gyulánéhoz küldöttek, hogy házkutatást tartsunk. Ludvigné nem volt otthon, csak a leánya, s ennek, valamint a házbizalmi jelenlétében felületes kutatást tartottunk.

Másodízben Hevesi nyomozóval küldtek özv. Ludvignéhoz, mert feljelentés érkezett ellene egy Kádár nevű festőművész, ennek cselédje és ura által aláírva. Ezen alkalommal jegyzőkönyvet is vettünk fel, de én azt nem terjesztettem be, hanem eltüntettem, és a nővéremnek adtam megőrzés végett.

Elnök ismerteti ezen június 30-án felvett jegyzőkönyvet.

Mikor Ludvignétől eljöttünk, akkor állítottuk elő Deményt a képviselőházban kihallgatás céljából. Fickert nyomban ki is hallgatta, s egy órán belül szabadon lett bocsátva.

Nálam egyik alkalomkor sem volt fegyver; lehet hogy pisztoly volt a zsebemben.

Én nem önként kerültem a Cserni-csoporthoz, hanem mint az 1. vadászvez-red kötelékébe tartozott, le nem szerelhető katona szolgálati jeggyel lettem oda beosztva. A felvételnél senki sem figyelmeztetett a teendőimre, de nem is volt szükséges, mert csak mint ételhordó voltam Cserninél.

■ Szidanits Károly vallomása

A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam. Június 1-jén lettem politikai nyomozó a Cserni-féle csoportnál mint csoportvezető, s ilyen minőségben állítottam elő dr. Ulaint Radványi parancsára a képviselőházba tanúkénti kihallgatás végett. Kovacsics Dezsőt nem én tartóztattam le, hanem Gróó Géza. Ő ment egyedül a lakására, én az utcán várakoztam az autó mellett.

Dr. Ulainnál Sebők vádlottal voltam reggel 4 óra tájt, Kovacsicsnál este 11 óra tájt. Fegyverem nem volt egy alkalommal sem, csak pisztoly a zsebemben.

Hogy dr. Ulain és Kovacsics mikor lettek szabadon bocsátva, azt nem tudom, de mindkettőt fellebbvalóm, Radványi parancsára állítottam elő.

A Rókus Kórházban egy éjszakát töltöttem dr. Weisz István mellett, s parancsom az volt, ügyelni reá, nehogy újból öngyilkosságot kíséreljen meg. Másnap reggel megengedtem dr. Weisznek, hogy borbélyhoz menjen, valamint fürödni mehesse, s mert kezelőorvosa azt mondta, hogy már elhagyhatja a kórházat, úgy a Parlament épületbe kísértem.

■ Fickert Ferenc vallomása

A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam. A Cserni-csoportnál teljesítettem szolgálatot mint politikai nyomozó, s mikor a Batthyányi-palotából a Parlamentbe költöztünk, ott csoportvezető lettem.

Ezen idő alatt egy nap átadott nekem Cserni egy kis darab papírost, melynek egyik oldalán Dömény Ede, másik oldalán már nem tudom ki mint ellenforradalmár volt jelentve, s a feljelentésen „Erdélyi” név volt aláírva. Ezen feljelentés folytán utasítást adtam Sebők Bélának és Wittenberg Jenőnek, hogy Döményt állítsák elé, ennek megtörténte után magam hallgattam ki Döményt a Parlament épületében. Mivel az ellene emelt vád alaptalannak bizonyult, néhány órán belül szabadon bocsátottam. Később magam mentem a Gellért Szállóba, s ott a személyzet kihallgatása után megállapítottam, hogy a Dömény elleni vád alaptalan.

Verkai Románt és Erdélyi Sándort is kihallgattam ezen ügyben, utóbbi megerősítette a Dömény elleni vádat, de mivel ezt a Gellért Szálló személyzete megcáfolta, úgy Erdélyit, mint alaptalan feljelentőt le is tartóztattam, de Guzi szabadon bocsátotta. Arra már nem emlékszem, tagadta-e Erdélyi, hogy ő volt a Dömény feljelentője.

Elnök elrendeli a bizonyítás felvételét. Tanúk egyenként előhívatnak, és a következően vallanak:

■ Kovacsics Dezső vallomása

34 éves, újaradi születésű, budapesti lakos, nő, r[ómai] k[atolikus], miniszteri tanácsos, sértett.

1919. évi június 7-8. közötti éjjel ½ 3 óra tájt szobaleányom felköltött azzal, hogy a házbizalmi házmester beszélni akar velem. Felkelve lakásomba belépett egy nyomozó a házbizalmi kíséretében, és előbbi igazolva magát felhívott, hogy kövessem a Belügyi Népbiztossághoz. Ezen felhívásnak eleget téve lementem vele az utcára, hol Szidonics és két fegyveres katona egy autó mellett várakoztak. Azután bevitték a Parlamentbe, és délfelé Bonyhádi, Radványi és egy Boris nevű orosz elé vezettek kihallgatás végett, s mivel nem akartam kedvük szerint vallani, úgy több ízben a pincébe vezettek, hol előttem ismeretlen egyének több ízben kínoztak, vertek, kezemet hátrakötve felhúzták egy vízvezetéki csőre, boxer és puskatussal összevissza vertek.

Szidonics soha nem bántott, velem hét napig tartott fogságom alatt állandóan emberségesen bánt, sőt szolgálatait fel is ajánlotta. Engem a báró Perényi-féle mozgalomból kifolyóan tartóztattak le, mint ellenforradalmárt.

Szabadulásom után 11 napra állapította meg az orvos a sérüléseimet.

Közzvádoló nem ellenzett indítványára a kir[ályi]. t[ör]v[ény]szék végzett tanú megeskütését elrendeli. Tanú ismételt figyelmeztetés után letette az esküt.

■ Dr. Weis István vallomása

31 éves, munkácsi szül[etésű]., b[uda]pesti lakos, r[ómai] k[atolikus], belügy-miniszteri titkár.

Letartóztatásom elején a parlamenti pincében különböző kínzások[kal] és ütlegetésekkel arra kényszerítettek, hogy részbeni beismerést tegyek, melynek során más egyénekre vonatkozóan is vallottam, s minthogy féltem ezen vallomásaim esetleges következményeitől, úgy egy őrizetlen pillanatban egy mellékhelyiségben öngyilkosságot kíséreltem meg, felvágtam ütőeremet, s így bekerültem a Rókus Kórházba, hol vöröskatonák és 1-2 ízben Szidonics vádlott is négy órás felváltás mellett őriztek engem. Szidonics ellen semmi panaszom nincs, emberségesen bánt velem. Felgyógyulásom után két nyomozó, s talán Szidonics visszakísértek a Parlamentbe, hol összesen 59 napig voltam letartóztatva.

Bántalmazóim között volt egy Wittenberg nevű, de az sokkal magasabb és erősebb volt, mint Wittenberg Jenő vádlott.

Vádlottak közül nem látom bántalmazóim egyikét sem.

Közzvádoló nem ellenzett indítványára a kir[ályi]. t[ör]v[ény]szék végzett tanú megeskütését elrendeli. Tanú letette az esküt.

■ Dr. Pekár Gyula vallomása

51 éves, debreceni szül[etésű]. b[uda]pesti lakos, nő, luth[eránus], államtitkár.

Június 8-án reggel ½ 3 óra tájt beállított lakásomba Kocsis Sándor, Sebők Béla és egy katona. Kocsis tisztelettudóan felkért, hogy a szovjet kormány nevében kövessem őket. Előbb kérdezte, nincs-e fegyverem, s mikor tagadólag válaszoltam, azt mondta, tulajdonképpen házkutatást is kéne tartaniuk, de ettől eltekintenek.

Az idegen katona egy kakas nélküli pisztolyt észrevéve el akarta vinni, de Kocsis nem engedte.

Azután a Parlament ebédlőjébe kísérték, hol Bonyhádinak adtak át, s hol 5 napig tartottak. A Parlamentben senki sem bántott, csak éjjelenként két orosz hóhér félóránként felköltött. Bonyhádi és Radványi hallgattak ki engem.

Bekísérésemkor Kocsis volt a vezető, se nála, sem Sebőknel nem volt fegyver, illetve nem láttam.

Közzvádoló nem ellenzett indítványára a kir[ályi]. t[ör]v[ény]szék végzett tanú megeskütését elrendeli.

Tanú esküt tett.

Folytatva 1920. április 21. de. 9.

Elnök a főtárgyalást megnyitván megállapítja, hogy dr. Ulain Ferenc, Bartha Mór, dr. Ács Jenő, özv. Ludvig Gyuláné és Lukács Aladár tanúk megjelentek. Tanúk dr. Ács Jenő kivételével szabályszerű figyelmeztetés után egyelőre elhagyják a főtárgyalási termet. Majd egyenként s külön a következően vallanak:

■ Dr. Ács Jenő vallomása

40 éves, b[uda]pesti szül[etésű]. és lakos, izr[aelita]., ügyvéd, érdektelen.

Cserni József, volt védencem a kivégzése előtti vagy kivégzése napján átadott nekem egy levelet, valamint egy levelezőlapot. A levelezőlapon négy név szerepelt, mint akik nem voltak terroristák, s kiket csak szíveségből vett fel a csoportjába, hogy állás[hoz] és fizetéshez jussanak. A lapon Nebel, Löschger, Szidonics és Weisz Samu Sándor nevek voltak felsorolva. Ezen lapot a kir[ályi]. ügyészhez benyújtottam.

Cserni erre vonatkozóan egyebet nem mondott nekem, csak azt, ami a lapon foglaltatott.

Felek tanú megesketését nem kívánták, esketetlenül hagyatott.

■ Dr. Ulain Ferenc vallomása

40 éves, nagyszebeni lakos, szül[etett]. b[uda]pesti lakos, r[ómai]. k[atolik]us[us], nős, lapszerkesztő.

Június 8. reggel 3 óra tájt Szidonics Károly, Sebők Béla és egy előttem ismeretlen egyén beállított lakásomra. Szidonics igazolva magát felhívott, legyenek szíves velük menni tanúkénti kihallgatásra a Parlamentbe. E felhívásnak eleget téve elmentem velük a Parlamentbe, hol Bonyhádinak adtak át. Körülbelül 2 hétig vagy 10 napig a Parlamentben tartottak, majd innen a város különböző fogházaiba kísérték, úgyhogy fogságom ez ügyből kifolyóan két hónapig tartott egyfolytában.

Sebők talán bőrkabátot viselt, mikor lakásomra jött, Szidonics szalmakalapot viselt.

Úgy vádlottak, mint az ismeretlen társuk udvariassen bántak velem, Szidonicson észrevettem, hogy nem szívesen állít elő. Vádlottakkal előállításom után nem találkoztam.

A Parlamentben Szörcei József és Kovacsics letartóztatottakat láttam, mindkettőnek véres volt az ajka a verésektől. Engem egész fogságom alatt senki sem bántott tetteleg.

Közzvádoló nem ellenzett indítványára a kir[ályi]. t[ör]v[ény]szék végzett tanú megesketését elrendeli.

Tanú letette az esküt.

A BUDAPESTI BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE KLEIN ANDOR ÉS TÁRSAI BÜNPERÉBEN, 1920. ÁPRILIS 22.¹³⁶

A Budapesti Kir[ályi]. B[ün]t[et]ő. Törvényszéktől
B. kgy. 2093/1920.

A Magyar Állam nevében!

A Budapesti Kir[ályi]. B[ün]t[et]ő. Törvényszék, a személyes szabadság megsértésének vétsége miatt Klein Andor ellen a budapesti kir[ályi]. ügyésznek 14742/20. á[llami]. ü[gyirat]. számú vádiratában foglalt vád felett Stocker Antal kir[ályi]. kúriai bíró mint elnök, dr. Keresztury Gyula, Nagy Béla, dr. Gebhardt Károly, dr. Czirer Ákos kir[ályi]. törvényszéki bírák, valamint dr. Szüts Ferenc jegyző mint jegyzőkönyvvezető részvételével, dr. Varga Zoltán kir[ályi]. ügyésznek mint közzvádlóknak, az előzetes letartóztatásban lévő vádlottnak, dr. Vekerdy Géza budapesti ügyvédnek, mint védőnek jelenlétében Budapesten 1920. évi április hó 22. napján a 4039/919. M.E. sz. rendelettel szabályozott gyorsított eljárás rendes szabályai szerint megtartott nyilvános főtárgyalás alapján a vád és védelem meghallgatása után meghozta a következő ítéletet:

A kir[ályi]. törvényszék az 1920. január hó 15. napja óta [az] előzetes letartóztatásban levő Klein Andor 23 éves, izr[aelita]. vallású, budapesti születésű és lakos, nőtlen magánhivatalnok, vagyontalan, az 1. honv[é]d. gyalogezeredben szolgált vádlottat azon cselekményei miatt, hogy 1919. évi június havában közelebből meg nem határozható időben Szabadszálláson Rozsnyai Vincét, továbbá 1919. évi július hó 19-én Budapesten Giviser Károlyt, Pécsi Dénest, özv. Kibling Nándorné szül. Kiss Júliát, Molnár Annát és Szécsényi Ferencet törvényellenesen letartóztatta, kik

közül Pécsi Dénes letartóztatása hét napnál tovább tartott, de tizenöt napot meg nem haladt, a többiekénél pedig hét napnál tovább nem tartott, amely idő alatt ellenük, a Szécsényi Ferenc kivételével a gyakori éjjeli vallasban és kivégzéssel való fenyegetésben megnyilvánuló lelki sanyargatást is követtetett el, tette pedig a vádlott mindezeket a tanácsköztársaság fenntartása érdekében, bűnösnek mondja ki.

1. négy rendbeli, a Btk. 323. § első bekezdésében meghatározott és annak utolsó bekezdése szerint minősülő, a Rozsnyai Vince, Giviser Károly, özv. Kibling Nándorné és Molnár Anna sérelmére elkövetett személyes szabadság megsértésének vétségében,

2. egy rendbeli, a Btk. 323. § első bekezdésében meghatározott, a második bekezdésében meghatározott, a második bekezdés első tétele és a 323. § utolsó bekezdése szerint minősülő Pécsi Dénes sérelmére elkövetett személyes szabadság megsértésének vétségében,

3. végül egy rendbeli a Btk. 323. § első bekezdésében meghatározott és aszerint minősülő, a Szécsényi Ferenc sérelmére elkövetett személyes szabadság megsértésének vétségében,

és ezért a nevezett vádlottat a Btk. 323. § első és utolsó bekezdései a Btk. 323. § második bekezdésének első tétele és a Btk. 326. § alapján a Btk. 96–97. §-ainak alkalmazásával össz büntetésül, a fogamatba vételtől számított kettő (2) évi fogház büntetésre mint fő- és három- (3) évi hivatalvesztésre mint mellék büntetésre ítéli, a szabadságvesztés büntetésből azonban a vádlottnak 1920. évi január hó 15. napja óta tartó letartóztatásával a Btk. 94. § alapján három (3) hónapot kitöltöttnek vesz.

A B.P. 180. § alapján kötelezi a kir[ályi]. törvényszék a vádlottat az eddig felmerült és az ezután felmerülő bűnügyi költségeknek az államkincstár javára teendő megtérítésére, ezeket a költségeket azonban az 1890. évi XLIII. tc. 4. § alapján egyelőre behajthatatlannak nyilvánítja.

Indoklás

A kir[ályi]. törvényszék a mai napon megtartott fő tárgyalás adatai, nevezetesen a vádlott beismerő vallomása, úgyszintén a tanúként kihallgatott özv. Kibling Nándorné szül. Kiss Júlia, Pécsi Dénes, Király György és Müller Józsefnek esküvel megerősített, valamint a fő tárgyaláson meg nem jelent Szécsényi Ferenc, Molnár Anna és Giviser Károly tanúknak a nyomozat során tett, és a fő tárgyaláson a B.P. 313. § alapján felolvasott vallomásainak egybevetései alapján a következő tényállást állapította meg:

Klein Andor vádlott a háború alatt az 1. sz. honvéd gyalogezredben szolgált, majd leszerelven a népörségbe lépett be, amely a proletárdiktatúra kitörése után

Vörös Örséggé alakult át. Később a politikai nyomozókhoz osztották be, és ebben a minőségben Budapesten a Kubovszky-féle detektívcsoporthoz szolgált a proletárdiktatúrát majdnem annak bukásáig.

A vádlott 1919. évi június havában, közelebbről meg nem határozható napon, mint politikai nyomozó, a kapott utasítás folytán Szabadszállásra utazott, és ott letartóztatta, és vasúton Budapestre hozta Rozsnyai Vince lelkész, kinek az volt az állítólagos bűne, hogy mint rekviráló biztos a vagyonos osztálytól nem szedte el a marhákat. A vádlott este tíz órakor érvén Budapestre, ott a letartóztatott Rozsnyai Vincét a Parlamentben elhelyezett nyomozó irodába kísérte, de mivel az ügyeletes tisztviselőt nem találta a helyén, szabadon bocsátotta azzal a meghagyással, hogy másnap délután 2 órakor jelentkezék.

Rozsnyai Vince másnap a kitűzött órában jelentkezett is a Parlamentben a nyomozóknál, akik fogva tartották. Klein Andor vádlott még ezen a napon újból leutazott Szabadszállásra a nyomozás megejtése végett, melynek befejeztével másnap délelőtt jelentést tett a politikai nyomozók irodájában, s annak alapján Rozsnyai Vincét ugyanazon a napon délelőtt 11 órakor szabadon bocsátották. Ekként tehát a nevezett sértett egy napig volt személyes szabadságától megfosztva.

A vád tárgyává tett többi cselekményeket a vádlott Budapesten követte el. Ezeknek az előzménye az, hogy Müller József, Király György, Franke János és több társai 1919. évi július hó közepén a vörösuralom megdöntésére irányuló ellenforradalmi mozgalmat szerveztek, és ilyen irányú röpcédulákat terjesztettek. Ezt az összeesküvést a vörös nyomozók felfedezték, annak fő szereplőit nevezetesen Király Györgyöt július hó 18-án, Müller Józsefet pedig július 19-én délelőtt letartóztatták, és kínzó vallasnak vetették alá. A kínzások súlya alatt Király György elárulta, hogy az összeesküvés résztvevői a József és a Mária utcában, a Jézus szíve templomának a környékén szoktak találkozni. Erre a nyomozók, hogy megtudják, kikkel szoktak Müller József és társai találkozni, azt a ravasz fogást eszelték ki, hogy Királyt és Müllert fegyveres nyomozók kíséretében, mintegy „csalétek” gyanánt sétálni viszik a fentebb megjelölt helyre úgy, hogy a közönség ne is sejtse, hogy le vannak tartóztatva, aki aztán őket köszönti és megszólítja, azt le fogják tartóztatni. Ennek a tervnek a végrehajtásával Klein Andor vádlottat és egy ismeretlen nyomozótársát bízták meg. Ezek 1919. évi július hó 19-én, délután öt óra tájban Müller Józsefet és Király Györgyöt arra kényszerítették, hogy menjenek velük a József és Mária utcába sétálni, már előzőleg megfenyegetve őket, hogy ha szökni próbálnak, vagy ösmerőseiket figyelmeztetik, agyonlövik őket. A vádlott és társa a Mária utcában a templom előtt, a túlsó oldalon állottak meg, Müller Józsefnek és Király Györgynek pedig megparancsolták, hogy a templom oldalán sétáljanak, a templomból kijövő közönség köréből egymás után gyanútlanul szólították meg Müllert és Királyt ismerőseik, és pedig Giviser Károly,

özv. Kibling Nándorné, Molnár Anna, Pécsi Dénes és Szécsényi Ferenc sértettek, ezeket Klein Andor vádlott és nyomozótársa minden további kérdezősködés nélkül ott a helyszínen nyomban letartóztatták, és az előhívott vörösőrök segítségével a Conti utcai fogházba kísérték, ott azonban hely nem lévén, a Parlament épületébe, a politikai nyomozók irodájába vitték, és ott Korvin Klein Ottónak átadták. Egyedül Szécsényi Ferenc szabadult meg szerencsésen már a Conti utcai fogházból, őt ugyanis kihallgatása után szabadon bocsátották, mert hivatkozott vörösőr voltára. A többi sértettet a Parlamentben Korvin Klein Ottó, Kohn Ke-rekes Árpád a rettegett hírvörös-nyomozófőnökök vették vallatás alá, de mert nem vallottak, Korvin közös helyiségbe záratta őket, kivéve Molnár Annát, kit külön helyiségbe záratott el.

A sértetteket a nyomozók brutálisan szidalmazták, éjjeli kihallgatásokkal zaklatták, kivégzéssel, golyóval, pincével fenyegették, Pécsi Dénest tettelegesen is bántalmazták. Ezenkívül július 21-én éjjel a sértetteket váratlanul meglátogatták Landler, Szamuely Tibor és Korvin Klein Ottó. Landler azzal kezdte a „látogatást”: „hol vannak azok a fehér bestiák, akik nem akarnak vallani?”, mire Szamuely azt kiáltotta: „Mit nem vallanak! Kikötni őket, reggelre lógjanak!” Korvin erre azt mondta Szamuelynek: „Bízd csak rám, reggelre elszámolok velük.” Erre vér-fagyasztó kijelentések hatása alatt özv. Kiblingné és több fogolytársa a rémülettől idegsokkot kaptak, és sokan önkívületi állapotba jutottak.

A sértettek közül Giviser Károly és Molnár Anna három napig, özv. Kibling Nándorné hat napig voltak fogva, akkor az olasz misszió közbenjárásával szabadon bocsátották őket, Pécsi Dénes azonban csak a diktatúra bukása után, augusztus hó 3-án szabadult ki, letartóztatása tehát 15 napig tartott.

A fenti tényállás szerint, minthogy a letartóztatott sértettek semmiféle büncselekményt nem követtek el, és különben is sem a vádlottnak, sem pedig az ő ügynevezett feljebbvalóinak semminemű törvényi joguk vagy hatáskörük nem volt, s így a vádlott őket törvényellenesen tartóztatta le, és ezzel okozójává vált annak, hogy azok a fentebb megjelölt ideig személyes szabadságuktól törvényellenesen meg voltak fosztva, tekintettel továbbá arra, hogy ezen letartóztatás ideje alatt a sértettek a Szécsényi Ferenc kivételével a tetteleges bántalmazásban, illetve az éjjeli kihallgatásokkal való zaklatásban és főként a kivégzéssel való fenyegetésben megnyilvánuló testi és lelki sanyargatást is szenvedtek, ami szintén a vádlott által való elfogás következménye volt.

A vádlott cselekményei.

Négy rendbeli a Btk. 323. § első bekezdésében meghatározott, annak utolsó bekezdése szerint minősülő, továbbá egy rendbeli a Btk. 323. §-ában meghatá-

rozott, a 2. bekezdés első tétele, valamint az utolsó bekezdés szerint minősülő, végül egy rendbeli ugyanazon § első bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő személyes szabadság megsértése vétségének a tényálladási elemeit tüntetik fel, amiért is a beszámítást vagy a büntethetőséget kizáró okok hiányában a kir[ályi]. törvényszék a vádlottat ezekben mondotta ki bűnösnek.

Nem fogadhatta el a kir[ályi]. törvényszék a vádlottnak azt a védekezését, hogy ő mint katonai fegyelem alatt álló politikai nyomozó, vagyis egy alárendelt közeg, csupán felsőbbségének a parancsára teljesítette a letartóztatásokat, és hogy ekképp ellenállhatatlan kényszer alatt cselekedett, mert a semmiféle katonai vagy polgári hatóságot nem képező, senkinek letartóztatására törvényes hatáskörrel nem bíró vörös nyomozó testületbe a dolog természete szerint csakis önként jelentkező, minden tekintetben megbízható, kommunista érzelmű és gondolkodású egyéneket vettek fel, s minthogy abba a testületbe a vádlott is önként és az eddigi jóvedelmét messze felülhaladó magas fizetés reményében lépett be, már a belépése által eleve kötelezte magát mindazon cselekményekre, amelyekkel ott meg fogják bízni, és azonosította magát az egész törvényes hatóságot bitorló bünszövetkezet minden intézkedésével. Ezenkívül módjában és jogában állott volna a vádlottnak az általa is nyilván törvényellenesnek felismert parancs, illetve utasítás végrehajtását megtagadni, illetve meghiúsítani, legrosszabb esetben kötelessége lett volna a bűnös társaságból idejekorán megszökni.

A büntetés kiszabásánál a kir[ályi]. törvényszék súlyosító körülménynek vette a halmazásban megnyilvánuló makacs kitartást, ezzel szemben a vádlott büntetlenségét, beismerését és azt a körülményt, hogy a vádlott vélt hivatalbeli felsőbbségének kezdeményezésére járt el, mint enyhítő körülményeket mérlegelte, és ezen az alapon szabta ki a rendelkező rész szerinti, a vádlott egyéni bűnösségének fokával és az elkövetett cselekmények súlyával arányban álló összbüntetést.

Az ítéletnek többi rendelkezései a bűnösség megállapításának törvényszerű folyamánai. Az előzetes letartóztatás méltányos beszámítása a Btk. 94. §-án alapszik.

Budapest, 1920. április 22. napján

Stocker Antal
s.k. ft. elnök

Nagy Béla
előadó

Jogerős és végrehajtandó!

PÉTERI JÓZSEF LEVELE A BUDAPESTI ÁLLAMÜGYÉSZSÉGNEK, 1920. OKTÓBER 22.¹³⁷

Tekintetes Kir[ályi]. Ügyészségnek, Budapest.

63763/1920 k[özponti]. ü[gyirat]. sz[ámú]. dr. Mórócz ügyész úr által kiadott felhívásra tisztelettel közlöm, hogy 1919. jún[ius]. 6-án éjjel 1 órakor Bonyháti Tibor, Radványi és még négy terrorista Budapest I. k[erületi]. Szt. János tér 1/a III. 2. alatti lakásomból automobilon az Országházba vittek. Bonyháti kezdett vallasni, s mivel az neki nem volt kedvére való, levitetett a pincébe, ahol hatan verni kezdtek. Grünblatt Boris egy Mannlicher puskatussal ütött, majd kötéllel kezeimet összekötözve egy gőzcsőre felhúztak, s így a levegőben lógva is ütöttek, vertek, puskatussal, bottal és ököllel. A fejem, arcom és egész testem zúzódásokkal, véralfutásokkal volt tele. Orvosi látteletem természetesen nincs, mert 59 nap után szabadultam ki a börtönből, de sérüléseimet látták báró Perényi Zsigmond, dr. Ulain Ferenc, dr. Krisztics Sándor, dr. Weisz István és legközvetlenebbül dr. Okolicsányi Zoltán ügyvéd... Sérüléseim és bántalmaim több mint húsz nap múlva enyésztek el, mert minden ízületem a kikötéstől volt megkínózva. Ütést legtöbbet Grünblatt Borisztól szenvedtem.

Békésszentandrás, 1920. október 22.

Péteri József jegyző

KOVACSICS DEZSŐ VALLOMÁSA GRÜNBLATT BORIS PERÉNEK FŐTÁRGYALÁSÁN, 1921. MÁJUS 6.¹³⁸

1919. június 7-éről 8-ára virradó éjjel egy civilruhába öltözött nyomozó és hat fegyverrel és kézigránatokkal felszerelt terrorista a lakásomon letartóztatott, és aztán a Parlamentbe hurcolt, állítólag tanúkihallgatás céljából. Hajnali 3 órától déli fél 1 óráig a portás helyiségében őriztek, azután felvezettek a terroristák-nak a földszinten lévő helyiségébe, ahol egy Bonyhádi nevű terrorista a báró

¹³⁷ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 8953/1919. számú per, 51.

¹³⁸ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 8953/1919. számú per, 63–65.

Perényi-féle ellenforradalmi mozgalomban való részvételem miatt hallgatott ki Radványi és Grünblatt Boris terroristák segédkezése mellett. Minthogy tagadtam a vádat, értésemre adták, hogy levisznek a pincébe, ahonnan még ember nem került ki élve, mert ők a rettegett Batthyány-palotabeli terroristák, akik állítólag fel lettek oszlatva, de ez csak mese. Egy dr. Weisz Istvánnal történt szembesítem után, aki terhelően vallott ellenem, lehurcoltak a pincébe, ahol kezdetét vette a kínzás. A jelzett kihallgatás mintegy fél óráig tartott.

A pincehelyiségben egy íróasztal, egy priccs és igen sok kézigránát képezte a berendezést. A mennyezet alatt egy vízvezetéki cső vonult végig, azon egy vastag kötél volt áthúzva. Bonyhádi kiadta a parancsot: Na Boris, üsd! Arra Grünblatt nekem ugrott, és ököllel a szemem közé ütött. Ezen bevezetés után a kezeimet hátul összekötözték, és felhúztak a vízvezetéki csőre úgy, hogy a lábaim nem érték a földet. Ebben az állapotban a legvadabb kegyetlenkedéssel bántalmaztak. Grünblatt Boris, aki a kínzásban az összes társait felülmúlta, kötéllel és kétujjnyi vastag kötéllel esett nekem, felső testemet előlről és hátulról annyira összeverte, hogy tüdővérzést kaptam, puskaszíjjal vagy 80 ütést mért a hasamra. Mindez 1 és fél óráig tartott; a szünetekben azzal szórakoztak, hogy a lábamat a kötél másik végéhez kötötték, és forgattak a levegőben.

A kihallgatás befejeztével a cellámba vittek, ahol még 8 napig tartottak fogásban. Ekkor már nem bántottak, de hogy ne érezzem magam túlságos biztonságban, Grünblatt Boris, aki általában mint orosz hóhér szerepelt, a mellettem lévő ágyon aludt éjszakánként.

Sérüléseim oly súlyosak voltak, hogy dr. Ervényi, aki kiszabadulásom után megvizsgált, s láttelepet is készített, konstatálta, hogy csoda hogy még életben vagyok.

A LAZARISTA RENDFŐNÖK JELENTÉSE MÉSZÁROS LÁSZLÓ BUDAPESTI ÉRSEKI ÁLTALÁNOS HELYTARTÓNAK (Részlet)¹³⁹

„Beadványunkat személyesen adtuk át a német-osztrák nagykövetnek, ki álláspontunk igazságát elfogadván 1919. május 30-án 2781. ügyszám alatt hivatalosan átirat Kun Bélához, a volt magyar külügyi népbiztoshoz, hogy a rendház a felho-

¹³⁹ | Dátum nélkül. BFL VII. 5. c. 7064/1919. számú per. Egyházi intézmények jelentései, 130–131.

zott indokok alapján nem kommunizálható.¹⁴⁰ Ennek dacára 1919. jún. 23-án megjelent a rendházban dr. Bevall Tibor ügyvéd és Robitsek Pálné, s a következő határozatot hirdette ki: „Közügyi népbiztosság. 153788/1919. VI. 3. bü. Elrendelem a Vallásügyi likvidáló biztos 2193/919. sz. átiratával a Közügy[atási]. Népbiztosság Ifjómunkás Szociális ügyosztálya rendelkezésére bocsátott Lazaristák Misszióháza (Gát u. 6.) átvételét. Az átvétel foganatosítására a gondnoki hivatalt utasítom dr. Bevall Tibor és Robitsekné útján. A jelenleg bentlakó szerzetesek tartoznak a plébánia kivételével kiköltözködni. Ezen rendelkezésemmel stb. stb. a népbiztos megbízásából Haász, politikai megbízott.”

Dr. Császik Pál mint a távollevő Fekete Schw. Lajos megbízottja közölte dr. Bevall Tiborral, hogy az eljárás aggodalmas és jogtalan, mert hisz a külügyi népbiztos nem döntött még a köztulajdonba-vétel tárgyában. Az eljáró dr. Bevall is osztotta dr. Császik jogi felfogását, és elállt az átvétel foganatosításától, s abban állapodtak meg, hogy másnap együttesen mennek fel a külügyi n[é]pb[iztos]hoz, és ott információt szereznek.

Este Fekete Lajos gondnok hazaérkezvén, dr. Császik közölte vele a történeteket; mire a gondnok módfelett fölháborodott, s mindenáron azon volt, hogy minden jogi felfogás dacára az épületet elfoglalja. Így beszéltek ezt meg ő és Robitsekné. A dr. Császikkal való személyes összetűzést okul használta fel törvénytelen eljárásának keresztülvitelére. Mint egy dühös fúria megfenyegette dr. Császikot, hogy majd ellátja a baját és eltávozott. A rendház lakói nyugodtan aludni tértek. 11 óra tájban a gondnok és két vörösőr dr. Császik Pált lakószobájából erőszakkal elvitték, s ugyanakkor elfogták Kovacsovsky István laikus frátert is. A bekísérés módja olyképp történt, mintha vesztőhelyre vittek volna, s a Bakács téri templom előtt mondták is, hogy utoljára mehetnek el a templom mellett. Egy óra múlva újabb vörösőrök jelentek meg, s a ház összes lakóit bekísérték ugyancsak a Ráday u. 28. sz. [alá,] a katona- és munkástanácshoz. Hallatlan testi és lelki sanyargatások tanyája volt ez, mint a későbbi vizsgálat be is igazolta. Hat olyan jeleneteket produkáltak, mint a kivégzéseknél szokás, négyszögletben álltak fel, vezényszóra töltötték a fegyvert, lövésre álltak készenlétben, mely cselekményeikkel halálfélelembé ejtették a bekísért lakókat. Majd azután mindegyiket külön-külön fürdőszobába vitték, ott a vád ismertetése előtt

140 | A tanácsköztársaság alatt az egyházi vagy állami tulajdonba vételére, valamint az egyházzal szembeni diktatórikus intézkedések végrehajtására létrehozták a Vallásügyi Likvidáló Hivatalt, melynek élére a volt piarista novíciust, Fáber Oszkárt állították. Fáber rendeletei értelmében többek között köztulajdonba vették a szerzetesrendek rendházait is, melyeket azután különböző célokra használtak fel. A lazariszt rendfőnök beadványa e rendház-kommunizálás ellen irányult.

vadállati kegyetlenséggel puskatussal agyba-főbe verték, leköpdösték, arcul verték, s a kínjaikban földön fetrengőket csizmasarokkal összevissza rugdosták ott, ahol érték, a vérükben fetrengőket a revolverük agyával is ütötték meg, s már a szolgálati fegyverükkel agyonlövésük végett céloztak is rájuk. Háromnegyed óráig tartott külön-külön ez a kínzás, és csak ezután kezdték meg a kikérdezést. Azzal gyanúsították ugyanis őket, hogy ellenforradalmárok, ők terjesztették volna állítólag a zsidó pogromra uszító gépirásos röpiratokat,¹⁴¹ s a krisztinavárosi forradalomban¹⁴² is részesek volnának. A kínzás közben nyíltan meg is mondták, hogy nekik beismerő vallomásra van szükségük s addig fognak kínozni, míg be nem ismerjük a vádakát. A kihallgatás után a fürdőszoba véres kövezetét fel kellett mosnunk. Az örszobán a vörösőrök elejtett szavaiból tudtuk meg, hogy csak azért nem végeztek ők ki, mert másnap úgyis halál vár majd ránk Csernynél a Parlamentben. Dr. Császik Pálról mondták, hogy az fog legelőször lógni, mert mint volt rendőrtiszt ő szervezte Újpesten az ellenforradalmat. Mikor a kínzóhelyiségből kijövet az örszobán találkoztak ismét a rendház lakói, a puszkacsapásoktól, revolver- és ökölcsepásoktól, s a kiállott halálfélelemtől arcban annyira el voltak torzulva, hogy egymásra nem is ismertek rá.

Ez éjjel a bántalmazóink: Golonitzer nevű vörösőr agyonlőtt egy Pécsi nevezetű rendőrt a Köztelek utcában, s két másik lovasrendőrt is a Bakács téren, mert valamennyien fehérnek vallották magukat. A hullákat szőnyegekbe csavarták, s a Dunába süllyesztették el. Különben ő részes volt a Millner százados meggyilkolásában is. Jelenleg még szökésben van.

Meg kell jegyezni, hogy Hary Árpádot nem bántalmazták a vörösőrök, mert a mellényén a szociáldemokrata párt jelvényét látták, s ő is annak vallotta magát. Kihallgatás után hazabocsátották.

141 | Itt nagy valószínűséggel Herczegh-féle röpiratokra történik utalás. Erre vonatkozóan lásd Korvin Ottó vallomását a kötet 135. oldalán.

142 | Az úgynevezett „krisztinavárosi ellenforradalom” a budai polgárság spontán kitörő diktatúraellenes reakciója volt. Az esemény 1919. június 22-én történt, amikor a krisztinavárosi plébániatemplomtól induló úrnapi körmenetben részt vevő hívőket egyes vörösőrök és vöröskatonák részéről több inzultus is érte. A körmenet résztvevői közül többen a vörösőrök ellen fordultak, majd a felindult tömeg tiltakozása jeléül a környék több épületéről letépte a vörös zászlókat, továbbá a himnuszt énekelve tüntetett a kommunizmus ellen. A spontán tüntetést a Krisztina térre kiérkező Cserny-alakulatok és a vörösőrök közösen fojtották el, sortűzet adva a templom előtt gyülekezőkre. A sortűznek egy halálos áldozata is lett: Dénes Artúr ügyvéd-jelölt, aki a templom bejáratánál, vagy már bent a templomban lelte halálát. Lásd bővebben: Nagy Sándor: *Vörös megtorlás a fehér Budán*, Rubicon, 2011/2., 39–41.

Groó Géza vasesztergályos, az V. osztály tagja. A diktatúra bukását követően, 1919 decemberében kivégezték

lábra helyeztek valamennyiünket. Mint később megállapítást nyert, ez a Sebők detektív személyes ismerőse volt dr. Császik Pálnak, az ügyiratokat magánál tartotta, nem merte Cserny elé adni, félve a halálos kimeneteltől, mert éppen akkor volt az ellenforradalom. Az aktákat Gyékényesre vitte, ott összetépte, megsemmisítette. A távollétük alatt Fekete gondnok a templomot lezáratta, s az egész házat vörösörökkel őriztette félve az egyre jobban gyűlemlő hívők fölháborodásától. A kirendelt vörösörök a hívek haragjának lecsillapítására azt a rágalmat terjesztették, hogy a papok a pincében pénzt hamisítottak, azért fogták el őket, s már öt szekér hamis pénzt el is szállítottak. Három napra azonban a Ménesi úti rendházból helyettes pap rendeltetett ki; akinek azonban megbízatása Horvát Lajos visszaérkeztével megszűnt.

Jellemző az akkori időkre, hogy közhatósági orvos nem mert sérülésünkről hivatalos látletet felvenni, csak a rendház orvosa dr. Hofhause Imre.

Ily aljas módon, erőszakkal, minden jog és törvény ellenére sikerült a gondnoknak beköltöztetnie a rendházba a tanoncokat. [...]

Másnap reggel automobilon tengerész- és vöröskatonák a Parlamentbe vitték az agyonkínzottakat Cserny csoportjához. Itt először a hírhedt Croh¹⁴³ detektív kérdezte ki őket. Ez az ember akkor részeg volt, csak úgy dőlt belőle az alkohol, s íme csodálatos, hogy ez a detektív, akinek vagy tizenhét gyilkosság szárad a lelkén, meglátva agyonsanyargatott külsőnket, megszánt, jóindulatáról biztosított. Ennek dacára a kihallgatások során többször megfenyegették őket, hogy a pincébe viszik, melynek súlyos jelentőségét csak később tudtuk meg. Kummer Bélát a Parlamentben is bántalmazták tetteleg. Később egy Sebők nevezetű ferencvárosi lakos, volt sofőr felismerte dr. Császik Pált, s önmagára, mint detektívre szignálta az ügyet, s a kihallgatásokat elvégezte. Négy nap múlva azután szabad-

143 | Helyesen Groó Géza.

VÁLOGATÁS A POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLY DOKUMENTUMAIBÓL

A BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁG POLITIKAI OSZTÁLYÁNAK SZERVEZETE¹⁴⁴

- 1.) A Belügyi Népbiztosság politikai osztályt szervez, melynek feladata egy országos kémhálózat létesítése, valamint az összes politikai természetű ügyekben megindított és folytatott rendkívüli eljárások irányítása és ellenőrzése.
- 2.) Ez az osztály a Vörös Őrségtől függetlenül alakul, és kizárólag a Belügyi Népbiztosság hatáskörébe tartozik. Vezetőjét és személyzetét a Belügyi Népbiztosság nevezi ki. A Vörös Őrség nyomozótestületének egy tagját szakértőül melléje rendeli.
- 3.) Az alkalmazottak javadalmazása a Kormányzó Tanács által megállapított kulcs szerint történik.
- 4.) Az országos kémszervezet célja, hogy a Belügyi Népbiztosság az ország politikai helyzetéről időközönként pontos információt kapjon. A kémszervezet előírt időközökben jelentést tesz a körzetébe tartozó vidék hangulatáról, a direktóriumok működéséről, a rendeletek betartásáról és foganatosításáról, minden, a Tanácsköztársaság ellen irányuló mozgalomról, és figyelemmel kíséri egyes személyek működését. Tapasztalatairól az időközi jelentéseken kívül telefonon és távírdán is tesz jelentést, miáltal teljes áttekintésen kívül preventív intézkedésekre is alkalom nyílik. A kémszervezet tagjai önmaguk intézkedéseket nem tesznek. Küldetésük alatt inkognítségük van, és intézkedések tétele a Belügyi Népbiztosság pol[itikai]. osztályának rendeletére külön küldendő közegek útján történik. Amennyiben elkerülhetetlen a közvetlen intézkedés, úgy a küldöttek azonnal leváltatnak.
- 5.) A vidéki expozitúrák politikai megbízhatóság okából legalább egy munkásból és egy hivatásos detektívből állanak. Nagyobb körzetben többen is küldhetők ki,

144 | A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának szervezete. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), Belügyminisztérium, Elnöki iratok K 148, 603/2. 1. doboz, 1. őrzési egység (ő. e.), 13-14.

de minden hivatásos detektív mellett egy szakszervezeti munkásnak kell beosztva lennie. Kizárólag a Belügyi Népbiztosság politikai osztálya alá tartoznak.

- 6.) Az expositurák egyelőre a mellékelve idecsatolt jegyzék szerint létesülnek.
- 7.) A politikai nyomozás intenzitása céljából a budapesti nyomozótestület munkások bevonásával országossá fejlesztetik ki. A konkrét esetekben megejtendő nyomozásokat a belügyi politikai osztály utasításai és ellenőrzése alapján a b[uda]pesti volt főkapitányság épületében elhelyezett testület hajtja végre. A nyomozótestület vezetője hivatásos detektív, ki mellett politikai biztосként a politikai osztály egy munkását elhelyezi.
- 8.) Ez a testület szoros összeköttetést tart fenn a Belügyi N[ép]b[iztos]ság Politikai Osztályával, az eseményekről napi jelentést készít, és tartozik a politikai osztály utasításait respektálni.
- 9.) A Belügyi N[ép]b[iztos]ság pol[itikai]. osztálya nyilvántartja az állandó vidéki küldöttek, valamint a nyomozás céljaira rendelkezésre álló személyzet névsorát. Az összes küldöttek és nyomozók a Vörös Őrség arcképes igazolványát kapják, az expositurák küldöttei külön arcképes igazolványt a következő szöveggel: „N. N. elvtárs, a Belügyi N[ép]b[iztos]ság pol[itikai]. Nyomozó Osztályának megbízottja. A Belügyi N[ép]b[iztos]ság felkéri a tanácsköztársaság összes szerveit, hogy ezen igazolvány tulajdonosát a legmesszebbmenő támogatásban részesítsék, és szükség esetén karhatalommal is támogassák. Az igazolvány tulajdonosa díjtalanul használhatja az összes közforgalmi eszközöket (vasút, hajó, villamos), és fegyverviselésre jogosult.” A konkrét esetekben kiküldöttek esetről esetre nyílt parancsot kapnak.
- 10.) Mindaddig, míg a Kormányzótanács által megállapított fizetés kérdése elintézve nincsen, a Budapesten vagy állandó jelleggel vidéken tartózkodó közegek K 60.- napidíjat kapnak. Vidéki kiküldetéseknél napi K 40.- utaltatik ki az élelmezési költségek megtérítésére.
- 11.) A Belügyi N[ép]b[iztos]ság Pol[itikai]. Osztálya külön szervezetet létesít a postaküldemények diszkrét megfigyelésére, amelynek szervezetéről külön jelentés készül.

Budapest, 1919. április 8.

TERVEZET A KÜLFÖLDI LEVELEZÉS MEGFIGYELÉSÉRE FELÁLLÍTANDÓ LEVÉLVIZSGÁLÓ BIZOTTSÁGRÓL¹⁴⁵

Tervezet

A külföldi levelezés megfigyelésére felállítandó egy levélvizsgáló bizottság. A bizottságnak a működése kiterjed az összes külföldi levelezésre. A külföldi levelezés a tanácsköztársaság összes részeiről Budapesten összpontosítandó a 72-es postahivatalnál. A bizottság működése hangsúlyozottan nem cenzúrai, hanem csakis megfigyelő felülvizsgálati.

Az elvek, amelyek szerint a megfigyelés történik:

- 1.) ellenforradalmi (piros, fehér, fekete)
- 2.) híradások belföldi csapatmozdulatokról
- 3.) híradások külföldi csapatmozdulatokról, de mindkét esetben csak olyanokról, amelyekről újságokból híradásokat nem szerezhethünk.
- 4.) aranycsempészet
- 5.) élelmiszer-csempészet
- 6.) egyéb visszaélések
- 7.) a gazdasági híradások, amennyiben újságokban nem szerepelnek (éhínség, szükség stb.).

A bizottság működése teljesen titkos.

A felülvizsgált levelekből részleteket kitörölni, vagy bennük részleteket megjelölni egyáltalában nem szabad. Mert a cél nem az, hogy az egyes részek a címzettekhez ne érkezzenek meg, hanem az, hogy választ kapva rájuk, [a] mozgalmakról tiszta képet nyerjünk. Ha mégis olyan súlyosan sérelmes részek fordulnának elő, melyek úgynevezett államérdekből nem továbbítandók, az ily levelek elkobzandók. A továbbított, de sérelmes tartalmakról másolat készítenendő, melyekhez az érkező válaszoknak másolata hozzátartozandó, s melyek mint nyílt akták kezelendők. Ha oly sérelmes részek fordulnának elő, melyeknek sorsáról a bizottság dönteni nem tud, ezekről a Belügyi N[ép]b[iztos]ság megfelelő szerve intézkedne.

Becslésem szerint a külföldi levelezés ma ca. 25-30 kilogramm naponként.

¹⁴⁵ | Tervezet a külföldi levélvizsgáló bizottság felállítására, MNL OL K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 15.

Nyelvek szerint szükséges: magyar, német, francia, angol, olasz, román és a szláv nyelvek. A bizottság felállításánál a következő csoportosítás volna célszerű: magyar-német vezető, magyar-német-szláv, magyar-német-francia, magyar-német-angol, magyar-német-román-olasz.

A szükséges felszerelés: egy világos helyiség, ahány ember, annyi szék és asztal, egy jól elzárható irattárszékény, egy írógép és a szükséges irodai felszerelések.

Fekete Béla festőművész

Lakik: VI. Podmaniczky u. 67., V. 1. műterem

Budapest, 1919. április 9-én

A BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁG POLITIKAI OSZTÁLYÁNAK TÉNYVÁZLATA A DORMÁNDY-FÉLE ELLENFORRADALMI MOZGALOMRÓL, 1919. ÁPRILIS 17.¹⁴⁶

A leleplezett ellenforradalmi mozgalom irányítói a vallomások alapján a még szabadlábban levő Dormándy százados és Nikolényi Dezső rendőrfogalmazó voltak. Dormándy szerepe teljesen még nincs tisztázva. A rendőrség megszervezésének feladata Nikolényi Dezsőre hárult, aki érintkezést keresett a rendőrség reakciós elemeivel. Megbeszéléseket folytatott Papp Zoltán detektívvel, Sági Lászlóval, a politikai osztály útlevelescsoportjának alkalmazottjával, Krompaszky rendőrtisztel és eddig még ismeretlen védőrszázadossal, továbbá egy újpesti rendőrfelügyelővel. A megbeszélések alapján mintegy három héttel ezelőtt a Baross kávéházban, majd Papp Zoltán detektív és barátja, Szalkay Ferencnek Ferenc körút 6. sz. alatti lakásán és a Röck Szilárd utcában, Nikolényi Dezső egyik ismerősénél értekezleteket tartottak. Az értekezletek résztveői Nikolényi Dezső, Stentzel János ügyvéd, Papp Zoltán detektív, Szalkay Ferenc műegyetemi hallgató, Sági László rendőrségi díjnok, ennek öccse, Sági Tibor tényleges tiszt, ki mint tüzérhadnagy Komáromban teljesít szolgálatot. Bede Loránd, Harkály, joghallgató, ki az Ébredő Magyarok mozgalmaiban¹⁴⁷ már részt vett, Wiesinger sz[áza]d[o]s., Marschovsky f[ő]h[a]d[na]gy., továbbá [egy] eddig még ismeretlenül maradt védőrszázados, egy újpesti rendőrfelügyelő és egy újságíró. Feltehető, hogy ez utóbbi Kacsak Gézával azonos.

¹⁴⁶ | MNL OL BM, K 148, 603/2. 5. doboz, 24. ő. e., Politikai megbízottak, nyomozók jelentései, 38–39.

¹⁴⁷ | Ébredő Magyarok Egyesülete.

Az első mintegy másfél-két óráig tartó értekezleten Nikolényi Dezső előadta, hogy a rendőrség 4000, a védőrség 8000 embere, egy 2000 főből álló tiszti alakulat rendelkezésre áll ellenforradalom céljaira. Kijelentette, hogy sem a rendőrségen, sem a védőrségen szervezni amúgy nem kell, mivel azok ügyis ellenforradalmiak. Szerinte a vidék is ellenforradalmi hangulatú. Tüzérségre volt csak szükségük, és hogy azt megszerezzék, léptek érintkezésbe Sági Tibor tüzérhadnaggal. Sági Tibort azzal bízták meg, hogy igyekezzen a komáromi térséget bevonni a mozgalomba, és adott jelle legalább egy üteget B[uda]pestre hozni. Sági Tibor a feladatot vállalta, megbeszélést is folytatott az irányban Csabay komáromi tüzérszázadossal, és hogy e megbeszélés eredménnyel is járt, erre enged következtetni Sági Tibornak Csabay századoshoz írt és általunk elfogott nyílt ellenforradalmi hangú és egy megbeszélte konkrét tervről is szóló levele.

Ságit azzal bízták meg, hogy igyekezzen híreket szerezni a rendőrség politikai osztályán. Az Újpesten szolgálatot teljesítő rendőrfelügyelő arról számolt be, hogy Újpesten 600 megszervezett rendőr áll rendelkezésre. Dr. Stentzel bejelentette, hogy Lovászy Márton hajlandó lesz a kormányelnökséget vállalni, mihelyt a mostani kormány megbukott. Tervük az volt, hogy a rendelkezésükre álló karhatalommal f[olyó]. hó 18-án, pénteken megszállják a kaszárnnyakat, lefegyverzik a rendőrséget, lefoglalják a repülőgépeket, hogy a kormány tagjai el ne menekülhessenek, és magukhoz ragadják a hatalmat.

A vallomásukból az tűnik ki, hogy pénz dolgában rosszul állottak. Szalkay Stentzelt kereste fel két ízben is, hogy pénzről gondoskodjon. Stentzel pénzt nem tudott adni, de azt válaszolta, hogy a demarkációs vonalon túl olasz lírában jelentékeny pénzüsszeg áll rendelkezésre. A tervezett puccs sikere esetén élelmszereket is kaptak volna a megszállott területről. Szalkay megkísérelte még pénz szerzését a mozgalom céljaira Ghillányi ügyvéd ismerőse révén is.

Mindezek tényként megállapíthatók Sági Tibor, Sági László, Szalkay Ferenc és Papp Zoltán beismerő vallomásaiból. Stentzel ügyvéd konokul tagad, Nikolényi Dezső pedig együgyű mesét próbál előadni, amely szerint csak az ellenforradalom leleplezése céljából volt érintkezésben Sági és társaival.

Budapest, 1919. április hó 17.

KORVIN OTTÓ LEVELE A BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁGHOZ, 1919. MÁJUS 15.¹⁴⁸

Landler és Werner Elvtársaknak!

Jelentem, hogy ma délután Jancsik telefonon arról értesített, hogy nem ismeri el a nyomozások elrendelésénél jogosító aláírásokra vonatkozó rendelet érvényességét, mert azt nem a belügyi népbiztos adta ki. Nem ismeri el a politikai nyomozó osztálynak országossá való kiterjesztése folytán a Vörös Őrség kötelékéből való kivonását és a Belügyi Népbiztosság hatáskörébe utalását. Nem érvényesek az általunk adott kinevezések, mert arra csak ő hivatott. Ő fogja Guzyt és Korrvint vezetőknél, Sallait és Sámuel¹⁴⁹ helyetteseknek kinevezni, és arra a megjegyzésemre, hogy én [a] Belügyi Népbiztosság által kapott kinevezésem folytán a politikai osztályhoz tartozom, mely mellé rendeltetett legújabbban a Guzy és Sallai vezetése alatt álló nyomozó testület, azt a választ adta, hogy így állván az ügy, nekem abszolúte nincsen jogom a nyomozó testület ügyeibe befolynom. Ismételtén kijelentette, hogy egyedül ő jogosított a nyomozó testület felett rendelkezni, mely megbízatását Landler Jenőtől kapta. Landler Jenő az ő egyedüli főnöke, és ennek folytán semmiféle belügyi direktóriumot el nem ismer, annál kevésbé, mert ezt neki nem jelentették be.

Budapest, 1919. május 15.

Ui. Tudomásomra jutott, hogy Jancsik Juhász volt detektív-osztályvezető vezetésével maga mellett egy politikai nyomozó különítményt szervez, miáltal veszélyeztetve látom azon tervünk teljesedését, hogy egy kézben egyesüljenek az ellenforradalmi ügyek. Mihez tartásképpen megjegyzem, hogy Juhász osztályvezetőnek nem vált be, és ezért az újjáalakításnál egy száztagú alosztályt akartunk rábízni (ezt is csak a béke kedvéért), de ő ezt nem vállalta, és bejelentette, hogy a testületből kilép. Juhász megbízhatatlanságát Guzy éppoly jól ismeri, mint mi (2-án megsemmisítve összes igazolványait, szabadságot kért), és ezért csodálatra méltó, miért exponálja magát érette Jancsik.

Korvin Ottó

¹⁴⁸ | MNL OL, BM, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 16.

¹⁴⁹ | Guzi János, Sallai Imre és Stein Ferenc.

SALLAI IMRE LEVELE A BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁG VEZETŐIHEZ, 1919. MÁJUS 16.¹⁵⁰

[A] Magyar Tanácsköztársaság Belügyi Népbiztosságának Politikai Osztályától

A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó osztálya mai összetételében és szervezetében nem felel meg hivatásának. Hogy az egyre erősödő ellenforradalmi mozgalmakkal szemben a küzdelmet sikerrel felvehessük, feltétlenül szükséges, hogy ez az osztály gyökeresen átszerveztessék, az ott, valamint a Vörös Őrség nyomozó testületeiben uralkodó szellem a mai, forradalmi időknek megfelelően megváltoztattassék, és egy rendszeres munka alapjául szolgáló szolgálati terv és munkarend kidolgoztassék.

Szükséges pedig legelső sorban az, hogy a Belügyi Népbiztosság érvényt szerezzen rendeleteinek. Mert lehetetlen és a legsürgősebben megváltoztatandó helyzet az, hogy a Vörös Őrség kerületi főparancsnoksága el ne ismerje a Belügyi Népbiztosságnak azon rendelkezését, mellyel a politikai nyomozó testületet közvetlenül, saját hatáskörébe veszi át. Lehetetlen állapot az, hogy a Vörös Őrség kerületi főparancsnoksága tudomásul ne vegye a Belügyi Népbiztosság kinevezéseit, hogy a mindössze 350 detektívvel rendelkező országos politikai nyomozó testületet a mostani időkben bűnügyi nyomozások céljaira is igénybe vegye, és hogy a legellentétebb rendelkezésekkel más, sokszor fölöttes hatóságok intézkedéseit keresztezze.

Szükséges továbbá, hogy a politikai nyomozó testületben még ma is dívó, a régi államrendőrségre emlékeztető rendszert megváltoztassuk, és meghonosítsuk a legpéldásabb rendet, a legszigorúbb fegyelmet. Eredményesen működő detektívtestület nélkül el sem képzelhető. A helyzet ma az, hogy a detektívek, elsősorban és különösen pedig a régi államrendőrség emberei folytonosan értekezleteket, gyűléseket tartanak, és lehetetlennél lehetetlenebb kívánságokkal és követelésekkel lépnek fel. Megtörtént az a példátlanul álló eset, hogy egyik memorandumukban a detektívek azt követelik, hogy ők maguk választhassák, illetve elmozdíthassák a csoportok vezetőit, hogy fegyelmi ügyekben ne felettseik, hanem csupán az általuk választott bizalmi testület ítélkezhesen felettük. Hogy mindez mennyire a munka rovására megy, külön kiemelnem felesleges.

Mindezekhez járul még az a körülmény is, hogy Guzy elvtárs, az osztály vezetője, akivel a legnagyobb egyetértésben dolgoztunk különben eddig, és dol-

¹⁵⁰ | MNL OL, BM, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 17-18.

gozhattunk volna továbbra is, a legelítélendőbb és elvtársak között meg nem engedhető intrikák következtében az utolsó időben a munkából teljesen kivonta magát. Megtörtént nem egy ízben az, hogy egész napon át nem jött hivatalba, és megtörtént például a mai napon az, hogy vidékre utazott kétnapos tartózkodásra anélkül, hogy erről Korvin elvtársnak vagy nekem, ki Guzy helyettesítésével bizattam meg, egyetlen szót is szólt volna.

Hogy ily körülmények között eredményes munkát még a legmegfeszítettebb munka mellett sem lehet végezni, és hogy az osztály működéséért felelősséget egyáltalában nem lehet vállalni, az egészen természetes. A legsürgősebb és legmúlhatatlanabb szükségesség azonban, hogy ennek a helyzetnek a megváltoztatásai iránt intézkedés történjen.

Bejelentem egyébként, hogy Guzy elvtárs visszaérkeztek neki, a helyettesítésére vonatkozó megbízást vissza fogom adni.

Budapesten, 1919. május 16.

Sallai Imre

Sallay átiratát azzal adom át, hogy annak tartalmát legteljesebb mértékig magamévá teszem, és orvoslást kérek.

Korvin, s.k. 1919. V/17.

A BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁG POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLYÁNAK JELENTÉSE EGY DUNAFÖLDVÁRI ELLENFORRADALMI ÜGY NYOMOZÁSÁRÓL, 1919. JÚNIUS 17.¹⁵¹

Másolat

Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztály
2003/1919. szám

Jelentés

Dunaföldvár, 1919. június 17-én

Fent jelzett ügyben az idecsatolt névtelen feljelentő levél alapján Dunaföldvár községben f[olyó]. évi június 7-től 17-ig a nyomozást megejtve a következőket jelentjük:

A község lakóinak túlnyomó része a mai kormányzat ellen van hangolva, és a már eddig felderített ellenforradalmi irányzattal értelmi és így szerves kapcsolatban látszik lenni.

Ezen meggyőződésre vezetett bennünket a puhatolódzáson kívül a f[olyó]. évi június 9-én du. a község ház előtti téren megtartott népgyűlés, mely Langhammer direktóriumi elnök lendületes megnyitó beszéde után Abelovszky megyei kormányzótanácsi kiküldött a fronton diadalmasan küzdő vöröskatonák üdvözlésére határozati javaslatot terjesztett elő, amelynek elfogadását a magukat türtőztetni nem tudó ellenforradalmárok közbekiáltása és szónoklása által befolyásolt tömeg megakadályozott úgy, hogy az igazi proletárok megnyilatkozáshoz nem is juthattak, s nem hallhatták, miről van szó, mert a fehérek elől és a szónoki asztal körül tömörültek, a huligánok, a konjunktúralovagok pedig a háttérben ólálkodva kibicelték, hogyan alakul a helyzet.

A leghevesebb közbeszólók, hangadók voltak, s ezek körül csoportosultak a többiek - [a] legmódosabb földműves kisbirtokosok - név szerint: Horváth Sárosdi János (szül. Dunaföldvár, 1864, r[ómai]. k[atolikus]., n[ő]s, József u. 5. / Nagy Imre, szül. D[una].földvár, 1864, r[ómai]. k[atolikus]., n[ő]s, Fehérvári u. 39. / Gallai István, szül. D[una].földvár, 47 éves, r[ómai]. k[atolikus]., n[ő]s, Paksi út 16., háborún hízott marha- és lókupec, jelenleg is hadseregszállító kisbirtokos

¹⁵¹ | MNL OL, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., oldalszám nélkül.

/ Krieger György, szül. D[una]földvár, 1869, r[ómai]. k[atolikus]., nő, Iskola u. 18., kisbirtokos – kik a szónokot a következő közbekiáltásokkal zavarták, és vetették le magukról álarckukat magukról megfélelvezve: ...¹⁵² könnyű visszaverni a csehek, ha azok maguktól mennek vissza. ... éhínség van, enni adjanak... jobb volna, ha a csehek megszállnák az országot ... bár jönnének a csehek ... Mi dolgozunk, és ti kommunisták lopjátok a napot ... húzzátok a nagy fizetéseket ... pusztuljanak a zsidó népbiztosok és hivatalnokok ... entente nem tesz tönkre minket, élelmet adnának nekünk. / Íme az értelmi összefüggés a már kinyomozott fehér ügyekkel: Óbuda, brosúra, vasutasok érvelése stb. / ... nem hagyunk a faluból kivinni semmit, dögöljenek meg a pestiek ... és midőn Abelovszky azt mondta, „Vigyázzanak a dunaföldváriak, nehogy miként Tamásiban, itt is hurrokra akasztott fehérek díszítsék a Szentháromság tér fáit” – visszakiabáltak: „Pár nap múlva ti fogtok ott vörösök lógni!” / Íme az alapos gyanúkok, különösen az utóbbi, az ellenforradalmi szellemre.

A leírt izgalmas gyűlésen nekünk mint nyomozóknak olyan volt a helyzetünk, hogy ott a nyomozás érdekében nem tehetünk stenograph-szerű feljegyzéseket, sem azonnal nem tartóztathattuk le fent nevezett főbb lázadókat, erre a helyi Vörös Őrség lett volna hivatva, amely azonban talán taktikai okból a szemben lévő őrszobán tartózkodott készenlétben, de az ablakból szintén figyelték az eseményeket – azonban ezen fenti leírásunk megállapításunk olyan, amit a helyi teljesen megbízható direktórium tagok is igazolnak. 1. nevezettek a tanácsköztársaságnak legelszántabb ellenségei, nyilvános lázítói és rémhírterjesztők.

Teljes diszkrécióval megindítottuk a nyomozást ezen főszereplők személyének megállapítása, összeköttetése és érintkezése iránt a végül konkrét adatok szerzése céljából fenti egyének lakásain f[olyó]. hó 16-án este 10 órától 17-én hajnali 4 óráig alapos házkutatást tartottunk Bohár Sándor és Téger József vörösőrök segédlete mellett.

Ezek alapján megállapítottuk, nevezettek kihallgatása után, hogy bűnösségüket rosszhiszeműen tagadják. Tagadják azt, hogy jelen voltak, vagy valamit szóltak volna, vagy hogy szervezkedve volnának, vagy hogy valaki erre instruálná őket, de vallatásra mégis részben beismeréssel vannak: bűnjeleket a házkutatásnál nem sikerült találnunk, de a velük és a lakosság számos tagjával folytatott eszmecserekből leszűrhető az, hogy igenis ők a lakosság között az ellenforradalmi eszmék terjesztésének szóvivői, s bár szervezetük látszólag nincs, azért tömegesen érintkeznek egymással a munkaszünnapokon, midőn a piactéren az egész teret betöltő csoportokban tömörülve politizálnak, s ama gyűlés meg is mutatta, hogy

ezáltal mily erősen kifejlődött az itteni lakosságban az ellenforradalmi érzélem, mely őket akár tudatosan, akár csak ösztönszerűleg midőn politikáról van szó, egyszerre egy erős táborba tömöríti össze, mely képes a tanácsköztársaság érdekeit sértő határozatokat is hozni, sőt ha egy ellenforradalmi áramlat hulláma vagy csak egy erélyes agitátor állna ilyenkor az élükre, képesek lennének azonnal a legszörnyűbb ellenforradalmi garázdálkodásra.

Fenti okoknál fogva, bár nevezetteknek még a népgyűlésen azon melegében való letartóztatása indokolt lett volna, azt már ismertett körülmények miatt nem tehetjük. Jelenleg pedig azért nem találjuk szükségesnek az előzetes letartóztatást, mert azt az ő családi és anyagi viszonyaik, valamint a rájuk is hatással levő kül- és belpolitikai viszonyok nem indokolják.

Véleményünk szerint: ügyüknek sürgős lefolytatása és szigorú megbüntetésük a községnek nyújtandó elrettentő példa statuálása és a tanácsköztársaság tekintélyének megóvása céljából helyén való volna.

Ezen jelentésünk egy példányát a dunaföldvári direktóriumnak az illetékes helyre való továbbítás végett benyújtottuk, másik példányát pedig a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályánál adjuk le.

Kmft.

Kisfaludy Károly s.k.
Kriskó István s.k.
detektívek

A másolat hitelül:

Budapest, 1919. évi június 29.

152 | A pontok a bekiabálások felsorolását jelölik.

**KORVIN OTTÓ JELENTÉSE A JÚNIUS 24-I ELLENFORRADALMI
LÁZADÁS KÖRÜLMÉNYEIRŐL ÉS AZ ELLENFORRADALMÁROK
SZIGORÚ MEGBÜNTETÉSÉNEK ELMULASZTÁSÁRÓL,
1919. JÚLIUS 10.¹⁵³**

Másolat az eredetiről

[A] Magyar Tanácsköztársaság Belügyi Népbiztosságának Politikai Osztályától Rónai Zoltán elvtársnak, a belügyi népbiztos helyettesének a kormányzótanács részére.

A június 24-i ellenforradalmi puccs után részletes jelentéssel szolgáltam Kun, Böhm és Landler elvtársaknak, amelyben adatokkal igazoltam, hogy a nyomozó osztály már előzetesen tudomással bírt a készülődésről, és ha az intézkedésre illetékes szervek jelentéseimet figyelembe vették volna, a puccs kitörése talán megelőzhető lett volna. Ehhez az adathalmazhoz két újabb adatot állapítottam meg, amely jellemző arra, hogy mennyire béna a nyomozó osztály működése, ha jelentéseinek hitelt nem adnak. Június 24-én délelőtt a testület egyik tagja jelentést tett a testület vezetőjének, Guzi János elvtársnak arról, hogy délutánra a monitorok támadást készítenek. Ezt egy a Hadügyi Népbiztossághoz beosztott volt tisztől (Pajor Vilmos v[olt]. főhadnagytól) tudta meg, akinek csoportjában, mint a mi kémünk[nek], beosztása volt. Guzi elvtárs nyomban jelentést tett Jancsik elvtársnak, akinek válasza az volt, hogy majd kirendeli a tűzoltóságot, akik, fecskendőjükkel szétzavarják az egész ellenforradalmat. Az ebéd utáni időben 1-2 óra között egy másik nyomozó jelentette Guzi elvtársnak hogy a monitorokat indulásra készítik, fűtik, amely jelentést ő ismét továbbította Jancsik elvtárshoz. Jancsik úgy vélte, hogy nyomozóink rémeket látnak. Nem tudom és nem keresem, hogy mi volt az oka annak, hogy Jancsik elvtárs ilyen módon intézte el az ügyet, tény azonban az, hogy e jelentések valódisága szomorú igazolást nyert. Hozzáfűzöm ehhez a jelentéspótlásomhoz azt, hogy úgy látom: nem okultak a történeteken, mert jelentéseim most sem találnak kellő intézkedésre, vagy ha történnék is azok alapján előkészületek, olyanok, kiktől éppen nem várható, nem-törődömségüknek olyan formában adnak kifejezést, amely a Tanácsköztársasá-

¹⁵³ | MNL OL K (653) Igazságügyi Minisztérium. Elnöki iratok. 1. csoport, 2. ő. e., oldalszám nélkül.

got becsületesen szolgálókat azon válaszütt elé állítja, vajon megmaradhatnak-e helyükön, vagy hagyjanak a történetdőknek szabad folyást.

A 8., 9., 10-i napokon különböző jelekből, mozgólódásokból, azonkívül Böhm elvtársnak kezeihez jutott okmányokból olyan kritikus napoknak látszottak, hogy Kun, Landler és Böhm elvtársakkal való megbeszélés alapján Böhm elvtárs szigorú készültséget rendelt el ezekre a napokra, mert újabb kitörés volt várható. Haubrich elvtárs el is rendelte a készültséget, és ugyanakkor ő maga, Jancsik elvtárs és Hackspacher elvtárs, akiknek elsősorban helyükön kellett volna lenni[ük], ittasan nyilvános botrányokat rendeztek részint a Margitszigeten, részint az Andrássy úton és meg vagyok róla győződve, hogy szükség esetén nem lett volna, aki intézkedjék. Az erre vonatkozó részletes adatokkal Biermann elvtárs szolgálhat. Én csak annyit jegyzek meg, hogy hiábavaló minden küzdelem az ellenforradalom ellen, az ellenforradalom felfedezésére, ha azok leküzdése ilyen módon kezeltetik, és a felelősséget sem vállalhatom, és közölhetem azt is, hogy nemcsak én nem vállalom a felelősséget, hanem velem együtt azok a meggyőződéses, más helyen, felelős állásban levő elvtársak sem, akik látván a dolgok ilyen mederbe való tendálását nem tudják összeegyeztetni meggyőződésükkel azt, ami történik. S legyen szabad felhasználnom az alkalmat arra, hogy még egy dologra felhívjam a figyelmet, ami szintén kapcsolatos az ellenforradalom elleni eredményes küzdelmünkkel. Ez az, hogy a rögtönítélő bíróság által halálra ítélt ellenforradalmárok még ma is életben vannak, és érintkeznek hozzátartozóikkal. Nem a vérszomj beszél belőlem, hanem az, hogy máris tapasztaltuk, hogy az ellenforradalmárok az eddiginél nagyobb bátorsággal készítik elő a dogokat, és azzal nyugtatják meg magukat és egymást, hogy amúgy sem lehet semmi bajuk, mert életüket az angolok megvédik, és bármilyen hosszú időre ítélt fogságnak úgyis véget vet az ellenforradalom győzelme. Ilyen irányú kijelentések 3 helyről érkeztek már be hozzám. Nem a vérszomj, hanem az elrettentő példa statuálásának szükségessége az, amely feltétlenül az, mely feltétlenül megköveteli, hogy a halálos ítéletek most már haladéktalanul végre is hajtassanak. Amint a pogromröpiratok terjesztésének megszüntetésére egyetlen halálos ítélet végrehajtása elegendő volt, és ma már csak elvéve történik pogromra való izgatás, bizonyosra veszem, hogy az ellenforradalmi készülődéseket a minimumra csökkentené a diktatúra következetes végrehajtása. Visszatérve a karhatalom ügyére, javaslatom az, hogy a kormányzótanács Jancsikot, a rendészet mostani reorganizálása folyamán, és Haubrichot, a hadsereg-főparancsnokság bevonásával, a jelenlegi felelős helyükről megfelelően helyezze el.

Budapest, 1919. július hó 10.

Korvin Ottó s.k.

GÁLÓCSI SÁNDOR NYOMOZÓ KÜLDETÉSI JELENTÉSE KALOCSÁRÓL, 1919. MÁJUS 11.¹⁵⁴

Küldetési jelentés

A küldött neve: 1. Gálócsi Sándor

Küldetés helye (megye, járás, község): Pest m[egye]., Kalocsa jár[ás]., Kalocsa

Küldetés célja: (gyűlés, értekezlet, vizsgálat)

Indulás időpontja: V. hó, 11. nap. Érkezés időpontja: V. hó, 11. nap.

A községi direktórium tagjai (név, foglalkozás, vagyoni állapot, politikai múlt):

Dóra János szabómunkás, Fodor Ernő nyomdász, Varga Ferenc építőmunkás, Nagy János földmunkás, Mészáros József földmunkás, vagyontalanok, Nagy Jánosnak van egy 15 000 k[orona]. [értékű] háza. Politikailag megbízhatók. Dóra a direktórium vezetője.

A Munkás- és Katonatanács tagjai között vannak-e polgári elemek, akik a rendelkezések szerint tagok nem lehetnének? Kik ezek? (Név, foglalkozás, vagyoni állapot, politikai múlt.)

A munkástanács tagjainak száma 48 vagyontalan proletár, kubikosok, földm[unkások], igazi munkások. Kettő kisbirtokos, de 15–20 éves múltjuk a kalocsai munkásmozgalomban való vezetőszerépük igazolja őket, ezek Csupó Imre és Gaudényi vendéglős, jelenleg vádbiztos.

A Forradalmi Kormányzótanács rendeletei végrehajtottak-e? (Felsorolni azokat a rendeleteket, amelyek nem hajtottak végre.)

Mind végrehajtottak utasítás szerint. A rendeleteket pontosan nyilván is tartják. Volt-e ellenforradalmi mozgalom a községben vagy a környéken? (Miben nyilvánult, kik a vezetői, történt-e már róla jelentés?)

Foktön volt egy kis lázongás, amit egy politikai nyomozás derített fel. Dóra közbejöttével elfojtatott.

Vettek-e túszoikat? (Ha igen, ezek névsora.)

Váradi L. Árpád érseket, Horváth pécsi püspököt, Révay Tibor kanonokot, Pásztor Sándor főügyészt, Heller Ármint, a szerkesztőt túsul Budapestre szállították, azonban onnan őket szabadon bocsátották.

Van-e a Vörös Őrségnek valamely osztaga vagy alakulata a községben? Ha van: a) milyen erős, b) megbízhatósága és fegyelme, c) parancsnoka. Ha nincs: hol a legközelebbi?

A Vörös Őrség ereje 110 ember. (Benne fogl[alva]. a volt pénzügyőrség és fogházőrség [tagjai], erős és megbízható. Parancsnokuk Toma Márton. A városparancsnok Klein Ignác sütőmunkás, rendkívül derék, agilis, erélyes ember, [a] diktatúra kitűnő kezelője, a burzsoázia réme. Értelmes, energikus, kitűnő proletár.

Az elmozdított közigazgatási tisztviselők a községben tartózkodnak-e? (Név szerint felsorolni.) Milyen magatartást tanúsítanak?

Madarász Elemér volt főszolgabíró, aki utóbb amerikázott, tartózkodása ismeretlen hely, Tarajos Ödön szolgabíró Kalocsán lakik. Állandó megfigyelés alatt áll.

Az egyházhhoz tartozó személyek milyen magatartást tanúsítanak? (Pap, kántor, okl[eveles] felekezeti tanító.)

Lapulnak, látszólag csöndesek.

Van-e a községben szerzetesrend? (Kolostor, zárda, szeminárium stb.)

Jezsuita rend. Egy érsek, 3 püspök, 12 kanonok. (60–70 jezsuita) 1 női zárda, 1 papi szeminárium.

Milyen iskolák vannak a községben, és hogyan működik a tanítóttestület? (Részt vesznek-e a pártmozgalomban?)

elemi isk[ola]., polg[ári]. isk[ola]., jezsuita.

A községben milyen gyárak, ipari vállalatok vannak? Körülbelül hány szakmunkást és munkásnőt, s hány nem szakképzett munkást foglalkoztatnak?

1 szövetkezeti gazdasági gépgyár 130 szakmunkást.

A községben hogyan oszlott meg a földbirtok? (Nagybirtok, közép-, kis- és törpebirtok.)

Az érseki és káptalani birtokok termelőszövetkezetekké alakíttatnak át.

Mennyi a teljesen földnélküliek száma?

13 ezer körül 83% földtelen.

Alakult-e már termelőszövetkezet? Ha igen, milyen területen és hány szövetkezeti taggal?

354 khold 40 K [?] 40 k[örüli taggal?]

Folynak-e földmunkálatok?

Folynak.

Van-e munkanélküli földmunkás? Hajlandók-e más vidékre elmenni, illetőleg máshol szövetkezetbe beléni?

Van 300. Hajlandók

154 | MNL OL BM, Elnöki iratok, K 148, 603/2. 5. doboz, 24. ő. e., Politikai megbízottak, nyomozók jelentései, 105–108.

Milyen a hangulat

a) a volt földbirtokosoknál?

Passzív, csöndes

b) a kisgazdáknál?

Kedvező

c) a földmunkásoknál (Termelőszövetkezet mellett vagy ellen foglalnak-e állást?)

Vannak földosztási szimpátiák, termelési ellenesek.

Milyenek a terméskilátások?

Gyengék.

Nincs-e a földmunkásoknak panaszuk?

—¹⁵⁵

Mióta van pártszervezet?

1919. január

Hány tagja volt október 31-én? Hány tagja van most?

3500

Mennyi ebből az ipari, a föld- és a szellemi munkás?

—

Milyen időnként tartanak pártülést? Mikor volt az utolsó?

Hetenként.

Milyen időközönként tartanak pártvezetőségi ülést? Mikor volt az utolsó?

Hetenként

Mikor volt utoljára népgyűlés? Mennyi volt ezen a résztvevő?

V. 1.

Mely szakmáknak van a községben helyi csoportjuk? (Tagjaik száma)

—

Milyen a szakmák egymás közti viszonya?

—

Tartanak-e összevezetőségi üléseket?

Hetenként

Van-e nőmozgalom?

Van

Mikor tartottak nőgyűlést, és mennyi résztvevővel?

III. 30.

Van-e ifjúsági mozgalom?

—

Mikor tartottak az ifjúságmozgalmak gyűlést, és mennyi résztvevővel?

—

Állandó összeköttetésben vannak-e a megyei pártbizottsággal?

Igen

Van-e valami különleges kívánságuk a pártmozgalomra vonatkozólag?

—

Hány előfizetője van a Népszavának?

—

A Vörös Újságnak?

—

A Nőmunkásnak?

—

A Szocializmusnak?

—

Mennyi a havi könyvtárai forgalom?

—

Általános megjegyzések:

—

FORRÁSOK SZÓTS ANDRÁS HALÁLÁNAK LEHETSÉGES KÖRÜLMÉNYEIRŐL

FOTTER JÁNOS EGYKORI VÖRÖSŐR LEVELE
A BUDAPESTI ÁLLAMRENDŐRSÉGNEK, 1919. AUGUSZTUS 14.¹⁵⁶

A Magyar Állami Rendőrség T. Nyomozó Osztályának, Budapest

A Budapesti Közlöny mai számában (1919. VIII. 14.) olvasom „kommunista gyilkosságok” című közlésben Szócs színész [esetét], melyre vagyok bátor az alábbi megjegyezni, illetve felvilágosítással szolgálni. Személyesen nem jelenhetek meg, amennyiben igazolványaim nincsenek, és a románok által a legnagyobb inzultusnak vagyok kitéve Pestszentlőrincen. Remélem a közeli napokban már ilyenek birtokában leszek, s lesz alkalmam igazolni, hogy ki voltam külsőleg, és miképp éreztem és működtem belsőleg, mert ne csak a szavak, hanem a tények bizonyítsanak.

1919. június 26-án egy nő feljelentése alapján bukkantam Szócs színész holttestére a képviselőház földszinti étkezdé[jé]nek egy világítóudvarában, ahol az amerikai jégszekrény van felállítva egy körülbelül 60-70 cm szűk helyen. Fél jobboldalt feltűnt jobb lábán a fűzős cipő fűző nélkül, a másik cipő előtt 40-45 cm-re feküdt. Én másodmagammal voltam szolgálatban az épületnek az alsódunai sarkán, mikor az említett nő jelenté, hogy ők egy hullára akadtak. Én a társamnak mondtam, hogy ő jelentse be az őrszobán, addig én felveszem a látéletet, de ebben én meg lettem akadályozva, mert közben az őrpáncsnok-helyettes (nem az én csapatomból) megérkezett a pribékek (terroristák) őrpáncsnokával és még többen, hogy felismerjék a hullát. Helyszűke miatt én az ajtón kívül rekedtem, és a fejeken keresztül láttam, hogy a zsebekben kotorásznak. Ez ellen tiltakoztam: „kérem a hullához ne nyúljon senki, még a bizottság ki nem jön”. Az őrpáncsnok-helyettes erre azt mondja: „ne intézkedjen”, „de jogom van intézkedni, azért vagyok itt”, „hát nem ismer engem?” „Nem ilyenkor senkit.” „Hát

156 | BFL VII. 18. d. 1919. B. kgy. 13/139/1919. számú per, 2.

meg fog ismerni, leváltatom.” „De nem maga, hanem az én őrpáncsnokomnak van ahhoz joga, ha én szolgálatomban szabálytalan vagyok.” Ilyen összeszólalkozás után 7.45 órakor leváltottak, mint aki [a] szolgálatot nem teljesíti lelkiismeretesen. Tudtommal úgy 10 óra tájban jött egy hullakocsi.

Ami pedig Englaendert illeti, a legkegyetlenebb bánásmódban részesítette a politikai foglyokat. Ebben Eszenszki őrpáncsnoknak volt segítségére. Ők ketten nagyon sok (ruhát) verést osztottak. Ezt Eszenszkitől hallottam.

Felvilágosításra bármikor készen maradok, kiváló tisztelettel

Fotter János

Pestszentlőrinc, 1919. augusztus 14., Kossuth u. 59.

BECK JÓZSEF RENDŐRSÉGI KIHALLGATÁSÁRÓL KÉSZÜLT JELENTÉS,
1919. AUGUSZTUS 16.¹⁵⁷

Jelentés

1919. évi augusztus hó 16-án

Jelentjük, hogy előállítottuk Beck József szatinkai szül. 1898, izr[aelita]., nőtlen, volt Cserni aljbeli terrorista (Tisza Kálmán tér 22.), aki a következőket adja elő:

Három hétig teljesített szolgálatot Cserninél az Országházban, ahol túsok őrzésével volt megbízva. Csernihez Morvai vörösgyűjtő századparancsnok ajánlatára vették fel. Láta és hallotta, amint egy színész, ki politikai fogoly volt, az Országházban a második emeletről leugrott, szörnyethalt, és erre Engländer, a képviselőház gondnoka kijelentette egy Palits nevű vörösőrpáncsnoknak, hogy ha nem jönnek annak a színésznek a hullájáért, úgy ő az éjjel folyamán a többi hullákkal egyetemben a Dunába dobja.¹⁵⁸ Előadja még, hogy szemtanúja volt annak, mikor Pelsőci József és Nagy Géza Ferry tábornokot az Országházban ütlegettek és kínozták. Tagadja azt, hogy az ott elkövetett dolgokba[n] aktív[an] részt vett volna, amennyiben neki a túsok őrzése volt a feladata.

157 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 993/1920. szám per, 32.

158 | Az 1919-ben és 1920-ban lezajlott ügyészégi vizsgálatok Szóts András halálán kívül nem találtak további olyan gyilkosságokat, amelyeket az Országházban követtek volna el. A szövegben található utalás igazságtartalma tehát nem bizonyított.

JEGYZŐKÖNYV ALFÖLDI BÉLA KÉPVISELŐHÁZI ORVOS KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. NOVEMBER 18.¹⁵⁹

8/1919.vb. szám

Jegyzőkönyv

Felvétetett Budapesten, 1919. évi november hó 18-án de. ¾ 11 órakor a Képviselőházban, az országgyűlési gyorsiroda főnöki helyiségében, Beniczky Ödön magyar belügyminiszter úr 492/1919. sz. rendeletéből kifolyólag dr. Alföldi Béla képviselőházi orvosnak a proletárdiktatúra alatt tanúsított működése és magatartása tárgyában megindított hivatalos vizsgálat során.

Jelen vannak: Vikár Béla országgyűlési gyorsirodai tanácsos, gyorsirodai főnök mint vizsgálóbiztos és Csomay Győző országgyűlési gyorsirodai sajtótudósító mint jegyzőkönyvvezető.

Következik: dr. Alföldi Béla képviselőházi orvos kihallgatása.

Dr. Alföldi Béla előadja:

„A proletárdiktatúra alatt bennmaradtam hivatalomban, de hivatásomon kívül semmivel sem törődve végeztem szobámban teendőimet, s a hozzám forduló akár régi, akár újonnan behelyezett alkalmazottakat kötelességszerűen és természetesen ingyen kezeltem. A szovjetülések idején¹⁶⁰ két ízben egy-egy szovjettagot fogott el kisebbszerű rosszullét, s orvosi segítségemet vették igénybe. Július első napjainak valamelyikén pedig, szintén egy szovjetülés tartama alatt, úgy déltájban a jegyzői szobába hívtak, mert az egyik népbiztos: Kun Béla rosszul lett. Amint értesültem, Kun Béla akkor egy nagyobb beszédet mondott a szovjetben, ahol különben is igen izgalmas volt a hangulat. Kun Béla nagyon fel volt indulva, erős szívdobogást észleltem rajta, a pulzusa emlékezetem szerint 110-et vert, s ájulási roham környékezte. Erősítőszert adtam neki.

Egy alkalommal pedig - körülbelül július hó utolsó napjainak egyikén¹⁶¹, délelőtt - a Képviselőház egyik régi gépészalkalmazottja, akinek nevét nem tudom, hívott, hogy valaki a büféhez közel levő kis világítóudvarra az emeletről leugrott. Odasiettem, s láttam, hogy a világítóudvarban arccal lefelé, mozdulatlan állapot-

159 | MNL OL K2 745. csomó, B. IX. 2.

160 | Tanácsok Országos Gyűlése.

161 | Az időpont megjelölése téves. A Szóts-cset június utolsó napjaiban történt. Feltehetően a jegyzőkönyvvezető hibázott, vagy maga Alföldi Béla emlékezett rosszul a dátumra.

ban fekszik egy férfi. Konstatáltam, hogy meghalt, az esés következtében halálra zúzódott. A halott felöltözött állapotban volt. Sem akkor nem tudtam, és ma sincs tudomásom róla, hogy ki volt a halott, mi volt tettének oka. Különben sem tudtam egyebet a Főrendiházban levő nyomozóosztály dolgairól, mint amikről az újságban olvastam; ott egyszer sem voltam, s [a] bűnügyekkel kapcsolatban sem végeztem semminemű funkciót.

A proletárdiktatúra alatt semmiféle külön díjazást vagy illetményt nem kaptam, előléptetésben nem részesültem; ilyen irányban senkihez kérelemmel nem is fordultam.”

Ezzel a jegyzőkönyvet bezártuk, felolvasva és helybenhagyva aláírtuk.

Kmf.

Dr. Alföldi Béla
képviselőházi orvos

Csomay Győző
j[egyző]k[öny]vvezető

Vikár Béla
v[izsgáló].biztos

JEGYZŐKÖNYV SUBITS JÁNOS KÉPVISELŐHÁZI FŐKAPUS KIHALLGATÁSÁRÓL, 1919. NOVEMBER 25.¹⁶²

Ad 8./1919 vb. szám

Jegyzőkönyv

Felvétetett Budapesten 1919. évi november hó 25-én, déli 1 órakor a Képviselőházban, az országgyűlési gyorsiroda főnöki helyiségében, Beniczky Ödön magyar belügyminiszter úr 492/1919. számú rendeletéből kifolyólag dr. Alföldi Béla képviselőházi orvosnak a proletárdiktatúra alatt tanúsított működése és magatartása tárgyában megindított hivatalos vizsgálat során.

Jelen vannak: Vikár Béla országgyűlési gyorsirodai tanácsos, gyorsirodai főnök mint vizsgálóbiztos és Csomay Győző országgyűlési gyorsirodai sajtótudósító mint jegyzőkönyvvezető.

Következik: Subics János képviselőházi főkapus kihallgatása.

Subics János előadja: „A kommunizmus alatt június hónap egyik napján reggel fél hat óra tájban a képviselőházi konyhában alkalmazott egyik cseléd-

162 | MNL OL K2 745. csomó, B. IX. 2.

Szóts András

leány jött a lakásomhoz, és felzörgetett. Azt mondta, hogy a Buffet melletti kis udvarban egy ember fekszik. Gyorsan felöltözködtem, és a jelzett helyre mentem; ugyanakkor odajött az országházi Vörös Őrség helyettes főparancsnoka és a terrorcsapat egyik embere, továbbá az Országházban akkor éjjeli szolgálatot teljesítő vörösőr is. Egy borotvált arcú fiatalember feküdt a kis udvarban félarcra lefelé fordulva, a koponyája be volt törve, az egyik térdkalácsa ki volt esve; fel volt öltözködve, de az egyik cipője hiányzott. A fiatalember halott volt, s látszott rajta, hogy már több órája fekszik a földön meghalva.

A terrorista ki akarta kutatni a halott zsebeit, azonban az éjjeli szolgálatot teljesítő vörösőr ezt nem akarta megengedni addig, míg a hullavizsgáló bizottság ki nem jön. A terrorista azt felelte, hogy a vörösörnek itt nincs semmiféle rendelkezési joga. Ugyanígy beszélt a Vörös Őrség helyettes parancsnoka is. Akkor

aztán kikutatták a halott zsebeit, s egy levelet találtak nála, amelyet hozzátartozóinak írt, s amelyet hangosan fel is olvastak; a levélben a halott, egy Szóts nevezetű színész panaszkodik, hogy a gyötrelmeket tovább már nem bírja, a halálba menekül, s elbúcsúzik családjától. Ebből világos volt, hogy Szóts öngyilkossági szándékkal ugrott ki a négyemeletnyi magasságból a kis világítóudvarra.

Tudomásom van arról is, hogy később dr. Alföldi Béla képviselőházi orvost is hívták a halotthoz. Ez ügyben különben azóta az államrendőrség is nyomozást folytatott, s kihallgattak már engem.

Akkor, amikor a Szóts-féle eset történt, nagyon dühöngött a terror, s mi is a legnagyobb lelki gyötrelmek között, örökös félelemben teljesítettük szolgálatunkat.

Előző napon is történt egy borzalmas eset az Országháznál. Délelőtt 10 óra tájban vad kiáltozásokra lettünk figyelmesek a Képviselőház főkapujában. Láttuk, hogy az Országház előtti nagy tér felől az Andrássy-szobor felé szalad egy fiatalember, aki nagy haja és borotvált arca után ítélve művészember lehetett, s ordító terroristák üldözik, revolvereikkel lövöldözve utána. A képviselőházi főkapuval

szemben lévő nagy ház jobb sarkánál egy ismeretlen ember eléje ugrott a menekülő fiatalembernek, és lefogta, s akkor a terroristák utolérték, hajába ragadtak, ütöttek-verték, s a hajánál fogva hurcolták vissza a Főrendiházban lévő nyomozóhelyiségbe. Közben fogcsikorgatva szidták: „majd kapsz, úgy, hogy többet el nem szököl!”

Nem tudom, hogy mi történt a fiatalemberrel azután, amikor visszahurcolták. Mint később hallottuk, a fiatalember a főrendiházi nyomozóból szökött ki, s a Képviselőház II. számú kapujánál futásnak eredt. Ekkor lettek rá figyelmesek a terroristák, akik a főrendiházi kocsifeljárónál tanyáztak, s üldözőbe vették.

Ismerve hallomásból az Országházban uralkodó állapotokat, és látva magát az esetet, az volt a meggyőződésünk, hogy az illető fiatalember nagyon szomorú sorsra jut szökési kísérlete miatt.”

Ezzel a jegyzőkönyvet lezártuk, felolvastva és helybenhagyva aláírtuk.

Kmf.

A jegyzőkönyvet ezen helyesbítéssel írjuk alá, hogy Subics Jánosnak¹⁶³ arról nem volt tudomása, hogy dr. Alföldi Béla orvos urat is hívták Szóts holttestéhez.

Subics János

Csomay Győző
j[egyző]k[öny]vvezető

Vikár Béla
v[izsgáló].biztos

JEGYZŐKÖNYVI KIVONAT VALLYON BENJÁMIN KÉPVISELŐHÁZI ALTISZT KIHALLGATÁSÁBÓL, 1919. NOVEMBER 27.¹⁶⁴

Ad.8/1919. vb.szám

Jegyzőkönyvi kivonat

a Budapesten 1919. évi november hó 27-én délelőtt ½ 12 órakor a Képviselőházban, az országgyűlési gyorsiroda főnöki helyiségében, Beniczky Ödön magyar belügyminiszter úr 492/1919. számú rendeletéből kifolyólag dr. Alföldi Béla képviselőházi orvosnak a proletárdiktatúra alatt tanúsított működése és magatartása

¹⁶³ | Helyesen Subits János.

¹⁶⁴ | MNL OL K2 745. csomó, B. IX. 2.

tárgyában megindított hivatalos vizsgálat során Vallyon Benjamin képviselőházi altiszt kihallgatásáról felvett jegyzőkönyvből.

Vallyon Benjamin előadja: „...Hallottam én is a Szóts színész esetéről. Arról az esetről is tudok, amely az utcán zajlott le. Ez körülbelül június 24-én történt. Én az országgyűlési gyorsirodának a Képviselőházban a félemeleten lévő helyiségében voltam Nagy József altisztársammal, amikor délelőtt fél tíz tájban az utcáról felhatoló nagy zajra lettünk figyelmesek. Láttuk az ablakon át, hogy egy magas fiatalember szalad az Andrássy-szobor irányában, s terroristák üldözik, a revolvereikből lőnek utána. A szemben levő nagy háznál egy idegen ember elébe állott a szaladó fiatalembernek, s feltartóztatta úgy, hogy a terroristák utolérték. A terroristák ekkor nekiestek a fiatalembernek, ütötték-verték, s hallottuk, amikor a fiatalember jajgatott, s így könyörgött: „Jaj, ne bántsanak!” A terroristák a hajába ragadtak, s ütve-verve hurcolták vissza a főrendiházi nyomozóba.

Amikor láttuk a terroristák kegyetlenkedését, mondtuk, hogy a fiatalember aligha fogja kibírni a szenvedett verést. Később hallottuk is, hogy a fiatalember az ütlegetések folytán aznap délután négy óra tájban meghalt, azonban, hogy hova vitték a holttestét, nem tudtuk meg.

Tudomásom van arról, hogy az Országház téren rendszeren foglalatосkodó utcaseprő: Ferenc bácsi is látta az esetet, és hallotta, amikor a fiatalember a súlyos verések következtében hangosan jajgatott.

Tud még az esetről Kovács Mihály altiszt, a Képviselőház II. sz. kapujának kapusa és Mézner Ferenc képviselőházi altiszt is.

E jegyzőkönyvi kivonat hitelül: Budapest, 1919. november 28.-án.

Csornay Győző
országgyűlési. gyorsirodai
sajtótudósító, j[egyző]k[önyv]vezető

Vikár Béla
országgyűlési gyorsirodai tanácsos,
belügyminiszteri vizsgálóbiztos

JELENTÉS FICKERT FERENC RENDŐRSÉGI KIHALLGATÁSÁRÓL, 1920. JANUÁR 9.¹⁶⁵

Jelentés

1920. évi január hó 9-én

2049/919. számra jelentem, miszerint a nyomozást megejtettem, a tanúk jegyzőkönyvi vallomásukon kívül egyebet előadni nem tudnak.

Fickert Ferenc parlamenti terrornnyomozó parancsnok emlékszik arra, hogy a kérdéses időben a Parlamentből egy cipész kinézetű ember megszökött, az utcán az Andrássy-szobor irányába futott, de valaki elfogta, és a terroristáknak átadta. A terroristák útközben az embert ütlegettek, de hogy a Parlamentbe való bekísérés után az emberrel mi történt, nem tudja. Hallomásból tudja, hogy az ember cipész volt. Nevét nem tudja, nem hallotta.

A szóban forgó ember kilétét megállapítani nem sikerült.

Farkas Péter
d[e]t[ektí]v
Láttam

Tanka Károly
felügy[elő].

MÉZNER FERENC TANÚVALLOMÁSI JEGYZŐKÖNYVE A BUDAPESTI ÁLLAMRENDŐRSÉGEN, 1920. FEBRUÁR 3.¹⁶⁶

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten, 1920. év február hónap 3. napján
Jelen vannak alulírottak.

¹⁶⁵ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 82. Fickertet a Szóts-ügyben hallgatták ki, de a tőle nyert információk – hasonlóan az országházi alkalmazottak vallomásaihoz – jól érzékelhetően átítatódottak az ügyben már napvilágot látott tényekkel és találgatásokkal. Fickert vallomásában ráadásul egy színész helyett cipészt említett, ami lehet a jegyzőkönyvvezető hibája is, de elképzelhető az is, hogy az elmondottak nem Szótsra vonatkoztak.

¹⁶⁶ | BFL VII. 5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 97.

Az idézésre megjelent az előállított tanú a nyomozás tárgyával és a gyanúsítottnak személyével megismertetvén, figyelmeztetik, hogy köteles legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani, és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie. Figyelmeztetik arra is, hogyha valótlan vallana, a büntetőtörvényekbe ütköző cselekményt követne el.

Neve: Mézner Ferenc

1. Kora: 47
2. Szülőhelye: Győr
3. Lakóhelye: II. Heltai Ferenc u. 33.
4. Családi állapota: Nős
5. Vallása: r[ómai]. k[atolikus].
6. Foglalkozása: képviselőházi altiszt
7. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelthez való viszonya: —
8. Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: —

(A B.P. 205. §-ában felsorolt egyének figyelmeztetendők, hogy nem kötelesek tanúságot tenni. Úgy a figyelmeztetés, mint a tanúnak erre tett nyilatkozata jegyzőkönyvbe veendő.)

A diktatúra alatt a Parlament épületében elhelyezett lakáshivatalban voltam beosztva az elnöki osztályon. A kérdéses alkalommal, az ellenforradalom kitörése utáni napon, azaz június hó 25-én délelőtt kb. ½ 9 órakor három lövésre lettünk figyelmesek. Erre kiszaladtunk a II. sz. kapuhoz az utcára, s ekkor a következőket láttam. Az András-szobor mellett láttam egy hosszú hajú, szürke felöltös fiatalembert, akit 5-6 terrorista közrefogott. Az egyik megragadta a haját, s revolverével halántékon ütlegelte, a többiek is ütni-verní kezdték a szerencsétlent, aki ezután összeesett. A terroristák azután felnyalábolták, s bevitték az épületbe a III-IV-es bizottsági terembe.

Hogy azután mi történt vele, nem tudom. Csak a Parlament előtt szolgálatot teljesítő „Ferenc-bácsi” nevű utcaseprőtől hallottam, hogy ő hallotta a szerencsétlen ember kiáltozását, jajveszékelését.

Hogy ki lehetett az illető, nem tudom.

Semmit sem hallottam többé az esetről, mert a terroristák igen elzárkózva éltek egész idő alatt. Arról sincsen tudomásom, hogy miért volt az illető letartóztatva, s mi történt később vele. Kézigránátot sem láttam az illetőnél.

Szöts András esetéről nincsen semmiféle tudomásom, csak azt láttam, hogy a koporsóját vitték ki a Parlament épületéből a hullaszállító kocsira.

Mást előadni nem tudok.

Felolv[asás]. [után] aláíratott.

Mézner Ferenc

Felolv[asta]: Pintér

KOVÁCS MIHÁLY TANÚVALLOMÁSI JEGYZŐKÖNYVE A BUDAPESTI ÁLLAMRENDŐRSÉGEN, 1920. FEBRUÁR 3.¹⁶⁷

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten, 1920. év február hónap 3. napján

Jelen vannak alulírottak.

Az idézésre megjelent az előállított tanú a nyomozás tárgyával és a gyanúsítottnak személyével megismertetvén, figyelmeztetik, hogy köteles legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani, és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie. Figyelmeztetik arra is, hogyha valótlan vallana, a büntetőtörvényekbe ütköző cselekményt követne el.

1. Neve: Kovács Mihály
2. Kora: 48.
3. Szülőhelye: Tamási, Tolna megye
4. Lakóhelye: Képviselőház
5. Családi állapota: nős
6. Vallása: r[ómai]. kat[olikus].
7. Foglalkozása: képviselőházi kapus
8. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelthez való viszonya: —
9. Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: —

(A B.P. 205. §-ában felsorolt egyének figyelmeztetendők, hogy nem kötelesek tanúságot tenni. Úgy a figyelmeztetés, mint a tanúnak erre tett nyilatkozata jegyzőkönyvbe veendő.)

¹⁶⁷ | BFL VII.5. c. B. kgy. 11529/1919. számú per, 98–99.

Szöts András színész meggyilkolásának ügyéről csak annyit adhatok elő, hogy június havában úgy gondolom, 26-án reggel egy világítóudvarban hallva láttam egy embert. Mikor a rendőrségi hullaszállító kocsi jött, akkor én is odamentem, és láttam a hullát, amint összeszorulva, a helyszűke miatt oldalán feküdt. A hullaszállítók kiemelték, és koporsóba tették.

Hogy Szöts színész milyen körülmények között halt meg, hogy a terroristák dobták-e le, vagy pedig úgy ugrott le, arról nincs tudomásom.

Ezt az esetet megelőző nap reggel 9 óra tájban lövések zajára lettem figyelmes, kimentem a kapu elé, és láttam, hogy egy pár terrorista szalad az Andrássy-szobor elé, ahonnan már hoztak egy fiatal embert. Már akkor nagy csődület volt ott. Láttam, hogy az egyik terrorista belemarkolt a fiatal ember hajába, és revolverével fejbe ütötte úgy, hogy összeesett. Ezután bevitték az Országházba, de hogy a pincébe-e vagy máshová, azt nem tudom. Az utcaseprő Ferenc bácsitól hallottam, hogy ő látta, amint a terroristák ütötték-verték úgy, hogy már alig jajgatott, valószínű, hogy meg is halt.

Hogy ki volt az az ember és, hogy mi történt ezután vele, arról nincs tudomásom.

Mást előadni nem tudok.

Felolv[asás]. [után] aláíratott.
Felo[lvasta]: Pintér

Kovács Mihály

KRANAUR FERENC TANÚVALLOMÁSI JEGYZŐKÖNYVE A BUDAPESTI ÁLLAMRENDŐRSÉGEN, 1920. FEBRUÁR 4.¹⁶⁸

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten, 1920. év február hónap 4. napján
Jelen vannak alulírottak.

Az idézésre megjelent az előállított tanú a nyomozás tárgyával és a gyanúsítottnak személyével megismertetvén, figyelmeztetik, hogy köteles legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani, és hogy vallomását esetleg

esküvel kell megerősítenie. Figyelmeztetik arra is, hogyha valótlan vallana, a büntetőtörvényekbe ütköző cselekményt követne el.

1. Neve: Kranaur Ferenc
2. Kora: 67
3. Szülőhelye: Kálozd, Fehér m[egye].
4. Lakóhelye: V. Vadász u. 12.
5. Családi állapota: nős
6. Vallása: r[ómai]. kat[olikus].
7. Foglalkozása: köztisztviselési munkás
8. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelthez való viszonya: —
9. Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: —

(A B.P. 205. §-ában felsorolt egyének figyelmeztetendők, hogy nem kötelesek tanúságot tenni. Úgy a figyelmeztetés, mint a tanúnak erre tett nyilatkozata jegyzőkönyvbe veendő.)

A múlt évi június 24-i ellenforradalom után az Országház téren lövések zajára és nagy kiabálásra „fogják meg, fogják meg” lettem figyelmes. Nagy tömeg gyűlt egybe, és csak azt láttam, mikor a terroristák egy embert visznek be az Országházba a miniszteri kapun, és láttam, amint a lépcsőn fölfelé viszik. Azt nem láttam, hogy ütötték volna, azt sem hallottam, hogy az illető jajgatott volna. Hogy ki volt az az ember, és hogy mi történt vele bent az Országházban, arról tudomásom nincsen.

Mást előadni nem tudok.

Felolv[asás]. [után] aláíratott.
Felo[lvasta]: Pintér

Kranaur Ferenc

Az országközi fogság
emlékei

Vöröskatonák politikai túszoikat kísérik az Országház téren

A proletárdiktatúra alatt preventív céllal letartóztatott magas rangú politikai túsok, valamint a rendszerrel valamilyen formában szembeszegülő, korabeli szóhasználatú „ellenforradalmároknak” nevezett foglyok személyes történetének ismertetésére több válogatáskötet, illetve visszaemlékezés született a két világháború közötti időszakban.

A tanácsköztársaság bukását követően számos egykori letartóztatott politikai tús és fogoly – részben önmaga benső indíttatására, részben felkérésre – megírta emlékeit a proletárdiktatúra alatt játszott szerepére vagy éppen a diktatúra időszakában elszenvedett hányattatásaira vonatkozóan. E visszaemlékezések – minden szubjektivitásuk ellenére – az 1919-es vörösteror történeti vizsgálatának jelentős forrásait képezik. Az előző fejezetben közölt igazságszolgáltatási szervek szinte kizárólagosan „bűncselekmény-központú” vizsgálati aspektusaival szemben ugyanis a proletárdiktatúra eseményeit – azon belül pedig a letartóztatottak Országházban való fogvatartási és kihallgatási viszonyait – sokkal tágabb megvilágításba helyezik. Hasonlóan azonban a rendőrségi jelentésekben, illetve a törvényszéki vallomásokban olvasható állításokhoz, e memoárrészleteket – a visszaemlékezők erős érzelmi kötődései miatt – megfelelő kritikával kell kezelnünk.

POLITIKAI FOGLYOK ÉS ELLENFORRADALMÁROK VISSZAEMLEKEZÉSEI

AMBRÓZY GYULA csendőrezredes
(Saját előadása)¹

Mint a volt ungvári csendőrszárny parancsnoka, embereim egy részével éppen Kisvárdán tartózkodtam, midőn 1919. február 19-én távbeszélőn rendeletet kaptam a csendőrség felügyelőjétől, hogy azonnal vonuljak be Budapestre, hogy ott mint a csendőrség képviselője a fegyverszüneti bizottságban teljesítsek szolgálatot.

Ezen minőségemben talált a proletárdiktatúra.

Pünkösöd vasárnapján, vagyis 1919. évi június 8-án ebédem befejeztével az Andrássy út 95. szám alatt lévő Széchenyi-palotában, volt lakásomon házkutatást tartottak, s letartóztattak.

A legszükségesebb toilettécikket tartalmazó kézibőröndömet magamhoz véve, a palota előtt várakozó autóba ültem. A Parlamentbe szállítottak. Már a felszálláskor számos kérdést intézett hozzám a detektív. Ugyanezt tették az autóban ránk várakozó többi detektívek is néhai Fery Oszkár altábornagy, Menkina János és Borhy Sándor alezredek, Szopkó őrnagyra, Weisz István belügyminiszteri fogalmazóra vonatkozólag és hozzájuk való viszonyom stb. tekintetében.

A Parlament I. emeletén lévő egyik őrszobába kísérték be, de ezt megelőzőleg a folyosón pár pillanatig felügyelet nélkül hagytak. Ezalatt volt annyi időm, hogy néhány reám nézve végzetes következményekkel járható feljegyzést megsemmisíthessek.

Belekerülve az őrszobába, egy asztalhoz kellett leülnöm, melynél egy őr ült. Az őr azonnal arra volt kíváncsi, hogy van-e nálam kés, s zsebkésemet azonnal pártfogásába vette. Természetesen soha sem láttam többé viszont. Hat óra tájban egy kis tepertőt és kenyeret kaptam vacsorára, melynek elfogyasztásához siettem

hozzáfogni azért, hogy a zsebeimből előkeresett apró cédulákat a puha kenyérdarabokba belegyűrhasam, jöllehet az őr úgyszólván folytonosan farkasszemet nézett velem.

Miután komolyan aggódtam amiatt, hogy az esetleges személymotozás során valamelyik zsebemből még mindig kerülhet elő valami kompromittáló feljegyzés, kikéredzkedtem. Erre az őr az engedélyt megadta, s így távollétem alatt volt alkalmam noteszemet alaposan átvizsgálni, és abból minden gyanút kelthető gyorsírással írott bejegyzést eltüntetni.

Este nyolc óratájban Bonyhádi detektív, a „véreb” jött értem, s egy mellékszobába vitt magával, hol következetesen „alezredes úr”-nak szólítva, fontoskodva közölte velem, hogy báró Perényi – mint magát kifejezte – „ez a politikai kalandor” egy nagy ellenforradalmi összeesküvést létesített, melyben több mint 500 jegyző, továbbá Fery altábornagy, Menkina és Borhy csendőralezredek, Szopkó csendőrőrnagy, valamint Weisz István is részt vettek. Ez utóbbi – amint mondá – már mindent beismert, s félelmében öngyilkossági kísérletet követett el. Ezek előrebocsátása után mindenáron rá akart arra bírni, hogy ismerjem be, hogy én is részese voltam az ellenforradalmi mozgalomnak.

Közölte velem, hogy az a vád ellenem, hogy 1. az ellenforradalmárokat mint fegyverszüneti bizottsági tag a külpolitikai hírekről állandóan tájékoztattam; 2. hogy a tanácsköztársaság bukása esetén az újból felállítandó csendőrségnél fontosabb állás betöltésére vagyok állítólag kiszemelve.

Miután Bonyhádi semmi irányban sem tudott velem boldogulni, egy néhány sorból álló semmitmondó jegyzőkönyvet íratott velem alá, majd pedig kijelentette, hogy mindaddig fogva maradok, amíg a további nyomozások meg nem állapítják azt, hogy bemondásaim fedik-e a valóságot.

Éjjel fél tizenkét óra lehetett, midőn a detektív értem jött, s a II. emeleti irodájába vitt, hol kihallgatásomhoz fogott.

Másnap délelőtt mentegetődzve folytatta az előző éjjel félbemaradt kihallgatásomat, s annak befejeztével tudomásomra hozta, hogy Fery Oszkár altábornagy, Menkina János, Borhy Sándor alezredek és Szopkó Győző őrnaggyal együtt azonnal szabadon bocsátanak.

Ez a délelőtti folyamán csakugyan meg is történt, miután előzőleg valamenynyien „ártatlansági bizonyítvány”-t kaptunk.

A Parlament épületéből távozva a hírhedt Csernyvel találkoztunk, kinek a kényszerhelyzetre való tekintettel be kellett mutatkoznunk, s aki leereszkedőleg nyújtott kezet mindnyájunknak.

A detektív szobájában fél tizenkettőtől fél négyig eltöltött időt sohasem fogom elfelejteni. Örökkévalóságnak tűnt fel előttem ez a 4 óra, és a legkülönbözőbb és legsötétebb gondolatok gyötörtek, mert épp azon a napon olyan értesüléseink

¹ | *Mártírjaink*, szerkesztette olysói Gabányi János, Honvédelmi Sajtóvállalat, Budapest, 1922, 203–207. Ambrózy Gyula életrajzi adatait nem sikerült felkutatni.

voltak, hogy valami ellenforradalom fog kitörni.² Egy más között beszélgetve az a meggyőződés alakult ki közöttünk, hogyha valóban történik valami ellenforradalmi mozgalom, akkor bennünket védtelen helyzetünkben meggyilkolnak. A megboldogult Fery Oszkárnak különösen erős balsejtelmek voltak, s a főrendiház büffjéről nyíló terraszon sétálgatva elfojtott hangon megjegyezte, hogy „nem adom az életemet ingyen nekik, leütök előbb néhányat közülük”.

Szabadlábba helyezésem után a legnagyobb óvatosságot tanúsítva s az érintkezést úgyszólván mindenkiel megszakítván tengettem napjaimat.

A derék ludovikások által szervezett ellenforradalom után újból letartóztatottak.³ A Parlamentbe vittek, s a terroristák hálótermében helyeztek el, mely csak úgy hemzsegett a terroristáktól, de ahol más letartóztatott akkor nem volt.

A terroristák némelyike felöltözve ágyán hevert, mások csoportokba verődve élénken beszélgettek, míg néhányan – úgy látszik – szolgálatba készültek vagy onnan tértek vissza, mert felszerelésükkel foglalatostkodtak. Olyan volt a terem, mint egy méhkas, melyben csak úgy nyüzsgöttek a terroristák, s általános nyugtalanság és idegesség volt náluk észlelhető. Midőn a terembe léptem, egyikük, ki még előző letartóztatásom idejéből ismert: „Nahát, maga már megint itt van, talán megint ártatlan?” megszólítással fogadott, s faggatni kezdtek letartóztatásom oka felől. Egy másik az ágyon heverve a következőket vetette nekem oda: „Ugye, az ilyen ezredeseknek felvillant a szemük, és felderült az arcuk tegnap?” (ti. az ellenforradalom napján.) Válaszomra azt felelte, hogy: „El is hinném, ha nem volna olyan kék szeme.” Hogy mit akarhatott ezzel mondani, azt ma sem tudom még, csak gondolom, hogy miután a terroristák közé Cserny csak fekete szemű embereket vett fel, a kék szemek fekete szemeiknek nem lehettek rokonszenvesek.

Közben teljesen magából kikelve egy polgári ruhába öltözött vörös hajú politikai biztos rohant be, s kiabálni kezdte:

– Ugye, megmondtam, hogy a tiszteket mind ki kellene irtani, mert ezek csinalják az ellenforradalmakat, még most se lenne késő.

Majd közölte társaival, hogy az a hír járja, hogy újból jönnek a monitorok. Erre sokan felszereltek és kirohantak, gépfegyvereket állítottak fel az ablakokba.

Helyzetemben az volt az érzésem, hogy a felindult és rettegő terroristák valamelyike rövid úton végez velem. Ez azonban mégsem következett be.

Kétszeri letartóztatásom során szerzett tapasztalataim, benyomásaim után eltökéltem, hogy a fővárost itthagynom, annál is inkább, mert nem sokkal ezután

2 | 1919. június 11-én tört volna ki a Hönig Vilmos által szervezett ellenforradalom, azonban a mozgalmat a politikai nyomozók feltárták, és a szervezőket – többek között Perényi Zsigmondot, Kovacsics Dezsőt, Szörtsey Józsefet, Weis Istvánt, Vécsey Lászlót – is – letartóztatták.

3 | Az 1919. június 24-i ludovikás ellenforradalmi kísérlet utáni napon.

történt Fery Oszkár, Menkina János és Borhy Sándor kegyetlen legyilkolása,⁴ s így most már a legkomolyabban attól kellett tartanom, hogy hasonló sors fog engem is érni. Ez az aggodalmam annál is indokoltabb volt, mert – amint a proletárdiktatúra bukása után megtudtam – első letartóztatásom ideje alatt egy éjjel Cserny a Parlamentbe küldte Bonyhátit, hogy onnan engem, Fery Oszkárt, Menkina Jánost, Borhy Sándort, Szopkó Viktort, br. Perényit, Samassa Tivadart, Tolnay Kornélt, dr. Altenburger Gyulát kikérjen, de az őrparancsnok, Lui mégsem mert bennünket írásbeli parancs nélkül kiadni.

Hogy akadály nélkül juthassak ki a fővárosból, a Vörös Őrség őrparancsnokságától 4 heti szabadságot kértem; azt meg is ígérték, de elrendelték, hogy orvosi bizonyítványt szerezzek be. E célból öt helyen is meg kellett magamat orvosilag vizsgáltatnom, de végül mégsem kaptam szabadságot, sőt mikor hosszú szolgálataimra hivatkoztam, azt felelték, hogy csak az a szolgálat számít, melyet a tanácsköztársaság fennállása óta teljesítettem.

Ezek után polgári ruhát rendeltem magamnak, hogy megszökhessem, de ezt a szabó hetekig sem készítette el. Arra azután már nem is volt szükség, mert a tanácsköztársaság hamarosan megbukott, s így most már nem kellett arra gondolnom, hogy Budapestről eltávozzam.

ÁDÁM ENDRE őrnagy

Fogságom (Saját előadása, részlet)⁵

[...] 1919. június 25-én hajnali 4 órakor letartóztatottak, s a Mária Terézia (akkor Martinovics) laktanyába vittek, ahol egy ideig egy II. emeleti legénységi szobában többedmagammal voltam elzárva. Velem együtt vagy 10-12, különféle címeken (kóborlás stb.) letartóztatott egyén volt ott elhelyezve. Reggel 8 óra tájban az ott berendezett mozihelyiségbe vittek, ahol legtöbb ludovikás tisztársammal s a szintén ott őrizet alatt levő akadémikusokkal találkoztam. Innen kezdve sorom közös volt többi társaimmal. Tudtuk, hogy reánk tisztekre halálbüntetés vár, annál is inkább, mert a József-telefonközpontban volt tiszteket (Kiss és Grassy

4 | Fery Oszkár a tanácsköztársaság alatt többször is le volt tartóztatva, többek között az Országházban is raboskodott. Utolsó letartóztatása alatt Cserny József alakulatának egyes tagjai a Mozdony utcai laktanyájukban (a mai budapesti tanítóképző épülete a Kiss János altábornagy utcában) 1919. július 22-én Borhy Sándor és Menkina János csendőr alezredesekkel együtt önkényesen kivégezték.

5 | *Mártírtjaink*, 213–214. Ádám Endre életrajzi adatait nem sikerült felkutatni.

főhadnagyk) már állítólag kivégezték. A hír később csak annyiban bizonyult valósnak, hogy őket halálra ítélték, de a végrehajtást elhalasztották.

Június 25-én délelőtt 11 óra tájban a Parlamentbe vezettek; ott Mildner százados,⁶ Pröckl főhadnagyt egy őrmesterrel együtt kihallgatták, mi többiek pedig sorsunkra vártunk a kihallgatási terem előtt. Ekkor érkezett Romanelli közbelépésére oda a telefonparancs, melynek értelmében nem a vészbíróság, hanem a forradalmi törvényszék statáriális bírósága elé vagyunk utalva. Ez mentett meg bennünket a kötélről, vagy legjobb esetben a golyótól.

Június 25-én este a Mária Terézia laktanyába vissza, onnan pedig 26-án este a Margit körúti fogházba (volt hadosztály-bíróági épület) hurcoltak nyitott teherautókon.

A fogházban az eddigiekkel szemben aránylag emberséges bánásmódban volt részünk, dohányozni is szabad volt, de az élelmezés minden elképzelhetőnél csekélyebb és rosszabb volt.

A forradalmi törvényszék előtti kihallgatásom öt percet vett igénybe; mindent beismertem, s magamra vállaltam, a távol levő elmenekült tiszteket vallo-másunkból kihagytuk. Büntetésem: kegyelemből életfogytiglani fegyház. Ebből a soproni és a váci fegyházban töltöttem le összesen négy hetet, hozzászámítva kétheti vizsgálati fogságomat. Összesen hatheti kemény, nélkülözésteljes s lealázó szenvedés után augusztus 4-én Vácott szabadlábra helyeztek. Még a legkevésbé kellemetlen a váci fegyház volt, ahol nem egyes zárkában, mint Sopronban, hanem hatodmagammal voltam elhelyezve.

Szabadulásunk örömét alaposan lerontotta az, hogy összeesett a románok előnyomulásával s hazánkat a vörös gyalázatból a román meggyalázásba bukva találtuk. Keserű, lesújtó, szorongató érzés volt, hogy amiért küzdöttünk és szívesen meg is haltunk volna, meddő maradt.

6 | Mildner Ferenc tüzérszázados a június 24-i ellenforradalmi mozgalomban való részvétele miatt tartóztatták le, végül azonban szabadon engedték. A diktatúra bukása előtti éjjel, 1919. július 30-án a Lánchídon – egyes feltételezések szerint Kun Béla parancsára – vöröskatonák mégis kivégezték, és a Dunába dobták. Váry, I. m., 21.

BALOGH GY. FERENC

cs. és kir. 6. vartüzérezredbeli tiszthelyettes

(Saját leírása)⁷

Az első letartóztatásom 1919. április végén Budapesten a Keleti kávéházban történt; ugyanis este bementem zenét hallgatni és egy üres asztalhoz ültem. Kis idő eltelte után egy civil, úriasan öltözött fiatalember foglalt helyet mellettem. Beszélgettünk mindenről, látta ő, hogy én katonaruhában vagyok, kérdezi, hogy vörös vagyok-e. Én, mint jó hazafi, azt mondtam, hogy Isten ments ezt a kormányt szolgálni, hiszen ez úgysem tarthat soká, mert az ország blokád alatt van, különben is evvel a kormánnyal az entente nem tárgyal. Erre ő fölkel, és azt mondja: „a törvény nevében kövessen”. A kávéházból kiértünk, egy kocsiba szálltunk, és elhajtattak a főkapitányságra. Az úton avval vigasztalt, hogy még az éjjel megfürdet a Dunában.⁸ Bent a főkapitányságon egy kis szobába kísért, ahol hárman voltak, és mindjárt vallatni kezdtek. Kérdezik, miért nem vagyok vöröskatoná? Miért nem pártolom szívvel és lélekkel ezt a kormányt? Erre aztán az egyik ember kétszer úgy pofon vágott, hogy a jobb szemem egész fekete lett. Azután bottal ütöttek, és egy cellába kísérték, ahol nyolcan-tízen lehettünk. Éjjel igen sok lövést hallottunk, és kiabálást. Az egyik ór arra sétált, és azt mondja:

– Na, nemsokára, ti gazok, rátok kerül a sor! Mentek még az éjjel gajdeszra!

Szörnyű percek voltak. Minden pillanatban vártuk, hogy mikor jönnek értünk. Társaim nevét nem bírtam feljegyezni, mert mielőtt bezártak volna, mindenemet elvették, különben is a cellában koromsötét volt. Másnap reggel 9 óra körül megint lekísérték, és összevissza ütöttek, csupa kék volt az egész testem, és avval bocsátottak el, hogy azonnal jelentkezem vöröskatonának. Persze én igent feleltem, örültem, hogy így is ki tudtam szabadulni. Hazamentem szüleimhez, és otthon ápoltak.

Második letartóztatásom június 10-én történt. Ugyanis én odahaza Kiskőrösön sűrűn feljártam a Vörös Őrségre a parancsnokhoz beszélgetni (ki szintén nagy fehér⁹ volt), meg a vörösörökhöz. Beszélgetésünk közben többször mondogattam az öröknek, hogy Szegedre járok át. Meséltem, hogy milyen jó élet van ott, mindent lehet kapni és olcsón. Meg a nemzeti hadseregről meséltem nekik, hogy milyen erősen van szervezve, most is nagyon sokan vannak az önként jelentke-

7 | *Mártírjaink*, 215–218. Balogh Gy. Ferenc életrajzi adatait nem sikerült felkutatni.

8 | Éjjel megfürdet a Dunában: 'Dunába folyt', vagy 'holttestét a Dunába dobja'. A Lenin-fiúk gyilkosságra vonatkozó további gyakori kifejezése még a 'gajdeszra tenni'.

9 | Értsd: a diktatúra ellensége, ellenforradalmár.

zók, és hogy a vörösökből is sokan átszökösnek. Sokat beszéltem a vörösökről is; már csak napok kérdése, hogy a hadsereg teljesen szétszűrik, és elmondtam azt a sok igazságtalanságot is, mit elkövettek. Egyszer nagyon agitáltam, mire aztán feljelentettek Budapesten a forradalmi törvényszéken. Június 3-án két fiatalember érkezett Kiskőrösre, akik nyomban érdeklődtek a Vörös Őrségen felőlem, hol lakom, és mivel foglalkozom. Egy vörösőr azonnal figyelmeztetett, hogy vigyázzak, mert figyelnek, és legjobb volna, ha megszökkném, mert különben le fognak tartóztatni. Én azonban nem szöktem meg. Állandó megfigyelés alatt tartottak. Június 10-én reggel éppen a Vörös Őrségen voltam, amikor két piszkos, gyűrött ruhájú alak hozzám betoppant. Az egyik rám ordított:

- Maga az a Balogh?

Igent mondtam.

- Na, le van tartóztatva!

Azonnal átadtak a börtönőrnek, aki egy piszkos zárkába helyezett. Délután vonaton Budapestre szállítottak. Az egész úton avval szórakoztattak, hogy fent Pesten a forradalmi törvényszéknél minden kihallgatás nélkül agyonlövötnék, mert nagy bűnöm van. Beérkeztünk a Keleti pályaudvarra, ott megláncolták a kezeimet, és egy kocsiba szálltunk. Rákiáltott a kocsisra, hogy az Országházhoz vigyen. A kocsit is nekem kellett kifizetni. Itt aztán hosszú folyosókon kísérték fel az emeletre. Egy nagyobb terem volt, ahol ideiglenes elhelyezést kaptam. Itt voltunk vagy nyolcan, de beszélni egymással nem volt szabad, mert az őrizetünk-re rendelt hat terrorfiú roppant kegyetlen volt. Hosszú bikacsekk is volt náluk, amivel minket vertek. Másnap reggel két terrorfiú jött értem. Marcona kinézésű fekete emberek, mindkét oldalukon pisztoly, szurony, rohamkés, vállukon fegyver, a derékszíjon pedig három kézigránát. Valóban gyilkosok voltak. Jelentkeztem előttük. Az egyikőtől azonnal egy óriási pofont kaptam, mert nem álltam előtte vigyázz állásban. Azután kihallgatáshoz kísérték. A csoportvezető mindjárt két pofonnal mutatkozott be, és azt mondta:

- Ülj le!

Kihallgatásom evvel kezdődött:

- Hol vannak az aranyak, amiket a szegedi kormánytól kapsz (nap 50 K-át aranyban), és miért jársz át Szegedre minden héten? Ne tagadj semmit, mert mindent tudok, úgyis „gajdeszra” mész.¹⁰ Ide az a feljelentés jött, hogy kémkedsz, és viszed át a híreket Szegedre.

¹⁰ | 'Úgyis „gajdeszra” mész: 'úgyis meghalsz'.

Felelni már nem tudtam, mert nekem esett, és bottal, kézzel vert. Azután átadtak két terrorfiúnak azzal a megbízással, hogy „küldjenek el”.¹¹ De láttam, midőn kimentünk, intett a kezével, hogy ne gyilkoljanak meg. Sok termen keresztül egy lépcsőházhoz értünk, itt lementünk. Egy ajtónál megálltunk. Itt azt mondta az egyik katona, hogy nyissam ki az ajtót, de én vonakodtam kinyitni. Ekkor rám támadtak, és letépertek a földre. Hogy mi történt velem, nem tudom, de annyira vertek, hogy elájultam. Egy kis szobában locsoltak fel, és felkísértek a nagyterembe, hol vagy 50-60-an voltunk politikai foglyok. Itt már szabad volt beszélgetni. Köztünk volt báró Perényi Zsigmond volt belügyminiszter kegyelmes úr is, azután Aczél József kőbányai hitoktató-plébános úr s még sok magas rangú hivatalnok, katonatiszt, pap, orvos. Másnap a terrorfiúk megismételték kínzásait, de sokkal durvábban, mert megkötöztek úgy, hogy mozdulni sem tudtam, és úgy vertek. 15-én este levittek a pince elé, és kényszerítettek, hogy nyissam ki. Ki is nyitottam, és borzalmas kép tárult elé. Egy pillanatig mereven, mozdulatlanul álltam, és láttam abban a félhomályban a szörnyű kínzások által halálra kínzott honszerető felebarátaimat. Egyre emlékszem még, de most sem tudom a rémülettől-e, vagy valóságos kép volt. Egy ember a földön feküdt, kezei és lábai a földbe voltak szögezve. A mellénye le volt tépve, a melle csupa vér. Többször hallottam a terrorfiúktól, hogy majd „meglátod a pince tartalmát”, és azt is, hogy éjjelenként szokták a burzsujokat elszállítani a Margit hídra, és ott beleeresztik a Dunába. Én a nagy bűztől azonnal elájultam. Ugyanabban a kis szobában locsoltak fel, ahol előbb. Június 20-án átkísértek a forradalmi törvényszékhez, itt másnap kihallgatás nélkül halálra ítélték, és visszahoztak az Országházba. Itt megint megkötöztek, és úgy vertek bikacsekkkel. Hogy mikor volt a halálos ítélet napja, nem tudom, mert Romanelli alezredes úr közbelépett, hogy véget vessen ennek a sok vérontásnak. Így tudtunk szabadlábba jutni. Még két napi szenvedés tán Weisz politikai megbízott hozzám jött, és azt mondotta:

- No elvtárs, remélem, most már megtanulta a rendet. Itt van a szabadlábba helyezése, megint mehet át Szegedre.

¹¹ | „Küldjenek el”: 'öljenek meg'.

HERCZOG ISTVÁN főhadnagy

(Részlet)¹²

[...] Engem este fél nyolckor tartóztattak le. Este 10 órakor behozták Fehér¹³ ezredes urat, fél 12-kor pedig Mozgonyi zászlóst is. Éjjel a terroristák gorombáskodtak ugyan velünk, de azért semmi különösebb bántódásunk sem történt. Másnap kezdődtek a kihallgatások.

Elfogatásom estéjén, de már elfogatásom után este fél tízkor egy autón négy terrorista lakásomra ment, és engem keresett. A feleségem azt mondta nekik, hogy engem már letartóztattak és elvittek, ezt azonban nem hitték el. Feleségemet erre megverték. Ezek a terroristák csak másnap tudták meg, hogy mi vagyunk azok az Országházban, akiket ők előző este kerestek. Ekkor néhányszor oldalba ütöttek a puskatussal, és fejbe vertek kézigránáttal. A dolog vége azonban mégis az lett, hogy szabadlábra helyeztek mindkettőnket. Ezt Romanellinek köszönhattuk. Nem sokkal később ismét visszavittek bennünket a fogdába az ott levő csomagjainkért. Fehér ezredes úr azonban elfelejtette a szabadlábra helyezését elrendelő okmányt magával hozni, s ezért újból visszament. Én vártam rá. Midőn már sokáig nem jött, eltávoztam. Délután aztán az ezredes úr feleségének azt telefonálták, hogy férje a XVI. helyőrségi kórházban van, másnap délelőtt meglátogathatja. E hírre fölkértem egy orvost, aki ott lakott velem egy házban, hogy telefonáljon be a kórházba, mi történt. Így tudtam meg, hogy Fehér ezredes urat annyira összeverték, hogy a feje hat helyen be volt ütve, két bordája eltört, és jobb karját is eltörték, úgyhogy teljesen felismerhetetlen állapotban volt. Az arca egészen deformálódott. Az egész testén nem volt egy húsz fillér nagyságú hely, amely össze nem volt verve. Akkor az olasz misszióhoz tett jelentésre egy entente-misszió ment a kórházba, amely egy angol kapitányból, egy angol orvostól, egy francia őrnagyból és két olasz tisztből állott. Ez a bizottság jegyzőkönyvet akart fölvenni, Fehér ezredes úr azonban arra kérte a misszió tagjait, hogy ne vegyenek fel írást, ő nem nyilatkozhatik, mert állandóan két detektív van mellette. Így csak később, amikor már kijött a kórházból, jött fel hozzám egy olasz

12 | *Mártírjaink*, 249–250. Herczog István életrajzi adatait nem sikerült felkutatni.

13 | Fehér Imre (1863–1919) ezredes. A tanácsköztársaság alatt továbbszolgált a Vörös Hadseeregben a vasasezred parancsnokaként. Ellenforradalmiság vádjával többször is letartóztatták. A diktatúra bukása után, 1919. november közepén – a napilapok szerint a diktatúra alatt elszenvedett kínvallatások után kialakult üldözési mániája miatt – öngyilkosságot követett el. *Fehér ezredes öngyilkossága*, Népszava, 1919. november 20., 5.

kapitány, aki jegyzőkönyvet vett fel az egész dologról, aminek azonban semmi folytatása sem lett.

Mielőtt Romanelli elment volna Budapestről, nekem is, Fehér ezredes urnak is adott egy-egy írást, hogy a románok ne bántalmazzanak minket. Fehér ezredes úr azután üldözési mániába esett. November 3-án a rendesnél több Veronált talált bevenni, és meghalt... Az üldözési mánia a megverettetése következtében fejlődött ki nála.

FOLTIN JÁNOS

bajóti róm. kat. plébános

(Saját leírása)¹⁴

Hatvanegy éves, öreg lelkész vagyok, már hét éve csontszúban szenvedek, mankón járok. Szilvássy Mária okl. bajóti tanítónő hamis vádja és feljelentése alapján fogtak el, mint veszedelmes ellenforradalrnárt. Június 11-én a délelőtti órákban megjelent Stern Fülöp zsidó gyerek három vöröskatonával a plébániámon. A bemutatkozása ez volt:

– Magának nem elég tíz hold föld? A katolikus papok Jézus szíve társulatának tagjaival csinálják az ellenforradalmat.

Ezután hozzáfogott a házkutatáshoz. Mindent kíméletlenül felforgatott; az ő kulcsaival kinyitogatta a bezárt tárgyakat. Szegény megrémült 77 éves anyámnak még a konyhába való kimenetelt sem engedte meg, hogy nekem ebédet főzhessem. Az egyik vöröskatona a konyhában a személyzetemnek azt mondta, hogy ők minden katolikus papot agyon fognak löni. Stern Fülöp semmi bűnjelt nem talált nálam, csak egy régi keresztényszociális újságot, így ez elég volt, hogy letartóztasson engem. Nagyon sokan szenvedek csontszúm miatt, akkor is lázam lévén, ágyba kellett feküdnöm. A két vörös kijelentette:

– Ágyastól visszük, addig innét nem megyünk el, amíg föl nem kel.

Mit tegyek? mankóimat fogva, felvászorogtam, és elindultam velük. Szegény anyám azt hittem, szörnyethal. Nyakamban sírt, zokogott. Ezt az érzést, ezt a látványt leírni képtelen vagyok. Estefelé felraktak a kocsira. Dacára annak, hogy a vonat csak másnap reggel indult, nem engedtek otthon aludni, hanem a szomszéd Nyergesújfalura, a vörösörök laktanyájába vittek, ahol ágy nélkül, füstös, alacsony szobában ébren kellett az egész éjszakát töltenem. Bajótin ke-

14 | *Mártírjaink*, 250–252. Foltin János életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

resztül mankóimmal két fegyveres katona közt ülve, jó híveim zokogása, kezeiknek ég felé való emelése közepette, híveimre zokogva áldást osztva, vonultam ki. Kocsim előtt két másik kocsin vöröskatonák utaztak. E látvány leírhatatlan volt. Lelkileg és testileg összetörve, érkeztem Budapestre, ahol az Országházban helyeztek fogságba. A hóhérok, a terrorcsapat kézigránatokkal, az örök gyilkoló fegyverekkel jártak-keltek közöttünk, éjjeli nyugalmunkat zavarva, mert éjjel is tartottak kihallgatásokat, neveket kiabálva, nagy lármával hoztak fogságba egész csapatokat. A pincében végezték a gyilkolásokat és embertelen kínzásokat. Egy Péteri nevű jegyzőt¹⁵ is rettenetesen összeverték, csak a két szemét láttuk, az arca fekete posztószínű volt az ütlegektől; de hánnyal bántak így, ezt csak a jó Isten tudja! Engem nyolc napig itt tartottak minden kihallgatás nélkül, azután elszállítottak június 17-én a forradalmi törvényszék Markó utcai börtönébe. Mikor a földszinti 9. számú börtönajtót számomra kinyitották, ahova a mankókkal keservesen bevánszorogtam, megmutatták a piszkos, összerondított szalmazsákot, amelyen feküdni fogok, sírva fakadtam és felkiáltottam:

- Istenem, hát ezt is meg kellett érnem!?

Három betörőtolvaj társaságában kellett éktelen káromkodásokat hallgatnom. Ez borzasztó helyzet; ma még rágondolni sem merek. Takaróm egy rongydarab, mely fehér madzaggal volt összekötözve. Ebédünk repceolajjal, zsír és só nélkül készített leves és dohos fekete kása, melyhez naponként 24 deka kenyeret kaptam. Egyik rab reggelenként bedobta a söprűt: „söpörje ki börtönét”. Minden szombaton fel kellett mosni a zárkát.

Hányan összeestek, elájultak az éhség és öregség és egyéb itt le nem írható rettenetes dolgok miatt, csak az illetők tudnák elmondani; én csak az ő beszédeik után tudom. [...]

15 | Péteri József vallomását lásd a kötet 188. oldalán.

HOLLÓS ANTAL százados

(Saját leírásából)¹⁶

Az 1919. június 24-i ellenforradalomban, valamint annak szervezésében részt vettem.

Az éj folyamán, hajnaltájban, árulás folytán, vörös nyomozók elfogtak, és bevittek a főkapitányságra. Szerencsémre itt a volt régi detektívek kezei közé kerültem, kik szívük mélyén velünk éreztek. Az itteni kihallgatásom alatt pár percig reménykedtem, hogy megszabadulok, amikor a monitorok lőtték a főkapitányság épületét. Eltekintve attól, hogy Nánássy detektív-felügyelő durván rám rivallt, más bántódásom nem volt. Június 30-án este átkísértek több társammal együtt a Parlamentbe, itt a terroristák és a politikai nyomozók szidalmakkal és gúnyos kárörömmel fogadtak, többször értésünkre adták, hogy az akasztófa vár reánk. Valami Engel vagy Engländer nevű kommunista zsidóbiztos, mikor ebédelni vittek bennünket a terroristák, ránk rivallt:

- Mit parádéztok ezekkel a gazemberekkel, ezek úgyis mind lógni fognak, akasszátok fel ezeket a csirkefogókat, és ne ültessétek őket terített asztalhoz!

Ez alkalommal dobtak le a terroristák egy köztünk levő nemzeti színházi színészt az ablakból, akiről nekünk azt mondták, hogy öngyilkos lett. Két napig voltam a Parlamentben, akkor tudatták velem, hogy a rögtönítélő törvényszékhez kísérnek át. Tizenharmadmagammal gyalog kísértek át a terroristák a Margit hídon keresztül a Margit körúti fogházba. Amikor a Parlamentből elindultunk, azt mondták a terroristák, hogy akasztani visznek. Vermes főhadnagy szülei egy élelmiszercsomagot küldöttek, a csomagot a Parlament előtt át akarták adni, de a terroristák visszautasították azzal, hogy ezeknek már nem kell étel. Ezen az úton mindnyájan azt hittük, hogy ez az utolsó utunk. Az úton a vörösérezelmű közönség és különösen a katonák szidalmakkal illettek:

- Dobjátok őket a Dunába, akasszátok fel őket a lámpavasra! - stb. kiáltások hangzottak. Ezekre a kísérő terroristák azzal feleltek, hogy egy félóra múlva már úgyis lógni fognak. A jóérezelmű közönség arcán pedig láttuk az ijedt, sajnálkozó részvétet. A Margit körúti fogház kapujánál szintén terroristák vártak:

- Jöttök már jómadarak, vár már az akasztófa, félóra múlva lógtok! - stb. felkiáltásokkal fogadtak. A fogház udvarán keresztül haladva, egy porolóból alakított akasztófára mutattak, valamint az udvar egyik sarkában álló két halottaskocsira és koporsókra:

16 | *Mártírjaink*, 264-266. Hollós Antal életrajzi adatait nem sikerült felkutatni.

- Már várunk reátok! - mondták. A fogház irodájában felvették nacionálénkat és a még nálunk levő értéktárgyakat, pénzt elvették, és utána egy földszinti sötét zárkába csuktak. Félóra múlva egyenként szólítottak ki bennünket, ekkor úgy búcsúztunk el egymástól, mint akit akasztani visznek. Kint a folyosón egy jólelkű őrök megnyugtatt bennünket azzal, hogy délután itt járt az olasz miszsió, és megtiltotta a kivégzést. A kivégzés veszedelmét azonban még hetekig éreztük, és csak akkor nyugodtunk meg, amikor az ítéletet elöttünk kihirdették.

Körülbelül három hétig voltam fogoly a Margit körúti fogházban, ez idő alatt kétszer állottam a rögtönítélő bíróság előtt. Első ízben, amikor beszélni kezdtem, Horfi vagy Horki, az egyik zsidó vészbíró rám kiáltott:

- Maga impertinensül hazudik!

Én azt feleltem, hogy nem szoktam hazudni, erre ő reám ordított:

- Fogja be a száját, mert 5 perc múlva lógni fog! - Maga föl lesz akasztva, maga máris lóg! Ebből állott a kihallgatásom, amelynek alapján később az ítéletet meghozták. A vészbíróság tagjai között volt Kiss városparancsnok, Horti, Korvin-Klein és mások. A második alkalommal főtárgyalás volt. Felállt a vádló, egy vöröskatona - nevét már elfeledtem -, ki egy notórius biciklitolvaj volt Erzsébetfalván. Beszéde rövid volt, és a végén kötélt általi halált kért reám kimondatni. A védő szintén egy vöröskatona volt, kinek beszéde még rövidebb volt, és aki azt kérte, hogy ne akasszanak fel, hanem csak egy kis büntetéssel sújtsanak.

- Bár bűnös, de még hasznára lehet a proletárállamnak - mondta.

Az ítéletet Kiss városparancsnok olvasta fel. 15 évi kényszermunka. [...]

SZÖRTSEY JÓZSEF

(Saját előadása)¹⁷

Az ellenforradalmi szervezkedést még 1918. év őszén, az októberi forradalom első napjaiban kezdtük meg. Körülbelül 25-30, nagyjából erdélyi származású barátommal alakítottunk egy egyesületet, mely „Erdélyi propaganda bizottság” nevét viselte. Ennek a bizottságnak csak olyanok lehettek tagjai, akik fogadalmat tettek, hogy hazánk területi integritásáért, a forradalom megdöntéséért és királyi urunkért bármikor életük kockáztatásával is készek fegyvert ragadni.

Szervezkedésünk nem tartott sokáig. 1918 december 17-én magához kéretett Pogány, az akkori katonatanács elnöke, s figyelmeztetett, hogy ismeri egyesüle-

tünk célját, s felhívott, hogy ha azt három napon belül be nem szüntetjük, az egész társaságot lefogatja, s engem haladéktalanul internáltat. Nem volt mit tennünk, látszólag feloszlattam az egyesületet, s a Baross utca 10. szám alatti helyiségünket átadtuk egy menekült családnak. További összejöveteleinket budafoki villámban tartottuk, s itt határoztuk el gróf Teleki Géza menekült nagybirtokos javaslatára, hogy kulturegyesületet alapítunk, melynek leple alatt feltűnés nélkül folytathatjuk szervezkedésünket. Így született meg a „Keresztény Magyar Kulturliga”, mely elnökévé engem, társelnökévé gróf Teleki Gézát és dr. Gál Sándort választotta meg.

A liga szervezkedése oly hatalmas méreteket öltött, hogy azzal a jobbfelé törekvő társadalmi és politikai alakulatoknak is számolni kellett. Mi igyekeztünk ezekkel összeköttetést keresni, ami a legteljesebb mértékben sikerült is. Ligánk Somsich Antal gróf áldozatkészsége folytán Török M. Mihály lapszerkesztő által írt „Vörös rém” című könyvet 10 000 példányban kiadván, úgyszólván az egész keresztény magyar társadalmat táborunkba sorakoztatta, úgyhogy a 25 emberrel megindult kis egyesületnek 4 hónap alatt 62 000 tagja lett.

Kezdeményezésünkre alakították meg az első keresztény jellegű politikai pártot, „A Nemzeti Keresztény Egyesülés Pártját”, melynek vezére Bethlen István gróf és Perényi Zsigmond báró lettek. A párt alakuló ülésén, amikor a liga csatlakozását kijelentettem, reá mutattam a közelgő zsidó bolsevizmusra. Akkora megütközést keltett a beszéd, hogy ennek következtében másnap letartóztattak, s csak barátaim erélyes fellépésének köszönhettem, hogy kétnapi fogság után szabadon bocsátottak.

Ettől a perctől fogva állandó megfigyelés alatt állottam. Andrássy út 28. szám alatti párhelyiségünk detektívek felügyelete alatt állott.

Sem pártunk, sem Ligánk nem tudta megvalósítani azokat a terveket, amelyeket célul tűztünk ki, mivel az akkor bekövetkezett kommunizmus minden tervünket halomra döntötte.

Ha még két hónapig tartható lett volna a helyzet, biztosan hiszem, hogy meg tudtuk volna dönteni Károlyi és társainak uralmát.

A kommunizmus következtében pártunk és társadalmi egyesületünk széteszlott, legjobb javainknak el kellett bujdosniuk, s így vezérünk, Bethlen István gróf, kit halálra kerestek, kénytelen volt elhagyni az országot. Én körülbelül egy hétig a fővárostól távol tartottam magamat, ezalatt a hét alatt tizenhétszer kerestek minden elképzelhető helyen. Hazaérkezvén, legbizalmasabb környezetemmel megállapítottuk, hogy mintegy 3000 ember tartózkodik Ligánk kötelékében a fővárosban, akikre minden tekintetben számíthatunk. Nekifogtunk újra a szervezés munkájának. Nekem az a feladat jutott, hogy keressem az összeköttetést más ellenforradalmi szervezetekkel, és biztosítsam egy vezér irányítása mellett az együttműködést. Vezérünké báró Perényi Zsigmondot választottuk meg,

17 | Uo., 362-368. Szörtsey József törvényszéki vallomását lásd a kötet 168. oldalán.

kinek igaz magyarságáról, férfias elszántságáról, őszinte önzetlenségéről már volt alkalmunk meggyőződni.

Legfőbb gondunkat az ő elrejtése és testi épségéről való gondoskodása képezte. Három hónap alatt mintegy tizenegy helyen lakott, különböző barátaink lakásán.

Lakásomról én is végleg elköltöztvén, különböző helyeken bujdostam, három hónap alatt meleg ételt tízszer sem ettem.

Hogy szervezkedésünk milyen eredménnyel járt, az bizonyítja legjobban, hogy alig volt akkoriban Budapesten ellenforradalmi szervezet, mely ne kapcsolódott volna belénk, s ne vetette volna magát alá utasításomnak, melyet mindig vezérünkkel megvitatta adtam ki.

Érintkezésben állottunk az összes külföldi missziókkal, személyesen jártam Haubrichnál, a híres Csernynél, s megfelelő módon igyekeztem őket az ellenforradalom részére megnyerni. Összeköttetésben voltunk a bécsi magyar-komitével és a szegedi ellenkormányal. Személyesen voltam Bécsben Bethlen Istvánnál, akitől azt az utasítást nyertük, hogyha biztosra vesszük a sikert, kíséreljük meg az ellenforradalom végrehajtását. Június első napjaiban már annyira megérett a dolog, hogy megállapodtunk abban, hogy a forradalmat 14-én éjjel 12 órakor megcsináljuk.

Ez – ma is ismeretlen okok miatt nem sikerült; tervünket elárulták, s június 6-án már kezdtek lefogni embereinket. Június 8-án éjjel 1 órakor két barátom jött hozzám, és figyelmeztetett, hogy meneküljek, mert mindenütt keresnek. Nem mentem. Tudtam, hogy ha elmegyek, családomat teszem ki a legborzasztóbb veszélynek. Ezt az egy éjszakát töltöttem odahaza két hónap óta, s a házbizalmi árulása folytán itt fogtak el. Reggel három órakor 4 terrorista állított be lakásunkba, ahonnan a leglelkiesmeretlenebb eljárás közepette a Parlamentbe vittek. A délelőttöt a belügyi nyomozók szobájában töltöttem. Délután Bonyhádi terrorista vezetése és tíz más gazember asszisztálása mellett megkezdődött a kihallgatásom.

A vád az volt, hogy Perényi báróval együtt összeköttetést tartottam fenn Károly királlyal, s az ő anyagi támogatása mellett 25 000 embert számláló csapatot szerveztem a kommunizmus megdöntésére. Csak az a feleletem volt: egyetlen szó sem igaz. Este felvittek a Cserny szobájába, ahol dúsan terített asztal várt, azonban a gazemberek vezére nem ismert fel. Vacsorával kínált meg, amit elfogadtam. Jó ideig nem beszélt a dologról. Körülbelül 9 óra lehetett, amikor kivetkőzve előbb tanúsított előzékenységből, erélyes hangon követelte, hogy valljak be mindent. Egész nyugodtan feleltem: nincs mit bevallanom. Ekkor kiment szobájából, s beküldött két terroristát. Ezek szemem közé néztek, és elhagyták a szobát. Mind a kettőt felismertem, az egyikkel a Tóvölgyi tanár előszobájában találkoztam, hol Perényi legutoljára bujdosott. A másik jelen volt a Zugligetben tartott azon értekezletünkön, ahol az ellenforradalom napjait és részleteit határoztuk el. Cserny később visszajött, s újólag kérdezi, most már egész nyers hangon: még most sem

akarok vallani? Felelet: nincs mit vallanom. Erre berontott hat terrorista, és Cserny parancsára levittek a pincébe azzal, hogy Cserny kötelességükké tette, hogy egy órán belül vagy azt jelentik, hogy bevallottam mindent, vagy kivégeznek.

Őszintén mondván, kijelentésüket nem vettem komolyan, azt hittem, hogy csak meg akarnak félemlíteni. A kínzókamrába belépve megborzadtam. Tele fegyverekkel, kézigránatokkal, véres késekkel; a fal és egy szalmazsák tele vérrel. A vízvezetékcsőre kötelek felakasztva; a vértől nem is látszóttak. Leültettek egy padra. Öten voltak jelen. Bonyhádi, Radványi, Boris. Aserovits és Khon-Kerekes terroristák. Boris teljesen be volt rúgva, olyan volt, mint egy vadállat. Minden kérdés nélkül elkezdett agyba-főbe verni. Bonyhádi rászólt:

– Ne bánts – hiszen be kell látnia, hogy vagy bevall mindent, és akkor szabad lesz, vagy pedig a legborzasztóbb kínok között meghal. Bizonyosággal kinyitották az ajtót, s reá mutattak egy halottnak látszó emberre, kit abban az órában végeztek ki. Ezúttal sem feleltem. Erre Bonyhádi elővett egy jegyzőkönyvet, s felolvasta előttem egy elfogott társunk vallomását, aki leleplezi az ellenforradalom tervét, s vezérükül Perényit és engem nevez meg. Ezúttal is tiltakoztam az ellenforradalmi összeesküvés vádjá ellen, kijelentettem, hogy barátaimmal tényleg szoktunk összejönni – de beszélgetésünk tárgya csak az volt: milyen álláspontot foglaljunk el egy bekövetkező anarchia esetén. Ellenforradalomról soha szó sem volt. Erre felszólított Bonyhádi, hogy írjam meg búcsúlevelem, s vetközzem le, mert ki fognak végezni. Sem írni, sem levetközni nem akartam, mire ők letépték rólam a ruhát, s egyszerre négyen jöttek rám, s ütlegelni kezdtek. Egyik kötéllel – a másik a kezében lévő bottal – Boris derékszíjjal, míg a derékszík csatjával úgy talált fejbe vágni, hogy rögtön betört a fejem, s elaléltn estem össze.

Ez az önkívületi állapot tarthatott egy félórát, mire újból magamhoz tértem. Konyakkal kínáltak – nem fogadtam el. Kezdődött a vallatás és kínzás újból. Letepertek a földre, rugdostak, széket csaptak hozzám, Radványi a hátamon táncolt stb.

Így tartott az egész éjszaka, reggel felé kezemenél fogva megkötöztek, s felhúztak a vízvezetékcsőre, míg Bonyhádi és Boris a talpamat öngyújtóval égette. Gyermekkorom óta nyomorék jobb karom kiesett a forgójából, a beállott irtóztató fájdalom következtében újból elvesztettem eszméletem.

Délelőtt borzasztó kínokra ébredek fel; a karom rettenetesen fáj; kértem az őrizetemre hagyott terroristát, hogy küldjenek orvosért, mert belepusztulok. Az orvos tényleg megérkezett, a karom helyreigazította, és sebeimet bekötözte. Az őrizetemre hagyott terrorista minden jóval ellátott, s figyelmeztetett – persze ez is gazember volt –, hogy mára halasztották kivégzésemet, ha nem vallok be mindent. Így telt el a nap. Körülbelül este 9–10 óra lehetett, amikor az öt pribék újból megjelent. Khon-Kerekes beléptekor revolveréből fejem felett belőtt a falba, ez volt az ébresztő.

Felrángattak a földön lévő szalmazsákról, s újból vallasni kezdtek, előbb szép szóval, óriási ígéretekkel stb.

- Nincs mit vallanom. Ellenforradalmár vagyok ugyan - ellenforradalmat azonban nem szerveztem. Tessék, végezzenek ki, ilyen gazemberektől mást nem várok.

Erre Radványi rám lőtt, célt tévesztett, ugyanis nem is akart meglőni, csak terrorizálni. Újból kezdődött a kínzás. A két térdemet valami gumibottal addig ütötték, míg le nem roskadtam, kiharadt testemről letépték a kötéseket, előbb konyakot, aztán meleg vizet öntöttek reám, azután odakötöztek egy székhöz, a nyakamra egy drótra fűzött emberi fülekből, orrokból s nemíreszekből álló karikát tettek, s kérdezték, hogy hol kezdjék rajtam a csonkítást. Ekkor már semmit sem feleltem, talán szívesen fogadtam volna a halált, alig tudtam lelki egyensúlyom fenntartani.

Reggel felé két lábamat külön-külön megkötözték, a kötelet nyakamon átvette addig húzták, míg fejem egészen a hasamig ért, s ekkor a kifeszített hátamat acélvonalzókkal kezdték verni. A nagy feszültség folytán orromból, számból a vér patakokban kezdett ömleni úgy, hogy amikor kötelékem feloldották, meleg vízzel kellett felmosniok a legalább 2 cm-re beszáradt véremből. A lábamra felállni nem tudtam. Körülbelül két napig feküdtem meztelenül és eszméletlenül a szalmazsákon. Mikor magamhoz tértem, orvost hoztak, sebeimet - jobban mondva egész testemet - bekötözték, s így maradtam a pincében egy terrorista őrizete mellett 14-én este 10 óráig. Ekkor megvasalva két terrorista ölbe fogott, mert összeégetett talpamon megállni nem tudtam, s felvittek a terroristák félelemhelyiségebe. Az óriási terem tele volt fegyveres, kézigránátos vöröskatonákkal, mindenik ablakban egy gépfegyver. Ugyanis azt hitték, hogy az e napra kitűzött ellenforradalmat el nem fogott barátaink megcsinálják.

Az asztalra ültettek, nyolc fegyveres őrral körülfogva. Radványi kiadta a parancsot, mihelyt jelezni fogják, hogy az ellenforradalom megkezdődött, azonnal főbe kell engem a helyszínen lőni. Csalódtak; barátaink éppen ránk való tekintettel nem csináltak semmit, minden erejüket kiszabadításunkra fordították.

Reggel újból visszavittek a pincébe, s ott tartottak 19-éig, amíg lábadozni kezdtem. Nem volt olyan éjszaka, hogy 2-3 részeg terrorista be ne lőtt volna a fejem fölé a falba, úgyhogy már fel se vettem a kínzásnak ezt a nem éppen kellemes módszerét. 22-én éjjel felvittek a kupolacsarnokba kihallgatásra Kubovszky detektívhez. Ez látszólag emberségesen beszélt velem. Amikor előadtam megkínztatásomat, a tanácsköztársaság nevében kérte bocsánatomat, s kijelentette, hogy összes kínzóimat még aznap letartóztatja, és forradalmi törvényszék elé állítja. Semmit sem tett. Azután Korvin-Klein hallgatott ki, igyekezett a kommunizmusnak megnyerni, milliókat ajánlott fel, mire én azt feleltem: zsidó szemtelenség kell ahhoz, hogy egy magyar nemes embert pénzzel akarnak hazaárulóvá tenni.

Erre a kijelentésemre tombolni kezdett, s azt mondta, hogy ha semmi más bűnöm nem lenne, ezért egyedül ez is elég arra, hogy felakasszanak. E kihallgatásom rendén láttam két hét óta először az én szeretett vezéremet, Perényi bárót, akinek életéért és testi épségéért jobban aggódtam a magaménál. Csak fejbólintással üdvözöltük egymást, nem engedték őt hozzám szólni. Ettől fogva már a kupolacsarnokban voltam elhelyezve, míg egy pár nap múlva mindannyiunkat átvittek a Margit körüti katonai fogházba. Itt csak egy napig maradtunk, mivel rájöttek, hogy nem vagyunk katonák, s a Markó utcai forradalmi törvényszékhez kísérték át. Itt engem 11 zsebmetszővel, tolvajjal és gyilkossal tettek össze, egy körülbelül öt személyt befogadó cellába.

Június 24-én kitört az ellenforradalom. Az egész akciót nekem és Perényinek tulajdonították, holott ezt nagy részben más tervek szerint, nagybárá más emberek szervezték. Mindazonáltal felbujtóként mi szerepeltünk, s már 25-én reggel átkísértek bennünket a vésztörvényszékhez. Nem volt kellemes nap. A szemünk előtt állították fel az akasztófát, s hozták a hullaszállító kocsikat. Estére egy teljesen sötét zárkába tettek Perényivel. Amint később megtudtuk, Kun Béla rendeletére 26-án hajnalban kellett volna engemet és Perényit kivégezni. Azonban a Vörös Újságban megjelent halálos ítéletek felhívták barátaink és az idegen missziók figyelmét, s ennek köszönhetjük életünk megmentését.

Ezek voltak a legrettenetesebb napok. Perényi a priccsen aludt, én pedig a földön. Két napig enni nem adtak, sem napvilágot nem láttunk. Végre az amerikai misszió, a nemzetközi vöröskereszt és az olasz misszió közbenjárására összeraktak minket egy közös cellába, s megengedték, hogy hozzánk tartozóink ételmezt küldjenek be. Így telt el az idő július 7-ig. Ekkor megkezdődött a tárgyalásunk.

A mi csoportunkból negyvenheten állottak a vészbíróság előtt. Négyet internálásra, tizenkilencet 10 évi, ötöt 2 évi, 12-t 1 évi fegyházra ítélték, hatot feltételelesen felmentettek. Az én ítéletem volt a legsúlyosabb; életfogytiglani fegyházra ítélték, minden évben június 24-én böjttel és kemény fekhellyel súlyosbítva.

Innen elvittek a büntetés kitöltése végett a soproni fegyházba. Nacionálém felvétele alkalmával bementem, hogy 3-4 millió korona vagyonom van, miért a soproni fegyház igazgatója, Sarach Géza sötét zárkába tétetett. A fegyház orvosa, dr. Horváth jóindulata folytán a kórházba kerültem, s ott maradtam 18 napig.

Itt valamennyire helyrejöttem, bár ha 18 napon keresztül napi 12 dkg kenyér volt az élelem, s a koszt ehetetlen volt; 67 kg-ról 42 kg-ra fogytam le. Tizennyolc nap után, mivel az osztrákok meg akarták szállni Magyarországot, elhoztak a váci fegyházba, ahol az egyik börtönőr önkényessége miatt a legpiszkosabb munkát kellett reggeltől estig végeznem. A szobát kellett sikálnom, klozetet takarítanom stb.

Augusztus 3-án délután szabadultunk ki az ismert amnesztia-rendelet folytán. Összesen 8 hétig tartott fogva tartásom.

ZSILINSZKY ISTVÁN százados

(Saját előadása)¹⁸

A tanácsköztársaság belügyi népbiztosságának politikai nyomozóosztálya 1919. június 9-én tartóztatott le. A Parlament épületében elhelyezett Cserny-különményhez szállítottak. A báró Perényi Zsigmond-féle ellenforradalmi összeesküvéssel voltam megvádolva, s az ezen ügyben letartóztatott 150 úrral voltam egy terembe zárva. Tudomásom szerint június 16-án történt kiszabadulásomat az akkori olasz misszió segítette elő, valamint az is, hogy nevem a Perényi-iratokban egyáltalában nem fordult elő.

Fogolytársaim közül Fery Oszkár altábornagy úr, Menkina és Borhy csendőralezredes urak ugyancsak az olasz misszió közbenjárására színlag szabadon bocsáttattak, azonban néhány nap múlva ismét elfogták s kivégezték őket. Menkina és Borhy alezredes urakat első elfogatásukkor vallatás közben rettenetesen megkínózták, előbbi ezután négy napig betegen feküdt.

DIETZ KÁROLY

Októbertől augusztusig (Részlet)¹⁹

A vezérkarral tervezett ellenforradalmunk oly kiterjedéssel és körütekintéssel volt megszervezve, hogy feltétlenül sikerre vezetett volna, ha tervünk végrehajtását letartóztatásom meg nem akadályozza.²⁰ Jó szerencsém, hogy nem ezen ügy miatt, hanem Novoszeleczyék rákospalotai akciójával²¹ kapcsolatban tartóztatottak le, mert akkor ma már egészen bizonyosan nem volnék abban a helyzetben, hogy a lefolyt időkről tanúságot tehessek. – Csütörtökön, május 15-én, délután volt az értekezés nálam, péntek éjjel tartóztatták le Novoszeleczyéket,

18 | Uo., 381. Zsilinszky István életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

19 | Dietz Károly: *Októbertől augusztusig. Emlékirataim*. Budapest, 1920, 141–148.

20 | Az ellenforradalmi mozgalomba Hollós József igazgató és dr. Fitt József titkár útján bele volt kapcsolódva a posta, és ugyancsak Fitt útján rendelkezésre állott a Budapesten állomásozó kb. 2000 főnyi székely katonaság, a káderparancsnok, Kozmanovits József főhadnagy vezérlete alatt. (Dietz Károly lábjegyzete.)

21 | Az úgynevezett „rákospalotai ellenforradalom” szervezői Olasz Andor újpesti kerületi rendőrkapitány, Novoszeleczy Elemér rendőrtanácsos, Szentkirályi Béla volt főkapitány és Gersich Andor főparancsnok-helyettes voltak.

és szombaton reggel – Olasz felesége révén – már tájékozva voltam balsorsukról. A délelőtti folyamán Szikra ker. parancsnok is közölte velem az esetet azzal a felhívással, hogy Novoszeleczy helyébe rendeljek ki valakit Újpestre vezetőnek. Egész nap azon töprengtem: megszökjem-e, maradjak-e, bevárjam-e a fejleményeket? Tartottam tőle, hogy Olaszék kivallják üzenetemet, és engem is lefognak. De mit segít a szökés? Lakásom, bútorom odavész, és feleségemen, családomon töltik ki bosszújukat. Szökni csak végszükségben lehet! Maradnom kellett a tervezett ellenforradalom miatt is. Inkább arra határoztam tehát el magamat, hogy ellenállok, ha csakugyan értem jönnének, és csak azután szököm meg.

– A bolsevizmus kezdete óta a terrorfiúk, a munkástanácsok és más „egyéni kezdeményezők” elleni védekezés céljából állandóan nálam laktak Thuránszky Lucian és Bak Sándor detektív-főfelügyelők. Közöltem velük a történeteket, valamint az – esetleges éjjeli látogatásra szóló – elhatározásomat, és elszánt hangulatban tértünk nyugovóra. – Éjjel 2 órakor erőyes csengetésre ébredtünk. Vajon ki lehet? – kérdezte feleségem az ébredés első, öntudatlan pillanataiban nem emlékezve vissza a lefolyt nap élményeire. – Walter²² nyomozó jött 3 „elvtárrsal”, köztük egy hatalmas termetű terroristával.

Házkutatást tartunk Dietz elvtárs! – közölte gyanús előzékenységgel Walter. – Azután bejön velünk az Országházba.

Eljött a vég: futott át agyamon. Kunék most, hogy kezükbe kerülök, bosszút állnak letartóztatásuk miatt.²³ – Itt csak a tegnapi elszánt elhatározás segíthet: lelőni Waltert és társait... Szemem rámeredt az éjjeliszekrényen levő brownin-gomra; Thuránszky és Bak elszántan várták a fejleményeket. Egy pillanat és – kész a vérfürdő. – Küszködöm magammal: a botrányra, a vérre, feleségem rémületére gondolok. Walter a szekrényfiók mellett guggolva feltekint, megsejti szándékom és zsebre teszi a revolvért...

Dietz Károly

22 | Walter Mihály egykori elbocsátott színész, belügyi politikai nyomozó április óta Dietz Károly megfigyelése céljából a főkapitányság épületében dolgozott. Bővebben lásd Dietz, *I. m.*, 130.

23 | Dietz itt az 1919. február 21-én történt Conti utcai lövöldözéseket követő kommunista letartóztatásokra utal, melyek során Dietz indítványára börtönbe került a kommunista párt szinte teljes felső vezetése. Lásd bővebben a 85. oldal 9. jegyzetét.

A hivatalos eljárás hamarosan túlestünk. „Előre tudtam, hogy hiába jövünk rendőrhöz, nem találunk bizonyítékot” – jelentette ki befejezésül Walter.

Elindultunk az Országházba, ahová éppen aznap költözött át a főkapitányságról a politikai nyomozótestület. Thuránszkynek és Baknak is jönnie kellett. Útközben találgattam, mi miatt vesznek elő. Tudják-e vajon, hogy három nappal előbb Lemberkovich századossal, dr. Mészárossal, Sípossal és dr. Kolarichhal tárgyalást folytattam a főkapitányságon a proletárdiktatúra megbuktatása ügyében? Vagy csak Novoszeleczykék ügye miatt tartóztattak le? – Visszacsengtek fülembbe a szavak: „Csak a veséjét!”, melyeket Olasznak mondtam, mikor Klein vádbiztost szidalmazta. Egyre erősebb lett bennem a meggyőződés, hogy csak Novoszeleczykék ügyéről lehet szó. Nem tudtam megbarátkozni a rémes gondolattal, hogy a másik ügyről is tudnak.

Megérkeztünk a főrendiházba. Csend mindenütt. Mintha nem is Korvin hírhedt pribékjeinek tanyájára jutottunk volna. Jámbor, rokkant vörösörök ásitottak a kapunál és a folyosókon. Hosszú, nagy terembe kerültem, és egy falhoz állított székre ültetve vártam sorsomat. A teremben tűrhetetlen hideg volt, és jobbra-balra, meg szemben velem együtt dideregtek a többi delikvenssek. Előttünk egy-egy vörösőr ült. Szólnunk, mozognunk nem volt szabad. Lassan reggeledett, és megállapítottam, hogy a főrendiház buffet-termében vagyok. (Azt sem képzeltem, hogy így kerülök oda!) Szemügyre vettem a többi letartóztatottat, és egymás után ismertem fel Novoszeleczykt, Olaszt, Egry fogalmazót, Jencs díjnokot, Tassi felügyelőt és két parasztruhás embert. Tehát mégis a rákospalotai ellenforradalomról van szó! Novoszeleczykt alig lehetett felismerni. Szeme be volt dagadva, arca felismerhetetlenségig összevisszaverve. A reggelinél összekerültünk, szót válhattunk. Megtudtam a tényállást. Csúnyán elbántak velük. Novoszeleczyknek boxerrel ütötték a feje hátulját, és szája elé revolvert tartottak, melynek csövébe arca bele-beleütődött ütlegetés közben. Majd lehúzták csizmáját, és sorozatosan addig vertek gummibottal a talpára 15-20-at, amíg csak kedvükre nem vallott a politikai nyomozó vérebeknek. – Olasz és a többiek is hasonló kezelés mellett tettek „perrendszerű” vallomást. Olaszt gúzsba kötve egy karosszékre lökték, úgy verték a talpát, és hogy emlékezete felfrissüljön, a vallatás megkezdésekor ököllel nyakcsigolyájára ütöttek, hogy agyveleje is meglódult tőle; a végén – háttal feléjük – a fal mellé állították azzal a barátságos biztatással, hogyha 5 percen belül mindent, amit tud, be nem vall, agyonlövik. – Válogatott tortúrában volt része Bézsényi rendőrellenőrnek. Neki – változatosság okáért – Walter és Gáspár nyomozók papírvágó kést nyomtak a torkába, és fojtogatva buzdították vallomástételre. Mikor elájult, felpofozták, és – újra kezdték a kínzást. Reggelizés közben suttogva figyelmeztettem Novoszeleczykt, hogy mindent tagadjon. Védekezzék azzal,

hogy csak rendfenntartásról akart karhatalom szervezésével gondoskodni, ha a proletárdiktatúra megbukik.

A délelőtti folyamán előkelő látogatókat kaptunk Cserny József, Schön Gábor és dr. Vagaszt²⁴ tartottak felettünk szemlét. Vagasztnak kiáltottam, és meg akartam kérni, hogy hallgassanak ki hamarosan, legalább túl leszek a kínos bizonytalanságon. Rám sem hederített. – A diktatúra bukása után derült ki, hogy koholt feljelentést tett ellenforradalom szervezése miatt egy Grabovszky nevű fővárosi tisztviselő ellen, és jelentésében rólam azt írta, hogy Grabovszky velem küldönc útján érintkezik. Aznap, amikor jelentését beadta – bár már tudta, hogy éppen az ő jelentése alapján is még azon éjjel le leszek tartóztatva –, azzal nyugtatott meg, hogy nem állok figyelés alatt. Grabovszky embertelen kínzásokon esett keresztül, de nem tudtak kivenni belőle semmit, mert nem ismertük, nem láttuk egymást, és soha semmiféle érintkezésben nem állottunk.

Délben a Pilseni-sörcsarnokba vittek ebédelni szuronyok között. A főkapitányság előtt haladtunk el. Micsoda érzés fogott el mindnyájunkat... Törvény, rend, jogbiztonság, hova tűntetek! Mintha rossz álmot élt volna keresztül az ember, sehogysem tudta magát a valóságba beletalálni...

Estig semmi lényeges változás nem történt. Walter jött be néha-néha nádpálcát suhogtatva szétnézni köztünk. Jenés indulatosan kifakadt, hogy inkább lőjék agyon, de ne kínozzák ebben a hideg teremben. Walter nekiesett, és nádpálcájával, szemünk láttára ütötte agyba-főbe, azonban Jenés nem hallgatott el, mire kivitte egy kis szelídítésre. Jó félóra múlva került vissza erősen sántítva. A gumibot működött megint...

Késő délután estem túl a kihallgatáson. Négyen vettek keresztkérdések tüzebe „más eszközöket” is sűrűn kilátásba helyezve. A szomszéd szobában Faszler Ármin politikai megbízott tűzelt: „ólompirulát kell adni neki; ha Dietzék kerekednek felül, ők adják be nekünk”!... A vallatás sehogysem akart előremenni. Keresztkérdéseiket hasonlókkal viszonyoztam, mert tájékozódnom kellett, mit tudnak rólam, tudnak-e a másik ügyemről. A nyomozók egyre ingerültebbek lettek. Végre tisztába jöttem velük, és sikerült olyan tagadó vallomást leadnom, amely ki-elégítette őket. Így azután nem került a sor azokra a bizonyos „más eszközökre”...

A vád gerince az volt, hogy Szentkirályi címzetes főkapitánnyal és Schreiber főkapitányhelyettessel szerveztem ellenforradalmat, és a figyelés alatt nálam megfordult tisztviselőket részegséggel gyanúsították.

A vád élét Thuránszky, akit Bakkal együtt késő este utánam hallgattak ki, erősen tompította ügyes vallomásával. – Azt a felvilágosítást adta nekik, hogy

Szentkirályi és én esküdt ellenségek vagyunk, és már ezen okból sem lehetséges közöttünk ilyen természetű ügyben összeköttetés. Vallomástétel után elengedték mindkettőt, és első útjuk feleségemhez vitte őket megvigasztalni és védelmére állni. Ki is tartottak mellette, amíg csak szabadságomat vissza nem nyertem. Thuránszky és védőm: dr. Hojtás Ödön ügyvéd egyébként is minden lehetőt elkövettek érdekemben. Valósággal versenyeztek feleségemmel az önfeláldozásban. Neki látogatási engedélyek kijárásával és minden lehető módon megbecsülhetetlen szolgálatokat tettek. Támogatásuk nélkül össze kellett volna roskadnia feleségem lelki erejének. Dr. László Jenő még a proletárdiktatúra előtti időkből lekötöztette dr. Hojtásnak, és ezt is javamra fordította. Ennek köszönhetem, hogy nem vallattak tovább a „maguk módján”, és átkerültem a forradalmi törvényszékre, amikor Lenin-fiúk váltották le a Vörös Örséget, és nem éreztük többé biztonságban magunkat az Országházban.

Letartóztatásom második éjjelén erősen megszorodott számunk. Egymás után hozták be Schreibert, Szentkirályit, Kalmár Béla, Koós Géza, Szilaveczy Lajos és Szilaveczy Aladár rendőrtanácsosokat, mint akiket nálam megfordulni láttak. Kihallgatás után az első kettő kivételével valamennyit szabadlábra helyeztek. Egymás mellett elsétálva, súgva közöltem velük vallomásomat, hogy alkalmazkodni tudjanak hozzá. Terhelő adat nem volt ellenük. Akciómba viszont még nem voltak beavatva, és így nem tehettek sem reám, sem önmagukra veszélyes vallomást. Velem született óvatosságom ezúttal is hasznosnak bizonyult. A testület hangulata alapján biztos voltam felőle, hogy a kellő pillanatban csak a jelt kell megadni, és mint egy ember áll talpra a rabláncokat széttépni, a despotizmust lerázni... Úgy gondolkodtam, ha napokkal előbb beavatom a testületet – elfogás esetén – egyik-másik tagjából és talán magamból is vallomást csikarhatnak ki. Ezért nem szóltam Gersichet és Szojkát kivéve 15-éig még senkinek sem. – Csak Szilaveczy Lajosnak árultam el annyit, hogy fontos tárgyalásokat folytatok, őt azonban hiába fenyegették kínzásokkal. Tudta, hogy mindkettőnk élete forog kockán, és néma maradt.

A harmadik napon erősen komolyra fordult a helyzet. Bőrkabátos Lombrozó-típusok lepték el a járdát, amint reggelizni, ebédelni mentünk – a Lenin-fiúk. – Két nappal előbb oszlatták fel gárdájukat, de 40-en Cserny vezérlete alatt átjöttek karhatalomnak a politikai nyomozótestülethez. – „Mit kísérgetitek őket!” – biztatták a vörösőröket. – „Gépfegyvert nekik, a Dunába velük; majd felmegyünk egy kis rendet csinálni az éjjel!” – Megvallom, egyáltalában nem töltöttük nyugodtan az éjszakát. Vörösőrünk, egy 18 éves bankfiú, aki a front elől menekült a Vörös Örségbe, és puská még soha nem volt kezében – éppen nem látszott alkalmasnak arra, hogy megvédjen bennünket. Megállapodtam vele, hogy támadás esetén átadja fegyverét, azzal lefeküdtem, de az álom elkerülte szememet. Reggelinél

valaki megszerezte a Vörös Újságot, amely ökölnyi betűs című cikkben foglalkozott ügyünkkel. Szentkirályi olvasta éppen, mikor Walter észrevette, és elkobozta a lapot éktelen káromkodással szidva a vörösőröket, és kilátásba helyezve, hogy leváltatja őket a Lenin-fiúkkal... Délutánra új példányhoz jutottunk. Feleségem süteményt csomagolt bele, úgy csempészte be. A kapus Lenin-fiú egy skatulya cigarettát kapott, és mindjárt nem tartotta szükségesnek a beküldött csomag átvizsgálását – így azután mind elolvashattuk a szenzációs cikket, ami mihez-tartás szempontjából nem volt egészen közömbös. A küldöncel megüzentem feleségemnek, eszközöljék ki mindenáron, hogy mielőbb átvigyenek a Markó utcába, a forradalmi törvényszékhez, mert terroristákat kaptunk, akik éppen nem titkolják ellenséges indulataikat. Dr. Hojtás nyomban kieszközölte az átszállítást, és már másnap délután a forradalmi törvényszék vendégei voltunk. – Inkább a biztos halál, mint a terrorfiúk félelmes közelsége! – Útközben az Országház főbejárata előtt megállították csapatunkat, és megmutatták a lépcsőkön történt kivégzések golyónyomait. Hadd lássuk, mi vár reánk!²⁵

Leírhatatlan az az érzés, amely elfogott, mikor cellám vasajtaja bezárult mögöttem. Az a tudat, hogy becsületes ember létemre bomlott agyú, sötétlelkű népámítók világnézetének vagyok áldozata, megőrjít, ha huzamosabb ideig ott maradok. Egy tömlőben, melyben bent van a klozet és két darabból álló, éppen derékban kettészakadó, szalmazsákos vaságy egészíti ki a minimális bútort, valóban teljesen elég becsületes embernek két napot eltölteni. – Tőlem jobbra-balra egy-egy idős, igénytelen kinézésű pap volt lecsukva, akikkel reggel és este vízfordáskor (magunk vittünk be reggel és este egy-egy kancsó vizet) találkoztam. Saját szomorú sorsom mellett is megesett rajtuk a szívem. Ezek a jámbor, istenfélő öregek, valóban nem véthettek még a légynek sem, és mégis börtönbe kellett jutniuk!...

A fogházorvos különös jóakaratot tanúsítva már másnap a gyűjtőfogház kórházába utalt. Ott legalább a kórház kertje és jó levegője adták meg a szabadság illúzióját. Szigorú felügyelet alatt állottam. Senkivel sem volt szabad beszélnem, és még feleségem sem kapott ott már látogatási engedélyt. Külön kirendelt detektívek ellenőrizték, nem szegem-e meg a tilalmat. Még jó, hogy csak proli detektíveket küldtek, akiket könnyűszerrel rá lehetett szedni. Jámbor kis trükk segítségével akkor és azzal beszéltem, amikor és akivel akartam. A kórház sarkának két oldalán állottunk fel, és miközben tetettem, mintha buzgón olvasnám a kezemben tartott újságot vagy könyvet: nyugodtan elbeszélgettünk óraszám is.

25 | A proletárdiktatúra alatt többször előfordult, hogy példastatuálás gyanánt az Országház téren nyilvános kivégzések keretében hajtották végre a forradalmi törvényszék halálos ítéleteit. A fogolyörök ezek golyónyomait mutathatták meg a foglyoknak.

Ha valamelyik oldalon közeledtek a figyelők, a másik oldalon álló idejében elsietett. A fő tárgyaláson is kiderült, hogy csak külsőségeiben tudja a proletárállam utánozni kapitalista elődjét. Egy kis terembe zsúfoltak mindannyiunkat, vádlottakat, és ott vártuk, míg kihallgatásunkra sor került. Így kioktathattam az összes vádlottakat és – természetesen kifogástalanul egyforma vallomásokot tettünk. – Novoszeleczy kivételével, akinél fegyvereket is találtak, felmentettek bennünket, és – 3 heti letartóztatás után – még aznap visszanyertük szabadságunkat. [...]

ERDÉLYI GYULA

Lemberkovics Jenő hősi halálának ötödik évfordulójára

(Részlet)²⁶

Példás jellemű katona, tette kész, elszánt, izzó lelkű magyar, konzervatív gondolkodású világos elme, a vörös téboly gyűlölője s Nagy-Magyarország fanatikus harcosa: ez volt néhai Lemberkovics Jenő m. kir. honvédszázados, kinek emléke annál drágább nekünk, mert egész lényével a miénk volt, köztünk élt, s mert orgyilkos golyó oltotta ki életét 1919. június 24-én.

Előtte való napon még íróasztalánál görnyed, ellenforradalmi terveit szövi, tárgyal, és utasításokat ad, s másnap este már a Rókus-kórház halottas kamrájában fekszik, mert a 27 éves zsidó asztaloslegénynek, Weisz Fülöpnek revolvergolyója halálos sebet ütött azon a délceg katonán, kinek minden gondolata, szíve minden dobbanása a haza és fajtája szent ügyét szolgálta.

Az Országház kupolacsarnokában láttam utoljára őt, helyesebben koporsóját abból az alkalomból, mikor az ellenforradalom leverése után öccsével, Lemberkovics Alajos századossal a főrendiház buffettermében letartóztatásunk következményeit vártuk izgatottan... Nincs az a regényíró, aki érdekesítőbbet, nincs az a költő, aki tragikusabb jelenetet tudna papírra vetni, mint amilyen ez az utolsó találkozás volt. Zichy Mihály fantáziája kellene ahhoz, hogy a két testvér megrázó búcsúját: a halott fájdalmas üzenetét és a megtört élő „ökölbe szorított” válaszát méltóképen megörökítse!

Június 28-át írták a bánatos magyar földön, álmosan pislogott a felkelő nap, s mi ott feküdtünk könyökölve a buffetterem egymás mellé lócaín, az éjszakai virrasztástól kimerülten, s bizonytalan jövőnk felett szomorúan tanakodva... Egyszerre csak kézigranátos terrorfiúk jelennek meg az ajtóban, és sorakozásra

adnak jelt. Szomorú lemondással állunk egymás mellé, képviselve van közöttünk a főváros minden osztálya: a tanár, az orvos, az ügyvéd és a katonatiszt. Valami vezényszóféle hangzik, s az első párok már indulnak is a lépcsőn lefelé, hogy a kupolacsarnok gyönyörű freskói alatt elhaladva az Országház térre jussanak. Összenézünk, s egy pillanatra eszünkbe jutnak a téren korábban eszközölt kivégzések... Idegesen jártatjuk körül tekintetünket, felvilágosító szót, biztató pillantást várunk szomszédainktól, mikor a menet éléről gyöngye moraj üti meg fülünket. Felfigyelünk! A csarnok közepén kettős sorban koporsók fekszenek, a falakat épp akkor vonják be fekete drapériával...²⁷

Vajon kik lehetnek ezek? – kérdezzük suttogva, és a feleletet már meg is adja az élen haladó Lenin-fiú; szemrehányó tekintettel a halottakra mutat, s hangosan magyarázza: Ezeket a proletártestvéreket ti öltétek meg június 24-én!

Megkönnyebbülten sóhajtunk fel mindnyájan, s a kíváncsi ember érdeklődésével keressük a neveket, életkort, mikor egyszerre gyökeret ver lábam: a második sor szélén ez a név olvasható az egyik egyszerű deszkakoporsón: Lemberkovics Jenő, élt 35 évet. Egy pillanat, s mintha valaki megtántorodna mellettem, hogy aztán annál erősebben kapaszkodjék karjaimba... a testvér felismerte a testvért! Kiáltani szeretne, odaborulni a koporsó mellé, de máris tol a mögöttünk jövők tömege előre, az oldalunkon haladó terrorfiú pedig bosszús gesztussal a kijárat felé mutat. Egy könnycsepp gördül ki szemünkből, kezünk önkéntelenül ökölbe szorul, de nincs időnk a gondolkodásra... keserű sóhajtással botorkálunk le a lépcsőnkön, hogy a rettenetes viszontlátás hatása alatt néma fájdalommal, szótlanságul üljünk le az Országház-kávéház márványasztalához reggelizni. Ide tartott ugyanis a szomorú 40-50 főből álló menet, amit mindenesetre szándékosan rendezett így Korvin-Klein Ottó, a „Szovjetház”-nak nevezett Országház mindenható impetrátora, hogy pokoli cinizmussal minél keserűbbé tegye nekünk a reggeli falatot.

A sorsnak ironiája, hogy az ünnepélyes temetést eszközöző rendezőség, nem ismerve még Lemberkovics Jenőnek az ellenforradalom lezajlásában vállalt szerepét, a proletárhalottak közé helyeztette a koporsót, s csak a temetés előtti napon eszmélt rá a valóságra, mire sietve elszállíttatta őt a rákoskeresztúri új köztemetőbe, ahol minden vallási szertartás nélkül s övéit sem értesítve elhantolták.

26 | Dr. Erdélyi Gyula: *Lemberkovics Jenő*, Magyar Katonai Közlöny, 1924/3-4.

27 | Az ellenforradalmi kísérletben elesett vöröskatonák és vörösörök állami gyászszertartását az Országház kupolacsarnokában, illetve az Országház téren tartották.

SZÁSZ ZOLTÁN

*Korvin Ottóval szemtől-szembe*²⁸

A bolsevista rémuralomra vonatkozó keserű emlékeim közt különösen izgalmas s lélektanilag is rendkívül érdekes eseményként szerepel az a másfél óra, amit a diktatúra hírhedt vészbírójával, Korvin Ottóval szemtől szembe töltöttem. Július 6-án este zajlott le ez a kihallgatás; lefolyása nemcsak hogy lege artis véve is drámai volt, de egyszersmind kivonatát és tipikus kicsúcsosodását is alkotta mintegy ama tömérdek politikai kihallgatásnak és ítélethozatalnak, amit a diktatúra folyamán ún. ellenforradalmárok elszenvedtek. Ezért s talán azért is, mert akkori lelkiállapotom dacára az egészről rögtön a kihallgatás után jegyzeteket tudtam készíteni, érdemesnek tartom ennek az inkvizíciós másfél órának a leírását.

Előzményeiről csak annyit, hogy július 5-ére többfelől benyújtott ívek kívánságát követelve, az írók és újságírók szakszervezetévé átalakult Otthon írók és hírlapírók körének helyiségeibe a szakszervezet diktatúra-hű vezetősége taggyűlést hívott össze. Én ezen a gyűlésen kikeltem a Tanácskormány sajtószabadság-ellenes s általában a szabadságjogokat lábbal tipró rendeletei ellen, s szigorú, fenntartások és homályok nélküli kritikában részesítettem az egész tanácsrendszert. E beszéd s más felszólalások hatásaként a vérvörös vezetőség meg is bukott. Az Otthonban támadt ún. ellenforradalmi mozgalom különben tovább is terjedt, s egész a diktatúra végéig egyre fokozódó hullámverést idézett elő.

Engem a beszédet követő estén detektívek kerestek az Otthonban, de nem találtak ott. Éjjel is kerestek Lenin-fiúk a lakásomon, de szintén hiába; előtte való este egy diktatúra-párti kollégám jóakaratólag figyelmeztetett, hogy éjjelre ne menjek haza, mert az éjszaka leple alatt nem jó a Lenin-fiúk kezei közé kerülni. S valóban, míg a rendes letartóztatással s a forradalmi törvényszék elé kerüléssel már eleve számoltam, e sötét pribékek egyéni akciójának áldozatává nem akartam lenni. Másnap délután terroristák vették körül az Otthont, s innen egy csomó újságírót szuronyosok vezettek a Parlament épületébe; egyeseket azért, mert a beszédem alatt tapsoltak, egyeseket, mert valami szintén Otthonbeli revolvermerényletben érdekeltek voltak, egyeseket, úgy lehet, tévedésből. Engem nem kerestek, de mikor azután hazamentem lakásomra, ott már várt egy Lenin-fiú, aki közölte, hogy reggel is keresett. Az általam rendelt kocsin ez aztán bevitt a Parlament főrendiházi szárnyán székelő Korvin elé. Körülbelül délután

5 órakor lehetett. Az Otthonban lefogottak akkor már ott voltak; nekem várnom kellett, hogy előbb ezeket a kollégákat hallgassák ki, úgyhogy utolsónak, este fél nyolckor kerültem a belügyi népbiztosság politikai nyomozó osztályának főnöke, Korvin Ottó elé.

Maga a főnök úr vezetett az előszobából a kihallgatási terembe. Miután ő maga helyet foglalt egy kereveten, nekem helyet mutatott szemben magával egy széken. Jobbra csak tőle a kereveten egy jámbor, üres arckifejezésű, általában keresztény összbenyomású fiatalember ült; erről azt hallottam, hogy a Szamuely-dinasztia tagja. Tőlem balra, jó messze, egy zord arcú, összeszorított ajkaival végtelen sok keserűséget kifejező, erősen patológikus hatású ifjú: valami Salalay vagy Sarlai. A szobában ide-oda suhant, kezdetben a jegyzőkönyvet vezette egy vörhenyes hajú s rendkívül markáns arcmetszésű nő is. Ez távoli zsüremlékek felragyogásával arcán olykor mosolygott feleleteimen. Korvin mögött ült a társaság legmegnyugtatóbb tagja; egy testi munkás, aki az egész idő alatt igen rokonszenvesen hallgatott, s úgy sejtem, lelke legmélyén engem tekintett bírónak. Maga Korvin nem olyan volt, amilyennek ma tömérdek újságközlés után a köztudat képzei. Egy intelligens arcú, kopasz, koravén fiatalemberként hatott, akinek arcán volt ugyan valami a púposok sajátos arcmetszéséből, hátán azonban nem domborodott ki határozottan semmiféle különösebb torzság, hanem csupán valami enyhe növesi hiba szabálytalansága volt inkább csak megérezhető. Általában az egész ember igen fürge, ruganyos összbenyomást keltett; minden mozdulatából energia sugárzott.

Ez volt a bizottság, mely kihallgatott. Mint később a kihallgatás folyamán észrevettem, a háttérben egy Lenin-fiú állt, s unott hanyagsággal játszadozott kézi-bombájával.

Miután leültem, némi színpadis csend után, Korvin azzal a könnyed álfelszínességgel, mellyel valaki elnemfogódottságát szokta bizonyítani, felém vetette a kérdést:

– Ön tegnap az újságírók szabadszervezetében egy beszédet tartott, melyben a tanácskormányt támadta. Igaz ez?

– Hogyne – feleltem.

– Mit mondott ebben a beszédben, s miért támadta a kormányt?

– A proletárdiktatúrának, a tanácsrendszernek s általában az egész leninizmusnak a bírálását adtam. S tettem ezt abból az alkalomból, hogy a Kormányzótanács a szünetelő lapok végleges beszüntetésével félreérthetetlenül a sajtószabadság eltiprójává lett.

– Hát volt a burzsoá uralom alatt sajtószabadság? – kérdezték egyszerre ketten is, Korvin s a tőlem balra ülő keserűszájú is.

²⁸ | Szász Zoltán: *Korvin Ottóval szemtől-szembe*, Pesti Hírlap, 1919. október 15., 3–4. Szász Zoltán életrajzát lásd az *Életrajzi gyűjteményben*.

- Teljes sajtószabadság nem volt ugyan, de mégis több volt, mint most, mikor csak pártsajtó van.

- Ön természetesen védi a burzsoá rendszert. Ön is, mint az egész újságíró-szakszervezet, a burzsoázia uszályhordozója.

- Nem védem a burzsoá rendszert - feleltem az inkvizítori hangon felém dobott vádra. - Uszályhordozója sose voltam. Különben én semmiféle tömeg s így az újságíró-szakszervezet egészének múltjáért sem vagyok felelős. Kérem megmondani, hogy mi kifogás ellenem mint meghatározott személy ellen.

Ezt az unott türelmetlenség hangján mondtam, s ez hatott. Korvinék abba hagyták az általános szólamokat, s áttértek a konkrét vádpontokra.

- Mondta ön - kérdezte Korvin, miután egy köteg papirosban olvasgatott és lapozgatott, hogy az, amit ön csinál, nem ellenforradalom, hanem szabadságharc?

- Igen, mondtam! Sőt ez volt beszédem egyik fontos pontja.

- S mit akart ezzel kifejezni?

- Az ellenforradalom fogalomnak van valami sötét, reakciós íze. Az én felszólalásom pedig ment volt ilyesmitől; én jelezni akartam ezzel, hogy beszédem szelleme nem a vendée-kkel, a királpárti és klerikális forradalom-ellenes mozgalmakkal rokon, hanem azt leheli, ami a forradalmak nemes alkateleme: a szabadságjogokért való küzdelem szellemét.

Itt egy kis csend támadt.

Emlékszem, Korvin megint lapozott jegyzeteiben, melyek közt, mint később megtudtam, ott volt beszédem gyorsírói följegyzése, s aztán nagyon szigorúan szólt:

- Ön olyasmit is mondott, hogy az, ami itt most van, az nem forradalom, hanem rémuralom. Elismeri ezt is?

- Igen! - feleltem kissé csodálkozva azon, hogy ezt valaki kétségbe vonhatja.

Az egész társaságot nyilvánvalólag izgatta ez a beismerés. Hisz valóban az egész diktatúrának legsebezhetőbb oldala a terror volt. Hevesen, szinte dühvel vágta is vissza Korvin:

- De hiszen, ha rémuralom volna, akkor ön nem volna itt, akkor önt a Lenin-fiúk már rég megölhették volna!

- Ettől tartottam is. Különben is nem mondom, hogy ami itt van, az a rémuralom Csimborasszója. Meglehet, hogy csak a rémuralom Gerlachfalvi csúcsa. De nekem ez is elég. S hogyan is vonhatják önök kétségbe a terror létezését? Hisz egész Budapest látta heteken át a Teréz körúti Batthyány-palota vörösdrapédiás homlokzatán a felírást: „A hadügyi népbiztosság politikai terrorcsapata.”

Ez az emlékeztetés nagy zavart idézett elő. Észrevettem, hogy elevenre tapintottam.

- Igen, vagy két hétig... De aztán bevonták.

Ezt Sarlai mondta.

- Az meglehet. De azért a Lenin-fiúk megvannak. A forradalmi törvényszék fennáll, a letartóztatások nem szünetelnek. Mindez pedig rémuralom.

Újra csend támadt. Korvinék elvesztették a reménységüket, hogy legalább ezt az állítást letagadom. Nem tudom, miért, miért nem, ekkor az egyik közülök intett a mögöttem álló Lenin-fiúnak, hogy lépjen előbbre. Talán ijesztésül; a fegyver és bomba szuggesztíójától remélve a töredelmesség felébredését bennem. Én tulajdonképpen csak akkor tudtam meg, hogy egy ilyen fegyveres társuk is jelen van ezeknek a fegyvertelen rém-fiúknak; hatni azonban nem hatott reám.

Korvin ekkor derűs arccal tekintett fel jegyzeteiből. Úgy látszik, mintha talált volna valamit, amivel megfogni vélte.

- Ön azt is mondta, hogy a proletárdiktatúra világcsalás, a nép bizalmával való visszaélés. Igaz ez?

- Nem egészen így mondtam - feleltem neki. - A proletárdiktatúráról csak azt mondtam, hogy ez osztályuralom. Aminthogy ezt Lenin is bevallja. Ellenben mondtam azt, hogy itt még csak proletárdiktatúra sincs, hanem egy halom diktátor-katonai terrorja, egy imperialista oligarchia.

- Mi adta önnek a bátorságot ahhoz, hogy így beszéljen a tanácskormány ellen?

- Részben az elkeseredés amiatt, hogy a kormányzótanács a sajtó-szabadság eltiprójának bizonyult, s részben az a tudat, hogy tulajdonképpen jogom van hozzá.

Erre az egész társaság meglepetten nézett rám.

- Hogyan, joga volt?

- Igen. A tanácsköztársaság alkotmányának, úgy emlékszem 8. pontja alapján minden proletárnak joga van a véleménynyilvánítási, egyesülési és gyülekezési szabadságra, az összes szabadságjogokra. Én pedig kétségtelenül proletár vagyok.

Ez kissé zavarba hozta őket. Néhány nappal azelőtt jelent meg ugyanis a tanácsköztársaság alkotmánya, melyet a központi szovjet el is fogadott, amire tehát hivatkoztam, komoly alap volt.

Korvinnak támadt azonban egy mentőgondolata, s különös szigorral így szólt:

- Ez az alkotmány még nem lépett életbe. Most még diktatúra van.

Ez a megjegyzés általános tetszést aratott. Korvin éppen egy új fogaskérdésre készült, mikor a hölgy, ki közben kiment, egyszerre visszajött, s kihívta. Egy-két percig volt kint, aztán visszajött. Arcán nagy bosszúság tükröződött. Később tudtam meg, hogy miért; ekkor közölték vele, hogy Romanelli alezredes közbenjárására Kun Béla rá-izent, hogy hagyja abba az ügyem vizsgálatát, s engedjen engem szabadon.

S valóban, a tárgyalás ettől fogva egész más képet nyert. Eddig holmi inkvizícióra emlékeztetett. Volt valami benne Tosca második felvonásából: Cavaradossi Marióként álltam Scarpia-Korvin előtt. Csak persze a jelenlévő Tosca ezúttal Scarpia pártján volt. Sőt még ez a legújabb fordulat is mintha Sardou nyomán

következett volna be: a darabban is éppen a Cavaradossi kínvallatása alatt jön a híradás, hogy Marengónál megverték az osztrákokat. Az én esetemben persze a szabadsághír gyors eredményeket termelt. Korvin ugyan nem bocsátott rögtön el, de a vizsgálatot fesztelen csevegéssé alakította át. Míg eddig a bizottság tagjaival együtt fölényesen, feszesen és fontoskodóan szigorú pózokban ült velem szemben, most felállott, mosolyogni kezdett, s barátilag igyekezett velem társalogni.

- Egyszóval ön mindent beismer. Látjuk, hogy nincs megelégedve a tanácsrendszerrel. Nos, tehát mit tenne ön, ha a kormányzótanács volna?

A kérdés kissé meglepett. Végre is mint terhelt álltam előtte, furcsa, hogy tőlem politikai tanácsot kér.

De azért feleltem:

- Azt, amit már májusban mondtam nagy hallgatóság előtt szintén az Ott-honban egy népbiztosnak: megkezdéném a diktatúra lebontását. Először a szabadságjogokat állítanám helyre. Aztán fokozatosan visszavonnám a gazdasági jelentőségű rendeleteket. Végül a diktatúrától szűz szociáldemokratákból s ún. polgári politikusokból álló kabinetnek adnám át a hatalmat. Ez a népbiztosokat letartóztatná, s kiírná a nemzetgyűlési választásokat; a nemzetgyűlés döntene aztán afelől, hogy mi történjék a népbiztosokkal s általában a diktatúra vezetőivel.

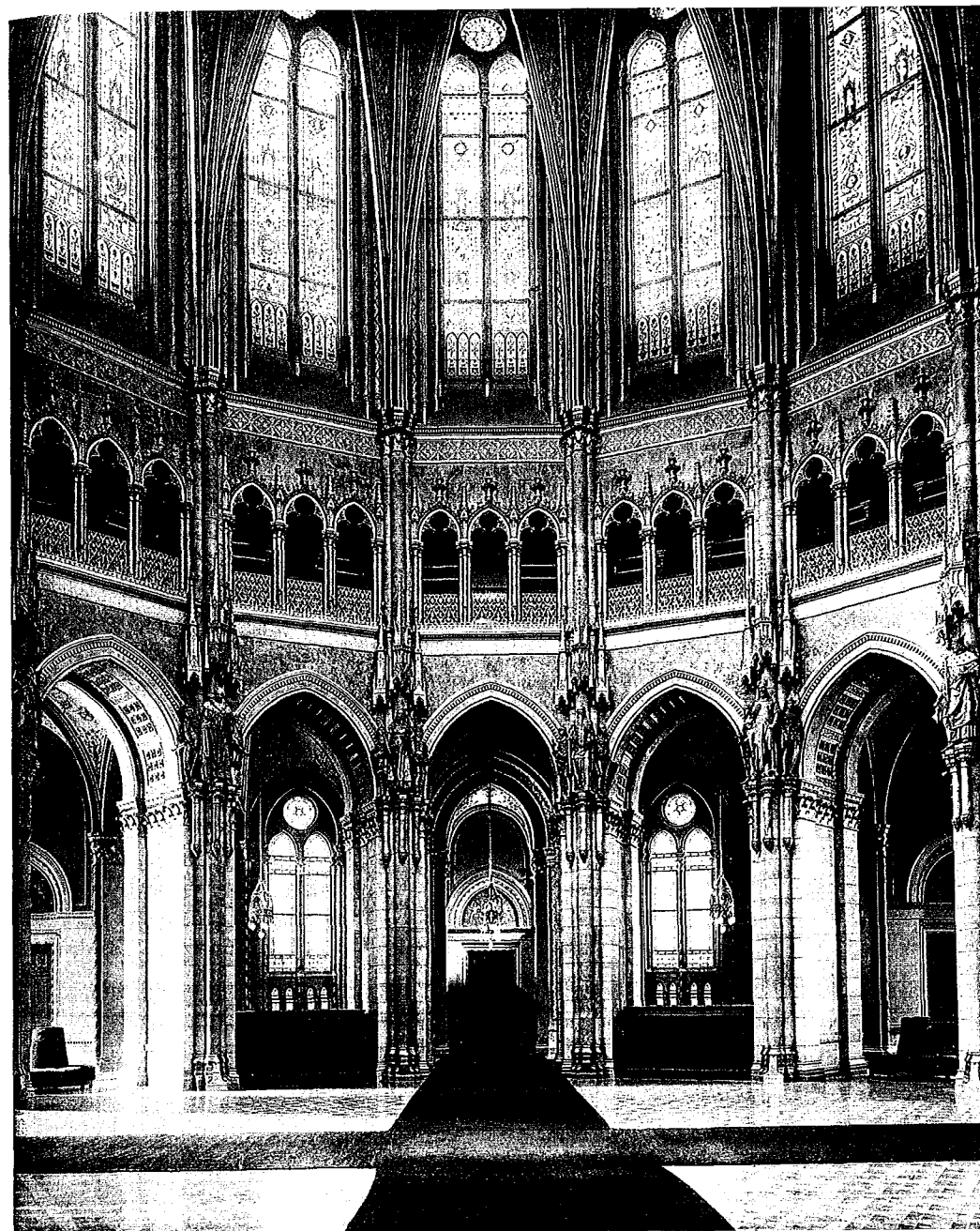
Korvin merengve hallgatta ezt.

- Itt még nem tartunk - szólt önmagához. Aztán udvariasan felém fordult:

- Csak még egyre kérek feleletet. Ön, mint maga is mondta, proletár. A proletárdiktatúra proletárdemokrácia. MIért támad akkor oly dühösen a tanácsrendszer ellen?

Ekkor már fél kilenc volt. Alkonyodni kezdett. Korvin megkért, hogy menjek ki az előszobába, s várjam be a bizottság határozatát. Kimentem; néhány perc múlva behívtak, s közölték velem, hogy a döntést másnap közlik velem, egyelőre pedig hazamehetek.

Kilenc órakor már kint voltam a Duna-parton, s egy vendéglő étlapja előtt tépelődtem, hogy árpakását vagy savanyúkáposztát rendeljek-e? Oldalt nézve észrevettem, hogy az a detektívszerű ember, aki a Parlament épületétől kezdve követ, néhány asztalnyi távolságban tőlem szintén leült, s megfigyel.

Az Országház kupolacsarnoka. A csarnokból nyíló étteremben (bejárata középen) és szomszédos helyiségeiben tartották fogva a politikai túszoikat és ellenforradalmárokat

AZ ORSZÁGGYŰLÉS TAGJAINAK VISSZAEMLEKEZÉSEI

DARÁNYI IGNÁC

Fogságban (Részlet)²⁹

Első elfogatásom – írta később (Darányi Ignác) e szomorú napokról –³⁰ április 23-án reggel ¼ 3- ½ 3 körül történt. Hálósobámba jöttek be a detektívek. A háttérben katona állott. Felszólítottak, hogy azonnal kövessem őket. Én erre kértem igazolásukat, mire ők felmutattak egy rendeletet, mellyel utasítottak, hogy engemet, mint politikai túszt állítsanak elő. Kissé türelmetlenek voltak a lassú öltözködés miatt, de mégis időt engedtek, hogy a legszükségesebb dolgokat és különösen meleg felöltőket s prêmes pokrócot vihettek magammal.

A Markó utcai fogházban a személyes adatok ismételt kivétele után a kisebb törvényszéki terembe utaltak bennünket, ha jól emlékszem, 44-ünket. Itt kellett sokáig várunk. Végül behívtak bennünket László Jenő népbiztoshoz. Úgy emlékszem, rajtam kívül csak Rákosi Jenőt és Vörös Lászlót. Azt hiszem, ezen megkülönböztetést magas korunknak lehet tulajdonítani. László Jenő mellett ült jobbra, de valamivel hátrább Rákos, a forradalmi törvényszék elnöke, amint utóbb megtudtam.

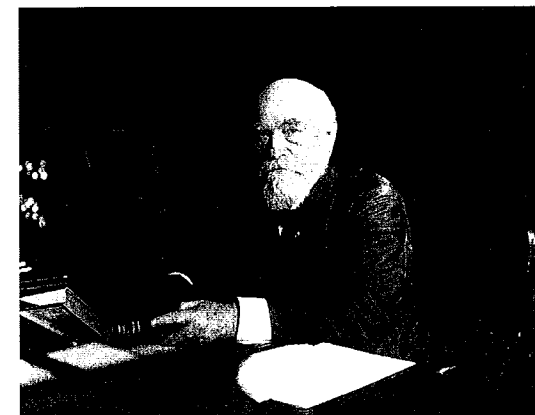
László mindjárt azt kérdezte, hogy úgy-e, nekem van Komáromban birtokom, mikor voltam ott? Erre azt feleltem, hogy komáromi birtokomon már az ősz óta nem voltam, az különben a csehek által megszállott területen van a Duna bal oldalán. Százszor is mehettem volna oda, de nem akartam eltávozni, annál kevésbé, miután én hibásnak nem érzem magam, és mindenre el vagyok készülve. Erre ő azt felelte, hogy végletekről nincsen szó. Amire én azt mondtam, hogy akár van szó, akár nincs szó, én elszánt ember vagyok és életbölcességem ezen helyzetben sem hagy el. Kérdezte aztán, hogy a budai Csalogány utcai házban szoktam-e tartózkodni. Erre azt feleltem, hogy ott nem tartózkodom, az a ház atyámé volt, és utána nővérem birtokába jutott. Ezután fölvetette a kérdést, hogy

engemet a régi rendszer emberének tekintenek. Erre azt feleltem, hogy igenis, az vagyok. Ma is az a meggyőződésem, hogy ezen minőségemben és annak idején, miniszterségem alatt is az országnak hasznos szolgálatokat tettem, és aziránt sincs semmi kétségem, hogy az ország földművelői között ma is számosan vannak, kik ezen meggyőződésemet osztják.

Rákos elnök azt mondta: „Hát az amerikai kivándorlás és a deres-törvény?” Erre közbeszólt László, hogy az úgynevezett deres-törvénynek bizonyosan az volt a célja, hogy a termelés és a termés betakarítása minden módon biztosítva legyen. Én részemről ezen általam illetéktelennek tartott közbeszólásra nem reflektáltam. László enyhe formában ugyan, de azt is előhozta, hogy ő úgy tudja, miszerint én a zsidókkal nem jó viszonyban vagyok. Erre azt feleltem, hogy dologi ellentétek voltak és lehetnek; személyes ellentétekről azonban részemről nem tudok. Miután végül a letartóztatás kérdése még egyszer szóba jött, annyit megjegyeztem, hogy miután láthatták, hogy nem távoztam el, és nem akartam eltávozni, pedig könnyűszerrel módom lett volna, egyszerűen szavamat vehették volna aziránt, hogy nem távozom Budapestről, és anélkül, hogy magamat túlbecsülném, aziránt biztos vagyok, hogy Pesten nincsen senki, aki abban kételkednék, hogy én szavamat be nem váltottam volna. Erre ő nem felelt semmit és a párbeszédnek vége volt.

Ezzel visszamentem a terembe, és ott vártunk; a társalgás nem volt megengedve. Azután párosával sorakoztattak bennünket és engemet egy kis csapattal két kis hivatalszobába vezettek. Itt tudtam meg Karácson volt államtitkár fogolytársamtól, hogy őt a két Hollán Sándorral (apával és fiával) együtt hozták be Budáról egy nyitott teherautón, ugyancsak hajnalban. A budai Lánchídfejnél két Lenin-fiú leszállította a Hollánokat. Az autó várt, s rövid idő múlva visszajött a két Lenin-fiú, de a Hollánok nélkül. Balsejtelmek voltak!

Élelemről nem történt gondoskodás, mígnem Weingruber Ignác fogolytársunk, akinek kávéházai vannak, hozatott be részünkre eleséget. Hálóhelyekről sem történt gondoskodás. Végre, már jó későn hoztak be a földre szalmazsákokat vánkosok nélkül. Rákosi Jenő és én egy rövid kanapén ülve töltöttük az éjszakát. Az éjszaka már ezért is kínos volt, mert a villamosvilágítás nem volt bevezetve, a gáz pedig minimális erővel égett. Az éj folyamán többször felverték bennünket.

Darányi Ignác

29 | Kendi Finály István: *A magyar földért. Darányi Ignác élete és munkássága*, Pátria, Budapest, 1940, 183–190.

30 | A dr. Hóman Bálint birtokában lévő eredeti feljegyzés szerint. (Kendi Finály István lábjegyzete.)

Egyszer csak a születési évünket, más alkalommal csak a vallásunkat kérdezték. Végül pedig arra utasítottak, hogy azonnal pakoljunk, mert más helyre megyünk.

A gyors pakolás a sötétben meglehetősen kietlen volt. Ekkor levezettek bennünket a fogház irodájába. Ott elvették a. pénzt, órát, láncot, ékszer, sőt a bőrtárcát az írásokkal együtt, nemkülönben a zsebkéseket is. A kis fogházban azután a második számú terembe vezettek, amely földszint fekszik, és 33 személyre van berendezve. A szalmazsákok részben ágyakon, részben a földön voltak. Itt találtuk többek között gr. Desseffy Aurélt, Ottlik Ivánt és Meskó Pált is. Mindössze 17-en voltunk, s így mindenki kapott szalmazsákot vánkossal. A terem tisztátalan volt. A levegőt rontotta az a körülmény, hogy a vízvezetékes árnyékszék a terem végén volt, a felső ablak nagyobb mérvű kinyitását pedig a hideg gátolta. A terem bejárati oldala is bűzös volt, azért, mert közvetlen a bejárat elé esett az örök mellékhelyisége. Mi a rabkosztot kaptuk. Késben teljes hiány volt, fakanál pedig kevesebb volt, mint amennyi fogoly. A rabkosztot kiegészítettük azzal, amit részünkről kívülről beküldtek. Jóllehet, nagyobb része elveszett, mégis elegendő volt életfenntartásunkra. A hangulat elég nyugodt volt, egypár gyengébb idegzetű fogolytársunkat leszámítva. Nappal, de főleg éjjel gyakran hallottunk lövéseket és ajtócsapkodásokat. Innen is többeket kieresztettek, pl. dr. Desseffy Aurélt és Ottlik Ivánt. 25-én éjjel fölkeltek bennünket azzal, hogy azonnal pakoljunk. Nem tudtuk, hová visznek bennünket, csakhamar kiderült azonban, hogy a gyűjtőfogházba akarnak szállítani villamosvasúton.

A fogházi orvos, dr. Ötvös, mielőtt eljöttünk volna, fölkeresett bennünket. Előbb nem eresztették őt hozzánk.

A gyűjtőfogházba való átmenetelnél nemcsak minket szállítottak, hanem közönséges fegyenceket is. Először minket állítottak glédába, és utánunk közvetlenül a fegyenceket is. Tréfás jelenet volt, mikor útközben felszállt egy vörösőr a villamosra, és igazolványt kért, hogy az éjjel való künnlétel nekünk megvan-e engedve. A gyűjtőfogházban a fogház igazgatója, dr. Bíró, többek között engem is megszólított. Én arra kértem, hogy azokat, akik együtt voltunk, lehetőleg együtt szíveskedjék elhelyezni. Így kerültünk 7-en a kis fogházba, ha jól emlékszem, a második emeleti 91-es szobába. A gyűjtőfogházban már nagyobb rend és tisztaság volt, és a bánásmód emberségesebb, de a cellák úgy a Markó utcában, mint a gyűjtőfogházban, nagyon hidegek voltak. 26-án, szombaton du. felszólítottak bennünket, hogy a gyűjtőfogház kórházában az orvosnál jelentkezünk. Dr. Büben László humánus orvos megvizsgálván bennünket, engem a kórházba utalt, ahol eleinte az északi oldalon, Hetényi volt helyettes detektív-főnökkel együtt voltam ugyan elhelyezve a földszinten. Éjjel nagyon fáztam. Az is kellemetlen volt, hogy Hetényi, mikor aludt, akkor horkolt, mikor nem aludt, akkor pedig nyögött. Ez így tartott két éjszakán át. Akkor kértem egy másik, de

magános cellát, és elhelyeztek a földszinten a 12. sz. cellában, a melegebb oldalon, de ez is oly hideg volt, hogy ámbár rendszerint a bekecsemben háltam, nem egyszer dideregtem, és nagyon tartottam, hogy tüdőgyulladást kapok, miután az utóbbi években kétszer volt tüdőgyulladásom. A fegyencek kosztját ettem, ami a kórházban valamivel jobb volt, mint a fogházban. Kevés hús délben mindig volt, úgy, hogy a koszt kiegészítve azzal, amit rokonaim beküldtek, megfelelőnek volt mondható. A déli 12 és 2 órai időközti kivéve, a kórház gyepes udvarán tölthettük az időt. Ezt az engedélyt ki is használtuk, kivált, mikor tűrhető idő volt. Csak az volt kedélytelen, hogy már korán a cellába kellett vonulnunk, és akkor ránk zárták a vasajtót. Ugyancsak a kórházban találtuk elhelyezve Wekerlét, Hazait, Polónyt, Szerényit, Szurmayt, Tallián Bélát, Friedrich Istvánt, Bartha Albertet és másokat. A kórház folyósóján találkoztam József Ferenc főherceggel is, aki a gyűjtőfogházból jött át, hogy dr. Büben orvossal beszéljen. Május 4-én du. 1 órakor megjelent dr. Bíró Lajos orvos, és megvizsgált többünket. Vizsgálat után azt mondta, hogy „az uraknak nem való az itt-tartózkodás, legjobb volna, ha hazamennének”. Egy későbbi időpontban dr. Bíró megszólította a kórház udvarán, hogy jó lesz pakolni, mert valószínűleg mindjárt egy autóval megyünk, és László Jenő visz el bennünket. Dacára a nem egész biztos kijelentésnek, én mégis a pakoláshoz fogtam, és még nem voltam készen, már siettettek, hogy várnak bennünket. Így aztán egy autón vitt be bennünket László Jenő és dr. Bíró Lajos orvos Polónyi Gézával, Bacher Emillel a Park-szanatóriumba.

Ott kérésre külön szobát adtak, melyhez a kertre nyíló balkon tartozott. E szobában voltam egészen május 4-ig. A kórházi kosztot élveztem, amely a viszonyoknak megfelelőleg szerény volt ugyan, de egészen jó, és kiegészítve azon küldeményekkel, amelyeket részben lakásomról, részben rokonaimtól kaptam, teljesen megfelelőnek bizonyult. Az idő nagyobb részét a kertben töltöttem, melynek nappali használata mindegyikünknek meg volt engedve. Eleinte 20 detektív őrzött bennünket fölvaltva, jóllehet, csak 8-9-en voltunk, később ezen létszámot 9-re szállították le, majd 9 vöröskatonát is rendelték be fölvaltott szolgálattal, nagyobb biztonságunk végett. A detektívek nagyban és egészben tűrhetőek voltak, elvértve akadt egy-egy ridegebb ember közöttük.

Mint a gyűjtőfogházban, úgy itt is a svájci küldött, Haccius Rudolf fölkeresett bennünket, és érdeklődött hogylétünk felől. Május 25-én de. is megjelent, és tudatta velem, hogy a svájci vöröskereszt elnöke, dr. Ferrière Genfből kelt távirattal utasította őt, hogy a tanácskormányánál szorgalmazza kibocsátásomat. Ő ennél fogva a két nap előtt meglátogatta dr. Rónai Zoltán népbiztost, aki azt felelte, hogy a kérésnek sajnálatára nem tehet eleget, másoktól is függ e kérdés eldöntése, szíveskedjék azonban 8 nap múlva újra jelentkezni, és akkor talán többet mondhat. Szombaton este hírt kaptam, hogy kieresztenek bennünket, de

miután e hír ismételtén fölmerült, nem sokat adtam rá. Csakhamar megjelent a Népszava, melyben már az állott, hogy a kormány elhatározta az összes túsók kibocsátását, s közben jött egy telefonüzenet is, melyet a szanatórium portása kapott illetékes helyről, mely úgy hangzott, hogy mindnyájan kibocsáttatunk, azonban az írásbeli végzés, amely nevekre fog szólni, bevárando. Amidőn május 25-én, vasárnap du. szabadlábra eresztésemről Korvin Klein Ottótól írásbeli értesülést vettem, éppen nálam volt látogatóban ifj. Gyula öcsém, Deák Béla és Hóman Bálint öcsém. Utóbbi megvárta, amíg bepakoltam, és gyalog hazakísért engemet. Az orvosi és ápolói személyzetnek megköszöntem elmenetelem előtt jóakaró és figyelmes magatartásukat.

Másnap, május 26-án előírás szerint az Országházban jelentkeztem, és ott meghagyták, hogy minden hétfőn, szerdán és pénteken tartozom 8 és 12 óra közt délelőtt jelentkezni. 28-án azonban koromra, gyengélkedésemre való tekintettel Samuely egy héten egyszeri jelentkezést írt elő, amely minden szerdán fogatosítandó.

1919. június 25-én, szerdán reggel 4 órakor újra megjelent két detektív nálam, és felszólított, hogy kövessem őket. Elég türelmesen várták meg, amíg felöltöztem és amíg legényem összepakolta a legszükségesebb holmit. Lent beszállítottak egy omnibuszalakú, függönyökkel ellátott nyitott autóba, és bevitték az Országház főrendiházi részébe, amelyben a politikai nyomozóosztály van, abba a terembe, ahol időnkint, mint politikai túsók, jelentkezni szoktunk. Itt találtam már Balogh Jenőt, Hegedüs Lórántot, br. Fejérváry Imrét, Rákosi Jenőt, Kornfeld Pált, Platthy Györgyöt, Lovászy Mártont, Simonyi-Semadam Sándort, Stern Józsefet (Óbudáról), Kirchner alezredest, Landauer képviselőt, Burger Ármint (Óbudáról), Dáni Béla altábornagyot, Hirsch Albertet; később kerültek még hozzánk Szász Károly és Rubinek Gyula. E teremből átvittek bennünket a hírlapírók egykori buffet-termébe, amely két kis légudvarra nyílik. Itt voltunk elhelyezve 24-en, a „Lenin-fiúk” őrizete alatt. A Lenin-fiúknál alig tudtam emberi érzést felfedezni, kivéve egyet, az is oroszországi születésű volt. Alig értünk a terembe, Engländer házgondnok jött, és elrendelte, hogy a teremből minden szék és minden asztal eltávolítandó, úgyhogy mindnyájan a földön voltunk kénytelenek letelepedni, s ez az állapot kiszabadulásunkig tartott. A szobában semmi néven nevezendő bútor nem maradt. Este az örök annyit megengedtek, hogy az ajtó előtt kívül álló pokrócokat magunk behozhassuk, hogy ne legyünk kénytelenek a puszta földön aludni. Kora hajnaltól kezdve nem lettünk élmezve egész estéig, amikor egy Weisz nevű alkalmazott rendelt nekünk saját költségünkön vacsorát a képviselőház souterraine vendéglőjében. Vacsorára odamentünk. Ott úgy kétszáz vendég is lehetett, leginkább Lenin-katonák, politikai túsók és politikai foglyok. Még mielőtt a vacsorához kezdtünk volna, az asztalunkhoz jött Engländer ház-

gondnok, és stentori hangon kiabálta, hogy ezeknek a raboknak pedig nem kell húst adni. Erre ugyanaz a Weisz, aki a vacsoráról intézkedett, közbeszólt, hogy akik most jöttek, azok nem rabok, hanem politikai túsók, mire Engländer folytatta: „adjanak nekik rézgálicot, vagy egyenek ...-t!” Dacára ezen bevezetésnek, melyre szerencsére nem reagált senki, mégis kaptunk húst, s a kis vacsora egész jó volt. Úgy látszik, hogy a házgondnok hatásköre a vendéglőre nem terjedt ki.

Az éjjel, ischiászomat is tekintve, sokat szenvedtem; jóformán semmit sem aludtam, annál kevésbbé, mert egyik óbudai szomszédom folyton sóhajtott és nyögött. A kisebbik világítóudvarra nyíló ablakon reggel észrevettük, hogy a szembenlévő ablakból a Lenin-fiúk lenéznek a földszinti udvarra. Megtudtuk, hogy egy holttestet néznek, ők azt mondták, hogy egy fogoly az emeletről leugrott, később hallottuk, hogy a halott egy Szócs nevű színész.

A szobában vízvezeték nem volt. Reggel a mosakodáshoz ötös csoportban vezettek át bennünket egy közeli terembe. Én elsőnek készültem el a mosakodással, de mikor visszamenni készültem, egy őrző katona megtámad, hogy hová megyek? Csak egyszerre szabad visszamenni! Erre azt válaszoltam, hogy én ezt nem hallottam, s a durva támadásra megjegyeztem, hogy 71 éves vagyok. Ezt ő azzal viszonzta, hogy „nem bánom én, ha 80 éves is, ha nem paríroz, agyonlövöm”. Az őrző Lenin-fiúk a szobában is kézigránátot viseltek.

Déli ½ 12 előtt - akkor még nem tudtuk, hogy olasz közbélelésre - megjelent egy alkalmazott, és azt mondta, hogy ha kötelezzük magunkat, hogy naponkint kétszer jelentkezni fogunk, szabadon eresztenek. Ezt a kötelezettséget mindnyájan elvállaltuk, bármily súlyosnak találtuk is. Ezen az alapon azután ki is eresztettek bennünket.

A két zaklatott éjjel után otthon délután le óhajtottam pihenni. Ebben azonban megakadályozott az, hogy az Octogon téren óriási zaj és csoportosulás támadt, sok száz ember gyűlt össze, a fehér tisztek felakasztását nézni!³¹ Erre ugyan nem került a sor, de még az éjjel is tartott a zajongás és lövöldözés, és így még harmadik éjszakám sem volt nyugodt.

Pénteken és szombaton naponkint kétszer, hétfőn egyszer jelentkeztem, de betegségem miatt ezentúl egy héten csak egyszer kellett jelentkeznem.

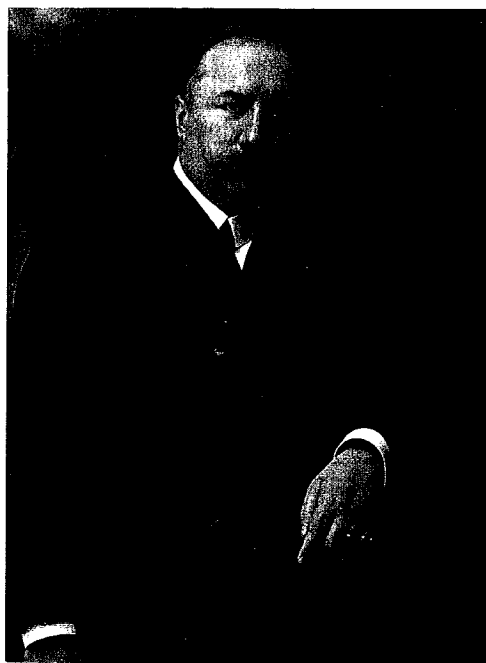
Visszatekintve a történetekre, feltűnő, hogy első elfogatásom alkalmából két commissió jött értem; - feltűnő, hogy ámbár az április 23-a körül elfogott túsók közül a 70 éven felülieket kieresztették, engem egy-két fogolytársammal

31 | Az 1919. június 24-i ludovikás ellenforradalmi kísérlet elfogott résztvevői közül a Forradalmi Törvényszék első körben több tiszttel is halálra ítélte, azonban a Magyarországon székelő antantmissziók közbenjárására a halálos ítéletek jelentős részét az utolsó pillanatban visszavonták, így az Oktogonra tervezett tömeges nyilvános kivégzést sem hajtották végre.

május 25-ig nem bocsátottak ki. Feltűnő, hogy annak dacára, hogy fogságom legnagyobb része alatt kórházilag kezeltettem, s a genfi Vöröskereszt Központ is közbenjárt volt érdekemben, másodszor is túszként elfogattattam. Ezek a jelenségek azt mutatják, hogy jóllehet az utóbbi években a pártpolitikától tartózkodtam, a kijelölt túsók hosszú listájából az első sorba helyeztettem a tanácskormány által, és kíméletre nem tarthattam volna számot.

HEGEDŰS LÓRÁNT

A babiloni vizeknél (Részlet)³²

Hegedűs Lóránt

Budapest, okt. 23.

A monitor-éjszakán volt ez tavaly, mikor másodszor cipeltek el bennünket a Lenin-katonák. Akkor már csak huszonöten maradtunk „túsók”, fenyegetően beszorítva a Parlament kijáratlan labirintusába. Már este volt. Szomjan, éhen, mosdatlan ott feküdtünk a földön, s egy nagy vörös szőnyegből csináltunk vackot magunknak. Ketten álltak csak rendületlenül a szemközti falnál, a két öreg: Rákosi Jenő és Darányi Ignác. Zsákgyáros barátom kihívott.

„A szomszéd fülkében a vörösek megöltek egy szegény színészt. A lépcsőn puskatussal kergetik a Ludovikásokat. Most ránk kerül a sor, mert az ajtók be vannak zárva.” Mondja. Három Lenin-fiú bevonul hozzánk. Az egyik kézigránátokat forgatott; a másik a szuronyát fényesítette;

a harmadik mocskos, goromba szókat hallatott, s fölmászott az egyetlen börszékre, melyet nekünk hagytak. „Innét nincsen menekülésünk” – mondja gyáros barátom. Én a két örege néztem: csak nagy erkölcsi tőke adja ezt a szerény büszkeséget,

amit sugároztak. „Nem tudok, uram, kétségbeesni” – mondtam a gyárosnak, s lebújtam vackomba Szász Károly, Balogh Jenő és Sándor Pál közé.

A Lenin-katonák keresztüljártak rajtunk. A villanylámpák nagyot hunytak, mintha az Elmúlás lehelete fűjt volna reájuk. S akkor ellépett a faltól Rákosi Jenő, egy napi nélkülözéstől töretlen, odaállt a lábainkhoz, és beszélt.

Hetekig hallgattuk a gyűjtőfogházban is: nagyszerű előadásokat tartott a Wagner-zenéről, a görög tragédiáról, történeti folyamatokról.

De most mást tett. Így kezdte: „Azt az egyet ne feledjétek el, hogy a magyar nyelv a legtökéletesebb nyelv, mert a magyar lélek átszűr magán mindent, s bele rakja nyelvjárásába.” Most egy csodálatos bizonyítás következett. Megfogott egy ragyogó keleti mesét, mely az Ezeregyéjszakán termett, tele szultánnal, hűtlen bajadérral, nargilhé füstjével, s megindult evvel a mesével. A mese egyszerre csak Franciaországba ért, s ott lett belőle kéjes trubadúrének. A mese átment Német-honba, megint megrázkódott, s tanulságos legendává vedlett. De szultán, bajadér s bülbülszavú rózsza egyszerre csak a Székelyföldre értek, s belőlük, helyükbe kelt új csodás mese: a magyar lélek újrateremtette Keletet.

A Lenin-fiúk ordinaré topogása s a szurony reszelése közt Rákosi beszélt. Egyszerre nem láttam többé a faművös tető cifrázatát, hanem a kék és magyar eget – báránnyelűk rakták ki a szélén, mintha pompás fehér aludttejet öntöttek volna széjjel. A vöröskatonák is szertefoszlottak: mind azt láttuk, mikor az eke után kifordul a friss rög, s a Bodri kutya légy után kapkod. Börtön helyett a mi országunk kinyílt előttünk, s elvitt magával.

32 | Hegedűs Lóránt: *A babiloni vizeknél*, Budapesti Hírlap, 1920. október 24., 1-2.

Landauer Béla

LANDAUER BÉLA országgyűlési képviselő³³

Két detektív, vörösörök kíséretében, 1919. április 20-án éjjel hosszabb házkutatás után letartóztatott. Rabságomnak első hetét a Zrínyi utcában töltöttem Huszár Károly, Haller István, Rakovszky István és leánya stb. társaságában, majd a Gyűjtőfogházba szállítottak.

1919. május 27-én szabadultam ki először, de mindennap jelentkeznem kellett egy bizottság előtt.

Másodszor 1919. június hó 24-én éjjel 2 óraker tartóztattak le, és egyenesen a Parlament épületébe vittek, ahonnan csak június 28-án, Romanelli alezredes erélyes közbenjárására bocsátottak szabadon.

PEKÁR GYULA

A bolsevisták rémtettei (Részlet)³⁴

Előszó

Ott történt a börtönné lett Parlamentben. Ott voltam együtt a Hollánok s Návay Lajos gyilkosaival, s ott sakkoztam napokon át régi jó barátommal, a nagy szívű és nemeslelkű, törhetetlen magyar csendőr altábornaggyal, Fery Oszkárval. Elmondom, amit elmondhatok. Engem az után a fentebb említett elfogatás után zöld tolvajautón a hajnali derengésben csakugyan a Parlament miniszteri feljárata elé vittek. Nyílt az ajtó: tíz zsákmányra leső, ugrásra kész, borzalmas alak áll a lépcső sárosra taposott bíborszőnyegén – részint klasszikus fekete bőrkabátos és bőrnadrágos Lenin-fiúk (egy kézigránát elől a mellszíjba tűzve, két másik oldalt a csípő fölé), részint rongyos, állig fegyveres civil csirkefogók, de mind olyanok, amilyenekhez fogható degenerált szörnykarrikatúrákat csak a Goya „Caprichos-” és „Desastros”-albumában, vagy a Lionardo oxfordi rajzkönyvének a Júdás-tanulmányai közt láthat az ember. Mily gyorsak a késvillanású szemek!, nézik, latolják az érkező „árut”, a „feldolgozandó anyagot”; egyik röhögve teszi a vállamra a ke-

33 | Molnár, I. m., 122.

34 | Pekár Gyula: *A bolsevisták rémtettei* = *A proletárdiktatúra Magyarországon*, szerk. Huszár Károly, Budapest, 1920, 138–142.

zét – no most! Levisznek-e a pincébe? Jól tudom, ott vannak a mennyezetig vérrel frecskelt kínzókamrák, ott nyúznak, csonkítanak, akasztanak, ott kötik ki a melegítőcsövön átvett kötélre nyolc óra hosszat a vallatandókat, s ütik a védtelen arcát, testét bikacsökkal, bottal, vizes kötéllel (ez a legfájdalmasabb) és kaucsukbuzogánnyal. De vannak ott aztán apró szögecskék is, melyeket Borisék, Ozserovicsék és Iczigovicsék fortélyos ügyességgel tudnak a „vizsgálati foglyok” körme alá verni – ott van tán az a Szamuely-pátenssel jelzett két acélsápu buzogány is, melylyel egyszerre lehet kiszúrni a makacs burzsujnak mind a két szemét... Persze fáj az ilyesmi, s a „gyáva burzsuj” esetleg ordít, no de kifognak rajta Bonyhád és Radványi nyomozók: a kínzópincék szeleőablakai előtt (ott a parlamenti főlépcső orosz-lánja táján) állandóan egy automobil áll az Országháznak hatalmas sötét falánál, s ha a kínzottak ordítása nagyon felhallatszik, a röhögő sofőr menten töffögni kezd, s teljes erővel berregteti a gépét... Mondom, vállamon volt már az egyik orosz hóhér keze, de aztán csaldódotan eresztett el: „*etot nyet?*” (Ez nem?) Szóval, nem vittek le. Fellélegzettem. Íme, máris nyerek egy stációt! A földszint ugyanis enyhülés a pincéhez képest, a harmadik fokozat pedig, a képviselőházi büffétömlőc, ez már valóságos mennyország. Itt dereng a kínzástól való szabadulás, sőt egyáltalán a szabadulás sugára; innen már rövidesen forradalmi törvényszék elé kerül az ember, s akit a büfféig el nem tesznek láb alól, az remélheti, hogy a törvényszéktől is hamarosan megmenekül. Kap ugyan esetleg valami tréfás „életfogytiglant”, de ezt még zord gazdánk, a Balzachoz méltó regényhős, a szép Cserny se veszi komolyan...

Tovább hát – bevitték a földszinti parlamenti tárgyalóbizottságok traktusába. Megállok, vérnyom a mosdó előtt: „semmi, ezt nem mi csináltuk”, mosolyog egy jóképű székel Lenin-fiú, „ezt egy buta burzsuj maga csinálta, pár órával ezelőtt fel akarta vágni a nyakereit...” (Akkor még nem tudtam, de utólag értesülésre jutott, hogy ez az öngyilkosjelölt a mi összeesküvésű bűnügyünk egyik tagja, Weisz István miniszteri fogalmazó volt.) Balra a Cserny vallatósobái (úgy mondják, itt vacsorált egyszer szőlóban a híres halálmester, s midőn egyik detektívje

Pekár Gyula

jó étvágyat kívánt neki, ő kinyitotta a szomszéd ajtót, s így szólt: „Köszönöm, van étvágy, mert ma húst kapok és nézze csak, elég húst, hahaha”... s az ajtó homályából valóban öt hulla képe sápadt elő! – Balra Cserny, jobbra a bizottsági terem, mely börtön és laktanya egyszerre. Melankolikus érzések, hány kultusz-javaslatot referáltam én itt, s most már név se vagyok többé, csak szám, a húsz nyomorult cselédágy közül a „8.” numerus. Ám hamar felvisznek. Kihallgatás! Elegáns, magas szőke Lenin-fiú vallat (kivégeztetésénél ismertem rá: Bonyhád volt), „vadbiztos?”, azt hiszem, igen; de honnan az ördögből is ismerem én ezt a „kérem ’ássan”-ozó alakot? Persze az Angol Parkból – ez a „vadbiztos elvtárs” ott volt öröm- és hintáslegény, illetőleg parketfiú, ha úgy tetszik, táncmester... Vissza a rövid vallatás után, az az orosz, aki a vállamra tette volt a kezét, megint elém áll; „hát mégse?” Fejét csóválja, én pedig leülök egy székre, mert megtiltották, nem szabad lefeküdnöm. Félórák, órák... lassan, bágyadtan virrad a kaszárnyateremben, s a szemfedőfény a sápadt arcokra esik. Kik ezek? Egy Lenin, egy fogoly; ki-ki mellett a maga hóhérja, de mily elváltoztak az arcok! Alig ismerem rá Samassa miniszterre, hát az ott Okolicsányi Zoltán lenne? És amaz amott nem Ulain Feri? Most besiet egy orosz zsidó hóhér, és zsargonban költögeti a No 15-öt. Egy tizennégy éves csöpp zsidó gnóm kel fel, s pillanat alatt csukaszürkébe búvik; két óriásrevolvert csúsztat a zsebébe, s kisiklik az ajtón, ez a híres Pacsi, a Cserny-csoport „házi viperája”, a legveszedelmesebb kém és nyomozó, ki ajtók, függönyök mögül vagy autótűlések alól lesi ki a burzsujok titkait, s százzámra vitte már kés alá az áldozatokat. Viszik most is fontos ügyben; látom az ajtó résén át, egy pakolóládába bújtatják be, már görgetik is kifelé azt a ládát... Csend újra. Megfordulok. Ez a köhécselés? – Valaki felül. Arca négerfekete, orra zúzott, ajka véres, rám néz, de nem szól, mert itt a földszinten nem szabad beszélni, csak bólogat, Jézusom, ez az agyba-főbe vert Kovacsics Dezső barátunk, miniszteri osztálytanácsos, kit négy óráig gyötörték kikötötten. Az orosz zsidó hóhérok kijeji szokás szerint szíjjal csapták a meztelen hasát, gyomrát úgy, hogy két nap alatt öt kilót veszített. Mellette hortyog a hóhérja a szomszéd ágyon. Baromi kegyetlen arc, most felébred, ásít és oroszul szól ki. Bejön egy másik muszka zsidó, felel neki „*podjomtye*” (menjünk), s felolvassa az Okolicsányi, a Samassa s az én nevemet. Fellélegzünk, indulunk; visznek a paradicsomba, a büffébe. Megyünk a képviselőház néma folyosóin, s én a röhögve, fesztelenül beszélő két oroszra figyelek. „Te, és az a fiatal burzsuj (Szörtsey József) mégse vall?” „Nem bizony, pedig már (víg röhögés) levágott ujjakat, orrokat, füleket, nyelveket és egyéb testrészeket raktunk garnirungnak köréje... No aztán vért hányt, hát le kellett akasztani, s orvost kellett hívni. Most gyógyítjuk. Ha meggyógyul, folytatjuk”... Én csak hallgatom. Közben tőf-tőf, alattunk, hopp, bizton ismét kínoznak valakit odalent. Megállok. A muszka zsidók összenéznek, s röhögve csörgetik

a zsebükben dagadó tojásgránátokat. Tréfálva lökdöszik egymást; egyik egy ezüst Mária-medáliás aranyláncocskát ránt ki a bőrkabátjából, rám néz: „*verdammtter Christ!*”, s tovább kacag. Én nem tudom, de mintha a Dezső nyakában láttam volna ezt a máriás láncocskát... Nem tudom, e felett vesznek-e össze a zsidók, de zsargonos muszka szavukból csakhamar a „Hollán” szót hallom ki.

– *Pozvoltye* – kezdem –, ott voltak maguk?

Sunyi mosoly. Nem tudják, titkolóznak-e, vagy inkább dicsekedjenek:

– Tudjuk, tudjuk... Az elején volt, áprilisban. Ketten voltak.

– Igen, ketten.

– Na hát akkor még ügyetlenek voltunk. És féltünk Csernytől. El kellett valakit pusztítani. Ott a hídnál szálltunk le, s míg az első pillérig vittük őket, három helyt törtük össze a fiatalabbnak a két lábaszárát. Aztán felültettük a gránitra, arccal kifelé. És sorsot húztunk, ki löjje hátba. Durr! Nagyot esett, akár egy zsák... hahaha!

Szegény jó Sándor barátom, rá, az ő derűs egyéniségére gondolok, de nem nagyon érek rá érzékenykedni: a hozzánk csatlakozó új foglyok közt árabok, agent provocateurök vannak, kikre vigyázni kell. Belépünk a magyar várfestményekkel ékes büfféterembe – hatvan ágy sorakozik itt a falak címeres faburkolata alatt, s a hatvannégy kolléga szeretettel üdvözl bennünket. Hatvannégy ellenforradalmár, kik összeesküvésük szerint mind per „tolnai 5”, „sashalmi 11”, „ceglédi 8”, „vasutas 16”, „vendéglői 7” stb. kerülnek lajstromba. Épp „törvényesdit” játszanak: ... érdekes ez!, akárcsak az 1793-i Conciergerieben, a magyar *chouan*-ok is azzal mulatnak, hogy tréfára fordítják a mai Fouquier-Tinvillek szörnyű szereplését. Minden ismétlődik... Fogadok, a derék falusi gazda, a rengeteg bajuszú magyar kurtanemes, a dunántúli Dávid bácsi sohse olvasta a guillotine-memoire-okat, s íme mégis ugyanarra az ötletre jut, mint a nagy forradalom marquisjai. Nagy apparátussal játssza a bíraskodás komédiáját egy be nem avatott, rettegő új fogolytárs előtt, ki reszketve ül a vádlottak székén a dörgő vadbiztosok előtt, s szemlátomást egyre végzetesebben gabalyodik bele a vallomásába. Sír már... no épp idejében érkezünk – harsogó kacaj téríti magához a szerencsétlent. Megölelem Fery Oszkárt meg Tolnay Kornélt, oly jólesik egymásnak panaszkodni! Kornél vállat von, s nevet, de Oszkár arca gondteli.

– No mi baj, Oszkár? Tán te is lent voltál a pincében?

– Lenn bizony, pajtás. Három napig.

– Bántottak?

– Nem épp. De kicsit már a szakállamhoz kaptak.

– Eh – szól közbe Kornél –, meglásd, innen már hamar kiszabadulunk.

Oszkár csak a fejét rázza:

– És ha kiszabadulok is, meglássátok, az én ügyem akkor se lesz befejezve. Meglássátok, jön még valami utána...

- Ugyan már!

Az altábornagy a terasz ajtajából a Dunára néz:

- Nagyon utaznak rám.

Azzal elfordul, s Borhy ezredessel sétál tovább. Suttogva tárgyalják bűnpörük eshetőségeit. Én körülnézek - hohó, hisz itt nők is vannak közöttünk. A tolnatamási összeesküvő, a kis Göhner hadnagy, felvilágosít:

- Ezzel a három emberrel nem érintkezünk. A férfi nem más, mint a hírhedt Annucskay András, alias Tóth Béla, alias Bán József, de mi a rabnak kopasztott gorillafeje után csak „Lombroso”-nak, vagy „Pitaval”-nak hívjuk. Ez a Pitaval négy évet ült Vácon, mint rablógyilkos, s ezzel a kvalifikációval a Vágó népbiztos titkárává lett, sőt egy adott pillanatban már a Dunántúl teljhatalmú diktátorává tolta fel magát. Neje, az a pisze, vastag asszony, Sári Etel, hírhedt zsebtolvaj nő, s Annucskay vele működött a makói vérfürdőnél. Tizennégy milliót lop-tak itt; a pénz eltűnt a kezükön, előbb azonban az a másik csinoska nő, a fitos Strasznoffné (a hírhedt nemzetközi szélhámos „neje”) ellopott tőlük 2 200 000 koronát... Így jutottak közénk, politikai bűnösök közé (!). Ott jön már Pitaval, mindjárt bemutatkozik... Mert nagyon tartanak az etikettre. Strasznoffné mindenáron elnökölni akar a mi pilseni sörcsarnokbeli ebédeinken...

- S hol vacsorálunk?

- Itt az Országház-kávéházban. Indulunk is már. Tessék, bátyám...

Négyes sorokba állunk. Én balra elől vagyok a flügelmann, mellettem Tolnay Kornél, rajta túl Perényi Zsigmond barátom, ömellette a szegény, töprengő Fery Oszkár. Mögöttünk Samassa, Borhy, Szopkó, Menkina alezredes... Ki, ki! Megyünk az Országház oroszánjai előtt; a kommunista ifjúság zajongva türelmetlenkedik: „hát mégse lesz kivégzés?” No, jön a vörösek csapata, hoznak valakit. Férfi? Nem, tán épp nő. A lépcsők gránitján fehér pettyek látszanak, a tegnapi kivégzés golyóinak a nyoma... „Raz-dva!” (Egy-kettő!) üvöltenek a hóhérok, s még pár kellemetlenebb muszka szót süvöltenek felénk. Megyünk. Elöl Iczigovics, oldalt két orosz, és hátrább két magyar zsidó hóhér - a csendesebb közönség megáll. Többen leveszik a kalapjukat, páran sírnak. S én tisztán hallok a szót:

- Nézzétek, orosz zsidó hóhérokkal kísértetik a magyar hazafiakat!

Holdas éj. A büffé a maga fenséges, gót ablakaival úgy fest, mint valami operai elbűvölt lovagterem. A sugárkévék ezüstpora fehérre tisztítja a szennyes nyosolyákat. Sőhaj a szomszédból. Én felülök.

- Mégse alszol, Oszkár? Ne töprengj már...

- Nagyon utaznak rám, pajtás.

Csend. De erősen, egyre erősebben porzik a sok megtörő holdsugár, s a szegény rabok nyugtalankodni kezdenek. Nyögések, fojtott szavak; látom, a közénk

spékelt álfoglyok már szintén felülnek, s figyelnek, ki mit árul el álmában a titkaiból? Egyszerre egy éles kiáltás. Borhy csendőrezredes álmodik:

- Ne, ne bántsatok, megvallom... Várjatok... Nem, mégse! Meghalok, de nem vallok be! Üss, fáj... jaj! Hallgatok!

Hamar, hamar, odafutunk, felrázzuk. „Vigyázz, el ne áruld magadat.” A negyedik ágynál egy tolvajlámpás villanykévécskéje gyűl ki...

- Nézd, Oszkár, az a gazfickó már megint ír...

A nappalok derűsebbek. Künn a teraszon velencei a hangulat, s mi szívesen álmodjuk friauli bércek a kéklő János-hegyet. Sakk a divat; én Perényi barátommal, de most szórakozott.

- Hová gondolsz?

Ő körülnéz:

- Csakhogy elment ez a gibic, ez az Annucskay. Hova lett?

- Ott beszél Dávid bácsiéknak. Hallgassuk csak...

S tisztán halljuk a Pitaval-szörny szavát:

- ...hát igenis, ezzel senki más, csak én egymagam dicsekedhetem!

Felkelünk. A csattogó állkapcsú gorillafej ádázul bólogat a felhúzott alattomos vállak közül, - a hang rekedt:

- Igenis, én voltam az: én ásattam meg Náway Lajossal a sírját, és én lőttem le, én, én, én! Én és nem az a hitvány Vogl...

Ki ez a Vogl? Nem tudjuk. De sakkozni sem tudunk többé. Oszkár fellöki könyökével a királyát:

- No: matt! Szegény Náway Lajos! És emlékezz a szavamra: lesz még több Náway Lajos is!

Lett, ő maga. A daliás, kemény Fery Oszkár. Igaza volt: kiszabadult, de hiába. Jött még valami utána, ő állt elsőnek a Szamuely kétezres listáján, őt még sikerült eltenni láb alól. Ő is elment Náway s a Hollánok után. Édes Oszkárom, Isten veled - a magyar Thermidor már csukódó kapujára utolsónak a te mártírvéred freccsen!

RÁKOSI JENŐ

újságíró, főrendiházi tag³⁵

Először 1919. április 23-án, éjjel 12 órakor fogtak el, s egy órai automobilozás után beliferáltak a Markó utcai fogházba, hol reggelig a nagy tárgyalóteremben őriztek [a] Lenin-fiúk. Másodszor, 1919. június 24-én, hajnali 4 órakor vittek az Országházba. Három napot első fogságom alatt a Markó utcai fogházban töltöttem. A többit a kőbányai Gyűjtőfogházban, hova éjjel szállítottak ki vilamoson. Második rabságom színhelye – mindössze két éjszakán az Országház egy oldaltermébe a kupolacsarnok mellett. Feljegyzésre méltó dolog nem történt velem olyan, aminőnél különb másokon ne történt volna.

Egyébként egészben úgy látom, ma nincsen mit hivatkozniunk a mi fogságunkkal. Az igazi mártírok szenvedése és halála mellett a mi dolgunk semmi se volt. Kőbányán egy kis nyaralás kötött marsrutával, másfelül ma már sajnosán világos, hogy sem jobbak, sem keresztényibbek, sem magyarabbak nem lettünk fogságunk által.

Első fogságomból május 16-án, második fogságomból június 26-án szabadultam.

RÁKOSI JENŐ

Emlékezések (Részlet)³⁶

Kiszabadulásom után minden nap jelentkeznem kellett az Országházban, hol egy hivatalnok nyilvántartott bennünket. Másért, mint ezért, nem is hagytam el a lakásomat, amíg egyszer ágyúzást nem hallottunk. Hamar eljött a híre, hogy munkába lépett az ellenforradalom. Az utcán izgatott emberek jártak, s egymástól kérdezték, mi történt, hogy van a dolog. Én az ablakba[n] álltam, s szememet a várpalotára helyeztem, melynek középső kupolája tetején, a Szent Korona felett vörös zászlót lengetett a szellő. És csakugyan, egyszerre lezuhant a vörös zászló. De sajnos, nem zuhant le vele a vörös uralom is. A nyilván rosszul előkészített ellenforradalom kudarccal végződött. Mindössze a Hungária Szálló Duna-par-

35 | Molnár, I. m., 29.

36 | Rákosi Jenő: *Emlékezések. Rákosi Jenő művei*, 3., Franklin Társulat, Budapest, 1927, 17–19. Rákosi Jenőt a proletárdiktatúra alatt kétszer is letartóztatták politikai fogolyként. Első fogsága után a szabadulást naponkénti jelentkezéshez köthették – az Országházba költözött Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályán kellett megjelennie. Az idézett szöveg a Rákosi húsvéti letartóztatása utáni második, országházi fogságának története.

ti frontfalába lőtt lyuk emlékeztetett rá, hogy volt. A lövést – szimbolikus véletlennek lehetne mondani –, nem a komün kapta oldalába, hanem – Hungária.

A szomorú eset következményeit hamarosan éreztették velünk. Még ez éjjel újra összeszedtek bennünket túsokat, s ezúttal az Országházba szállítottak. Ott virradtunk meg a főrendiházi oldal frontján levő nagy teremben, ahonnan úgy reggel kilenc órakor átkísértek a kupolaterem folyosójáról nyíló egyik nagy terembe. Mielőtt azonban bebecsátottak volna, kihordtak belőle minden bútort. Nem volt egy szék, amelyre leülhettünk volna. Aki plédet hozott magával, az a földre terítette, s arra telepedett. Mikorra körülnéztem, hogy kik is vagyunk ott vagy húszan-huszonnégyen, látom ám Hegedüs Lórántot, aki egy ablakmélyedésben a földön ült, elmerülve egy könyv olvasásába, melyet magával hozott. Te ugyan nem vesztegeted az időt! – mondtam neki. Darányival ketten ismét egymás mellett választottunk helyet, ugyancsak a puszta padlón. Ellenben az ajtóban egy kényelmes karosszéken ott ült a tiszteletünkre egy vöröskatona, aki nem sajnált tőlünk egy-egy sértő szót, és vitézül csörgette, nyilván hogy megrémítsen bennünket, a mellére akasztott kézigránátokat.

Egész nap így ültünk étlen-szomjan, amíg estefelé valahonnan egy kancsó vizet nem sikerült szereznünk. De csakhamar jelentkezett egy élelmes ember, aki vállalkozott arra, hogy fejenként napi húsz koronáért hajlandó bennünket élelmezni. Én ezúttal óvatosságból nem hoztam magammal pénzt, mert amit első fogságomkor elszedtek tőlem, azt ugyan nem kaptam vissza. Hegedüstől kértem kölcsön az első napi húsz koronát. Még ma is tartozom vele neki, s el vagyok határozva, hogy végleg meg is tartom – emlékül.

Amint vállalkozónkkal megállapodtunk, s lefizettük az első húsz koronát, azonnal le is vittek bennünket a félemeletre, ahol egy – gondolom Engel nevű – ember korcsmát rendezett be. Nagy sürgés-forgás, valóságos korcsmái élet folyt ott, s a mi vállalkozónk megrendelte a vacsoránkat. Nem emlékezem már, mit vacsoráltunk. De emlékszem arra, hogy a nagyszájú vendéglős, mikor a főzelékhez húst követelt valaki (mert megfizette), undok, trágár kifejezésekkel lármázva ment el asztalaink

Rákosi Jenő

mellett végig. Utolsó fogásunk valami kuglófféle volt, melynek belén vékony fekete félkör vonult végig, ami mákot akart jelenteni. De azt tartom, jobban esett, mint máskor a Kugler-sütemény. Én azonban a felét eltettem magamnak reggelire, mert az ember ilyen helyzetben sohasem tudja, mit - *nem* hoz a holnap.

Mikor terembörtönünkbe visszatértünk, az volt a kérdés, hogyan töltjük el az éjjelt. Ebben azonban segítségünkre jöttek. Megengedték, hogy a gyönyörű folyosói szőnyegből, ami a kupolateremben hevert összegöngyölgetve, becipelhessünk annyit, amennyi szükséges. Behurcoltuk hát a nehéz szőnyeget, végigterítettük a termen, kis kizárózkodást vagy összehajtott kabátunkat a fejünk alá tettük, pléddel vagy felsőkabáttal takaróztunk, s így aludtuk át az éjszakát.

Másnap reggel ismét senki sem törődött velünk. Reggelit csakugyan nem kaptunk. Azonban tizenegy óra tájban jelentkezett egy népbiztos úr, aki maga köré gyűjtött bennünket, s kijelentette, ha megígérjük, hogy mindennap jelentkezni fogunk, hazamehetünk. Mi persze ennél többet is megígértünk volna, katonai fedezet alatt átmentünk egy hivatal-szobába, ahol lajstromba szedtek bennünket, igazolványt adtak, s csakugyan haza is bocsátottak.

Ezután csakhamar jött a végső bukás, a proletárapostolok bukása. Ki vasúton, ki gyalog, ki repülőgépen, ment, amerre látott. Jönni pedig jött az oláh megcsallás. [...]

RUBINEK GYULA

országgyűlési képviselő³⁷

Április hó 23-ára virradóra fogtak el lakásomon éjjel 1 órakor. Fiamat pedig, ki a terrorfiúkat sürgette, hogy igazolják magukat, egyszerűen a Batthyány-palotába vitték, ott félholtra verték, majd a Markó utcába cipelték azzal a váddal, hogy ellenállott. Véletlen szerencse folytán, fiam és kísérete ugyanabban a teremben volt, hol mi túsok sorakoztunk, hogy a börtönbe vigyenek; heves tiltakozásunkra, hogy a fiút is fogva tartásák, mikor az apát már elfogták, László népbiztos fiamat rögtön szabadon bocsátotta, és a mentőkhöz vitette, hol sebeit bekötözték.

Minket még aznap este kiszállítottak a Gyűjtőfogházba. Ez az aktus a legnagyobb fenyegetések között történt, sőt engem az egyik terrorfiú revolvérrel és puskatussal bántalmazott, arra akarván kényszeríteni, hogy csizmáját tö-

37 | Molnár, I. m., 28.

rüljem meg. A gyűjtőben eleinte nem, de később már enyhébb lett a bánásmód, reménykedve vártuk a vörös forradalom bukását, az entente beavatkozását. Többször meglátogattak bennünket László és Corvin népbiztosok. Fogságunk második hetében már megindult a túsok szabadon bocsátása, fokozatosan fogyott számunk, míg május hó 25-én az utolsó transzporttal én is kiszabadultam, de jelentkezni kellett a főrendiházban.

Június 24-én éjjel ismét kerestek lakásomon, de nem találtak, s így csak 25-én reggel fogtak el. Ez a fogságom nem tartott sokáig, mert Romanelli közbenjárására már 26-án délben kiszabadultunk valamennyien.

A fogság után mindennap jelentkezni kellett, melytől akkor a Szlovákiába való menekülésem szabadított meg.

Rubinek Gyula

SÁNDOR PÁL

országgyűlési képviselő³⁸

Húsvétvasárnapról hétfőre virradó éjjel fél kettőkor fogtak el. Autón vittek a Markó utcai fogházba, hol a bánásmód tisztességes volt. Vasárnap éjjeltől péntek estig voltam ott, onnan a gyűjtőbe vittek, hol 23 napig voltam elzárva. Ez volt első elfogatásom ideje.

Mint epizódot felemlítem, hogy László Jenő behívatott, és azt mondta, nagyon be vagyok nála ajánlva, van-e külön kívánságom? Azt feleltem, semmit se fogadok el, csak ami többi rabtársaimnak is jut. Szivarral kínált meg, mit nem akartam elfogadni, mert az örök ügysem engedik meg a dohányzást. Azt felelte, intézkedni fog, hogy megengedjék. Elfogadtam a szivart azzal a kikötéssel, hogy többi rabtársaimnak is megengedi a dohányzást. Intézkedett rögtön, s egy hivatalnok kísért vissza, ki az engedélyt közölte a vörösörökkel. Egészen véve igen előékeny tónusban beszéltem.

38 | Uo., 141.

Sándor Pál

Még egy szép epizódot mondhatok: A gyűjtőben a fiatal főherceggel együtt a fiatal Somssich volt elzárva. Soha piszkosabb fehéreneműt és ruhát nem láttam, mint a fiatal főhercegen. Nagyon rosszul volt ellátva. Bárki másnak családja részéről nagyobb elkényeztetésben volt része. Még hozzá borzasztóan meg volt hűlve. Egy alkalommal így szólt Somssichhoz: „Voltaképen örülnöm kell, hogy elcsuktak, mert jobb társaságban nem lehetek, mint vagyok. Budapest erényét látom itten. A szellemi és tudós nagyságok mind itt vannak. Soha ily fesztelenül nem tudtam gondolataimat kiváltani, mint ittlétem alkalmával. Sokat ér nekem, hogy a bolsevisták idehoztak, ha már elzárta.” Erre Somssich következőként felelt: „Fenség, nem ér többet ez, mint egy koronát!”

Az ellenforradalom leverése után értesültem, hogy ismét keresnek lakásomon. Rögtön jelentkeztem; a rendőrségnél Schön fogadott, és átkísértetett a Parlament épületébe, hol 30 órát tartottak fogva. Ez a 30 óra sokkal rémítőbb volt mint a gyűjtőfogházi elzárás. Nem hittem, hogy élve kerülök ki. Azután naponta 2-szer kellett jelentkeznem.

SZÁSZ KÁROLY

Emlékezés a vörös uralomra (Részlet)³⁹

[...] Rossz sejtelmem, mely éjszakai hánkyolódásaimban mind jobban úrrá lett reményeimben – valóra vált! A vörös lobogó ott lengett vígan a hajnali szélben, az ellenforradalom⁴⁰ tehát nem diadalmaskodott.

Szomorú reggelünk csöndjét hét óra felé csengetés törte meg. Én mentem ajtót nyitni, s egy ismeretlen férfi állt előttem, utánunk tudakozódva. Megmondtam, hogy ki vagyok, felszólításomra igazolta magát előttem, mint hivatalos nyomozó, s elég udvariasan felszólított, hogy kövessem, mert parancsa van engem az Országház épületébe kísérni.

39 | Szász Károly: *Emlékezés a vörös uralomra*, Franklin Társulat, Budapest, 1922, 84–94.

40 | Az 1919. június 24-i ludovikás ellenforradalom.

Na tessék! Hát megint le vagyok tartóztatva, persze nem mint ellenforradalmár, hiszen mit sem tettem az ellenforradalom sikere érdekében, hanem valószínűleg megint mint túszer – „csak túszer”, mondaná talán ma is az én kedves optimista Fellner Friczi barátom. Én azonban már torkig voltam a „csak túszer”-sággal, s attól is tartottam, hogy most nehezebb lesz majd ép bőrrel szabadulni. A letartóztatás körülményei pedig most voltaképpen nem voltak olyan izgalomkeltők, mint a múltkor: most fényes nappal volt, szuronyos katonák nem mutatkoztak, az autó hiánya is patriarchálisabbá látszott tenni a dolgot, s a nyomozó – éppen olyan nagytestű, kövér ember – még a húsvétinál is udvariasabban, jobb indulatúan viselkedett. Mindenekelőtt biztatott, hogy csak öltözzem fel nyugodtan – még mosdás előtt voltam –, sőt reggelizzem is meg, s kísérletet sem téve, hogy nyomomban maradjon, egy másik szobába lépett, s ott szépen letelepedett az asztal mellé, engem magamra hagyva.

Szegény feleségem persze megint odalett, úgyhogy alig győztem lelket verni bele, teljes nyugodtság színlelésével, melynek keretében még rántott levesemet is – amely már hónapok óta rendes reggelim volt, mit azonban feleségemtől elkészítve igen szeretek – látszólagos nagy lelki nyugalommal fogyasztottam el, s aztán, lehetőleg rövidre fogva a fájdalmas búcsúzást és mosolyogni igyekezve hozzá, jelentettem a kövér detektívnek, hogy mehetünk.

Lementünk a Krisztina téri villamos vasúti megállóhoz, de valami üzemzavar lehetett, mert hosszú ideig hiába vártunk megfelelő kocsira, mire én azt az ajánlatot tettem, hogy gyerünk gyalog. Kísérőm ebbe beleegyezvén, megindultunk, s az alagúton, Lánchídon át mentünk a pesti oldalra.

Útközben, nyugodt magatartást erőltetve magamra, tudakoltam a nyomozótól, hogy hát mi is történt tegnap délután és az éjjel? Ő azonban kitért a válasz elől azzal, hogy semmit sem tud.

Az Országházba érve, kísérőm felvezetett egy nyilvántartó szobába, hol gúnyos szemrehányást kapott egy ottani alkalmazott részéről, amiért csupán csak engemet tudott budai útvjáról beszállítani, és Háttér Istvánt – akinek bekísérésére, úgy látszik, szintén parancsa volt – nem csípte el. Engem aztán betoltak egy udvari szobába, ahol már volt vagy tizennégy-tizenöt letartóztatott, de azok, amint csakhamar megállapítottam, nem hozzám hasonló túszer voltak, nem közéleti ismert szereplő emberek, hanem csupa ismeretlen alak, nagyjából nem is a magasabb műveltségű társadalmi rétegből, kik minden valószínűség szerint az előtte való napi ellenforradalmi mozgalomban való részvétel címén kerültek letartóztatottakként ide.

Erről többféle jelből, de a beszédből is csakhamar teljesen meggyőződtem. Én magam nem ereszkedtem beszélgetésbe senkivel, csak üldögéltem – változásra várva – egyik pamlagon, vagy sétálgattam egyedül föl és alá, a jó tágas szobában.

Két intelligensebb fiatal emberre ma is élénken visszaemlékezem ebből a társaságból. Az egyiket – akin régi közös hadseregbeli gyalogsági hadnagyi formaruha volt – énutánam kísért be két Lenin-fiú, s azzal adták egy ottani vörös alkalmazottnak, hogy nem kell ám ennek hinni, mert szimulál. Ránéztem a kis hadnagyra, és sajnálkozva láttam, hogy nyomorúságos állapotban van, halálsápadtan, elverve, megkínózva. Később, mikor a Lenin-sarjak eltávoztak, a pamagra fektetett hadnagyocskára rettenetes rángógörccs jött rá, iszonyúan lihegett, úgy hogy igazán azt hittem, vége lesz. De állapota aztán megcsöndesedett.

Én e látványon egészen felindulva, szaporázott léptekkel kezdtem megint fel s alá járni, s amint elmegyek egy, úgy emlékszem a földön fekvő másik, de polgári ruhában lévő intelligens fiatalember mellett, az odasúgja nekem: „Velem is így csináltak kihallgatáskor.”

Én már amúgy is megelégedvén az abban a szobában tartózkodást, megfogtam egy ki- s bejáró ottani benfenntest (aki, mint később megtudtam, valami Weisz nevű kommunista alkalmazott volt, de nem az én lakásom elrablásában részt vett Weisz „elvtárs”), s kifejeztem előtte abbeli nézetemet, hogy én, aki ez meg ez vagyok, s kit kétségkívül túsul tartóztattak le, bizonyára csak tévedésből utasítottam ebbe a társaságba.

– Ah, a volt képviselő!... Mondá ez az új Weisz. (Ezen a néven, gondolom, sokan voltak a vörös táborban.) Persze, persze – no majd mindjárt.

Türelmesen vártam, de mikor a „mindjárt”-ból további két óra lett, megint megfogtam az újra belépő Weiszt, s ismételve kértem megfelelő helyre vitelemet. Akkor már délfelé járt az idő, előkészületek történtek arra nézve, hogy a foglyok – saját költségükön – ebédet hozathassanak az épületben lévő konyháról, ezen a „közébd”-en azonban én sehogyan sem akartam résztvenni, annál kevésbé, mert volt is nálam egy kis hazulról hozott harapnivaló, mit a közel-múltnak tapasztalaira emlékezve, szegény gondos feleségem csúsztatott búcsúzásakor zsebembe.

Az elég emberséges magatartású Weisz most már intett, hogy kövessem, s azzal elhagytuk a szobát, melynek társaságára – gondolom – nem a legkedvesebb napok következtek.

Szász Károly

Túszok az Országházban

Keresztülhaladva néhány helyiségen, egyikben a sok, ismeretlen kommunista között egy ismerős arcot pillantottam meg: Sebestyén volt, a képviselőház elnöki hivatalának egykori szolgálója, aki foglyul látva engem abban az épületben, ahol azelőtt bizony egészen más pozícióm vala, szemmel láthatólag csudálkozó s kissé bánatos tekintetet vetett reám.

Weisz „elvtárs” aztán bevezetett a régi buffet-helyiségekkel kapcsolatos egyik terembe, hol engem az ott összegyűjtött igen díszes társaság – elsőrangú, kipróbált túsokból alakulva – majdnem éljenzéssel, de a vigasztalódásnak legalábbis azzal a kitörő érzésével fogadott, ami a latin költő verse szerint azoknak a szerencsétleneknek lelkében támad, akik a bajban osztályos társakra találnak. Részemről, aki elég hosszú és nagyon kínos várakozás után, teljesen ismeretlen emberek köréből egyszerre körülbelül huszonöt főnyi előkelő, ismerős és kedves társaságban találtam magamat, a vigasztalódás meleg érzése természetesen még erősebb volt, s egy pillanatra szinte boldognak képzeltem magamat.

Az ott lévő urak – naggyobbrészt régi túsztársaim – körém seregelve, nem győzték kezemet szorongatni. Körültekintve, láttam, hogy megint együtt vagytok Rákosi Jenővel, Balogh Jenővel, Hegedüs Lóránttal, Fejérváry Imrével, Dani Bélával, Darányi Náczi bácsival, Plaththy Gyurkával, Simonyi-Semadam Sándorral, Kornfeld Palival, s újabb túsztársak ott van a pénzvillágnak és a szalonoknak egyaránt ismert tagja: Hirsch Albert – meg Stern József, az óbudai közjegyző, még egy csomó óbudai polgártárssal. Alig érkeztem a kedves társaság körébe, annak egyik tagja már készült elhagyni bennünket, s a tús-állapotot: a fiatal Kornfeld, akinek ezúttal, úgy látszik, nagyobb szerencséje volt, mint a gyűjtőfogházban, ahol oly nehezen tudta kivárni szabadulását. Itt Guzi „elvtárs” – akivel aztán még egynéhányszor találkoztam, országközi jelentkezéseim alkalmával – azzal a szinte meglepő hírrel lépett be, hogy Kornfeld Pali szabad, elhagyhatja az épületet. Melegen gratuláltunk kedves fiatal barátunknak, Hegedüs Lóránt pedig jó kedvében elővette szép fehér zsebkendőjét, s azzal intett búcsút a távozónak, Guzi „elvtárs” háta mögül. Guzi azonban – talán megérezve ezt a fehér lobogó alatt folyamatba tett ellenforradalmi mozgalmat – hirtelen hátrafordult, s meglátva a lobogó „fehér” zsebkendőt, epés gúnynyal szólott rá Lorántra:

– Vigyázzon, mert majd hátrakötjük a sarkát.

Lóránt ártatlan arccal, de még így megszorítva is jó humorral mentegetőzött, hogy őt csakis régi jó barátja iránti meleg érzése késztette erre a búcsúintésre, arról pedig, hogy a zsebkendője olyan tiszta fehér, ő igazán nem tehet, ma reggel adta a felesége.

Alig ment el Kornfeld, érkezett helyette más barátunk: Rubinek Gyula. Ő is más szobákban volt eddig elhelyezve, legutóbb abban, amelyből engem ideve-

zettek, s onnét azt a hírt hozta, hogy egy színész, Szóts András, a Nemzeti Színház derék segédszínész-tagja – néhai Szóts Albert, miniszteri tanácsos fia, Szóts Gyula főgimnáziumi tanár s jó ismerősöm testvére, ki szintén a letartóztatott ellenforradalmárok közt volt – egy világítóudvarra néző ablakon háromemeletnyi magasságból levetette magát, s összezúzott tagokkal szörnyethalt. Később, már a diktatúra bukása után hallottam, hogy e vértanúhalált halt jóra való magyar ifjú temetésén, ami az akkori szomorú közviszonyok folytán bizony nagyon csekély külső részvétel mellett folyt le, hiszen a megriadt polgárság a véres diktatúra szerencsétlen áldozataival szemben alig merte leróni a kegyelet adóját – S. Fáy Szeréna, a Nemzeti Színház jeles művésznője, megindult szíve és felmagasztosult lelke érzéseit titkolni nem is tudva, nem is akarva –, nemzetiszínű szalagot dobott a sírba ereszkedő koporsóra, jelképül és nevében annak a fenséges nemzeti érzésnek és gondolatnak, melynek az ifjú hős áldozatja lőn...

Mi tehát, jó egynéhányan, túsok voltunk ismét. Úgy látszik, a jeles diktatúrának volt megint oka féltetnie nyakát, s annak biztosítására jónak és célszerűnek vélte megint egy csomó tisztes polgár fejét üstökénél fogva markába kaparintani. Kissé túlzott kitüntetésnek tartottuk ugyan, hogy az áldozati fekete lista összeállításában gyenge leleményre valló kevés változatossággal minduntalan minket fognak elő, akik már múltkor is majdnem mindnyájan túsokká üttettünk, pedig hiszen rajtunk kívül – minden szerénység nélkül szólva – igen sok, erre a megtiszteltetésre nagyon való és érdemes polgári férfiú volt még székesfővárosunk területén, de hát bele kellett nyugodnunk, miután mást úgysem tehettünk, hogy ezúttal is mi lettünk a „hivatalosak” és a „kiválasztottak” csapatja.

A szobában, melybe bedugtak bennünket, számunkra nem kínálkozott egyéb ülőhely a puszta földnél. Úgy hallom, hogy mikor kora reggel az első túsokat odavitték, még voltak ott székek, ám a lelkiismeretes felügyelet sietett gondoskodni arról, hogy azok onnét gyorsan eltávolíttassanak, nehogy a székre telepedés sybarita kényelme még inkább fokozza úgyszólván silány testünk elpolgáriasultságát. Egyetlen széket – és pedig egy szép, nagy támlájú, hatalmas karosszéket hagytak csak benn –, természetesen nem a legöregebb, legtekintélyesebb, legérdemesebb tús, hanem az őrizetünkre rendelt s egymást időnként váltogató, állig fegyverben álló – illetőleg ülő – Lenin-fiú számára. Mert itt már megint nem holmi régimódi – talán még Balogh Jenő igazságügyminisztersége alatt kinevezett s a régi rezsimre esetleg hálával gondoló börtönőrök vigyáztak reánk –, hanem újdonsült, egészen modern, bőrkabátos lukudlik, a proletárdiktatúra szennyes korszakának sajátos teremtményei, akik úgy trónoltak azon a széken –, legtöbbször nem is régi polgári módon ülőjére, hanem karjára ülve, s így persze lábaikat helyezve oda, ahol a tisztességes emberek ülni szoktak, s ahogy azt ez a képviselőházi tisztes szék is megszokta – mint Jupiter az Olympuson, ha

ugyan szabad ezzel a hasonlattal a „proletár”-nak semmiképpen sem nevezhető olypmusi királyt megsértenem.

Ebédre csak azt ettük, amit hazulról, kisegítő élelmiszernek, magunkkal hoztunk. Én a magam kenyérkéjét és pogácsáját boldogan osztottam meg Fejérváry Imre és Dáni Béla kedves barátaimmal, akik nem hoztak magukkal elemózsiát, s kiknek irántuk való őszinte meleg érzésem e természetszerű, szerény megnyilvánulása és feleségem háztartásának terméke egyaránt jólesett. Bizony e barátaink különösen rászorultak a szeretetteljes gondoskodásra, mert mind a ketten szenvedő állapotban voltak. Szegény Imre még egyáltalában nem gyógyult ki őt már múltkor is kínozta, fentebb említett betegségéből, operált belei most sem működtek még jól, s nagy fájdalmat okoztak neki, Dáni Béla pedig, azt hiszem, még a harctéren szerzett bajai egyik következtéseként, valami lábsebbel bajlódott, dezinficiálól erősen illatú jodoformkészítményt használva ott a rabságban is, melyből aztán viszont ő szolgált nekem, mikor kenyérvágásnál ujjamat megsértettem, s azon a tisztálkodásra nem nagyon berendezett helyen könnyen inficiálhattam volna én is sebemet.

Székeink nem lévén, bizony a földre kellett telepednünk. Mindenkinek volt vagy egy felöltője, vagy mint például emlékezetem szerint Rákosi Jenőnek és Darányi Ignácznak (az előrelátó bölcs öregeknek) egy-egy plédje, s azt leterítvén a padlóra, azon ültünk, s akinek még volt valami kis csomagja, kényeztetésként, azt fejünk alá téve, úgy heverésztünk.

Közeledvén az este, két irányban próbálkoztunk – az éhes ember mindenre elszántságával és a fáradt ember elkeseredettségével – rideg sorsunkon némileg enyhíteni: ennivalót és fekvőhelyet szorgalmaztunk. Ami az étkezést illeti, kijelentették, hogy aki 25 koronát fizet, az kaphat vacsorát az épületben levő étteremben, a fekvőhelyet illetőleg pedig szalmazsákokat ígértek. A vacsorát, melyről alább majd bővebben megemlékezem, megkaptuk (én Balogh Jenőtől kérve kölcsön 25 koronát, mert pénzt ezúttal sem hoztam magammal), a szalmazsák azonban: üres-szalma ígéret maradt. Megengedték azonban nagy kegyesen, hogy a kupolacsarnokból néhány vastag szőnyeget hozzunk be szobánkba, s azokon aludhassunk. Itt nem álltak rendelkezésünkre fegyencek, a tisztelt Lenin-fiúkat pedig nem arra teremtette a diktatúra tevékenységében jelentkező ördög, hogy „burzsuj”-okat szolgáljanak ki, s így aztán bizony „elvtárs”-i segítséget nem kapván, a magunk „úri” kezeivel cipeltük be a rendkívül hosszú, nehéz, sötét-piros szőnyegeteket, amik az Országház folyosóin egykor olyan kellemessé tették a járást, s annyi fontos lépésnek voltak néma tanúi, persze egy csomó ballépésnek is. Úgy emlékezem, hogy e szőnyegek egy része már az én elnökségem alatt szereztetett be, s a nagy cipekedésben izzadva, tréfásan meg is jegyeztem, hogyha tudtam volna, hogy még magamnak kell majd ezeket a pokrócokat hurcolnom: bizony könnyebb fajtákat rendeltettem volna!

Egy vacsora Engländernél – egy éj a padlón

Elérkezvén – elég későn – a vacsora ideje, Weisz „elvtárs” rendekbe sorakoztatott bennünket, s indultunk a félemeleten lévő étkezőhelyiségbe.

Ott már akkor nagy nyüzsgés volt. Egyes hosszú asztaloknál, nagyobb csoportokban más letartóztatottak ültek, egy-két vidéki ismerőst láttam csak köztük, de nagy többségben kommunisták mozogtak, ettek, ittak, lármáztak, egy nagy asztalnál pedig csupa fegyveres terrorista.

Leányok szolgáltak fel, s ami a menüt illeti, igazán jó vacsorát kaptunk: szép darab disznósültet, jó fehér kenyérrel, s valami almáslepényféle tésztát. Mikor azonban javában eszünk – éspedig igen jó étvágygyal, mert hiszen nagyon ki voltunk éhezve –, egyszerre hátunk megett a terroristák nagyhangú beszédjét és röhögését is meszsze túlszárnyaló kiáltozást hallottunk. A kellemetlenül recsegő torokhang tekintélyes tulajdonosa nem más volt, mint a hírhedt Engländer „elvtárs”, a szovjetgyűlés ismeretes háznagya – vagyis kedves jó Angyal Józsi barátunknak, a legszelidebb lelkű és legúrabb modorú embernek utóda –, aki itt saját hatáskörében mozogva, máig sem tudom pontosan, min, de a túsok vacsoráztatását illető valami kérdésen összekülönbözött a mi kísérőnkkel, Weisz „elvtárs”-sal, s dühének a mi szegény fejünkre irányuló mérges megnyilatkozásokban engedett kifolyást. Hogy aljas szitkozódásai, ritka neveletlenségre valló káromkodásai során micsoda „étket” helyezett a túsok – illetőleg ahogyan ő mondta: „rabok” – számára a legközelebbi vacsora alkalmára kilátásba, azt, sajnos, nem írhatom itt le, mert ízlésem nem engedi, tollam pedig nem tűri efféle kifejezések reprodukálását. Tény, hogy közülünk a gyengébb idegzetűek roppantul felindultak, míg mi, vastagabb idegrostokkal felruházottak – akik a különböző szelek járásához már nagyon hozzászoktunk – részint mosolyogva, részint tökéletes egykedvűséggel vettük tudomásul a proletár-háznagy stílusának szónoki figuráit. Meg kell azonban jegyeznem, hogy Weisz „elvtárs” igazán nem várt módon védelmünkre kelt. Szinte megdöbbenő merészséggel tiltakozott e hang ellen – különben ebből is el lehet képzelni, hogy mily végtelenül durva volt az –, s kijelentette a dühében már tajtékozó és toporzékoló Engländer „elvtárs”-sal szemben, hogy ő a maga felettes körétől azt az utasítást nyerte, hogy velünk nem mint rabokkal, hanem mint túsokkal kell bánnia, s azért nem is engedi, hogy ilyen inzultusokkal illetessünk. A már szinte magánkívüli hangulatba gurult Engländer még egy darabig azt vitatta ugyan, hogy mi is csak közönséges, komisz rabok vagyunk – de a szóváltás lassan, leginkább Weisz „elvtárs”-nak ezúttal igazán korrekt, tisztességes s mindvégig nyugodt magatartása folytán –, mégis elcsitult, s mi visszamentünk emeleti szobánkba, tréfásan fogadkozván egymás között, hogy ide ugyan többet nem jövünk vacsorára, mert a szilárd jellemű Engländer még be találja váltani ígéretét, s olyan ételt talál számunkra, amit ba-

jos lenne nemcsak jóízűen nem, de akárhogyan is elfogyasztanunk. Megemlítem, hogy ez az Engländer – ha nem csalódom –, a diktatúra bukása után, elfogatása előtt, saját kezével vetett véget hitvány életének.

Az éjszakát a pokróccal enyhített padlón töltöttük. Az említett támlásszéken egész éjszaka őrködött egy Lenin-csemete, aki éppen akkor, mikor már a nap sok minden eseménye és lelki élménye folytán alaposan elfáradva, elszenderedőben voltunk, kihúzva panganétját, azt elkezdte vagy a tokján, vagy más valami szerszámmal, tüntető zajjal élesíteni. A közelemben fekvő Hegedüs Lóránt halk szóval fordult hozzám az éj csöndjében:

– Te! Ez már csinálja nekünk a hangulatot!...

Én azonban e stílszerű hangulatkeltés ellenére is csakhamar elaludtam, s csak reggel ébredtem fájós csontokkal annak tudatára és tapasztalatára, hogy ha cipeles szempontjából nagyon nehezek is az Országház pokrócai, a fekvés jóízűsége érdekében bizony lehetnének egy kicsit vastagabbak is.

Szabadulásunk az Országházból

Országházi fogságunk alatt egyszer – első vagy második nap-e, már nem tudom – egyik-másik jobb (vagy talán inkább rosszabb) fülű társunk a Duna felől ágyúdörrenéseket vélt hallani. A következtetés természetesen az volt, hogy az ellenforradalom parazsa újból fellángolt, de voltak közöttünk olyan mozgékony képzelettel bírók is, akik már a közbelépő entente-hatalmak akciójának bevezetését magyarázták ki ezekből az állítólagos dörgésekből, mikről máig sem tudom, vajon csakugyan elhangzottak-e, s ha igen, mitől eredtek, nem valami vastag pokrócot poroltak-e valamelyik erősen visszhangzó kis udvarban a Ház alkalmazottjai, hogy ne használjam a proletárdiktatúra szótárából nevetséges göggel kitörölt „szolga” elnevezést?!

Egyébként, még ha föltettük is, hogy csakugyan újra folyik az utcai harc a fővárosban, s az ellenforradalom diadalmasan birkózik a proletárdiktatúrával: még akkor sem szállta meg lelkünket valami igen nagy nyugodtság, mert vagy arra gondoltunk, hogy a nekibőszített diktatúra valamennyiünket legyilkoltat, mielőtt ők hurokra kerülnének, vagy pedig attól kellett tartanunk, hogy a Ház ostromára induló ellenforradalmi csapatok tüzének leginkább kitett helyiségekbe fognak minket áthelyezni, hogy a saját és igazi elvtársaink fegyverének essünk áldozatul.

Hogy az ellenforradalom egyelőre teljesen leveretett és elfojtatott, s újabb fellángolás nem következett be, nem tudtuk. Ha tudtuk volna, s ha tudomásunkra esett volna az is, hogy a diktatúra, mint valami megsebzett fenevad, hogy horkant fel „veszett dühében”, s hogyan ácsolta az akasztófákat az Oktogon téren az ellenforradalmárok kivégzésére készülve, nagyon nyugodtak akkor sem lehattunk volna, mert egészen alaposan számíthattunk volna arra, hogy a kommunisták

közül az ellenforradalmi támadások következtében esett áldozatok megboszulása során reánk is sor kerül, s talán lekerülünk az Országház pincéibe, ahol a Lenin-fiúk által vezetett úgynevezett „kihallgatás” igen gyakran Dunába dobással végződött.

Ezeknek a Lenineknek kegyetlen komiszkodásai felől már volt egynéhány közvetlen tapasztalatunk, mostani fogságunk alatt is több jelét adták annak, milyen jó szívvel vannak irántunk. Hiszen mikor a padlón töltött éjszaka után üdítő mosdásra vágyakoztunk, s párosával elvezettek bennünket egy mosdóasztallal ellátott helyiségbe, s a jó Darányi Náczi bácsi – akiben kötekedési szándék talán semmi körülmények közt sem támadna – társát és kísérőjüket be nem várva, egyedül mert – egészen nyugodt lelkiismerettel – visszaindulni szobánkba, az őriző Lenin-fiú olyan hangon s módon kiáltott rá: hogy ha meg nem áll, nyomban lelövi, hogy bizony ha Náczi bácsi a legnagyobb pontossággal nem engedelmeskedik ennek a baromi szónak, az a Lenin-pribék képes lett volna vagy egy golyót vagy egy szuronyt meríteni az egykori földművelésügyi miniszter testébe.

Csak jóval később tudtuk meg egész bizonyossággal, hogy szegény túszi fejünk az egész idő alatt halálos veszedelemben forogtak, annyira, hogy Romanelli alezredes, az olasz katonai megbízott, szükségesnek tartotta nemcsak a halálra ítélt ellenforradalmárok megmentése, hanem a mi azonnali szabadon bocsátásunk érdekében is sürgősen és nagy diplomáciai nyomattal közbelépni.

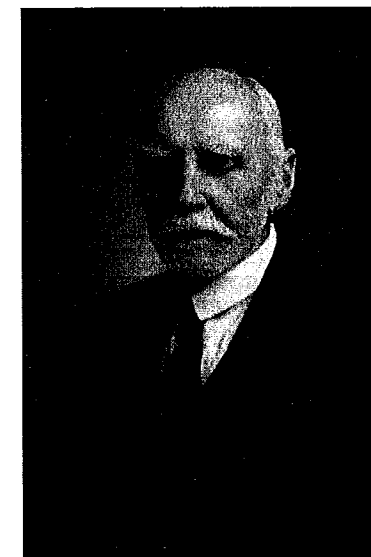
Nekünk erről a külföldi nagyhatalmi közbelépésről sejtelmünk sem lévén, nem győztünk csodálkozni (persze örülni is), mikor másnap, június 26-án, délelőtt a „szép” Korvin-Klein Ottó – aki, úgy látszik, itt is főfelügyelőnk volt – néhány elvtársa kíséretében, szokott katonai díszében, megjelenván szobánkban, minden hosszabb bevezetés nélkül – meglepően sima modorban – kijelentette, hogy ha hajlandók vagyunk (egészen ilyenformán mondotta) arra, hogy naponként kétszer jelentkeznünk itt az Országházban, mint megfigyelés alatt álló túsók, akkor viszont ő nem tartja feltétlenül szükségesnek, forma szerinti fogva tartásunkat, hanem kész bennünket nyomban szabadon bocsátani.

Nagyon természetes, hogy minden fontolgtatás és diskurzus nélkül egyhangúlag kifejeztük hajlandóságunkat a jelzett irányban, s így egy napnál csak néhány órával hosszabb letartóztatás után (éspedig én a részemre már éppen csomagot hozott egyik fiam kíséretében) elhagytuk rövid fogságunk alaposan megutált helyét.

Függelék

Életrajzi gyűjtemény

BALOGH JENŐ (Devecser, 1864. május 14. – Budapest, 1953. február 15.) jogász, igazságügyi miniszter, egyetemi tanár, az MTA tagja. Rövid bírósági szolgálat után 1891-től az igazságügyi minisztérium törvény-előkészítő osztályán dolgozott. 1897-től ítélőtáblai bíróként tevékenykedett. 1900 és 1910 között a budapesti egyetemen a büntetőjog magántanára, 1910-től közoktatásügyi államtitkár és nemzeti munkapárti programmal országgyűlési képviselő volt. 1913. január 4-étől 1917. június 16-áig az igazságügyi miniszteri posztot töltötte be, ezt követően a politikai élettől visszavonult. Az MTA-nak 1920 és 1935 között a főtitkára, 1940 és 1943 között pedig a másodelnöke volt. A református konvent világi elnöki tisztségét is betöltötte, így 1927-től az országgyűlés felsőházának tagja volt.¹

BENYOVSZKY KÁROLY (1887-?) 1918-ban detektívfelügyelő-helyettes, majd a tanácsköztársaság idején a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának osztályvezetője volt. A tanácsköztársaság bukása után letartóztatták, és annak ellenére, hogy számos tanúvallomás szerint az ellenforradalmárokkal szemben segítőkész hozzáállást tanúsított, kétféle bűncselekmény miatt, kétrendbeli gyilkosságban való bűnrészesség és többrendbeli személyes szabadság megsértése címén hat év börtönbüntetésre ítélték. Benyovszky a büntetés letöltése után perének újrafelvételét kérte, és a törvényszék az újratárgyalás alkalmával, 1926 áprilisában felmentette a korábbi gyilkosság vádpontjai alól. Az ügyészség az ügyben azonban fellebbezett. Az ítélőtábla ezt követően a felmentő ítéletet részben megsemmisítette, és Benyovszkyt

¹ | *Magyar életrajzi lexikon*, főszerk. Kenyeres Ágnes, javított, átdolgozott kiadás, Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)

már csak személyes szabadság megsértése címén ítélte el másfél év börtönbüntetésre, amit azonban már kitöltöttek vettek.²

BONYHÁTI TIBOR (Tápiószecső, 1889 – Budapest, 1919. december 24.) ügyvédjelölt. A Büntető Törvényszék a B. kgy. 8931/1919. számú, Cserny József és társai perében három rendbeli gyilkosság vádjában halálra ítélte, majd 1919 decemberében kivégezték.

BÖHM VILMOS (Budapest, 1880. január 6. – Stockholm, 1949. október 28.) műszerész, államtitkár, hadügyminiszter, majd hadügyi népbiztos. A szakszervezeti mozgalomban kezdte működését, 1912-től az MSZDP vezetőségi tagja. 1918. október 31-e után a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkárként tevékenykedett, 1919. január 18-ától hadügyminiszter volt a Berinkey-kormányban. A tanácsköztársaság idején szocializáló, majd hadügyi népbiztos, a Vörös Hadsereg főparancsnoka. 1919 júliusában az antant megbízottaival Bécsben tárgyalásokat folytatott a tanácsköztársaság megbuktatásáról. 1920-tól Bécsben élt. 1945-ben hazatért, és az MSZDP jobbszárnyához csatlakozott. 1946-tól Magyarország stockholmi követe volt, állomáshelyéről nem tért vissza.³

CSERNY JÓZSEF (Budapest, 1892. március 18. – Budapest, 1919. december 24.) börmunkás. Az első világháború előtt és alatt a haditengerészetnél szolgált. 1918 szeptemberében alakulatát elhagyva Oroszországba ment, ahol találkozott Kun Béla körével. Elvégezte a moszkvai agitátorképzőt, majd 1918 decemberében visszatért Magyarországra. Belépett a tengerész nemzetőrségbe, ahol erős kommunista agitációt folytatott, továbbá tengerésztársaival megszervezte a KMP Visegrádi utcai székházának fegyveres őrzését. A tanácsköztársaság alatt a Lenin-fiúk különítményének vezetője volt.⁴

2 | *Surgothék hatévi fegyházra ítélték, most fölmentették*, Népszava, 1926. április 20., 6., illetve *A detektívönökhelyettes a diktatúrában*, Népszava, 1927. április 26., 4.

3 | *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)

4 | *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, Kossuth, Budapest, 1972, 103. A diktatúra bukása után elfogták, és a B. kgy. 8931/1919. számú perben (Cserny és társai, a Lenin-fiúk pere) hétrendbeli gyilkosságra való felbujtás és más bűncselekmények alapján halálra ítélték, majd december 24-én

DARÁNYI IGNÁC (Buda, 1849. január 15. – Budapest, 1927. április 27.) földművelésügyi miniszter, az MTA tagja. Jogi tanulmányainak elvégzése után először ügyvédként dolgozott, majd rövid időn belül közéleti pályára lépett. 1875-ben az országos ügyvédvizsgáló bizottság tagja, az ügyvédi kamara választmányi tagja, 1876-ban a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja, 1878-ban a Tiszavölgyi Társulat központi bizottsága titkára és előadója lett.

1881-től szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselőnek választották a főváros II. választókerületében, melynek ezután 24 évig folyamatosan képviselője volt. 1895-ben a képviselőház alelnökeként tevékenykedett. 1895. november 2-ától 1903. november 3-áig földművelésügyi miniszter volt. 1904-ben az Országos Magyar Gazda Szövetség elnökévé választották. Miután kilépett a Szabadelvű Pártból, a disszidensek, majd az Alkotmánypárt elnöke lett. 1905-től a tapolcai kerület képviselőjeként 1918-ig volt tagja az országgyűlésnek. 1906. április 8-ától 1910. január 17-éig ismét a földművelésügyi miniszteri posztot töltötte be. 1918-tól visszavonult a politikai élettől.⁵

DÉRY BÉLA (Pest, 1870. május 16. – Budapest, 1932. december 15.) festőművész. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán Szemlér Mihály, Székely Bertalan, Mesterházy Kálmán tanítványa volt. Egy ideig Németországban élt, ahol grafikával és litográfiával foglalkozott. 1896-ban érkezett haza Budapestre. 1902-től kiállító művész, főként hollandiai, olaszországi és balatoni tájképeivel és városrészleteivel. 1904-től a Nemzeti Szalon titkára, majd 1909-től igazgatója lett. Az 1910-es évektől a képzőművészeti kiállítások rendszeres szereplője. Az első világháború alatt előbb az észak-keleti harctér sajtóhadiszállásán szolgált, majd a fronton tényleges fegyveres szolgálatot is végzett. 1928-ban csatlakozott az Új Magyar Művészek Egyesületéhez, a külföldi magyar kiállítások rendezője lett.⁶

DIETZ KÁROLY (Sopron, 1885. július 21. – Budapest, 1969. július 9.) ügyvéd, budapesti rendőrkapitány. 1918. október 31-én nevezték ki Budapest rendőrfőkapitányának (1918. október 31. – 1919. március 21.). 1919. február 21-én ő tartóztatta le Kun Bélát és társait. A tanácsköztársaság kikiáltásának napján ellenforradalmi szervezkedés miatt letartóztatták, és május közepéig fogva tartották. 1919 júniusában újra letartóztatták. Peidl Gyula kormánya idején Budapest rendőrfőka-

13 társával együtt kivégezték. A Cserny-per büntető törvényszéki anyaga, BFL VII. 5. c. B. kgy. 8931/1919. számú per.

5 | *Az 1910–18. évi országgyűlés almanachja = Magyar életrajzi lexikon*, 258–261., <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 11. 25.)

6 | *Révai új lexikona*, 403.

pitányaként ő kezdte meg a rendőrség 1919 előtti állapotának helyreállítását. A Friedrich-kormány azonban augusztus 6-án felmentette. Ezt követően magánvállalatnál volt könyvelő, majd a szegedi egyetemen 1930-ban jogi doktorátust szerzett, 1931-ben pedig ügyvédi irodát nyitott Budapesten. 1934-39-ben a Magyar Labdarúgó Szövetség szövetségi kapitánya volt. 1944 őszén a nyilasok letartóztatták, és előbb Sopronkőhidán, majd Mauthausenben raboskodott. Hazatérte után ügyvédnek állt. 1951-ben kitelepítették Bodrogresztúrra, 1953-ban tért vissza Budapestre.⁷

DORMÁNDY GÉZA (Budapest, 1882 –?) 1918-1919-ben a magyarországi antantmegbízottak mellé kinevezett katonai összekötő tisztt, egyben több ellenforradalmi mozgalom szervezője. Dormándyt 1919. április 18-án tartóztatták le ellenforradalmi szervezkedés vádjával. A Markó utcai fogházba került, ahol súlyosan bántalmazták. A forradalmi törvényszék halálra, majd az antantmissziók közbenjárására életfogytiglani kényszermunkára ítélte. 1919. augusztus 9-én szabadult.⁸ A diktatúra után 1921-ben a magyar-román határkiigazító bizottság magyar biztosa volt, majd tábornokként nyugdíjazták. Ezt követően az Első Dunagőzhajózási Társaság elnöke, a Mohács-Pécsi Vasút igazgatója lett.⁹

DÖMÉNY EDE (Budapest, 1884-?) okleveles építészmérnök. A tanácsköztársaság bukása után a diktatúra alatt politikai túszként internált báró Sztérenyi József volt kereskedelmi miniszter, későbbi nemzetgyűlési képviselő által elnökölt Dömény és Ehrlich Okleveles Mérnökök, Építési Vállalkozók Rt. ügyvezető igazgatója. 1925-től a Magyar Mérnöki Kamara tagja, majd az 1930-as években a Magyar Építési Vállalkozók Országos Egyesülete alelnöke volt.¹⁰

7 | *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)

8 | BFL VII. c. B. kgy. 641/1920, Aserovits Leon büntetőpere, 32.

9 | *A magyar legújabb kor lexikona*, szerk. Kerkápoly Emil, Európa Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1930, 548.

10 | *Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompasz*. 1925-1926., 1. évf., 2. rész, 654. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, 1925/3-4., 20.

FEJÉRVÁRY IMRE BÁRÓ, komlóskeresztesi (Bécs, 1866. február 20. – Csorvás, 1952. december 5.) főispán. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter fia. Bécsben végezte középiskolai tanulmányait, majd jogot hallgatott a debreceni református akadémián és a budapesti egyetemen. 1890-ben avatták az államtudományok doktorává.

Pályafutását 1889-ben kezdte meg Baranya vármegye tiszteletbeli aljegyzőjeként. 1890. február 12-én a vármegye főispáni titkárává nevezték ki. 1891-ben a belügyminisztériumban folytatta pályáját, ahol 1896-ig dolgozott. 1897-ben Baranya vármegye és Pécs főispánjává tették meg. Tisztségét 1905. december 27-éig töltötte be, amikor is a függetlenségpártiak nemzeti ellenállása miatt lemondott, majd visszavonult a közélettől. Gróf Tisza István híveként 1910-ben a Nemzeti Munkapárt végrehajtó bizottsági előadójaként rövid időre mégis viszatért a politikai életbe. Magánéletében több csapás érte: 1929-ben felesége, majd 1932-ben egyetlen fia is elhunyt. 1951-ben, a kommunista diktatúra alatt kitelepítették Csorvásra, ahol rövid időn belül, 1952. decemberében elhunyt.¹¹

FERY OSZKÁR (1860–1919) katona-, majd csendőrtiszt, altábornagy. Pályafutása alatt Székesfehérváron, Erdélyben és Budapesten is szolgált. Kolozsvárott a román nemzeti törekvésekkel szembeni erélyes fellépésével szerzett hírnevet magának. 1915-től tábornokként előbb a csendőrség felügyelőjének helyettese, majd felügyelője lett.¹² A tanácsköztársaság időszaka alatt többször is letartóztatták. Utolsó letartóztatása alatt Cserny József alakulatának pár tagja a Mozdony utcai laktanyában (a mai budapesti tanítóképző épülete a Kiss János altábornagy utcában) 1919. július 22-én Borhy Sándor és Menkina János csendőr alezredekkel együtt önkényesen kivégezte.

FICKERT FERENC (Vörösberény, 1895. szeptember 17. – ?) könyvkötősegéd. 1919. április 3-án lépett be a Cserny-alakulatba. A büntető törvényszék a B. kgy. 9359/1919. számú perben zsarolás és személyes szabadság megsértése vádcímen 2 év 6 hónap fegyházra, gyilkosságra irányított összeesküvés vádjában pedig a B. kgy. 8746/1920. számú perben 10 év fegyházra ítélte.

11 | *Révai nagy lexikona*, 7., 273.; főszerk. Romváry Ferenc, Pécs Lexikon Kulturális Nonprofit Kft., Pécs, 2010, 221.

12 | *Mártírjaink*, 53-55.

FIEDLER REZSŐ (Budapest, 1884 – Szovjetunió, 1939) vasesztergályos, hadügyi népbiztos. 1900-ban lépett be a Szociáldemokrata Pártba. 1910-ben a párt aradi titkára lett. Az 1912. évi sztrájkok után feketelistára került. 1914-től 1916-ig a fronton szolgált, majd a Lipták Lőszergyárba vezényelték mint specialistát, ahol a gyár főbizalmijaként háborúellenes propagandát fejtett ki, előkészítője volt az 1918-i sztrájkoknak, részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártja megszervezésében. Az első Központi Bizottság tagja lett. A tanácsköztársaság idején munkaügyi és népjóléti népbiztoshelyettes, majd hadügyi népbiztos volt. A tanácsköztársaság bukása után Csehszlovákiába emigrált, kiutasítása után 1922-ben Franciaországba, 1927-ben Németországba, végül 1928-ban Moszkvába költözött, ahol magas gazdasági beosztásokban dolgozott. 1934-ben az ottani Gépipari Főiskola igazgatójává nevezték ki. 1938-ban bebörtönözték, 1939-ben a börtönben halt meg.¹³

FOLTIN JÁNOS (Léva, 1859. június 22. – Esztergom, 1940. március 26.) római katolikus plébános. Középiskolai tanulmányait a kecskeméti piarista gimnáziumban végezte, majd az esztergomi teológia elvégzése után 1883-ban áldozópappá szentelték. Egyházi pályáját Barsbesén kezdte meg mint kiegészítő lelkész, majd Dunamócsón és Udvaron volt káplán, végül Pereszlénynben plébános. 1887-ben plébánosként az Ipolyságra, majd 1903-ban Bajótra került. 1926-ban szentszéki tanácsossá nevezték ki. 1927-ben Tokodra vonult nyugalomba, ahonnan tíz év múlva Esztergomba költözött. Az esztergomi lapokban több publikációja jelent meg.¹⁴

GÁBOR MÓZES eredetileg Judkovics (1888. május 5. – 1980?) ügyvéd. 1906-ban lépett be az MSZDP-be. Az első világháború idején orosz hadifogságba esett. 1918-ban, a polgárháború idején fegyverrel harcolt a bolsevikok oldalán, a szaratovi hadifoglyokból álló internacionalista csapatok egyik szervezője volt. 1919 februárjában tért haza Magyarországra. A tanácsköztársaság alatt a Vörös Hadsereg két nemzetközi ezredének (vagyis a nagyrészt a világháború alatt magyar hadifogságba esett külföldi katonákból létrehozott csapatoknak) a szervezője. A diktatúra bukása után Szovjet-Oroszországba menekült, majd Ungvárra költözött. A csehszlovák kommunista párt elleni perekben több vezető kommunista védőügyvédje is volt. 1939-ben Londonba emigrált, majd 1945 után visszatért Ungvárra.¹⁵

13 | *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 11. 30.)

14 | Gulyás Pál: *Magyar írók élete és munkái*, IX., Argumentum, Budapest, 1992, 379–380.

15 | *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 170.

GROÓ GÉZA (Budapest, 1887 – Budapest, 1919. december 24.) vasesztergályos. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának V. alosztályában, Kocsis Sándor csoportjában szolgált. A Büntető Törvényszék a B. kgy. 8931/1919. számú, Cserny József és társai perében gyilkosság, gyilkosságra való szövetkezés és erőszakos nemi közönség bűntettében halálra ítélte, majd 1919 decemberében kivégezték.

GRÜNBLATT BORIS (Oroszország, 1892 –?) zenész és borbély. A világháború alatt magyar hadifogságba esett. 1919-ben lépett be a magyar Vörös Hadseregbe, majd Cserny József különítményének a tagja lett. A büntető törvényszék a B. kgy. 8953/1919. számú perben gyilkosság és súlyos testi sértés vádjával 15 év börtönre, illetve az országból örök érvényű kiutasításra ítélte.

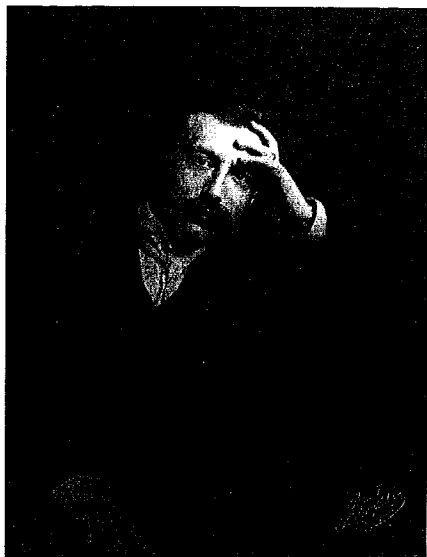
GUZI JÁNOS (Budapest, 1884 –?) gyári munkás, vasesztergályos. A politikai nyomozó osztály vezetője. A büntető törvényszék 1 évi börtönre ítélte személyes szabadság megsértése vádjával.¹⁶

HAUBRICH JÓZSEF (Detta, 1883. november 9. – Szovjetunió, 1939) szociáldemokrata politikus, hadügyi népbiztos, hadügyminiszter. Eredeti foglalkozása vasöntő. 1902-ben kapcsolódott be a szocialista mozgalomba. Az első világháború végén az Szociáldemokrata Párt vezetőségének tagja volt. A tanácsköztársaság idején kereskedelmi népbiztoshelyettesként, majd hadügyi népbiztosként, Budapest katonai parancsnokaként tevékenykedett. Tudomása volt a proletárdiktatúra ellen készülő június 24-i ellenforradalmi kísérletről, amellyel szemben már csak akkor lépett fel, amikor nyilvánvalóvá vált annak kudarca. A Peidl-kormány hadügyminisztereként (1919. augusztus 1–6.) lefegyverezte a Vörös Őrséget. A Friedrich-puccs után, augusztus 13-án letartóztatták, majd 1920 decemberében a népbiztosperben halálra ítélték. A fogolycseré alkalmával 1922-ben a Szovjetunióba került, ahol vasgyári munkásként élt. A sztálini terror áldozata lett.¹⁷

HEGEDŰS LÓRÁNT (Budapest, 1872. június 28. – Budapest, 1943. január 1.) gazdaságpolitikus, pénzügyminiszter, író, az MTA tagja. Apja Hegedűs Sándor, volt kereskedelmi miniszter. Jogi tanulmányait Berlinben, Londonban és Budapesten végezte, majd az állami tudományok doktorává avatták. Ezt követően a pénzügyminisztérium kötelékébe lépett. 1898-tól 1905-ig szabadelvű programmal a pápai kerületben kétszer is országgyűlési mandátumot szerzett. Mindezek mel-

16 | BFL VII. 5. c. B. kgy. 3583/1920. számú per.

17 | *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 11. 30.), *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 197.

lett a székelyföldi kivándorlás okait kutatta, és a pénzügytan tanára volt a budapesti egyetemen. Rövid ideig a Huszadik Század és a Társadalomtudományi Társaság körének tagja volt. 1910-től munkapárti színekben Sepsiszentgyörgy képviselőjeként tevékenykedett újból az országgyűlésben. 1905-től a Gyáriparosok Országos Szövetségének (GYOSZ) igazgatója, 1912-től alelnöke volt, majd 1913-tól a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank ügyvezető igazgatói pozícióját töltötte be. A tanácsköztársaság idején politikai fogolyként letartóztatták. 1919 őszén vezető szerepet játszott a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének (TÉBE) megszervezésében. 1920. december 16-ától 1921. szeptember 27-éig a Teleki, majd a Bethlen-kormány pénzügyminisztere volt. 1925-

ben a TÉBE elnökévé választotta. A Pesti Hírlap főmunkatársaként jelentős publicisztikai, emellett közgazdasági és szépirodalmi tevékenységet fejtett ki. 1920-ban a Kisfaludy Társaság tagja lett.¹⁸

JANCSIK FERENC (Budapest, 1882. február 18. – Szovjetunió, 1938) vasesztergályos. 1901-ben belépett az MSZDP-be, a vasasszakszervezet vezetője lett. A világháború alatt, 1914 második felében felderítő szolgálat közben csapataival megadta magát a kozákoknak. A bolsevik hatalomátvételt követően komoly szerepet játszott a Moszkvában megtartott első hadifogoly-tanácskozásokon. Ezt követően mint a moszkvai katonai körzet internacionalista hadifogoly-bizottságának elnöke 7 hónap alatt 256 vidéki bizottságot szervezett meg.¹⁹ 1918 novemberében Kunékkal visszatért Magyarországra, a KMP alapító tagja és a KB tagja lett. A tanácsköztársaság alatt a forradalmi törvényszék elnöke, majd a budapesti Vörös Őrség parancsnoka. A diktatúra bukását követően a büntető törvényszék gyorsított kommunista büntetőeljárásban, a B. kgy. 7901/1920. számú perben börtönbüntetésre ítélte, de 1922-ben fogolycseré-egyezmény keretében Szovjet-Oroszországba

18 | Az 1910–1918. évi országgyűlés almanachja, 289., Magyar életrajzi lexikon, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 11. 30.)

19 | Györkei Jenő – Józsa Antal: Magyar internacionalisták a nagy októberi szocialista forradalomban, Kossuth, Budapest, 1957, 22–26.

került. Itt a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács autójavító üzemének vezetője lett. A sztálini terror áldozataként halt meg.²⁰

KOCSIS SÁNDOR (Hajdúböszörmény, 1888. október 1. – ?) nyomdászsegéd, az első világháborúban katonai szolgálatot teljesített. 1918 végén szerelt le. 12 évig tevékenykedett a Szociáldemokrata Pártban, majd tagja lett a Kommunisták Magyarországi Pártjának, illetve a lágymányosi gyár munkástanácsának is. Cserny alakulatához 1919. május végén csatlakozott. A büntető törvényszék a B. kgy. 11529/1919. számú perben gyilkosságra való szövetkezés, magánlaksértés és izgatás vádjában 3 év börtönre és 5 év hivatalvesztésre ítélte.

KOHAUTEK JÓZSEF (Budapest, 1894 – ?) műszerésztanonc. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának III. alosztályában szolgált politikai nyomozóként, Kubovszky János vezetése alatt. Egyes források Kohantek, illetve Kuchautek néven is említik. A büntető törvényszék a B. kgy. 1226/1919. és a B. kgy. 11589/1919. számú perekben összbüntetésül 2 év 6 hónap börtönre, illetve három év hivatalvesztésre ítélte.

KORVIN OTTÓ (Nagybocskó, 1894. március 24. – 1919. december 29.) banki tisztviselő. 1917-ben csatlakozott a Galilei-körhöz. A galileista vezetők 1918-as letartóztatása után a mozgalom irányítója lett. Aktívan részt vett a proletárforradalom előkészítésében. A KMP alapító tagja, a KB tagja, a párt szervezési feladatainak egyik legaktívabb vezetője volt. 1919. február 21-én a párt több tagjával együtt őt is letartóztatták. A börtönben részt vett a szociáldemokrata és a kommunista párt egyesítését kidolgozó tárgyalásokban. A tanácsköztársaság alatt a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának vezetője, a tanácsállam államvédelmi apparátusának kiépítője és működtetője volt. A Tanácsok Országos Gyűlésén a Szövetséges Központi Intéző Bizottság tagjává választották. A diktatúra bukása után nem menekült el Magyarországról, hanem vállalta a KMP további szervezési feladatait. A rendőrség elfogta, majd a büntető törvényszék a B. kgy. 10303/1919. számú

20 | Magyar életrajzi lexikon, I., 796.; Munkásmozgalom-történeti lexikon, 231.

ügyben (László Jenő és társai) háromrendbeli gyilkosság büntetőben és hétrendbeli személyes szabadság megsértésében mint felbujtót halálra ítélte és kivégezte.²¹

KOVACSICS DEZSŐ, rétháti (Újarad, 1885. szeptember 19. – Gyöngyös, 1938. június 29.): 1919-ben belügyminiszteri titkár és osztálytanácsos. 1919. december 15-én miniszteri tanácsosi rangban vonult nyugdíjba. 1921-től 1924-ig Bács-Bodrog vármegye, Baja és Szabadka, 1924-től 1929-ig Békés vármegye főispánja volt. Az 1925-ös árvíz idején kormánybiztosként teljesített szolgálatot.²²

KUBOVSKY JÁNOS (Budapest, 1886 – ?) A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályán volt politikai nyomozó. A 3. osztály vezetője. A tanácsköztársaság előtt a Budapesti Államrendőrség kötelékében dolgozott nyomozóként.

KUN BÉLA (Szilágycseh?, 1886. február 20. – Moszkva?, 1938?) újságíró, politikus. 1902-ben lépett be a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba (MSZDP). 1904-ben abbahagyta jogi tanulmányait, újságíróként tevékenykedett Aradon, Kolozsváron, majd Budapesten. Az első világháború alatt, 1916-ban orosz hadifogságba esett. 1917-től a tomszki bolsevik pártszervezet tagja volt. A bolsevikok hatalomátvételében fegyveres szolgálatot vállalt. 1918 márciusában belépett az OK(b)P-be, a magyar szekció elnöke, majd 1918 májusától a kommunista hadifoglyok nemzetközi föderációjának elnöke lett. Az 1918 októberi magyar forradalom hírére 1918. november 4-én létrehozta Oroszországban a Kommunisták Magyarországi Pártja Ideiglenes Központi Bizottságát. A KB határozatára társaival 1918 novemberében Magyarországra érkezett,

és november 24-én megalapította a Kommunisták Magyarországi Pártját. 1919. február 21-én lázadás vádjával a párt többi tagjával együtt letartóztatták. A fogásban tovább irányította a kommunista hatalomátvételre irányuló szervezkedést. Ennek keretében kidolgozták az MSZDP balszárnyával a két párt egyesülését.

21 | *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 279.

22 | Héjja Julianna Erika: *Békés vármegye archontológiája, 1715–1950. Főispánok és alispánok*. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2012, 132–136.

1919. március 21-én a két párt egyesülése után kikiáltották a Magyarországi Tanácsköztársaságot. A tanácsköztársaság külügyi népbiztosa és a diktatúra egyik legnagyobb tekintélyű vezetője lett. A Kormányzótanács átszervezése után a hadügyi népbiztosok egyikeként erejének nagy részét a románok elleni háború köthette le, de emellett továbbra is meghatározó szereplője maradt a proletárállam politikai irányításának. A tanácsköztársaság bukása után Ausztriába menekült. 1920-ban kiutasították a Szovjetunióba. Részt vett az OK(b)P szervezeteinek munkájában, mellette továbbra is a KMP irányítója maradt. A sztálini tisztogatások során 1937 nyarán a szovjet hatóságok letartóztatták. Halálának pontos dátuma és körülményei ismeretlenek.²³

KUNFI ZSIGMOND (Nagykanizsa, 1879. április 28. – Bécs, 1929. november 18.) politikus, miniszter, publicista, tanár. Kolozsvárott szerzett bölcsészdoktori diplomát. 1907-től a Népszava helyettes szerkesztője, az MSZDP vezetőségének tagja, a centrismus legjelentősebb képviselője volt. 1908-tól 1914-ig a Szocializmus című folyóiratot szerkesztette. 1918-ban a Nemzeti Tanács tagja, a Károlyi-kormány munkaügyi és népjóléti minisztere (1918. november 2. – 1919. január 18.), majd a Berinkey-kormány közoktatásügyi minisztere volt (1919. január 18. – 1919. március 20.). A tanácsköztársaság idején közoktatásügyi népbiztos volt. 1919 júniusában több kritikai megjegyzést is tett a diktatúra vezetésére, és egyfajta kiábrándulás lett úrrá rajta. A Tanácsok Országos Gyűlése után kikerült a kormányzótanácsból, majd a tanácsköztársaság bukása után Ausztriába emigrált.²⁴

LANDAUER BÉLA (Budapest, 1870. május 9. – 1922. július 13.) országgyűlési képviselő. Jogi tanulmányai elvégzése után 1895-ben Bosznia és Hercegovina kormányzója lett; Kállay Béni mellett dolgozott. 1902-től Hont vármegye szobi járásának szolgabírája, majd főjegyzője lett. Az Alkotmány című politikai napilap főmunkatársa volt a lap 1919-es megszűnéséig. 1917-ben a zsámbokréti választókerületben időközi választáson jutott be az országgyűlésbe.²⁵

LANDLER JENŐ (Gelse, 1875. november 23. – Cannes, 1928. február 25.) ügyvéd, népbiztos. A Magyar Vasutas Szövetség jogtanácsosa, majd a szocialista vasutasok ügyvédje volt. 1908-ban belépett az MSZDP-be. Az első világháború idején jelentős szerepe volt az antimilitarista mozgalom, majd az 1918-ban lezajlott

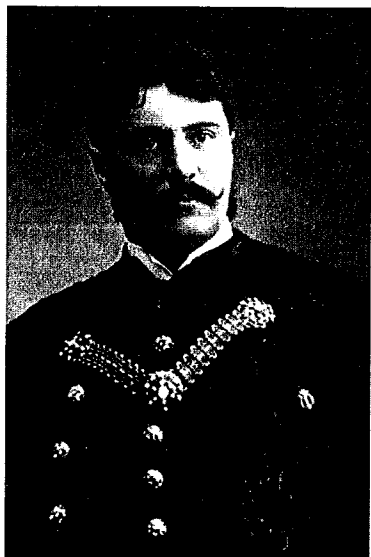
23 | Hajdu, *Kun Béla*, 278–280.; *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 290–291., Vörös, *Kun, Béla*.

24 | *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)

25 | *Magyar politikai lexikon*, 255.

sztrájkok szervezésében. A MÁV-sztrájk kitörése után letartóztatták. 1918 szeptemberében kiszabadult, irodavezetőként tagja lett a Nemzeti Tanácsnak. Szerepet játszott a tanácsköztársaság létrehozásában, belügyi és kereskedelemügyi népbiztos, a III. hadtest parancsnoka, később a Vörös Hadsereg főparancsnoka lett. A tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált. 1928-ban szívbajban halt meg Cannes-ban.²⁶

LÁSZLÓ JENŐ (Szatmárnémeti, 1878. március 5. – Budapest, 1919. december 29.) ügyvéd. Jogászként a Szociáldemokrata Párt szolgálatába állt. 1906. június 30-án ügyvédi vizsgát tett, majd a Vas- és Fém munkások Országos Szövetségének és a fuvaros-szakszervezetnek lett az ügyvédje. Állandó védője volt a választójogi küzdelmekben letartóztatott és bíróság elé állított szocialistáknak. A párton belül 1907-től az Alpári Gyula vezette baloldali csoporthoz csatlakozott. Az októberi polgári demokratikus forradalom után részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakításában, első központi bizottságának tagja és a párt ügyvédje lett. 1919. február 20-án letartóztatták. A tanácsköztársaság idején a forradalmi törvényszékek politikai biztosaként teljesített szolgálatot. A tanácsköztársaság bukása után letartóztatták, majd gyorsított eljárás keretében elítélték és kivégezték.²⁷

LOVÁSZ MÁRTON (Zenta, 1864. november 6. – Budapest, 1927. augusztus 21.) újságíró, miniszter. Jogi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, majd Bács-Bodrog vármegyében árvaszéki ülnök, 1896-ban Budapesten a Magyarország című politikai napilap felelős szerkesztője, később főszerkesztője lett. 1901-től 17 éven át a Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője, a párt egyik vezetője volt. Az első világháború kitörésekor a német szövetség és a háború ellen foglalt állást. 1917-ben lapjában, a Magyarországból üdvözölte az oroszországi szocialista forradalom kitörését. Károlyi Mihály párthíveként az 1918. októberi polgári demokratikus forradalom idején a Nemzeti Tanács egyik vezető tagja, 1918. október 31-étől december 23-áig a Károlyi-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere volt. Ezt köve-

26 | Magyar életrajzi lexikon, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)

27 | Uo.

tően a politikai szerepléstől visszavonult. A tanácsköztársaság bukása után rövid ideig Bécsben tartózkodott. Hazatérve a Friedrich-kormányban 1919. augusztus 15-étől szeptember 11-éig külügyminiszter volt, majd Horthy Miklós hatalomra kerülése után Jugoszláviába emigrált. 1921-ben Garami Ernővel Bécsben a fehérterrort leleplező baloldali Jövő című napilapot szerkesztette. 1925-ben az ügyészség vádiratot adott ki ellene. 1926-ban azzal a feltétellel, hogy visszavonultan fog élni, megengedték hazatérését. Ezt követően rövidesen meghalt.²⁸

NÁVAY LAJOS (Földeák, 1870. szeptember 18. – Kiskunfélegyháza, 1919. április 29.) országgyűlési képviselő, a képviselőház elnöke, az Országgyűlés mártírja. 1905-től országgyűlési képviselő, 1911. november 9-e és 1912. május 21-e között a képviselőház elnöke.²⁹ Gróf Tisza Istvánnak és Návay Lajosnak mint a képviselőház egykori háznagyainak és az 1918-19-es forradalmak két kiemelkedő áldozatának 1925-ben az Országgyűlés díszes emléktáblát állított a delegációs folyosón. Az emlékművet 1945 után lebontották és elpusztították. Tiszteletükre az Országgyűlés elnöke azonban 2012-ben újra elkészíttette a korabeli tervpályázat egyik emlékművét. Felavatására 2012. május 25-én került sor.

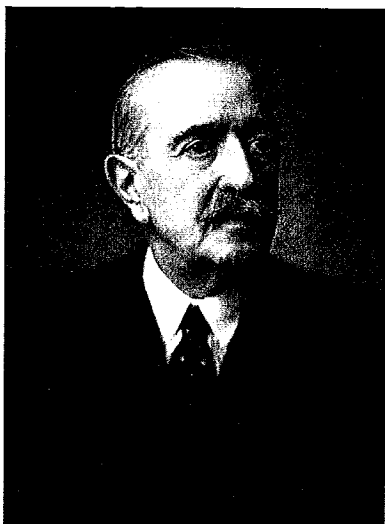
PAPP SÁNDOR (Tiszabura, 1889 – Budapest, 1919. december 24.) lakatossegéd, majd matróz. A tanácsköztársaság idején Cserny József helyettese. A büntető törvényszék a B. kgy. 8931/1919. számú, Cserny József és társai perében háromrendbeli gyilkosságra való felbujtás vádjában halálra ítélte, majd 1919. december 24-én kivégezték.

PEKÁR GYULA (Debrecen, 1867. november 8. – Budapest, 1937. augusztus 19.) író, politikus, miniszter, az MTA tagja. Ifjúkorában kiemelkedő atléta és evezős volt. Festőművésznak készült, de végül jogi tanulmányokat folytatott Budapesten, Bécsben és Párizsban. A jogi doktorátus megszerzése után bírói pályára lépett, de azt hamarosan elhagyta az irodalom kedvéért. 1901-től a Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság tagja volt, melynek 1920-tól elnöki tisztségét is betöltötte. Tagja volt továbbá a Turáni Társaságnak és a Magyar Külügyi Társaságnak is. 1901-től 1918-ig, majd 1918-tól 1935-ig szabadelvű (Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja), egységes párti, majd NEP- (Nemzeti Egység Pártja) programmal országgyűlési és nemzetgyűlési képviselő lett. A tanácsköztársaság idején, majd azt követően is a Fehér Ház Bajtársi Egyesület elnöke volt. Szerepet játszott az

28 | Uo.

29 | Halmágyi Pál: *A makói terroristák pere: a Návay-per, 1919–1921*. Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Makó, 2001.

1919. augusztus 6-i Friedrich-féle puccsban. 1919. augusztusától 1921. júniusáig többször vallás- és közoktatásügyi államtitkár, 1919. augusztus 27-étől 1919. november 24-éig tárcanélküli miniszter volt.

PERÉNYI ZSIGMOND (Pest, 1870. november 25. – Budapest, 1946. március 18.) politikus, miniszter, a Szent Korona őre. Első országgyűlési képviselői mandátumát az 1896. évi választásokon a nagyszőlősi kerületben szerezte a Szabadelvű Párt programjával. 1903-tól Máramaros vármegye főispánja, majd 1913-tól 1917-ig a közigazgatási reform felelőseként a Tisza-kormány belügyi államtitkára volt. A tanácsköztársaság ideje alatt az ellenforradalmi mozgalmak egyik vezéralakja. 1919. augusztus 15-étől szeptember 11-éig a Friedrich-kormány belügyminisztere. 1919 őszén a Magyar Nemzeti Szövetség alapítója és elnöke, illetve később a Fehér Ház Bajtársi Egyesület elnöke lett. A frankhamisítási per egyik kulcsszereplője. 1928-ban a New York-i Kossuth-szobor avatására érke-

ző magyar delegáció vezetője volt, majd végiglátogatta az Egyesült Államok és Kanada nagyobb magyar telepeit. Körútja során Pittsburgh, Buffalo, Weiland és Hamilton díszpolgárává választotta. Hazatérve megszervezte a Magyarok Világkongresszusát és központi irodáját. 1927-től 1933-ig újból országgyűlési képviselő volt. Mandátumáról a koronaórré történt megválasztása után mondott le. Mint koronaőr hivatalból a felsőház tagja lett, mely alelnökévé is választotta. 1939-ben Kárpátalja kormányzói biztosaként működött.³⁰ A proletárdiktatúra alatt Perényi 1919 májusától szoros kapcsolatban állt Bethlen István bécsi környezetével, illetve a szegedi ellenforradalmi kormánnyal. Része volt a Lemberkovics százados által szervezett ellenforradalmi mozgalomnak is. Perényit azután tartóztatták le, hogy a politikai nyomozó osztály kiderítette, hogy két titkára, Kovacsics Dezső és Szörtsey József ellenforradalmi tartalmú levelezést folytat a bécsi és a szegedi emigrációval. Ezt követően Perényit a forradalmi törvényszék tízévi kényszermunkára ítélte. Fogáságából a diktatúra bukását követően szabadult.

30 | Országgyűlési almanach. Az 1939–44. évi országgyűlésről, szerk. Haefler István, 1940, 422–432.

PLATTHY GYÖRGY (Losonc, 1864. március 8. – Budapest, 1933. január 12.) miniszteri tanácsos, országgyűlési képviselő. A jogi doktorátus megszerzése után 1900-ban ügyvédi vizsgát tett, és irodát nyitott a fővárosban. Közéleti tevékenységét jórészt a fővárosnak szentelte. 1903-tól tagja lett a fővárosi törvényhatósági bizottságnak. A székesfővárosi Közlekedési Részvénytársaság igazgatósági tagjaként nagy szerepet játszott az első világháború után a villamosvonalak felújításában és fejlesztésében, de a Tabán szabályozásának is egyik kulcsalakja volt. 1913-ban Kossuth Ferenc kérésére a függetlenségi párt színeiben választást nyert a dunavecsei kerületben Benedek Sándor államtitkárral szemben. A függetlenségi párt szétválásakor az Országos Függetlenségi és 48-as Párt alapítója volt. A tanácsköztársaság ideje alatt kétszer lett politikai túszként letartóztatva. Az 1920. évi nemzetgyűlési választásokon sikertelenül indult, de az 1922. évi választásokon egységes párti színekben újból mandátumot szerzett. Ezt követően haláláig a dunavecsei kerületet képviselte az országgyűlésben.³¹

POCÁNY JÓZSEF (Budapest, 1886. november 8. – Moszkva, 1938. február 8.) újságíró, író, népbiztos. 1909-ben bölcsészdoktori oklevelet szerzett a budapesti egyetemen. 1906-tól a Munka, a Világ, a Friss Újság, majd a Népszava munkatársa volt. Az első világháború alatt katonai szolgálatra hívták be, 1916-tól haditudósító volt. Tevékeny részese az 1918. októberi polgári demokratikus forradalom előkészítésének. A Károlyi- és Berinkey-kormány idején államtitkári rangban kormánybiztosként a Katonatanács elnöke. A tanácsköztársaság alatt hadügyi, külügyi, végül közoktatásügyi népbiztos, a székesfehérvári II. hadtest parancsnoka, a párt ellenőrző bizottságának tagja. A tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált, ahol továbbra is részt vett a kommunista párt munkájában, majd Moszkvába ment, a kommunista Internacionálé agitációs és propagandaosztályán dolgozott. 1929 után az Szovjetunió Tervhivatala igazgatóságának tagjává választották. 1937-ben letartóztatták, majd a sztálini tisztogatások áldozata lett.³²

31 | Magyar politikai lexikon, 335–336.; Platthy György gyászjelentése, OSZK Gyászjelentések Gyűjteménye.

32 | Magyar életrajzi lexikon, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 12. 21.)

POGOR (1934?-ig Pusch) ÖDÖN (Budapest, 1887. február 24. – Budapest, 1950. október 18.) piarista szerzetes, gimnáziumi tanár, karnagy, író. 1903. augusztus 27-én Vácott lépett be a piarista rendbe. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott végezte 1907 és 1910 között, ahol latin-magyar szakos tanári diplomát szerzett. 1910. július 2-án szentelték pappá. Kecskeméten Szent-Gály Gyulánál tanult ének- és zenekarvezetést. 1905-től a kecskeméti piarista kispapok, 1909-10-ben pedig a kolozsvári piarista tanárjelöltek karnagyaként is működött. 1910-ben a tatai, majd 1920-ban a veszprémi gimnáziumba helyezték, melynek igazgatója lett. 1928 és 1938 között a budapesti Angolkisasszonyok Sancta Maria Katolikus Leánygimnáziuma, valamint 1928 és 1942 között a budapesti piarista gimnázium tanára, az ének- és zenekarok vezetője volt.³³

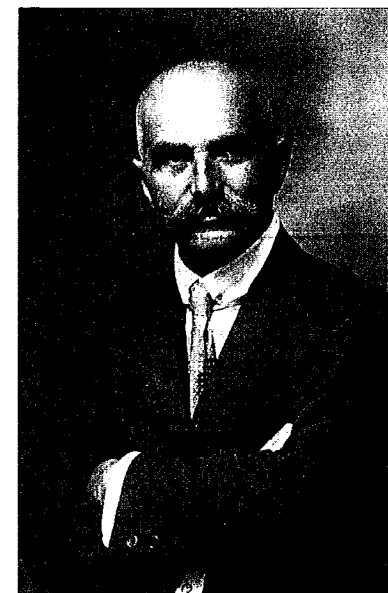
RÁKOSI JENŐ, Kremsner (Acsád, 1842. november 12. – Budapest, 1929. február 8.) író, újságíró, a főrendiház tagja, az MTA tagja. Gazdasági írnokként kezdte pályáját, majd a budapesti egyetemen jogot végzett. Első irodalmi sikerét 1866-ban *Aesopus* című, a Nemzeti Színházban előadott vígjátékával aratta. Publicisztikai tevékenységét Kemény Zsigmond hívására 1867-ben a Pesti Naplónál kezdte Deák Ferenc politikáját támogató cikkeivel. 1869-ben megalapította a Deák-párti Reform című lapot, amelynek 1875-ig szerkesztője volt, majd miután a lap beolvadt a Pesti Naplóba, annak is munkatársa lett. Mindezek mellett hat éven át a Népszínház első igazgatója volt. Több színművet írt, fordított és átdolgozott; színházában rendezőként is közreműködött; a Népszínház társulatának jelentős helyet biztosított kora színházi életében. 1881-ben Csukási Józseffel együtt megalapította a Budapesti Hírlapot, amelynek 1891-től főszerkesztője volt, és csak 1925-ben vált meg tőle. A Budapesti Hírlap mellett nevéhez köthető az Esti Hírlap alapítása is. Ezt követően az „Otthon” írók és hírlapírók körének alapítója és elnöke volt. Az 1890-es években Apponyi Albert politikáját támogatta; megalapította a Divatújságot és a krajcáros Esti Újságot. 1896-ban kapott nemességet „mindszenti” előnévvel. A főrendiháznak 1902-ben lett örökös tagja. Tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, a Petőfi Társaságnak, valamint a soproni Frankenburg Körnek is.³⁴

RUBINEK GYULA, zsitvabessenyői (Óhaj, 1865. szeptember 10. – Budapest, 1922. január 8.) országgyűlési képviselő, földművelési és kereskedelmi miniszter. Felsővidéki gazdacsalád leszármazottja. Gazdasági tanulmányait Mosonmagyaróvá-

33 | *Magyar katolikus lexikon*, <http://lexikon.katolikus.hu/> (A letöltés ideje: 2016. január 2.)

34 | *Az 1905–1906. évi országgyűlés almanachja*, szerk. Fabro Henrik – Ujlaky József, Budapest, 1905, 173–174.; *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 12. 21.)

ron végezte, majd intézőként dolgozott. 1889-ben a Borászati Lapok, 1891-ben a Köztelek szerkesztője lett. 1894-től az Országos Magyar Gazdasági Egyesület titkára, 1906-tól igazgatója. Az OMGE képviselőjeként többször is nyugati tanulmányutat tett, melynek során az európai szervezeteket és gazdátársadalmakat tanulmányozta. Alapítója a Magyar Mezőgazdasági Szesztermelők Országos Egyesületének, a Gazdák Biztosító Szövetkezetének, valamint a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének. 1908-ban nyerte el a nemességet. Első országgyűlési mandátumát 1901-ben a Temes megyei Újarad választókerületben szerezte meg, melyben 1905-ben is sikerrel indult a választáson. Az országgyűlésben főként a mezőgazdasági és vámpolitikai kérdésekben szólalt fel. A proletárdiktatúra alatt politikai túszerként kétszer is letartóztatták. A tanácsköztársaság bukása után a Friedrich-kormány földművelésügyi minisztere volt, ezt a tisztséget a Huszár- és a Simonyi-Semadam-kabinetben is megtartotta. Az első nemzetgyűlésbe Kecskeméten nyert újabb mandátumot. Teleki Pál miniszterelnök első kormányában kereskedelmi miniszterként zárta politikai pályáját. Ez idő alatt Teleki betegsége idején rövid ideig a miniszterelnöki teendőket is ellátta.³⁵

SALLAI IMRE (Erdőfüle, 1897. december 17. – Budapest, 1932. július 29.) magántisztviselő. Baloldali mozgalmi tevékenységét a Galilei-körben kezdte 1917-ben. Az antimilitarista propaganda aktív résztvevője lett. Tagja volt a Korvin Ottó vezette forradalmi szocialisták csoportjának. 1918 májusában letartóztatták, a börtönből az 1918-as októberi forradalom után szabadult. Részt vett a KMP megalapításában. 1919 februárjában a KMP több tagjával együtt letartóztatták. A diktatúra kikiáltása után a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának helyettes vezetőjévé választották. A diktatúra bukása után Bécsbe emigrált. 1924-től Moszkvában élt. 1928 őszén illegálisan visszatért Magyarországra a kommunista párt illegális sajtójának kiépítésére. 1931-ben a rendőrség elfogta, majd a bíróság a Sallai-Fürst-perben halálra ítélte és kivégezte.³⁶

35 | *Nemzetgyűlési almanach 1920–22.*, szerk. Vidor Gyula, Budapest, 1922, 114–116.; *Magyar politikai lexikon*, 364–366.

36 | *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 505.

SÁNDOR PÁL (Hódmezővásárhely, 1860. április 17. – Budapest, 1936. február 6.) országgyűlési képviselő. Tanulmányait a budapesti református gimnáziumban, majd a Kereskedelmi Akadémián végezte. Kiegészítő tanulmányokat folytatott a drezdai kereskedelmi főiskolán, majd a budapesti Röser-intézetben. Tanulmányai befejezése után a fővárosi gazdasági és kereskedelmi élet jelentős tagja lett. Többek között tőzsdetanácsosként működött, de tagja volt a székesfővárosi törvényhatósági bizottságnak, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának, az Országos Tarifabizottságnak és a Statisztikai Értékmegállapító Bizottságnak. Az Egyesült Lipótvárosi Polgári Kör elnöki tisztét is betöltötte. 1904-ben alapítója volt az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülésnek. 1912-től 1920-ig a Budapesti Közüti Villamosvasút Rt. vezérigazgatója. 1901-től haláláig megszákítás nélkül minden országgyűlésnek és nemzetgyűlésnek tagja volt. 1931-ben és 1935-ben a Nemzeti Szabadelvű Párt listáján szerzett mandátumot. 1935-ben a képviselőház korelnöki tisztségét is betöltötte.³⁷

SCHÖN GÁBOR (1897–1919) Az első világháború alatt Korvin Ottó mellett részt vett az antimilitarista mozgalomban. A tanácsköztársaság kikiáltása előtt a kommunista párt egyik legaktívabb szervező pártmunkása. A diktatúra alatt többek között a rögtönítélő törvényszék különvonalán teljesített szolgálatot, továbbá Korvin Ottó politikai nyomozói osztályán a Vörös Hadsereg II. csoportjának beosztottjaként működött. A tanácsköztársaság bukása után elfogták és kivégezték.³⁸

SCHÖNFELD JÓZSEF (1900–?) szabósegéd. A tanácsköztársaság alatt belépett Cserny József különítményébe, majd a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának nyomozója lett. A diktatúra bukása után letartóztatták, és a B. kgy. 1920/8746. számú perben tíz év fegyházra ítélték többek között lázadás büntette, gyilkosságban való bűnrészesség, valamint személyes szabadság megsértésének vétsége miatt.

SEBŐK BÉLA (Budapest, 1893 –?) szerelőmunkás. A tanácsköztársaság kikiáltása után belépett a Vörös Hadseregbe, majd csatlakozott Cserny József különítményéhez. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályán Fickert Ferenc alosztályában szolgált. A büntető törvényszék a B. kgy. 11529/1919. számú perben (Sebők Strausz Béla és társai) izgatás és személyes szabadság megsértése büntetében 1 év börtönre és 3 év hivatalvesztésre ítélte. A Váry Albert főügyész

37 | *Magyar politikai lexikon*, 371.; *Országgyűlési almanach*, 1935–1940., szerk. Haeffler István, Budapest, 1940, 358.

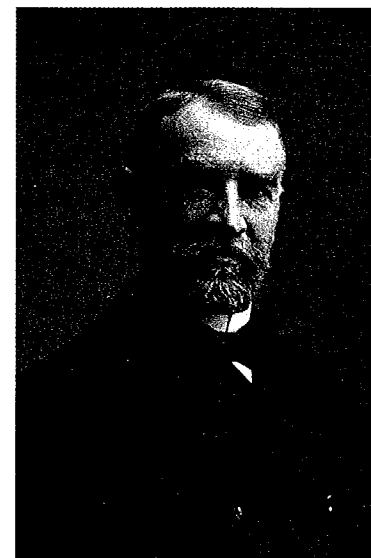
38 | Simor, I. m., 257.

által szövegezett vádindítványban szereplő négyrendbeli magánlaksértés és gyilkosságra való szövetkezés vádja alól felmentették.

SEIDLER ERNŐ (Ungvár, 1886. március 18. – Szovjetunió, 1938) műszerész. A Galilei-kör egyik alapítója. 1910-ben belépett az MSZDP-be. 1915-ben orosz hadifogságba került. A tomszki hadifogolytáborban csatlakozott Kun Béla köréhez. 1917 végétől a forradalmi hadifogoly-szervezet tagja lett. 1918-ban a KMP alapítója, az első KB tagja, a katonai ügyek szervezője. A tanácsköztársaság idején a budapesti Vörös Őrség politikai megbízottja, parancsnoka, majd a Vörös Hadsereg ezredparancsnoka volt. A diktatúra bukása után Ausztriába menekült, majd Csehszlovákiában élt. 1930-ban a Szovjetunióban trösztigazgató lett. 1938-ban halálra ítélték és kivégezték.³⁹

SID ASEROVITS LEON (Belgrád, 1893. január 22. – ?) cukorkakészítő. 1919. április 29-én lépett be a Cserny-különítménybe. A büntető törvényszék a B. kgy. 641/1920. számú perben gyilkosságra való szövetkezés és súlyos testi sértés vádjában 4 év fegyházra és az országból való kiutasításra ítélte.

SIMONYI-SEMADAM SÁNDOR (Csesznek, 1864. március 23. – Budapest, 1946. június 4.) politikus, ügyvéd, miniszterelnök. A jogi doktori oklevél megszerzése után ügyvédi vizsgát tett, és irodát nyitott Budapesten. 1901-ben néppárti programmal lett országgyűlési képviselő. 1920-ban az első nemzetgyűlés alelnöke, majd Horthy Miklós kormányzóvá választása után 1920. március 15-étől 1920. július 19-éig miniszterelnök, április 19-ig pedig ideiglenesen ő töltötte be a belügyi és külügyi miniszteri posztot is. A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának egyik vezetője. 1921 tavaszán, az első királypuccs után belépett a Kisgazdapártba. 1922 után visszavonult a politikai tevékenységtől. 1922-től a négytagú Országos Pénzügyi Tanács tagja, 1932-től a Magyar Jelzálog Hitelbank kormánybiztosa volt.⁴⁰

39 | *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 512–513.

40 | *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 11. 25.)

STEIN FERENC (Budapest, 1891 –?) gyári munkás. Az első világháborúban frontszolgálatot teljesítése közben megsebesült. 1919. január 19-én a Budapesti Néppörség szolgálatába állt, mint az V–VI. kerületi néppörség irodavezetője. A tanácsköztársaság idején a politikai nyomozó osztály vezetőjének, Guzi Jánosnak a titkára, majd a nyomozó osztály egyik vezetője lett. A büntető törvényszék személyes szabadság megsértésében, illetve 50 ezer korona értékű sikkasztás vádjában főbüntetésül összesen 2 év 8 hónap börtönre ítélte.⁴¹ Büntetését nem töltötte ki, ugyanis 1921-ben a fogolycsereprogram keretében az elsőők között került a Szovjetunióba. A két világháború között a kommunista párt tagjaként Ausztriában végzett pártmunkát, majd 1945 után hazaért, és újból a belügyminisztérium alkalmazottja lett.⁴²

SZAMUELY LÁSZLÓ (Nyíregyháza, 1897. március 2. – Budapest, 1920. január 28.) magántisztviselő. Szamuely Tibor testvére. Az első világháborúban orosz hadifogságba esett. Itt került kapcsolatba a kommunista mozgalommal. 1918 decemberében hazatért, és bekapcsolódott a hazai kommunista mozgalomba. A Vörös Újság munkatársaként 1919 januárjában letartóztatták. A tanácsköztársaság idején az V. vörös hadosztály politikai biztosa, majd a Szovjetház parancsnoka volt. 1919 júniusában bátyjával a dunántúli ellenforradalmi mozgalmak leverését irányította. A proletárdiktatúra bukása után a Korvin Ottó körével itthon maradt, hogy továbbsszervezze a kommunista mozgalmat, azonban 1919 decemberében elfogták. Gyorsított bűnvádi eljárás keretében halálra ítélték és kivégezték.⁴³

SZAMUELY TIBOR (Nyíregyháza, 1890. december 27. – Bécsújhely, 1919. augusztus 2.) újságíró, népbiztos. 1908-ban lépett be az MSZDP-be. 1913-tól a Népszava munkatársa. 1915-ben orosz hadifogságba került. Hadifogsága alatt a táborokban végzett kommunista agitáció egyik vezetője volt. 1918-ban Kun Béla mellett az OK(b)P magyar szekciójának az alapítója és a Szociális Forradalom című lap szerkesztője lett. A bolsevik hatalomátvétel után 1918-ban fegyveresen harcolt a diktatúra védelmében. 1918 decemberében a Spartacus Szövetség vezetőit segítette Berlinben a Németországi Kommunista Párt létrehozásában. 1919 januárjában tért vissza Magyarországra, a KMP és a párt KB-jának tagja, valamint a Vörös Újság szerkesztője lett. A tanácsköztársaság időszaka alatt több népbiztosi tisztséget is betöltött. 1919 áprilisától a román és cseh támadást követő ingatag belpolitikai helyzetben megbízták az ellenforradalmi mozgalmak letörésére szervezett

41 | Budapest Főváros Levéltára, VII. 18. d. Budapesti Királyi Ügyészség iratai. Büntetőperrek iratai. B. kgy. 123/1919. számú per.

42 | Simor, I. m., 256.

43 | *Munkásmozgalom-történeti lexikon*, 542.

ügynevezett Frontmögötti Bizottság vezetésével. A tanácsköztársaság bukása után Ausztriába menekült, útközben tisztázatlan körülmények között halt meg.⁴⁴

SZÁNTÓ BÉLA (Homokkomárom, 1881. február 1. – Budapest, 1951. június 1.) magántisztviselő, népbiztos. 1904-ben lépett be az MSZDP-be és a Kereskedelmi Alkalmazottak Szakegyletbe. A baloldali szociáldemokraták egyik vezetője volt. Jelentős szerepet vállalt az 1918-as októberi forradalom előkészítésében. A Budapesti Katonatanács vezetőjeként az október 30–31-i napok egyik irányítója volt. Részt vett a KMP alapításában, és az első KB is tagjai közé választotta. A tanácsköztársaság időszaka alatt hadügyi népbiztosként teljesített szolgálatot. A diktatúra bukása után Bécsbe, majd Németországba, végül a Szovjetunióba emigrált. 1945-ben tért vissza Magyarországra. 1948 és 1951 között varsói nagykövet volt.⁴⁵

SZÁNTÓ REZSŐ (Nagykanizsa, 1892. január 4. – Budapest, 1970. augusztus 21.) jogász, újságíró. 1912-től vett részt baloldali mozgalmakban. Az 1918. évi októberi forradalomban a Budapesti Néppörség parancsnokává nevezték ki. A KMP alapító tagja volt. A tanácsköztársaság időszaka alatt politikai megbízottként a Vörös Hadsereghez került. A diktatúra bukása után a büntető törvényszék 15 évi börtönre ítélte, de fogolycsere-egyezmény keretében a Szovjetunióba került. Fegyveresen harcolt a spanyol polgárháborúban. 1947-ben tért vissza Magyarországra, majd egyebek mellett a Magyar-Szovjet Társaság főtitkári posztját is betöltötte.⁴⁶

SZÁSZ KÁROLY szemerjai (Szabadszállás, 1865. november 11. – Budapest, 1950. március 21.) író, országgyűlési képviselő, a képviselőház elnöke. 1888-ban a jogi doktorátus megszerzése után a vallás- és közoktatásügyi minisztérium tanácsosa lett. 1910-ben a Munkapárt színeiben az enyingi választókerületben nyert országgyűlési mandátumot. 1910-től 1913-ig a képviselőház jegyzője, majd Tisza István házelnöki ideje alatt alelnöke volt. 1917-ben a képviselőház elnökévé választották, mely tisztségét a képviselőház 1918. november 16-i feloszlásáig megtartotta. Ezt követően visszavonult a politikai élettől, és életét leginkább az irodalomnak, a Tisza-kultusz ápolásának és presbiterként, majd zsinati képviselőként a református egyháznak szentelte. A tanácsköztársaság alatt politikai túszként kétszer is letartóztatták.⁴⁷

44 | *Munkásmozgalom-történeti lexikon*.

45 | *Uo.*, 542–543.

46 | *Uo.*, 543.

47 | *Magyar politikai lexikon*, 403–404., *Az 1910–18. évi országgyűlés almanachja*, szerk. Végváry Ferenc – Zimmer Ferenc, Budapest, 1910, 423–424., Jónás Károly – Villám Judit: *A magyar országgyűlés elnökei 1848–2002*, Argumentum, Budapest, 2002, 178–180.

SZÁSZ ZOLTÁN (Kolozsvár, 1877. január 28. – Budapest, 1940. március 16.) író, újságíró. Budapesten jogot és bölcsészetet hallgatott. Az újságírást a Pesti Naplónál kezdte, majd a Pesti Hírlap szerkesztőségében dolgozott. Munkatársa volt a Nyugatnak és a Jövendőnek is. A tanácsköztársaság idején ellenforradalmi fellépéséért letartóztatták, de az antantmisszió kiszabadította. Az ellenforradalom győzelme után Szellem címmel folyóiratot adott ki; később az Újságnak és a Pesti Naplónak volt a munkatársa.⁴⁸

SZIDANITS KÁROLY (Budapest, 1888. július 27. – ?) villanyszerelő. A világháború alatt oroszországi hadifogságba esett. Ott végezte el Kun Béla agitátoriskoláját, majd 1918 őszén tért haza. 1919. június 1-jén lépett be politikai nyomozónak a Cserny V. alosztályába. A büntető törvényszék a B. kgy. 11529/1919. számú perben 1 év börtönre és 3 év hivatalvesztésre ítélte.

SZINGER KORNÉL (Högyész, 1863. augusztus 8. – Eger, 1950. december 24.) piarista szerzetes, gimnáziumi igazgató, tartományfőnök. Az algimnáziumot Bonyhádon és Pécsen végezte. 1881. augusztus 11-én lépett be a piarista rendbe. A teológiát 1885–86-ban Nyitrán végezte. 1886. január 19-én tette le szerzetesi fogadalmát Vácott, majd 1887. augusztus 7-én szentelték pappá. Ezt követően a Ferenc József Tudományegyetemen magyar–német szakos tanári oklevelet szerzett. 1888 és 1902 között a piarista rend szegedi gimnáziumában tanított, majd 1903 és 1905 között a gimnázium rektora, 1906 és 1914 között igazgatója, egyben a rendház házfőnöke volt. A Dugonics Társaság igazgatósági tagja, továbbá Szeged város képviselőtestületének is tagja volt. 1915-től 1918-ig Mernyén adminisztrátor, majd 1918. július 19-e és 1923. szeptember 1-je között a rend tartományfőnöke, 1924-től 1925-ig pedig Rómában a generális asszisztense volt. 1926-ban nyugdíjba vonult.⁴⁹

SZŐTS ANDRÁS, incseli (Kolozsvár, 1881. augusztus 4. – Budapest, 1919. június 25/26.?) a Nemzeti Színház tagja, tartalékos hadnagy. A *Magyar színművészeti lexikon*ban századosként, a Nemzeti Színház tagsági bejegyzésében főhadnagyként említik. Az 1903/1904-es tanévben nyert felvételt – még Inceli András néven – az Országos Magyar Királyi Színművészeti Akadémia előkészítő osztályába. Az előkészítő évet sikeresen elvégezve továbbmehetett az I., majd a II. akadémiai osztályba. Az 1906-os tanévben szerzett oklevelet „jó sikerrel”.

48 | *Magyar életrajzi lexikon*, II., Akadémiai, Budapest, 1982, 712.

49 | *Magyar katolikus lexikon*, <http://lexikon.katolikus.hu/> (A letöltés ideje: 2016. január 2.)

Színészi pályája során több vidéki társulatban is megfordult. 1910 előtt Szatmárnémetiben többek között *Az ember tragédiájában* Ádám szerepét játszotta. 1910 elején a Színházi Hét már az eperjesi színészi gárda erősségei között említi. 1910 októberében Mezei Kálmán társulatának lett tagja, amellyel Eperjes, Sátorlajújhely, Beregszász, Rozsnyó, Rimaszombat, Nagymihály, Gyöngyös színikörületben játszottak.

1911 novemberében már Mariházy Miklós társulatához tartozott, amely Kecskemét, Szarvas, Mezőhegyes, Orosháza, Kalocsa, Gyöngyös, Szolnok, Nagyszentmiklós színikörületben működött. 1913 áprilisától a Nemzeti Színház tagja lett. Első szerepei között Birinszki Bolondok táncában Miska forradalmárt alakította, de 1914 elején kisebb szerepet játszott Garamvölgyi Matyó-lakodalmában is. Az első világháborúba való bevonulása előtt már komolyabb szerepet is kapott a Nemzetiben: 1914 májusában Shakespeare *Julius Caesarjában* Popilius Lena senatort alakította.⁵⁰ 1909-ben nyerte el a tartalékos hadnagyi rangfokozatot. Az első világháborúban katonai szolgálatot teljesített. 1914-től a nagyváradi 4. honvéd gyalogezredben szolgált, majd 1915-ben a m. kir. 6. szabadkai gyalog-pótezeredhez került. 1915-ben Signum Laudis kitüntetésre terjesztették fel, de a felterjesztés 1918-ban is még elintézetlen maradt.⁵¹ 1919-ben a Lemberkovics Jenő százados nevéhez köthető katonai ellenforradalmi kísérlet egyik szervezője, Lemberkovics bizalmasa. Az 1919. június 24-i ügynevezett monitorlázas vagy ludovikás ellenforradalom leverése után a Belügyi Népbiztosság politikai nyomozói elfogták és az Országházba hurcolták. Itt lelte halálát tisztázatlan körülmények között, 1919. június 25-én vagy 26-án.

SZÖRTSEY JÓZSEF, szörcsei (Szörcse, 1881. július 1. – ?) Kolozsvár román megszállása elől 1918-ban menekült Budapestre. A tanácsköztársaság bukása után a Társadalmi Szövetségek Egyesületének elnöke, a Magyar Nemzeti Szövetség alelnöke, a Magyar Jövő Szövetség elnöke, a MOVE főosztályának társelnöke, a Júniusi Bajtársak Szövetsége ügyvezető elnöke, a Magyar Revíziós Liga társelnöke, valamint a Nemzeti Figyelő politikai hetilap főszerkesztője volt.⁵²

50 | *Magyar színművészeti lexikon*, szerk. Schöpflin Aladár, IV., Az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete, Budapest, 1931, 321.; Színházi Hét, 1913/1., 17.; Színházi Élet, 1913/30., 25., 1914/3., 24., 23.; Az Országos Magyar Királyi Színművészeti Akadémia 1903/4. tanévről szóló értesítője. Budapest, 1904.; Pataki József: A Nemzeti Színház történetére, vezetőire, tagjaira, személyzetére vonatkozó összeállítás, Budapest, é. n.

51 | HM Hadtörténeti Levéltár (HL), I. világháborús kitüntetési javaslatok.

52 | *Magyar politikai lexikon*, 421.

ULAIN FERENC, DR. (Nagyszeben, 1881. július 8. – ?) ügyvéd, politikus. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte. Az első világháborúban az orosz, majd az olasz fronton teljesített katonai szolgálatot. A háború után Budapestre költözött, részt vett az tanácsköztársaság-ellenes ellenforradalmi mozgalmakban. A diktatúra politikai rendőrsége ezért 1919 júniusában letartóztatta. Egészen a tanácsköztársaság bukásáig börtönben volt. 1919 augusztusában a Szózat – a Magyar Nemzeti Szövetség lapjának – alapítója. 1922-től 1926-ig nemzetgyűlési képviselőként tevékenykedett. Először a barcsi kerületben jutott mandátumhoz a Keresztény Kisgazda, Földműves és Polgári Párt színeiben. 1923-ban kilépett az Egységes Pártból, és Gömbös Gyulával megalapította a fajvédők pártját. Ezt követően a Bethlen-kormány egyik legfőbb ellenzéki kritikusa volt. 1923-ban Németországba utazott, hogy a fajvédők pártja nevében felvegye a Nemzetiszocialista Német Munkáspárttal a kapcsolatot. 1923 novemberében, második német útja kapcsán a határon letartóztatták. Az 1926. évi választásokon nem jutott be az országgyűlésbe. 1931-től 1939-ig a Független Kisgazdapárt színeiben újból országgyűlési mandátumot szerzett.⁵³

VAJDA JÓZSEF (Budapest, 1896. év május 24. – ?) kereskedősegéd. Az első világháborúban katonaként szolgált, majd 1918 őszén belépett a tengerész nemzetőrségbe. A tanácsköztársaság alatt, 1919 júniusától az országházi fogolyőrség tagja volt. A diktatúra bukása után letartóztatták, majd a B. kgy. 1920/163. számú perben 1 év 8 hónap börtönbüntetésre ítélték.

VÁRY ALBERT (Makó, 1875. december 8. – Csengőd, 1953. október 1.) ügyvéd, főügyész, országgyűlési képviselő. Rövid ideig ügyvédként, majd 1904-től nagyváradi törvényszéki jegyzőként, egy év múlva aradi albíróként, majd nagyváradi alügyészként dolgozott. 1908-tól a Budapesti Királyi Ügyészség ügyésze lett. 1914-től sajtóügyész, az első világháború idején sajtócenzor volt. 1918 áprilisában mint főügyész helyettesét a Budapesti Államügyészség vezetésével bízták meg. A tanácsköztársaság bukása után, főügyész és a kommunisták elleni bűnvádi számonkérések irányítója lett. 1920 októberétől az igazságügyi minisztériumban teljesített szolgálatot, 1921-től koronaügyész-helyettesként. 1926 és 1939 között újból ügyvédi irodát nyitott, és egységes párti országgyűlési képviselőként is tevékenykedett.⁵⁴

53 | Uo., 451, *Országgyűlési almanach*, 1935–40., 390–391. *Új magyar életrajzi lexikon*, főszerk. Markó László, Helikon, 2007, 953.

54 | *Magyar politikai lexikon*, 458–459.; *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)

WAGASZT JÓZSEF (Kismarton, 1881? – ?) rendőrtisztviselő. 1918. október 31-e után a Budapesti Államrendőrség politikai osztályának vezetőjévé nevezték ki, azonban Nagy Vince, a Berinkey-kormány belügyminisztere 1919. február 16-án leváltotta, mivel az állami élet elleni erőszakos fellépésre buzdító kommunista vezetők letartóztatásának egyik ellenzőjeként lépett fel. A tanácsköztársaság alatt előbb a budapesti Vörös Őrség főparancsnokságának politikai osztályának vezetője, majd a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának tagja lett.⁵⁵

WEIS ISTVÁN (Munkács, 1889 – ?) 1919 augusztusában a dunántúli nemzeti hadsereg tisztje, dunántúli kormánybiztos, 1920-ban belügyminiszteri titkár.

WELTNER JAKAB (Budapest, 1873. december 6. – Budapest, 1936. április 18.) asztalossegéd, újságíró. 1896-ban az MSZDP vezetőségének tagja, majd 1898-tól a központi titkára lett. 1909-ben a Népszava helyettes szerkesztője, 1918-ban pedig a felelős szerkesztője volt. 1918-ban, az októberi polgári forradalom ideje alatt a Nemzeti Tanács tagja, illetve az újságíró szakszervezet elnökeként tevékenykedett. A tanácsköztársaság időszakában a kormányzótanács tagja volt, bár bírálta a diktatúra túlkapásait. A diktatúra bukása előtt Bécsbe emigrált, majd 1924-ig Bécsben, Prágában és Amerikában élt. Hazatérése után újból átvette a Népszava szerkesztését, 1931-től haláláig pedig országgyűlési képviselő volt.⁵⁶

ZSILINSZKY ISTVÁN (Budapest, 1887. január 18. – ?) földbirtokos, katonatiszt. Apja Zsilinszky Mihály egykori valóságos belső titkos tanácsos, vallás- és közoktatásügyi államtitkár, evangélikus egyházkerületi felügyelő, az MTA tagja. Zsilinszky István a budapesti evangélikus főgimnáziumban érettségizett, majd elvégezte a Ludovika Akadémiát. 1908-ban hadnagyként vonult be az 1. honvéd huszárezredhez. 1909-ban a cs. kir. 4. dragonyosezredhez vezényelték, majd 1912-ben áthelyezték a cs. és kir. 7. huszárezredhez. 1916-ban százados lett, a harctéren szakasz- és századparancsnokként teljesített szolgálatot. 1925-ben őrnaggyá nevezték ki, 1927-ben végül nyugállományba került. Díszelnöke volt az Országos Frontharcos Szövetség mezőkeresztúri csoportjának, illetve több éven át elnöke a helyi kisgazda pártszervezetnek is.⁵⁷

55 | Simor, I. m., 249.

56 | *Magyar életrajzi lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)

57 | *Keresztény magyar közéleti almanach*, II., szerk., kiad. Hortobágyi Jenő, Budapest, 1940, 1216.

Levéltári források jegyzéke

■ A Budapest Főváros Levéltára iratanyagából

- Jelentés Martinovics Andor alezredes kihallgatásáról, 1919. augusztus 11., BFL VII. 5. c. A Magyar Királyi Büntető Törvényszék iratai. Büntetőperek iratai, 10303/1919. számú per, 10.
- Jelentés Korvin Ottó kihallgatásáról, 1919. augusztus 12., BFL VII. 5. c. 10303/1919. 13-17.
- Jegyzőkönyv Jancsik Ferenc kihallgatásáról, 1919. augusztus 18., BFL VII. 5. c. 1920/7901. számú per, 16-19.
- Jelentés Schönfeld József kihallgatásáról, 1919. augusztus 20. –BFL VII. 5. c. 8746/1920. számú per, 9-10.
- Jelentés Muhu János kihallgatásáról, 1919. augusztus 20., BFL VII. 5. c. 993/1920. számú per, 14.
- Cserny József kihallgatási jegyzőkönyve, 1919. augusztus 25., BFL VII. 5. c. 8931/1919. számú per, 1-5.
- Jegyzőkönyv Kocsis Sándor kihallgatásáról, 1919. szeptember 4., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 46-47.
- Jelentés Asherovits Leon kihallgatásáról, 1919. szeptember 19., BFL VII. 5. c. 641/1920. számú per, 2-3.
- Jegyzőkönyv Vajda József kihallgatásáról, 1919. szeptember 11., BFL VII. 5. c. 163/1920. számú per, 3-4.
- Jegyzőkönyv Schelnik Béla kihallgatásáról, 1919. szeptember 30., BFL VII. 5. c. 1919/10236. számú per, 15-16.
- Jegyzőkönyv Szidanits Károly kihallgatásáról, 1919. október 28., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 43-44.
- Jelentés Vécsey László kihallgatásáról, 1920. június 10., BFL VII. 18. d. A Budapesti Királyi Ügyészség iratai. Büntetőperek iratai 1919, 13/3790/1919. számú per, 5-6.
- Jelentés Hegedűs Emília kihallgatásáról, 1920. szeptember 21., BFL VII. 5. c. 12985/1920. számú per, 27-28.
- Csuday Károly jelentése a Budapesti Államügyészség felhívására vonatkozóan, 1919. augusztus 19., BFL VII. 18. d. 1919. 13/641/1919. számú per, sz. n.

- Jegyzőkönyv dr. Baksay Miklós ügyészségi tanúvallomásáról, 1919. szeptember 2., BFL VII. 5. c. 10303/1919. számú per, 111-113.
- Jegyzőkönyv Schönfeld József kihallgatásáról a Budapesti Törvényszék fogházában, 1919. szeptember 20., BFL VII. 5. c. 1920/8746. számú per, 11-14.
- Jegyzőkönyv Fickert Ferenc kihallgatásáról a Budapesti Törvényszék fogházában, 1919. szeptember 22-25., BFL VII. 5. c. 1920/8746. számú per, 58-61.
- Jegyzőkönyv Korvin Ottó büntető törvényszéki kihallgatásáról, 1919. szeptember 23., BFL VII. 5. c. 10303/1919. számú per, 242-252.
- Szinger Kornél piarista rendfőnök jelentése Mészáros László budapesti érseki általános helytartónak, 1919. november 3., BFL VII. 5. c. 7064/1919. számú per. Egyházi intézmények jelentései, 132-133.
- Aczél József kőbányai plébános levele elfogatásáról és fogságáról, 1919. november 10., BFL VII. 5. c. 7064/1919. számú per. Egyházi intézmények jelentései, 97-99.
- Windisch Károly tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Budapesti Államügyészségen, 1919. november 12., BFL VII. 18. d. 1919. 13/1226. számú per, 3.
- Windisch Károlyné tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Budapesti Államügyészségen, 1919. november 12., BFL VII. 18. d. 1919. 13/1226. számú per, 4.
- Cserny József tanúvallomási jegyzőkönyve, a Budapesti Ügyészségen, 1919. november 20., BFL VII. 5. c. 641/1920. számú per, 11-14.
- Papp Sándor kiegészítése Cserny József ügyészségi kihallgatásához, BFL VII. 5. c. 641/1920. számú per, 14.
- Vádindítvány Sebők Béla és társai elleni bűnügyben, 1919. december 8., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 74-75.
- Vajda József kihallgatási jegyzőkönyve, 1919. december 31., BFL VII. 5. c. 163/1920. számú per, 4-5.
- Jegyzőkönyv Sid Aserovits Leon ügyészségi kihallgatásáról, 1920. január 5., BFL VII. 5. c. 641/1920. számú per, 6-7.
- Kocsis Sándor ügyészségi kihallgatásáról, 1920. január 23-24., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 22-23.
- Jegyzőkönyv Müller József ügyészségi tanúvallomásáról, 1920. január 26., BFL VII. 18. d. 1920 13/520, 2.
- Weis István levele a Budapesti Államügyészséghez, 1920. január 30., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 91-92.
- Jegyzőkönyv Weis István ügyészségi vallomásáról, 1920. február 5., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per.
- A Képviselőházi Őrség parancsnokának jelentése a Képviselőházi Őrség lefegyverzéséről, 1920. február 6., BFL VII. 5. c. 10851/1920. számú per, 29-30.
- Jegyzőkönyv Kibling Nándorné ügyészségi tanúvallomásáról, 1920. február 16., BFL VII. 18. d. 1920 13/520, 4.

- Sid Aserovits Leon törvényszéki tárgyalási jegyzőkönyve, 1920. március 16., BFL VII. 5. c. 641/1920. számú per, 24-26.
- A Budapesti Büntető Törvényszék ítélete Asherovits Leon büntetőperében, 1920. március 19., BFL VII. 5. c. 641/1920. számú per, 30-35.
- Sebők Strausz Béla és társai törvényszéki tárgyalási jegyzőkönyve, 1920. április 12., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 118-124.
- A Budapesti Büntető Törvényszék ítélete Klein Andor és társai bűnperében, 1920. április 22., BFL VII. 18. d. 1920 13/520, 7-11.
- Péteri József levele a Budapesti Államügyészségnek, 1920. október 22., BFL VII. 5. c. 8953/1919. számú büntetőper, 51.
- Kovacsics Dezső vallomása Grünblatt Boris perének főtárgyalásán, 1921. május 6., BFL VII. 5. c. 8953/1919. számú büntetőper, 63-65.
- A lazarista rendfőnök jelentése Mészáros László budapesti érseki általános helytartónak, BFL VII. 5. c. 7064/1919. számú per. Egyházi intézmények jelentései, 130-131.
- Fotter János egykori vörösrő levele a Budapesti Államrendőrségnek, 1919. augusztus 14., BFL VII. 18. d. 1919. 13/139/1919. számú per, 2.
- Beck József rendőrségi kihallgatásáról készült jelentés, 1919. augusztus 16., BFL VII. 5. c. 993/1920. szám per, 32.
- Jelentés Fickert Ferenc rendőrségi kihallgatásáról, 1920. január 9., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 82.
- Mézner Ferenc tanúvallomási jegyzőkönyve a Budapesti Államrendőrségen, 1920. február 3., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 97.
- Kovács Mihály tanúvallomási jegyzőkönyve a Budapesti Államrendőrségen, 1920. február 3., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 98-99.
- Kranaur Ferenc tanúvallomási jegyzőkönyve a Budapesti Államrendőrségen, 1920. február 4., BFL VII. 5. c. 11529/1919. számú per, 100.

■ A Magyar Nemzeti Levéltár iratanyagából

- A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának szervezete, A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának szervezete, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), Belügyminisztérium, Elnöki iratok K 148, 603/2. 1. doboz, 1. őrzési egység, 13-14.
- Tervezet a külföldi levelezés megfigyelésére felállítandó levélvizsgáló bizottságról, MNL OL K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 15.
- A Belügyi Népbiztosság Politikai Osztályának tényvázlata a Dormándy-féle ellenforradalmi mozgalomról, 1919. április 17., MNL OL K 148, 603/2. 5. doboz, 24. ő. e., 38-39.

- Korvin Ottó levele a Belügyi Népbiztossághoz, 1919. május 15., MNL OL, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 16.
- Sallai Imre levele a Belügyi Népbiztosság vezetőihez, 1919. május 16., MNL OL, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., 17-18.
- A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályának jelentése egy dunaföldvári ellenforradalmi ügy nyomozásáról, 1919. június 17., MNL OL, K 148, 603/2. 1. doboz, 1. ő. e., oldalszám nélkül.
- Korvin Ottó jelentése a június 24-i ellenforradalmi lázadás körülményeiről és az ellenforradalmárok szigorú megbüntetésének elmulasztásáról, 1919. július 10., MNL OL K 653 Igazságügyi Minisztérium. Elnöki iratok. 1. csoport, 2. ő. e., oldalszám nélkül.
- Gálócsi Sándor nyomozó küldetési jelentése Kalocsáról, 1919. május 11., MNL OL, K 148, 603/2., 5. doboz, 24. ő. e., 105-108.
- Jegyzőkönyv Alföldi Béla képviselőházi orvos kihallgatásáról, 1919. november 18., MNL OL K2 Az Országgyűlés iratai. 745. csomó, B. IX. 2.
- Jegyzőkönyv Subits János képviselőházi főkapus kihallgatásáról, 1919. november 25., MNL OL K2 745. csomó, B. IX. 2.
- Jegyzőkönyvi kivonat Vallyon Benjámint képviselőházi altiszt kihallgatásából, 1919. november 27., MNL OL K2 745. csomó, B. IX. 2.

Irodalomjegyzék

- A Cserny-különítmény rémtettei „Mozdony utcai laktanyájukban” 1919 júliusában. Fery Oszkár és tisztársai halálának körülményei, következményei, utóélete = Sorsfordító mozzanatok. A magyarországi kisgyermekkori nevelőképzés, a Budapesti Tanítóképző Főiskola, az ELTE TÖK és épülete történetéből*, szerk. Donáth Péter, Trezor, Budapest, 2012.
- A detektívőnkohelyettes a diktatúrában*, Népszava, 1927. április 26.
- A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei, 1919*, szerk. Imre Magda – Szűcs László, Akadémiai, Budapest, 1986.
- A harmadik ellenforradalom története*, Reggeli Újság, 1919. szeptember 11.
- A 60 éves magyar rendőrség, 1881-1941*, szerk. Borbély Zoltán – Dr. Kapy Rezső, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942.
- A kommunisták véres zavargása a Népszínház utcában*, Pesti Hírlap, 1919. február 21.
- A „Lenin-fiúk”*, Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 14.
- A letartóztatások és a letartóztatottakkal való bánásmódról szóló 103/1919. BM. res. számú rendelet*, Belügyi Közlöny, 1919. augusztus 24.
- A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma*, szerk. Vécsey Leó, M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, Budapest, 1927.
- A magyar legújabb kor lexikona*, szerk. Kerkápoly Emil, Európa Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1930.
- A magyar minisztériumnak a 4.039/1919 M. E. számú rendelet a törvénykezés ideiglenes szabályozásáról szóló 4-038/1919. számú M. E. számú rendelet kiegészítéséről*, Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 20.
- A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai*, 6/b., szerk. Gábor Sándorné – Hajdu Tibor – Szabó Gizella – Milei György, Budapest, 1960.
- A magyar piaristák és a Tanácsköztársaság*, bev. Szakál Ádám SchP, Piarista Rend Magyar Tartománya, Budapest, 2013.
- Az Országos Magyar Királyi Színművészeti Akadémia 1903/4. tanévről szóló értesítője*, Budapest, 1904.
- A rendőrhatalóságok által őrizetbe vett egyének perrendszerei kihallgatásáról és letartóztatásáról*, 854/1919. BM. res. számú rendelet. Belügyi Közlöny, 1919. október 12.

- A soproni Magyar Királyi Ügyészség jelentése, 1920. szeptember 1. = Forradalmak sodrában. A Tanácsköztársaság Sopronban és Sopron vármegyében a kortársak szemével, 1920–1921, szerk. Dominkovits Péter – Németh Ildikó, MNL GYMSM Levéltára, Sopron, 2014.
- A Vörös Őrség nyomozóosztálya, Fáklya, 1919. május 10.
- Az 1905–1906. évi országgyűlés almanachja, szerk. Fabro Henrik – Ujlaky József, Budapest, 1905.
- Az 1910–18. évi országgyűlés almanachja, szerk. Végváry Ferenc – Zimmer Ferenc, Budapest, 1910.
- BÍRÓ AURÉL: A Tanácsköztársaság fővárosi karhatalmai, Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény, Budapest, 2014.
- BÖDÖK GERGELY: Erőszak, terror, brutalitás. Az első világháború hatása és a terror jelensége, Rubicon, 2014/4–5.
- BÖDÖK GERGELY: Kegyelmes urak a Gyűjtőfogházban. A vörösteror fővárosi túsza, Múltunk, 2014/4. sz.
- BÖDÖK GERGELY: Vörös és fehér. Terror, retorzió és számonkérés Magyarországon 1919–1921, Kommentár, 2011/3.
- BÖDÖK GERGELY: Vörös húsvét. A tanácshatalom túsza, Rubicon, 2015/3.
- BÖHM VILMOS: Két forradalom tüzeiben, Népszava Kiadó, Budapest, 1947.
- BÖLÖNY JÓZSEF – HUBAI LÁSZLÓ: Magyarország kormányai 1848–2004, Akadémiai, Budapest, 2004.
- Budapest népe temetett, Népszava, 1919. február 26.
- CZÖVEK IMRE: A Vörös Őrség megalakulása, Belügyi Szemle, 1969/3.
- Az országgyűlés felsőházának irományai, 1927, I.
- GÁBOR MÓZES: A Nemzetközi Ezredek szervezése a Tanácsköztársaság idején, Társadalmi Szemle, 1959/3.
- GYÖRKÉI JENŐ – JÓZSA ANTAL: Magyar internacionalisták a nagy októberi szocialista forradalomban, Kossuth, Budapest, 1957.
- HALMÁGYI PÁL: A makói terroristák pere: a Návay-per, 1919–1921. Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Makó, 2001.
- HÉJJA JULIANNA ERIKA: Békés vármegye archontológiája, 1715–1950. Főispánok és alispánok. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2012.
- KENDI FINÁLY ISTVÁN: A magyar földért. Darányi Ignác élete és munkássága, Pátria, Budapest, 1940.
- DARVAI JÁNOS, DR.: Az igazságszolgáltatás bolsevik bűnperekben, Jogtudományi Közlemény, 1920/15.
- Detektívek munkában, Képes Krónika, 1919. október 3.
- DIETZ KÁROLY: Októbertől augusztusig. Emlékirataim. Budapest, 1920.
- ERDÉLYI GYULA, DR.: Lemberkovics Jenő, Magyar Katonai Közlöny, 1924.

- Fehér ezredes öngyilkossága, Népszava, 1919. november 20.
- Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompasz. 1925–1926., 1. évf., 2. rész.
- GELENCSÉR NÁNDOR: A Magyar Tanácsköztársaság belügyi népbiztosságának karhatalmi szerve: a Lenin-fiúk, Belügyi Szemle, 1987/8.
- GRATZ GUSZTÁV: A forradalmak kora. Magyarország története 1918–1920, Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1935.
- GULYÁS PÁL: Magyar írók élete és munkái, IX., Argumentum, Budapest, 1992.
- GYÖRKÉI JENŐ – JÓZSA ANTAL: Adalékok a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a Szovjetunió polgárháborújában részt vett magyar internacionalisták történetéhez (1917–1922), Hadtörténelmi Közlemények, 1957/3–4.
- HAJDU TIBOR: A tanácsköztársaság mint a közép-európai forradalmak része = 1919. A Magyarországi Tanácsköztársaság és a kelet-európai forradalmak, szerk. Krausz Tamás – Vértess Judit, L'Harmattan, ELTE BTK, Budapest, 2010.
- HAJDU TIBOR: Katonák, hivatásos tisztek szerepe a magyar és az orosz forradalmakban (1917–1921), Történelmi Szemle, 2009/4.
- HAJDU TIBOR: Kun Béla = Nagy magyar millenniumi arcképcsarnok, szerk. Rácz Árpád, Rubicon-Aquila Könyvek, Budapest, 1999.
- Házkutatás a parlament értéktárgyai után, Népszava, 1925. október 13.
- HEGEDŰS LÓRÁNT: A babiloni vizeknél, Budapesti Hírlap, 1920. október 24.
- JÓNÁS KÁROLY – VILLÁM JUDIT: A magyar országgyűlés elnökei 1848–2002, Argumentum, Budapest, 2002.
- KEREPESZKI RÓBERT: Bethlen István és az ABC. Az Antibolsevista Comité tevékenysége Bécsben, Rubicon, 2013/12.
- Keresztény magyar közéleti almanach, II., szerk., kiad. Hortobágyi Jenő, Budapest, 1940.
- Kik végezhetnek nyomozást és házkutatást, Fáklya, 1919. május 13.
- Kivégezték egy fosztogatót az Országház téren, Népszava, 1919. május 4.
- KONOK PÉTER: Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror-fehérterror, Múltunk, 2010/3.
- Korvinék tanyáján, Budapesti Újság, 1919. október 2.
- Korvin Ottó: „A Gondolat él”, szerk. Simor András, Magvető, Budapest, 1976.
- Koszorú a Dunán, Szózat, 1919. november 4.
- KUN BÉLA: Szocialista forradalom Magyarországon, Kossuth, Budapest, 1979.
- L. NAGY ZSUZSA: Forradalom és ellenforradalom a Dunántúlon. 1919, Kossuth, Budapest, 1961.
- LUKÁCS GYÖRGY: Korvin Ottó, Proletár, Bécs, 1920. augusztus 19. Lukács György Internet Archívum, 2004. <https://www.marxists.org/magyar/archive/lukacs/index.htm> (A letöltés ideje: 2015. 10. 20.)
- Magyar életrajzi lexikon, I–II., főszerk. Kenyeres Ágnes, Akadémiai, Budapest, 1967, 1982.

- Magyar életrajzi lexikon*, I–VII., főszerk. Kenyeres Ágnes, javított, átdolgozott kiadás, Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>. (A letöltés ideje: 2015. 10. 25.)
- Magyar katolikus lexikon*, <http://lexikon.katolikus.hu/> (A letöltés ideje: 2016. 01. 02.)
- Magyar politikai lexikon. 1914–1929*, szerk. T. Boros László, Európa Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1929.
- Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs*, főszerk. Szijj Jolán – Ravasz István, Petit Real, Budapest, 2000.
- Magyar színművészeti lexikon*, szerk. Schöpflin Aladár, IV., Az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete, Budapest, 1931.
- Mártírjaink*, szerk. olysói Gabányi János, Honvédelmi Sajtóvállalat, Budapest, 1922.
- MOLNÁR FÉLIX: *Rabságom története. Emlékalbum. A 133 napos kommun túszaik arcképcsarnoka és élményei*, kiad. Mindel Albin, Budapest, 1921.
- MOSSE, GEORGE L.: *Fallen soldiers. Reshaping the Memory of the World Wars*, Oxford University Press, New York – Oxford, 1990.
- Munkásmozgalom-történeti lexikon*, Kossuth, Budapest, 1972.
- NAGY SÁNDOR: *Vörös megtorlás a fehér Budán*, Rubicon, 2011/2.
- NÁNÁSI LÁSZLÓ: *Magyarország ügyessége az ellenforradalom és a konszolidáció idején. 1919–1922 = Bács-Kiskun megye Múltjából*, XXIII., Kecskemét, 2009.
- Nemzetgyűlési almanach 1920–22.*, szerk. Vidor Gyula, Budapest, 1922.
- Országgyűlési almanach. Az 1939–44. évi országgyűlésről*, szerk. Haefler István, 1940.
- PAKSA RUDOLF: *A fehérterror ideológiája*, Rubicon, 2011/2.
- PATAKI JÓZSEF: *A Nemzeti Színház történetére, vezetőire, tagjaira, személyzetére vonatkozó összeállítás*, Budapest [é. n.].
- PEKÁR GYULA: *A bolsevisták rémtettei = A proletárdiktatúra Magyarországon*, szerk. Huszár Károly, Budapest, 1920.
- Perényi Zsigmond báró letartóztatása a proletárdiktatúra alatt*, 8 Órai Újság, 1919. október 4.
- RÁKOSI JENŐ: *Emlékezések = Rákosi Jenő művei*, 3., Franklin Társulat, Budapest, 1927.
- Rendelet a Vörös Őrségről*, Népszava, 1919. március 27.
- Révai nagy lexikona*, 7., 273.; főszerk. Romváry Ferenc, Pécs Lexikon Kulturális Non-profit Kft., Pécs, 2010.
- Révai új lexikona*, Babits, Szekszárd, 2001.
- ROMSICS IGNÁC: *A Duna–Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918–1919-ben*, Akadémiai, Budapest, 1982.
- ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században*, Osiris, Budapest, 2010.
- ROTTER JÓZSEF: *A proletárhatalom védelmében. 1919*, BM Tanulmányi Csoportfőnökség, 1969.

- SALAMON KONRÁD: *Vörösteror-fehértoror. Okok és következmények = Megtorlások évszázada*, szerk. Szederjesi Cecília, Nógrád Megyei Levéltár, 1956-os Intézet, Salgótarján–Budapest, 2008.
- SITKEI SÁNDOR: *Egy tengerész a forradalomban*, Múzeumok Központi Propaganda Irodája, Budapest, 1960.
- SOMOGYI ZOLTÁN: *A rémuralom napjaiból. Tűszok és egyéb történetek*, Pátria, Budapest, 1922.
- STEIN FERENC: *A Belügyi Népbiztosság központi politikai nyomozó osztályának munkájáról*, Belügyi Szemle, 1969/3.
- STEIN FERENC: *A nép nevében = Nagy idők tanúi emlékeznek, 1918–1919*, szerk. Lányi Ernőné, Kossuth, Budapest, 1959.
- Surgothék hatévi fegyházra ítéltek, most fölmentették*, Népszava, 1926. április 20.
- SZÁSZ KÁROLY: *Emlékezés a vörös uralomra*, Franklin, Budapest, 1922.
- SZÁSZ ZOLTÁN: *Korvin Ottóval szemtől szemben*, Pesti Hírlap, 1919. október 15.
- Színházi Élet*, 1913/30.; 1914/3.
- Színházi Hét*, 1913/1.
- Szöts András emlékezete*, MTI, 1920. november 30.
- Tisza ellen merényletet kíséreltek meg*, Magyarország, 1918. október 17.
- VARGHA FERENC, DR.: *Törvényes-e a kommunista pörökre kiadott Gy.b.p.?*, Büntetőjog tára, 1. szám, 1920. január 1.
- VARGA KRISZTIÁN: *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Jaffa, Budapest, 2015.
- VÁRY ALBERT: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, magánkiadás, Budapest, 1922.
- Véres bolsevik-merénylet a Népszava ellen*, Népszava, 1919. február 21.
- VLAGYIMIR ILJICS LENIN: *Állam és forradalom*, ford. Rudas László, Budapest, 1919. Kiadta A Kommunisták Magyarországi Pártja 1919 februárjában.
- VÖRÖS BOLDIZSÁR: *„A múltat végképp eltörölni”? Történelmi személyiségek a magyarországi szociáldemokrata és kommunista propagandában 1890–1919*, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2004.
- VÖRÖS BOLDIZSÁR: *Forradalmak kora. Őszirozsák és Munka háza a Parlamentnél*, Nemzet Főtere, Országgyűlés Hivatala, 2014.
- VÖRÖS BOLDIZSÁR: *Kun, Béla*, International Encyclopedia of the First World War, ed. Ute Daniel et al., Berlin, 2014. http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/kun_bela (A letöltés ideje: 2016. 01. 18.)
- WELTNER JAKAB: *Forradalom, bolsevizmus, emigráció*, magánkiadás, Budapest, 1929.

A képek forrása

A források után a kötet oldalszámait soroltuk fel.

- Budapest Főváros Levéltára
33, 40, 43, 70, 72, 118, 167
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
41
- Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár
Címlap, 15, 19, 20, 22, 24, 31, 45, 47, 49, 55, 224, 259, 264,
267, 273, 275, 278, 287, 294, 296, 298, 300, 303, 306, 307
- Országos Széchenyi Könyvtár, Színháztörténeti Tár
214
- Reprodukció
12, 22, 25, 29, 35, 59, 61, 63, 71, 76, 168, 192, 245, 257, 266,
276, 288, 290, 291, 295, 301
- Tumpek Zoltán
28

Köszönetnyilvánítás

A könyv elkészítése során számtalan támogatóm volt, akik mindvégig felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak. Szeretnék köszönetet mondani mindenekelőtt a könyv elkészítésének lehetőségéért *dr. Kövér Lászlónak*, az Országgyűlés elnökének. Hálával tartozom *Bellavics Istvánnak*, az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága igazgatójának is, amiért kezdetektől fogva támogatta és ösztönözte e könyv megírását.

Köszönettel tartozom *Németh Csabának* a kötet kivitelezése során végzett szervezői munkájáért; *Csengel-Plank Ibolyának* és *Bencze-Kovács Györgynek* – az Országgyűlési Múzeum munkatársainak –, akik a képanyag hozzáértő válogatásával és lelkiismeretes szerkesztésével gazdagították a művet.

Szakmai és baráti segítségükért külön köszönetet mondok *Barlanginé dr. Kelemen Idának*, közvetlen munkatársaimnak, különösen pedig *Csorba Györgynek* – az elmúlt hónapokban az ő türelmük és támogatásuk biztosította a nyugodt alkotómunka feltételeit.

A kötet elkészítéséhez elengedhetetlen szakmai támogatásért, valamint a kézirat lektorálásáért kiemelt köszönetet mondok *Vörös Boldizsárnak* és *Bödők Gergelynek*.

Köszönettel tartozom továbbá a kutatásban való segítőkész munkájukért az Országgyűlési Könyvtár munkatársainak; Budapest Főváros Levéltárának, és különösen *Bíró Aurélnak*; a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának, és különösen *Kalmár Jánosnak*; az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárának, különösen *Erdélyi Lujzának*; valamint a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára felkészült munkatársainak.

Végül, de nem utolsósorban köszönettel tartozom feleségemnek, aki segítő türelmével mindvégig felbecsülhetetlen támaszom volt.

X 25 5 934

Nemzet Főtere Könyvek

Az 1919 márciusában kikiáltott Magyarországi Tanácsköztársaság hatalmi elitje késlekedés nélkül látott hozzá az új politikai rendőrség létrehozásához. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya nevet viselő szervezet – Korvin Ottó vezetése alatt – az Országház főrendiházi szárnyában rendezkedett be. Ide osztották be a diktatúra leghírhedtebb különítményes alakulatának, az úgynevezett Lenin-fiúknak a legelészántabb csoportját is. Elsődleges feladatuk a tanácsköztársaság megdöntésére irányuló mozgalmak feltárása és elfojtása volt. Az Országház termeiben számos politikai túszt és ellenforradalmi cselekmények vádjával letartóztatott személyt tartottak fogva. A Lenin-fiúk által elkövetett kegyetlenségekről már a kortársak körében is számos szóbeszéd és mítosz terjedt el.

Ezen kötet elsődleges célja, hogy hangsúlyosan Országház-központú vizsgálati szempontok alapján tárja fel a tanácsköztársaság politikai rendőrségének működését, egyúttal pedig emléket kíván állítani az 1919-es vörösteror ország-házi áldozatainak. B. Müller Tamás kutatási eredményei nemcsak egy újabb helyszínnel, hanem számos új információval és értelmezési szemponttal is hozzájárulnak a tanácsköztársaság és az Országház legendákkal övezett 1919. évi történetének árnyaltabb megismeréséhez.

9215.-

B. Müller Tamás
VÖRÖSTEROR
AZ ORSZÁGHÁZBAN, 1919

943.9-19

M99

B. Müller Tamás

VÖRÖSTEROR AZ ORSZÁGHÁZBAN 1919

Nemzet Főtere Könyvek